

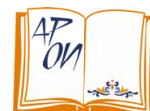
НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО, РОЗУМІЄМО, ВПЛИВАЄМО

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК З ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ПРОСВІТИ

НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО, РОЗУМІЄМО, ВПЛИВАЄМО

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ПРОСВІТИ
ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ І МОЛОДДЮ
В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Рецензенти:

Калініна Л. М., вчений секретар Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор

Мосякова І. Ю., вчителька історії та громадянської освіти Технічного ліцею Шевченківського району м. Києва, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник освіти України

Семенець-Орлова І. А., директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу Міжрегіональної академії управління персоналом, доктор наук з державного управління, кандидат політичних наук, професор

Навчання молодого покоління демократії, усвідомлення ним демократичних цінностей, прав і свобод людини та необхідності їх захисту, формування громадянських компетентностей здобувачів освіти залишаються ключовими завданнями сучасної української освіти. Розуміння принципів і функціонування парламентської системи України є необхідною умовою для активної участі громадян у прийнятті важливих рішень та незворотності демократичного розвитку країни.

Методичний посібник «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» спрямований на підвищення рівня обізнаності здобувачів освіти про народовладдя і державотворення, зокрема про розвиток парламентаризму, роль і функції Верховної Ради України, діяльність народних депутатів і можливість громадянської та політичної участі молодого покоління українців. Запропоновано систематизований підхід до вивчення парламентської системи на всіх рівнях шкільної освіти, який включає інтерактивні методи, рольові ігри, дебати та проектну діяльність.

Методичний посібник доцільно використовувати при впровадженні навчальних програм курсу за вибором з основ представницької демократії та парламентаризму «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів початкової, базової та повної середньої освіти і закладів позашкільної освіти. Цей посібник і навчальні програми однойменного курсу за вибором разом складають достатнє навчально-методичне забезпечення для здійснення громадянської парламентської просвіти в українських закладах освіти. Матеріали посібника будуть корисними в діяльності просвітницьких і громадських організацій для навчання молодого покоління основам представницької демократії та парламентаризму.

Адресовано широкій аудиторії освітян і громадських активістів, які працюють з дітьми та молоддю, виховують молоде покоління на засадах освіти для демократичного громадянства.

Ця публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст публікації не обов'язково відображає погляди USAID чи уряду Сполучених Штатів. Публікація здійснена в рамках Програми USAID «Рада: наступне покоління», яка є п'ятирічною ініціативою (2021–2026), що впроваджується ГО «Інтерньюз-Україна». Більше про Програму: <https://internews.ua/rang/about>

Електронну версію цього видання розміщено на вебсайті
ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики» www.edudevelop.org.ua

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Частина 1. Методичний путівник посібником.....	9
Особливості впровадження курсу за вибором з основ представницької демократії та парламентаризму «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо».....	12
Мобільність і адаптивність практичної складової курсу: методичні стратегії та педагогічна творчість.....	16
Частина 2. Наш парламент: досліджуємо! Парламентська просвіта в початковій школі.....	23
<i>Розділ 1. Демократія. Людина. Права.....</i>	<i>26</i>
Тема 1.1. Хто я?.....	26
Тема 1.2. Що таке права дитини?.....	27
Тема 1.3. Що таке демократія?.....	28
<i>Розділ 2. Наш вибір: демократія у школі.....</i>	<i>31</i>
Тема 2.1. Беремо участь у шкільному самоврядуванні.....	31
Тема 2.2. Беремо участь у виборах.....	34
Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо.....	36
Тема 2.4. Вибори: а як у дорослих?.....	39
<i>Розділ 3. Верховна Рада України — український парламент.....</i>	<i>41</i>
Тема 3.1. Що таке парламент?.....	41
Тема 3.2. Що робить парламент?.....	45
Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?.....	47
Тема 3.4. Як влаштований український парламент?.....	50
Тема 3.5. Як працює український парламент?.....	53
Тема 3.6. Як ухвалюються закони?.....	55
<i>Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: досліджуємо.....</i>	<i>59</i>
Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом?.....	59
Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?.....	62
Тема 4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України».....	64
Тема 4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо».....	74
Частина 3. Наш парламент: досліджуємо, розуміємо!	
Парламентська просвіта в базовій середній школі.....	77
<i>Розділ 1. Демократія. Держава. Влада.....</i>	<i>81</i>
Тема 1.1. Хто ми?.....	81
Тема 1.2. Що таке права людини?.....	83
Тема 1.3. Що таке влада?.....	87
<i>Розділ 2. Наш вибір: демократія у громаді.....</i>	<i>91</i>
Тема 2.1. Беремо участь у місцевому самоврядуванні.....	91
Тема 2.2. Беремо участь у виборах.....	95
Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо.....	100
Тема 2.4. Вибори: а як на рівні держави?.....	104
<i>Розділ 3. Верховна Рада України: обізнані виборці — відповідальний парламент.....</i>	<i>107</i>
Тема 3.1. Що таке парламент?.....	107
Тема 3.2. Що робить парламент?.....	111
Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?.....	113
Тема 3.4. Як влаштований український парламент?.....	117

Тема 3.5. Як працює український парламент?	121
Тема 3.6. Як ухвалюються закони?	123
<i>Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: розуміємо</i>	129
Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом?	129
Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?	135
Тема 4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»	138
Тема 4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»	152
Частина 4. Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо!	
Парламентська просвіта в старшій школі	155
<i>Розділ 1. Демократія. Політика. Участь</i>	159
Тема 1.1. Хто я і хто ми?	159
Тема 1.2. Що таке права та обов'язки громадянина / громадянки?	162
Тема 1.3. Що таке політика?	167
<i>Розділ 2. Наш вибір: демократія у державі</i>	172
Тема 2.1. Беремо участь в управлінні державними справами	172
Тема 2.2. Беремо участь у виборах	175
Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо	180
Тема 2.4. Вибори: а як в інших державах?	186
<i>Розділ 3. Верховна Рада України: відповідальний парламент — обізнані виборці</i>	189
Тема 3.1. Що таке парламент?	189
Тема 3.2. Що робить парламент?	191
Тема 3.3. Хто такі народні депутати / народні депутатки України?	194
Тема 3.4. Як влаштований український парламент?	198
Тема 3.5. Як працює український парламент?	200
Тема 3.6. Як ухвалюються закони?	204
<i>Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: розуміємо</i>	212
Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом?	212
Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?	217
Тема 4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»	219
Тема 4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»	222
Частина 5. Парламентська просвіта в позаурочний час. Вибори для дітей і молоді М18	227
<i>Додатки</i>	236
<i>Список літератури і корисних посилань</i>	239

ПЕРЕДМОВА

У сучасній Україні, де влада належить народу, знання і розуміння засад демократії, зокрема принципів функціонування парламентської системи, є необхідною умовою для активної участі громадян у побудові громадянського суспільства та захисті демократичних цінностей. Навчання школярів основам представницької демократії та парламентаризму як окремих напрямів громадянської парламентської просвіти набуло нині особливого значення, коли росія, країна-терорист, внаслідок розв'язаної війни намагається знищити український народ і його державу.

Громадянська парламентська просвіта з 2019 активно впроваджується в роботу з дітьми та молоддю завдяки діяльності Освітнього центру Верховної Ради України, ініціативам громадських організацій, зокрема ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики». Упродовж 2020–2021 започатковано створення мережі парламентських просвітницьких осередків на базі закладів освіти, розроблено перші навчально-методичні матеріали для використання в системі загальної середньої освіти. Досліджено і визначено понятійний апарат парламентської просвіти.

Громадянська парламентська просвіта визначається як «система просвітницьких заходів формальної та неформальної громадянської освіти, що націлені на розвиток обізнаності громадян щодо устрою та функціонування парламентаризму в Україні, механізмів взаємодії та впливу громадян на діяльність парламенту та народних депутатів, посилення спроможності громадян до ефективної політичної участі в ухваленні рішень щодо розв'язання суспільно-політичних питань, а також формування відповідального ставлення до своїх громадянських прав й обов'язків, пов'язаних з участю на державному та місцевому рівнях»¹.

При цьому «громадянська» вказує на процес надання освіти та інформації молодому поколінню громадян для розширення їхньої свідомості та розуміння прав, обов'язків і можливостей, які вони мають. Це передбачає вивчення демократичних принципів, правових норм, процедур ухвалення рішень і взаємодію з державними інституціями. «Парламентська» фокусує увагу на засадах парламентаризму, розкритті ролі парламенту в законодавчому процесі, його функцій і процедур, а також на механізмах взаємодії парламенту з громадянами та інструментах впливу на діяльність народних депутатів як обранців народу.

Отже, громадянська парламентська просвіта має на меті активне залучення громадян до участі (партисипації) в демократичних процесах і політичному житті завдяки усвідомленню прав і можливостей впливу на ухвалення рішень, зміцнення взаємодії між громадянами і парламентськими органами для досягнення спільних цілей та розв'язання суспільних проблем. Це сприяє становленню Верховної Ради України як підзвітної, відкритої та демократичної інституції.

Методичний посібник «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» спрямований на підтримку громадянської парламентської просвіти в системі шкільної та позашкільної освіти України. Основна мета навчання дітей і молоді основам парламентаризму та представницької демократії полягає в тому, щоб

¹ Мій парламент: розумію і впливаю : Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. С. 11.

забезпечити молодому поколінню розуміння демократичних цінностей, принципів правової держави, свободи слова та прав громадян. Навчання основам парламентаризму сприяє формуванню патріотизму, активної громадянської позиції, правової свідомості та відповідальності за власну країну завдяки участі в громадських обговореннях, виборчих процесах і житті громади.

Як створювався посібник

Методичний посібник з громадянської парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» продовжує низку видань для навчання основам представницької демократії та парламентаризму в шкільній та позашкільній освіті України. Він написаний авторським колективом, який з 2019 р. активно розробляє напрямок громадянської парламентської просвіти в закладах освіти:

Гриньова Марія, методист науково-методичної лабораторії управлінської діяльності і забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», експертка й тренерка з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, партисипації дітей і молоді, розвитку громадянських компетентностей;

Іванюк Ірина, заступник голови правління ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики», старший науковий співробітник Інституту цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, координаторка міжнародних освітніх проєктів, експертка і тренерка з питань громадянської освіти, мультикультурного діалогу, партисипативних проєктів;

Паращенко Людмила, голова правління ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики», директор Київського ліцею бізнесу, професор кафедри управлінських технологій університету «КРОК», доктор наук з державного управління, професор, керівниця, експертка і тренерка міжнародних проєктів з навчання демократії, розвитку громадянських компетентностей, партисипації дітей та молоді;

Юрчишин Леся, вчителька історії, правознавства, громадянської освіти Новопечерської школи (м. Київ), найкраща вчителька громадянської освіти за версією премії Global Teacher Prize Ukraine 2020, розробниця інтегрованих курсів з історії, методична консультантка, тренерка з громадянської освіти і технологій навчання.

Вперше сучасні підходи до здійснення громадянської парламентської просвіти для дітей і молоді авторський колектив виклав у посібнику «Мій парламент: розумію і впливаю» (2020). Його апробація в роботі пілотних закладів загальної середньої освіти як осередків парламентської просвіти засвідчила наростаючу потребу в навчально-методичному забезпеченні цього напрямку освітньої діяльності.

Авторський колектив здійснив узагальнення результатів впровадження парламентської просвіти в діяльності українських шкіл упродовж 2020–2022. Здо-

буті висновки лягли в основу розробленого комплексу навчально-методичного забезпечення для громадянської парламентської просвіти, який складається з цього посібника, комплекту навчальних програм курсу за вибором з основ представницької демократії та парламентаризму «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для закладів загальної середньої та позашкільної освіти й методичних рекомендацій для вчителів щодо викладання цього курсу за вибором. Таке навчально-методичне забезпечення є достатнім для широкого впровадження громадянської парламентської просвіти на всіх рівнях шкільної освіти — початкової, базової та повної, зокрема й у закладах позашкільної освіти.

Посібник створювався у співпраці з Освітнім центром Верховної Ради України та враховував досвід діяльності мережі парламентських просвітницьких осередків на базі закладів освіти.

Автори пропонують системний підхід до вивчення основ представницької демократії та парламентаризму, який включає інтерактивні методи навчання, рольові ігри, дебати і проєктну діяльність. Виконання навчальних активностей, представлених у посібнику, надасть дітям і молоді можливість відчувати себе важливою частинкою українського суспільства та активними громадянами / громадянками, здатними впливати розвиток країни.

Це видання стало можливим завдяки щедрій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст не обов'язково відображає погляди USAID чи уряду Сполучених Штатів Америки. Думки й твердження, висловлені в публікації, є відповідальністю авторів посібника. Видання здійснено в рамках програми USAID «Рада: наступне покоління», яка є п'ятирічною ініціативою (2021–2026), що впроваджується ГО «Інтерньюз-Україна» в партнерстві з ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики». Більше про програму: <https://internews.ua/rang/about>

Структура посібника

Посібник має логічну й просту структуру. У першій частині викладено методичні рекомендації та педагогічні стратегії впровадження парламентської просвіти, зокрема завдяки однойменному курсу за вибором. Наступні три частини посібника призначено для кожного рівня шкільної освіти — початкової, базової та старшої школи, в яких дібрано навчальні активності відповідно до змісту і цілей для певної вікової категорії здобувачів освіти. Кожна з частин складається з чотирьох розділів, теми яких подібні й поглиблюють зміст попереднього рівня навчання. Заключна, п'ята, частина містить опис позаурочної діяльності практичного спрямування і вагомо доповнює освоєння змісту представницької демократії в закладах позашкільної чи організаціях громадянського суспільства. У додатках наведено ілюстративні матеріали та шаблони до уроків. У списку літератури вказано джерела та перелік корисних ресурсів, що можуть використовуватися під час викладання курсу за вибором, у позакласній роботі тощо.

Особливі зауваження

Автори посібника звертають увагу на недопущення та заборону будь-якої дискримінації під час занять, в тому числі на підставі раси, релігії, національності, віку, статі або інвалідності, а також наголошують на визнанні гендерної рівності учасниць і учасників освітнього процесу.

У тексті посібника слова «вчитель», «учасник(и)» тощо позначають осіб будь-якої статі — для описаних ситуацій важлива не стать, а дії людей як учасників освітнього процесу. Автори переконливо просять освітян під час роботи з дітьми та молоддю використовувати в гендерно змішаній групі чи класі звернення: «учасники та учасниці», «хлопці й дівчата», «учні й учениці». Однак у звертанні до конкретного учня чи конкретної учениці, до групи учнів формулювання мають точно відображати гендерну характеристику адресатів.

Подяки

Автори висловлюють подяку експертам і фахівцям в галузі парламентаризму та громадянської освіти за змістовні поради та рецензії, зокрема:

Ігорю Когуту, директору програми USAID «Рада: наступне покоління»,
Лесі Нечипоренко, проєктній менеджерці програми USAID «Рада: наступне покоління»,

Олені Костинюк, керівниці відділу інформаційного управління Апарату Верховної Ради України та керівниці Освітнього центру Верховної Ради України,

Лілії Герасименко, координаторці освітніх проєктів Освітнього центру Верховної Ради України,

рецензентам посібника **Людмилі Калініній, Ірині Мосякової, Інні Семінець-Орловій**.

У роботі над створенням посібника автори врахували досвід діяльності мережі парламентських просвітницьких осередків, що створені і працюють на базі закладів освіти України, й висловлюють подяку **директорам і вчителям** цих закладів за активну громадянську позицію і відкритість освітнім ініціативам.

Автори мають сподівання, що методичний посібник стане дієвим інструментом для здійснення громадянської парламентської просвіти та буде корисним не лише під час викладання курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо», а й загалом у діяльності закладів загальної середньої освіти, позашкільної освіти та громадських організацій, які опікуються громадянською освітою й прагнуть до виховання покоління свідомих, активних і відповідальних громадян України.

Видання цього посібника і доступність його використання як онлайн-ресурсу завдяки розміщенню на сайті ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики» буде корисним широкій аудиторії освітян і громадських активістів, які працюють з дітьми та молоддю задля виховання молодого покоління на засадах демократичного громадянства та забезпечення незворотності демократичних перетворень в Україні.

МЕТОДИЧНИЙ ПУТІВНИК ПОСІБНИКОМ

Назва цього методичного посібника «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» відображає його основну мету — допомогти освітянам впроваджувати громадянську парламентську просвіту в закладах освіти та організувати освітній процес з дослідження й опанування основ представницької демократії та парламентаризму в Україні.

Громадянська парламентська просвіта сприяє формуванню в учнів та учениць правової і політичної культури, розвитку політико-правової свідомості, посиленню спроможності до ефективної політичної партисипації загалом і у взаємодії із парламентом зокрема. Партисипація (з англ. *to participate* — бути частиною чогось, брати участь) — визначення із соціальних наук, що розглядається як форма участі або залученості громадян у формування політик та ухвалення рішень у ключових сферах, які впливають на їхнє життя. Одразу наголосимо, що ефективна політична партисипація — це дещо більше, ніж участь у виборах. Більше про це йдеться на сторінках цього посібника, наповнених основними смисловими одиницями політико-правової свідомості, зокрема:

- *свобода* як усвідомлення прав у певній реальності (визнання самоцінності особистості);
- *справедливість* як ціннісні орієнтири політики і права;
- *довіра* як очікування від інших добропорядності, доброчесності, відповідальності, дотримання зобов'язань;
- *держава і влада* як суб'єкти забезпечення основних прав і свобод громадянина;
- *закон* як основа підтримання безпеки (усвідомлення захищеності);
- *громадянське суспільство* як гарант дотримання владою зобов'язань¹.

Формувальний вплив освітнього процесу для розвитку політико-правової компетентності учнів неодмінно має здійснюватися відповідно до принципів доступності, послідовності і неперервності, системності та практичної значущості².

Зауважимо, що запропоновані в посібнику навчальні активності розроблено за методологією інтерактивного конструктивістського підходу до навчання освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Отже, основним методичним принципом є підтримка активного навчання, а саме учнівської діяльності як активного процесу досягнення, а не пасивного процесу слухання³. У посібнику всі навчальні активності мають єдину структуру, містять рекомендації, як організувати взаємодію учасників освітнього процесу, детальний опис навчальних кроків, передбачають варіації залежно від конкретної мети, потреб чи можливостей, а також форм організації освітнього процесу.

Під час проведення навчальних активностей рекомендуємо вчителям дотримуватися етичних принципів викладача освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини:

- *принцип відсутності впливу* — думка кожного учня / кожної учениці є важливою, тому вчитель не має тиснути на нього / неї авторитарними твердженнями;

¹ Сіверс З. Ф.,
Духневич В. М.,

Осадько О. Ю. Прикладні аспекти становлення політико-правової свідомості молоді : посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 178 с.

² Сіверс З. Ф.,
Духневич В. М.,

Осадько О. Ю. Прикладні аспекти становлення політико-правової свідомості молоді : посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 178 с.

³ Зростаємо в демократії:

Плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайжінгер. Пер. з англ. та адапт. О. В. Овчарук ; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. Київ : Основа, 2012. Т. 2. 164 с.

■ **принцип нейтральності** — вчитель має модерувати обговорення під час навчальної активності, однак не брати в ньому участі та не висловлювати власну суб'єктивну точку зору;

■ **принцип суперечливого обговорення** — яке б суперечливе було питання у сфері політики, його потрібно розглянути під час навчальної активності¹.

Після навчальних активностей вчителю рекомендовано провести обговорення та отримати зворотний зв'язок від учнів і учениць.

Завдяки детальному опису навчальних активностей, на наше переконання, кожен вчитель, навіть молодосвідчений у використанні активних технологій навчання освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини або змісті громадянської парламентської просвіти, буде спроможний провести цікавий і продуктивний урок. Водночас ми наголосимо на тому, що вчителі та вчительки, користуючись правом на академічну свободу, можуть адаптувати запропоновані навчальні активності з врахуванням конкретного освітнього контексту.

Матеріали цього посібника можуть використовуватись у роботі з різними категоріями здобувачів освіти як в представленій цілісності, так і окремо. Так, уроки парламентаризму можуть проводитись у межах уроків історії, громадянської освіти, правознавства тощо або окремих зустрічей з учнями та ученицями, присвячених одній із пам'ятних подій, зокрема:

- Проголошення першої української Конституції — Конституції Пилипа Орлика (5 квітня).
- Набуття повноважень Верховної Ради України I скликання (15 травня).
- Прийняття Конституції незалежної України (28 червня).
- Відзначення Міжнародного дня парламентаризму (30 червня).
- Проголошення Декларації про державний суверенітет України (16 липня).
- Акт проголошення незалежності України (24 серпня).
- Міжнародний день демократії (15 вересня).
- Вибори до Верховної Ради України (остання неділя жовтня) чи місцевих виборів.
- День Гідності та Свободи (21 листопада).
- Всеукраїнський тиждень права (перший тиждень грудня).
- День місцевого самоврядування (7 грудня) та ін.

Як вже зазначалося, цей посібник є складовою навчально-методичного комплексу для здійснення громадянської парламентської просвіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Отже, посібник доцільно використовувати у комплексі. Комплект навчальних програм курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 4-х, 9-х і 11-х класів закладів загальної середньої освіти та позашкільних закладів освіти надає підстави для впровадження в освітні програми різних форматів громадянської парламентської просвіти.

Методичні рекомендації допоможуть вчителям визначитися із додатковими інформаційними матеріалами, освітнім потенціалом офіційного вебпор-

¹ Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафс-доттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер: пер. з англ. та адапт. Л. І. Парашенко. Київ: Основа, 2012. Т. 1. С. 42.

талу парламенту України, ресурсами Освітнього центру Верховної Ради України. Вони також містять низку актуальної інформації для ефективної організації викладання й навчання.

Комплект навчальних програм

https://edudevelop.org.ua/images/files/nash_parlament_navch_progr.pdf

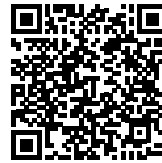

Методичні рекомендації

https://edudevelop.org.ua/images/files/nash_parlament_navch_progr.pdf

Інформаційні плакати «Як працює Верховна Рада України» і «Мій парламент: розумію і впливаю!» стануть джерелом необхідної для опрацювання учнями та ученицями інформації та чудовим ресурсом для проведення навчальних квестів.

Цей посібник є основним ресурсом для реалізації курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» в закладах освіти, відтак пропонуємо ознайомитися із пояснювальною запискою та особливостями викладання цього курсу.

Інформаційні плакати

<https://drive.google.com/drive/folders/1Uj1V1b0qvpBGkEKMfG-YeGnwdL-xd88C?usp=sharing>

Особливості впровадження курсу за вибором з основ представницької демократії та парламентаризму «НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО, РОЗУМІЄМО, ВПЛИВАЄМО»

Упродовж тривалого часу в системі загальної середньої освіти громадянська парламентська просвіта здійснювалася завдяки викладанню навчального предмета «Правознавство» у 9-х і 10–11-х профільних класах та можливості впровадження в освітній процес курсів за вибором з громадянської освіти. Кілька років тому в 10-х класах був введений інтегрований курс «Громадянська освіта», що посилює, однак не забезпечує повністю потреби у громадянській парламентській просвіті учнівської молоді¹.

Зміни, що відбулися в ставленні до актуальності громадянської парламентської просвіти на рівні загальної середньої освіти, відображено у впровадженні наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність» та оновленні підходів до її здійснення. Так, знанневий підхід до громадянської освіти поступово послаблює свої позиції, поступаючись місцем задекларованому в Концепції Нової української школи компетентнісному підходу. Нові сучасні формати громадянської парламентської просвіти стають можливими завдяки реалізації визна-

¹ Впровадження курсів з громадянської парламентської просвіти в початковій, середній та старшій школі : актуальний стан і перспективи : Аналіт. довідка / М. Гриньова та ін. Київ : [Б. в.], 2022. 97 с. URL: <https://edudevelop.org.ua/publications/53-vprovadzhennya-kursiv-z-gromadyanskoji-parlamentskoji-prosviti-v-pochatkovij-serednij-ta-starshij-shkoli-aktualnij-stan-i-perspektivi-analitchna-dovidka.html>

чених у Концепції розвитку громадянської освіти підходів, зокрема, поступального підходу і «навчання через участь»¹.

Мета курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» полягає у підвищенні рівня обізнаності здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти про парламентаризм, роль і функції Верховної Ради України, діяльність народних депутатів України, можливості взаємодії громадян із парламентом, а також сприянні на цій основі становленню громадянської самосвідомості, формуванню правової і політичної культури, розвитку спроможності до ефективної політичної партисипації.

Завдання передбачають (з урахуванням особливостей цільової аудиторії, а саме здобувачів освіти початкової, середньої та старшої школи):

- поглибити знання про парламентаризм в Україні та світі, про роль і місце Верховної Ради України як органу законодавчої влади в системі державної влади, особливості діяльності народних депутатів України і взаємодії з ними;
- привернути увагу до парламентської тематики в контексті демократії та політики, повноважень і функцій парламенту як демократичної інституції та представницького органу, що втілює інтереси виборців;
- розвинути спроможність до політичної партисипації та політичного лідерства через практику демократичної участі в ухваленні рішень на рівні різних спільнот;
- сприяти визнанню учнями та ученицями цінності демократії, прав людини, громадянської відповідальності та усвідомленню себе як майбутніх виборців.

Характеристика змісту і структури. Заради інтеграції парламентської проєкції в усі рівні шкільної освіти та спираючись на принцип поступовості у реалізації громадянської освіти розроблено комплект програм курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для:

- початкової школи — 4 клас (17 год.);
- середньої школи — 9 клас (17 год.);
- старшої школи — 11 клас (17 год.).

Кожна із навчальних програм курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» розроблена з урахуванням цілей, змісту та завдань громадянської освіти на рівні початкової, базової і повної середньої освіти й характеризується цілісністю та завершеністю. Водночас запропоновані навчальні програми мають спільну лінію, яка відображена у змісті, очікуваних навчальних результатах та діяльнісному підході до освоєння курсу. Так, навчальна програма для кожного рівня шкільної освіти складається з чотирьох розділів.

Вступний розділ актуалізує знання про ключові аспекти прав людини, демократії та політики в демократичній державі як концептуальні засади здійснення народовладдя в Україні; сприяє усвідомленню учнів та учениць себе як частини українського суспільства та громадян України завдяки практиці індивідуальної та колективної самоідентифікації; мотивує до подальшого дослідження можливостей реалізації права на участь та розподільної відповідальності за добробут у спільнотах та суспільствах.

Розділ-практикум передбачає формування знань про мету, процедуру та принципи організації виборчого процесу на демократичних засадах через на-

¹ Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: Схвалено КМУ від 03.10.2018 р. № 710-р: станом на 8 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p#Text>

буття досвіду проведення виборів до виборних органів учнівського самоврядування у формі реалізації партисипативного проекту або імітаційної гри «Обираємо наш парламент» та здійснення відповідної аналогії з реальною практикою; розвиток розуміння принципів і процедур реалізації активного й пасивного виборчого права, демократичних принципів проведення виборів; сприяє визнанню цінності демократії та демократичних процедур, усвідомленню відповідальності за власний вибір.

Розділ-занурення — ознайомлення із минулим та сьогоденням парламентаризму в Україні та світі, правовим статусом, повноваженнями, функціями та структурою Верховної Ради України, правами та обов'язками народного депутата України; дослідження процесу ухвалення Верховною Радою України політичних рішень, стадій законодавчого процесу; набуття досвіду публічної презентації, обговорень та ухвалення рішень демократичним шляхом; сприяння усвідомленню ролі Верховної Ради України в системі органів державної влади в Україні та її ролі у розв'язанні суспільно значущих завдань і викликів.

Завершальний розділ передбачає ознайомлення із можливостями співучасті в управлінні державними справами, використовуючи різні інструменти політичної партисипації для взаємодії з Верховною Радою України та народними депутатами України; набуття досвіду командної роботи, розгляду питань з різних позицій, ухвалення спільних рішень для розв'язання різних суперечностей; сприяння усвідомленню необхідної участі у розв'язанні проблем українського суспільства через партнерську співпрацю з іншими громадянами та конструктивну взаємодію з Верховною Радою України й іншими органами державної влади в Україні.

Особливості організації освітнього процесу. Курс за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» розроблено на основі конструктивістської дидактико-методологічної моделі освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Відповідно до цієї моделі учні та учениці мають навчитися брати участь у демократичному суспільстві як громадяни / громадянки завдяки розвитку компетентності політичного аналізу та судження під час розв'язанні політичних проблем і питань, компетентності участі в процесах ухвалення політичних рішень та опановування низки методичних навичок¹.

Розглядаючи конструктивізм як парадигму демократичного ухвалення рішень і розвитку компетентностей, враховуючи три виміри освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (когнітивний, партисипативний і культурний)², під час розробки курсу були дотримані такі принципи:

- критичне осмислення через політичний аналіз і судження, інтеграція знань учнів / учениць у сфері парламентаризму;
- поєднання теоретичних знань у сфері парламентаризму та демократичних ціннісних орієнтацій з практичними навичками в ухваленні демократичних рішень і дій;
- системність і послідовне нарощування обсягу знань у сфері парламентаризму на рівні початкової, середньої та старшої школи;
- поступальність і порівняна завершеність знань у сфері парламентаризму на рівні загальної середньої школи;

¹ Голлоб Р., Крапф П., Вайдінгер В. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів середньої школи. Том 4. Київ: Основа, 2016. С. 19.

² Голлоб Р., Крапф П., Вайдінгер В. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів середньої школи. Том 4. Київ: Основа, 2016. С. 7–10.

- автентичність та особистісна значущість досліджуваного матеріалу у сфері парламентаризму з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти;
- акцентування на емоційній залученості учнів та учениць і релевантності опрацьованого матеріалу у сфері парламентаризму.

Для ефективного опанування курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» рекомендовано використовувати навчально-методичні розробки, які передбачають активну співпрацю усіх учасників освітнього процесу під час проведення уроків завдяки застосуванню особливих форм навчання освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини й інтерактивних технологій для їх реалізації:

- форми індуктивного навчання полягають в постановці перед учнями та ученицями конкретних ситуативних завдань і заохоченні до узагальнення, замість методів навчання, які починаються з абстрактних понять;
- форми активного навчання втілюються через дію, а не лише через виклад матеріалу;
- форми релевантного навчання, завдяки яким освітня діяльність зосереджується навколо подій реального життя школи, міста або зовнішнього світу;
- співпраця передбачає роботу групами і спільне навчання;
- форми інтерактивного навчання — навчання через дискусії та дебати;
- форми критичного навчання передбачають розвиток в учнів та учениць самостійного мислення і вміння вести полеміку;
- форми участі полягають у наданні можливості робити внесок до власного навчання, наприклад, через розвиток тем дискусій, дослідження, самостійне оцінювання рівня власних знань і знань інших учнів та учениць¹.

Для досягнення навчальних цілей доречно використовувати в організації освітнього процесу активні та інтерактивні вправи, навчальні квести, імітаційні й симуляційні ігри, дебати. Вчитель, користуючись правом на академічну свободу, задля організації освітнього процесу під час викладання курсу може звернутися до вітчизняних та міжнародних навчально-методичних матеріалів з громадянської освіти, освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, громадянської парламентської просвіти. Водночас у змісті програми до кожної теми зазначено пропонувані навчальні активності, які, враховуючи вікові особливості здобувачів освіти, зміст теми та очікувані навчальні досягнення, можна адаптувати до певного освітнього контексту й використовувати у роботі зі здобувачами освіти.

Прогнозовані результати навчальної діяльності. Прогнозовані результати навчальної діяльності під час освоєння курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» розроблено з урахуванням цілей, змісту та завдань громадянської освіти на рівні початкової, базової і повної середньої освіти, направлено на розвиток в учнів та учениць розуміння основ представницької демократії та парламентаризму в Україні і визначено для кожної навчальної програми курсу окремо.

Ключові питання оцінювання. Викладання курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» не передбачає бального оцінювання. Водночас задля підтримання в учнів / учениць мотивації до ефективної

¹ Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів / Р. Голлоб та ін. Том 1. Київ : Основа, 2011. С. 127.

навчальної діяльності варто використовувати вербальну оцінку, тобто оцінювальне судження, формулювання якого має відбуватися на основі особистісного розвитку здобувачів освіти та співвідношення їхніх досягнень з очікуваними результатами.

Ключові питання етики викладання

Керуючись статтею 31 Закону України «Про освіту», що унормовує особливості відносин між закладом освіти та політичними партіями (об'єднаннями), під час викладання курсу з парламентської просвіти вчителю потрібно дотримуватися політичного нейтралітету. Неприпустимо під час освітнього процесу проводити політичну агітацію та навіювати учням / ученицям суб'єктивні переконання щодо переваг чи недоліків певних політичних ідеологій, партій, об'єднань.

Водночас п. 3 статті 3 Закону України «Про статус народного депутата України» дозволяє народним депутатам України займатися викладацькою, науковою та творчою діяльністю у вільний від виконання обов'язків народного депутата час, що дає можливість залучати народних депутатів України до освітнього процесу як експертів з питань парламентаризму, організовувати освітні зустрічі, зокрема у межах співпраці з Освітнім центром Верховної Ради України.

Мобільність і адаптивність практичної складової курсу: методичні стратегії та педагогічна творчість

Методична стратегія і педагогічна творчість до розділу 1

Під час опрацювання тем розділу 1 вчителю / вчительці запропоновано для використання у роботі низку навчальних активностей, розроблених на основі **навчально-методичних ресурсів з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини**. Зміст тем і добірку відповідних навчальних активностей можна адаптувати з урахуванням очікуваних навчальних результатів, пізнавальних можливостей учнів / учениць певного віку та конкретного освітнього контексту (наприклад, доступних часових меж для вивчення теми, очної чи дистанційної форми навчання тощо). Водночас навчальні активності, дібрані для кожного рівня шкільної освіти, є взаємозамінними в межах одного розділу, тож вчитель/вчителька може схилитися на користь відмінної від запропонованої навчальної активності. Важливо проведення кожної навчальної активності завершувати коротким дебрифінгом / рефлексією. Орієнтовний тематичний зміст викладено в таблицях.

4 клас	9 клас	11 клас
Розділ 1. Демократія. Людина. Права (3 год.)	Розділ 1. Демократія. Держава. Влада (3 год.)	Розділ 1. Демократія. Політика. Участь (3 год.)
Тема 1.1. Хто я? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Людина. Множинність ідентичності людини. Різноманітність у мені, спільнотах, до яких належу, суспільстві, у якому я живу	Тема 1.1. Хто ми? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Особистісна та соціальна ідентичності. Рівноправність і багатоманітність у демократичних спільнотах та суспільствах. Взаємозалежність індивідуального й спільного успіху	Тема 1.1. Хто я і хто ми? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Множинність індивідуальної та колективної ідентичності. Громадянська ідентичність. Конституція України про державу як основного гаранта прав і свобод людини
Тема 1.2. Що таке права дитини? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Людська гідність. Демократія. Держава — основний гарант прав людини і прав дитини	Тема 1.2. Що таке права людини? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Права людини. Загальна декларація прав людини як вираження невід’ємних прав кожної людини. Ключові принципи прав людини	Тема 1.2. Що таке права та обов’язки громадянина / громадянки? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Громадянське суспільство і демократичне громадянство. Громадянин / громадянка України. Конституція України про права та обов’язки громадян / громадянок
Тема 1.3. Що таке демократія? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Право на участь. Демократія. Принципи прав людини та демократії у демократичних спільнотах, суспільствах, державах	Тема 1.3. Що таке влада? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Право на участь. Влада — система відносин між людьми у спільнотах, суспільствах, державах. Представництво і делегування повноважень	Тема 1.3. Що таке політика? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Право на участь. Політика — демонстрація влади та процес розв’язання проблем спільнот, суспільств, держав. Політичний цикл

Методична стратегія та педагогічна творчість до розділу 2

- Під час опрацювання тем розділу 2 вчителю / вчительці запропоновано для використання у роботі низку навчальних активностей, розроблених на основі навчально-методичних ресурсів з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини і навчально-методичних ресурсів громадянської парламентської просвіти. Зміст тем і низку відповідних навчальних активностей можна адаптувати з урахуванням очікуваних навчальних результатів, пізнавальних можливостей учнів / учениць певного віку та конкретного освітнього контексту (доступних часових меж для вивчення теми, очної чи дистанційної форми навчання тощо). Водночас навчальні активності, дібрані для кожного рівня шкільної освіти, є взаємозамінними в межах одного розділу, тож вчитель / вчителька може використати іншу навчальну активність, відмінну від запропонованої. Важливо проведення кожної навчальної активності завершувати коротким дебрифінгом / рефлексією.

- Для кожного рівня шкільної освіти запропоновано проведення у позаурочний час імітаційної гри «Обираємо наш парламент» або реалізацію партисипативної ініціативи «Вибори до учнівської класної ради». Водночас, зважаючи на конкретний освітній контекст, рішення може бути ухвалене на користь проведення виборів до ради іншої спільноти (наприклад, шкільної учнівської ради). Також вчителю потрібно врахувати, що це завдання можна розглядати як партисипативний проєкт за умови легітимації проведених виборів або ж як імітаційну гру. Звичайно, перший підхід матиме кращий навчальний ефект, адже під час проведення «справжніх» виборів учнівство відчуватиме більшу значимість свого голосу і більшу відповідальність за свій вибір.

4 клас	9 клас	11 клас
Розділ 2. Наш вибір: демократія у школі (4 год.)	Розділ 2. Наш вибір: демократія у громаді (4 год.)	Розділ 2. Наш вибір: демократія у державі (4 год.)
<p>Тема 2.1. Беремо участь у шкільному самоврядуванні <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Демократичне врядування у школі. Права учнівського самоврядування у школі, класі. Принципи, сфери, рівні участі учнівства у шкільному та класному самоврядуванні</p>	<p>Тема 2.1. Беремо участь у місцевому самоврядуванні <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Місцеве самоврядування. Право громадян / громадянок на участь у місцевому самоврядуванні. Принципи, сфери, рівні участі громадян / громадянок у місцевому самоврядуванні</p>	<p>Тема 2.1. Беремо участь в управлінні державними справами <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Пряма та представницька демократія. Право громадян / громадянок України на участь в управлінні державними справами. Політична партисипація</p>
<p>Тема 2.2. Беремо участь у виборах <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Право обирати та бути обраним / обраною. Виборні органи учнівського самоврядування. Принципи та етапи проведення виборів до виборних органів учнівського самоврядування <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: I етап проведення виборів — підготовчий</p>	<p>Тема 2.2. Беремо участь у виборах <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Право обирати і бути обраним. Виборні органи місцевого самоврядування. Принципи та етапи проведення виборів до виборних органів місцевого самоврядування <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: I етап проведення виборів — підготовчий</p>	<p>Тема 2.2. Беремо участь у виборах <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Загальне виборче право. Виборчий кодекс України. Принципи та етапи проведення виборів до Верховної Ради України <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: I етап проведення виборів — підготовчий</p>

4 клас	9 клас	11 клас
Розділ 2. Наш вибір: демократія у школі (4 год.)	Розділ 2. Наш вибір: демократія у громаді (4 год.)	Розділ 2. Наш вибір: демократія у державі (4 год.)
Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Виборці й кандидати. Передвиборча кампанія кандидатів до ради учнівського самоврядування. Передвиборчі програми кандидатів <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: II етап проведення виборів — основний	Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Виборці та кандидати. Передвиборчі програми кандидатів. Базові політичні ставлення <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: II етап проведення виборів — основний	Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Передвиборча кампанія виборів до Верховної Ради України. Політичні течії, партії. Роль ЗМІ у виборчому процесі <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: II етап проведення виборів — основний
Тема 2.4. Вибори: а як у дорослих? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Пряма і представницька демократія в Україні. Референдум. Типи виборів в Україні <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: III етап проведення виборів — завершальний	Тема 2.4. Вибори: а як на рівні держави? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Пряма та представницька демократія в Україні. Загальні принципи виборчого права. Принцип чесних виборів у виборчому праві України <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: III етап проведення виборів — завершальний	Тема 2.4. Вибори: а як в інших державах? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Парламентські вибори у різних країнах світу. Віковий виборчий ценз. Електронні вибори як альтернатива традиційним виборам <i>Діяльність у позаурочний час</i> Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»: III етап проведення виборів — завершальний

Методична стратегія та педагогічна творчість до розділу 3

Під час опрацювання тем розділу 3 для використання у роботі вчителю / вчительці запропоновано низку навчальних активностей, розроблених на основі навчально-методичних ресурсів громадянської парламентської просвіти. Зміст тем і добірку відповідних навчальних активностей можна адаптувати з врахуванням прогнозованих навчальних результатів, пізнавальних можливостей учнів / учениць певного віку та конкретного освітнього контексту (наприклад, доступних часових меж для вивчення теми, очної чи дистанційної форми навчання тощо). Водночас навчальні активності, дібрані для кожного рівня шкільної освіти, є взаємозамінними в межах одного розділу, тож вчитель може використати відмінну від запропонованої навчальної активності. Важливо проведення кожної навчальної активності завершувати коротким дебрифінгом / рефлексією.

4 клас	9 клас	11 клас
Розділ 3. Верховна Рада України — український парламент (6 год.)	Розділ 3. Верховна Рада України: обізнані виборці — відповідальний парламент (6 год.)	Розділ 3. Верховна Рада України: відповідальний парламент — обізнані виборці (6 год.)
Тема 3.1. Що таке парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Три гілки влади в Україні: законодавча, виконавча, судова. Історія становлення українського парламентаризму. Верховна Рада України — український парламент	Тема 3.1. Що таке парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Державна влада в Україні: законодавча, виконавча, судова. Україна — парламентсько-президентська республіка. Від віча часів Київської Русі до Верховної Ради України	Тема 3.1. Що таке парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Історія становлення та сьогодення парламентаризму в Україні й світі. Місце парламенту у державах з різними формами державного правління. Взаємодія українського парламенту з парламентами країн світу
Тема 3.2. Що робить парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Верховна Рада України — законодавчий орган державної влади. Основні функції українського парламенту. Повноваження українського парламенту	Тема 3.2. Що робить парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Основні функції та повноваження українського парламенту. Співвідношення і розмежування повноважень парламенту та інших органів державної і місцевої влади. Взаємоконтроль органів державної влади	Тема 3.2. Що робить парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Становлення і розвиток функцій та повноважень Верховної Ради України. Затвердження і контроль за виконанням державного бюджету. Антикорупційна політика
Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Повноваження народного депутата / народної депутатки України. Об'єднання народних депутатів / депутаток України. Діяльність народного депутата / народної депутатки України	Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Права та обов'язки народного депутата / народної депутатки України. Депутатське звернення. Депутатський запит	Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Народний депутат / народна депутатка України як політичний лідер / політична лідерка. Депутатська етика. Об'єднання за галузевою та професійною належністю, за політичними поглядами / вподобаннями, у стратегічних цілях
Тема 3.4. Як влаштований український парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Верховна Рада України — український парламент та центральна будівля, у якій працюють народні депутати / депутатки України. Структура українського парламенту	Тема 3.4. Як влаштований український парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Верховна Рада України — однопалатний парламент. Керівництво парламенту. Комітети. Комісії. Уповноважений / Уповноважена Верховної Ради України з прав людини	Тема 3.4. Як влаштований український парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Структура українського парламенту. Дослідницька служба Верховної Ради України. Парламентське видавництво

4 клас	9 клас	11 клас
Розділ 3. Верховна Рада України — український парламент (6 год.)	Розділ 3. Верховна Рада України: обізнані виборці — відповідальний парламент (6 год.)	Розділ 3. Верховна Рада України: відповідальний парламент — обізнані виборці (6 год.)
Тема 3.5. Як працює український парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Порядок роботи парламенту. Перша сесія новообраної Верховної Ради України. Складання присяги народними депутатами / депутатками України	Тема 3.5. Як працює український парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Регламент Верховної Ради України. Чергові й позачергові сесії. Відкриті та закриті пленарні засідання	Тема 3.5. Як працює український парламент? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Порядок роботи парламенту: пленарні засідання, погоджувальні ради, робота в комітетах, фракціях, комісіях і групах, робота з виборцями, «година запитань до уряду»
Тема 3.6. Як ухвалюються закони? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Конституція України — Основний закон нашої держави. Етапи законодавчого процесу в Україні. Право вето	Тема 3.6. Як ухвалюються закони? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Нормативно-правові акти, які ухвалює парламент. Законодавчий процес в Україні. Процес голосування. Електронна система для голосування «Рада»	Тема 3.6. Як ухвалюються закони? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Законодавчий процес в Україні: вияв законодавчої ініціативи, підготовка закону, обговорення законопроекту, ухвалення закону, підписання закону, повернення закону на доопрацювання (право вето), оприлюднення закону, введення закону в дію. Лобіювання

Методична стратегія та педагогічна творчість до розділу 4

- Передбачено, що під час оглядового ознайомлення з інструментами політичної партисипації учні та учениці відпрацюють певні вміння і навички на практиці, відтворюючи відповідні процеси у вигляді симуляцій. Враховуючи, що написання звернення є типовим завданням для уроків правознавства і громадянської освіти, вчителю / вчительці запропоновано опрацювати з учнями та ученицями інші, не менш доцільні у застосуванні, інструменти політичної партисипації. З огляду на конкретний освітній контекст вчитель може звернутися не лише до запропонованих для певного рівня шкільної освіти інструментів, а й до інших. Так, у середній та старшій школі вибрати можуть учні та учениці.
- Для роботи запропоновано два навчальні квести. Завдання квестів можна комбінувати та адаптувати до конкретного освітнього контексту. Також заплановано, що учні / учениці старшої школи, користуючись цими матеріалами, а також звертаючись до отриманих під час вивчення курсу знань, розроблять і проведуть власний квест, водночас вчитель / вчителька може запропонувати їм взяти участь в розробленому квесті.
- Незважаючи на визначені рекомендовані форму й тему дебатів для кожного рівня шкільної освіти, вчитель має можливість обирати саме той формат дебатів, проведення якого є найбільш доцільним для певного освітнього контексту та експериментувати з темою для дискусії

4 клас	9 клас	11 клас
Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: досліджуємо (4 год.)	Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: розуміємо (4 год.)	Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: впливаємо (4 год.)
Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Можливості взаємодії громадян / громадянок із парламентом. Звернення. Електронна петиція	Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Політична партисипація громадян / громадянок, її нормативне підґрунтя та форми. Електронний кабінет громадянина / громадянки. Звернення до Уповноваженого / Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена)	Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Інструменти політичної партисипації громадян / громадянок: звернення, електронна петиція, парламентські слухання, обговорення законопроектів, запит на доступ до публічної інформації, мирні зібрання тощо. Участь молоді у формуванні державної молодіжної політики. Адвокація
Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Взаємодія народних депутатів / депутаток України з виборцями. Приймальня народного депутата / народної депутатки України. Звернення до народного депутата / народної депутатки України	Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Приймальня народного депутата / народної депутатки України. Звернення до народного депутата / народної депутатки України. Запит на доступ до публічної інформації до Верховної Ради України	Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України? <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Приймальня народного депутата / народної депутатки України. Звіт народного депутата / народної депутатки України. Помічник (консультант) / помічниця (консультантка) народного депутата / народної депутатки України
Тема 4.3. Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Представницька демократія та парламентаризм в Україні. Навчальний квест	Тема 4.3. Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Представницька демократія та парламентаризм в Україні. Навчальний квест	Тема 4.3. Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Представницька демократія та парламентаризм в Україні. Навчальний квест
Тема 4.4. Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Дебати на тему: «Закони (правила) дають можливість розв'язувати конфлікти»	Тема 4.4. Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Дебати на тему: «Єдиним джерелом влади в Україні є народ»	Тема 4.4. Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо <i>Орієнтовний тематичний зміст</i> Дебати на тему: «Верховна Рада України — місце, де твориться демократія»

НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО!

Парламентська просвіта
в початковій школі

У цій частині посібника представлено навчальні активності, які доцільно використовувати в роботі з учнями й ученицями початкової школи під час громадянської парламентської просвіти. Цілісно це може здійснюватися завдяки впровадженню курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо», який варто запроваджувати для здобувачів освіти 4-го чи 3-го класу. Для проведення виховних годин чи тематичних заходів можуть використовуватися окремі заняття, запропоновані в цій частині.

Громадянська парламентська просвіта для учнів початкової школи передбачає:

- первинне та оглядове ознайомлення з ключовими поняттями у сфері представницької демократії та парламентаризму в Україні;
- розвиток умінь і навичок, необхідних для ефективної роботи з інформацією, роботи в команді чи над проектом, участі у дебатах;
- набуття досвіду демократичної участі в учнівському самоврядуванні, зокрема розробки спільних правил, проведення демократичних виборів, із проєкцією на подальший його розвиток і застосування на рівні інших спільнот суспільства;
- формування і розвиток ціннісного ставлення до демократії, прав людини та демократичного громадянства.

Навчальна програма курсу за вибором розрахована на 17 навчальних годин, включає чотири розділи та розподіляється за часом:

Розділ 1. Демократія. Людина. Права (3 год.).

Розділ 2. Наш вибір: демократія у школі (4 год.).

Розділ 3. Верховна Рада України — український парламент (6 год.).

Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: досліджуємо (4 год.).

Навчальні активності представлені відповідно в однойменних розділах і передбачають активне дослідження тем представницької демократії та парламентаризму через особистий досвід дітей молодшого шкільного віку.

Очікувані результати навчальної діяльності здобувачів початкової освіти під час освоєння курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» завбачують первинне формування таких складових компетентностей у сфері представницької демократії та парламентаризму (з урахуванням пізнавальних особливостей дітей молодшого шкільного віку):

знання та критичне розуміння:

- сутності демократії, прав людини, демократичного суспільства, демократичної держави, відповідального громадянства;
- сутності політики як процесу, через який об'єднання людей з різними точками зору та інтересами досягає колективних рішень щодо шляхів організації їхнього спільного життя;
- сутності розподільної відповідальності, делегування влади та представництва групи людей однією особою;
- державного устрою в Україні, прав та обов'язків громадян;
- процесу становлення та сьогодення парламентаризму в Україні;
- конституційного статусу, повноважень, структури, порядку роботи Верховної Ради України;

- особливостей виборчого та законодавчого процесів;
 - правового статусу народного депутата України;
 - можливостей політичної участі на державному рівні, зокрема у взаємодії з Верховною Радою України;
 - навички та вміння:
 - здатність до пошуку, аналізу, усвідомлення та інтерпретації інформації засобів масової інформації та інших джерел;
 - здатність розглядати питання з різних позицій, формулювати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують права та гідність інших людей, виявляти стереотипи та прояви дискримінації, оцінювати чесноти людей, власні вчинки та вчинки інших людей з погляду їх суспільної значущості;
 - здатність публічно висловлювати судження, ціннісні орієнтації та інтереси, розв'язувати конфліктні ситуації та проблеми спільнот різного рівня, соціальні та інші суперечності в межах правил і законів, пояснювати, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших людей;
 - здатність до соціальної комунікації, співпраці, визначати мету спільної роботи, планувати послідовність дій групи для виконання завдання, погоджуватися на роль, яку здатний / здатна виконати найкраще;
 - здатність брати участь у різних демократичних процедурах і різних демократичних способах ухвалення рішень, перемовинах і компромісах, виробляти демократично погоджені правила взаємодії та процедури розв'язання питань, переконувати в їхній необхідності, дотримуватися домовленостей;
 - здатність характеризувати повноваження та структуру Верховної Ради України, роль парламенту в системі державної влади в Україні;
 - здатність характеризувати роль та вплив Конституції України як Основного закону нашої держави та інших законів на життя громадян України;
 - здатність пояснювати на прикладах, що означає бути громадянином України, можливі форми взаємодії громадян з парламентом та народними депутатами;
 - ціннісне ставлення:
 - позиціювання себе частиною українського суспільства, громадянином України;
 - повага до людської гідності, прав людини та прав громадянина;
 - усвідомлення ролі держави, права та законів у житті суспільства і людини;
 - усвідомлення значимості Верховної Ради України як законодавчого органу державної влади в Україні;
 - відповідальне ставлення до громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з політичною участю;
 - визнання важливості свідомого вибору під час ухвалення рішень та прийняття необхідності йти на компроміс;
 - усвідомлення розподільної відповідальності державної влади та громадянського суспільства у розв'язанні суспільно значущих проблем.
- Навчальні активності, які доцільно проводити з учнями початкової школи, викладено в наступних розділах.

РОЗДІЛ 1. ДЕМОКРАТІЯ. ЛЮДИНА. ПРАВА

Тема 1.1. Хто я?

Тема	1.1. Хто я?
Зміст теми	Людина. Множинність ідентичності людини. Різноманітність у мені, спільнотах, до яких я належу, і суспільстві, в якому я живу
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● оглядово досліджують множинність ідентичності людини; ● наводять приклади на підтвердження багатоманітності та рівності у демократичних спільнотах та суспільствах; ● практикують публічну самопрезентацію та розробляють портрет класної спільноти; ● сприймають себе частиною певних спільнот та українського суспільства; ● усвідомлюють власну унікальність і гідність
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● інтерактивна вправа, обговорення в колі, робота над проблемними питаннями
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Шаблони квітки із п'ятьма пелюстками, на яких заздалегідь наклеєні фото учнів / учениць (або можна намалювати автопортрет) ● Фломастери або олівці різних кольорів 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Canva, Google Презентація	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Кожен учень / кожна учениця отримує шаблон квітки із п'ятьма пелюстками, на яких заздалегідь наклеєно його / її фото. Вони мають візуалізувати на пелюстках (намалювати, зобразити певні асоціації) відповідь на питання «Хто я?». ● Після цього учні / учениці почергово називають своє ім'я, за бажанням презентуючи себе, та розміщують свою квітку на великому аркуші паперу, закріпленому на дошці ● Далі вчитель або учні / учениці малюють стебло та листя для кожної квітки, щоб утворився букет та обговорюють такі запитання: <ul style="list-style-type: none"> ● Як ви себе відчуваєте? ● Що дізналися про себе? Про інших? ● Що трапиться з нашим букетом, якщо деяких квітів не буде? ● Чи є в нашому букеті однакові квітки? А схожі? Чому? ● Чи є у нас щось спільне? Що саме? ● Як можна назвати об'єднання людей, які мають щось спільне? ● На завершення навчальної активності вчитель пропонує прикріпити до букета бант з написом «Ми всі різні — ми всі рівні», однак попередньо погоджує це у дітей та просить обґрунтувати позиції «За», «Проти» або «Утримався» 	
	Джерело для натхнення Вправа 1.4. Букет квітів. Навчання демократії (IV). Living Democracy. URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-1/exercise-4/

Тема 1.2. Що таке права дитини?

Тема	1.2. Що таке права дитини?
Зміст теми	Людська гідність. Демократія. Держава — основний гарант прав людини та прав дитини
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● досліджують права дитини, визначені Конвенцією ООН про права дитини; ● наводять приклади реалізації прав дитини у повсякденному житті; ● формують первинне уявлення про роль держави як основного гаранта прав людини та прав дитини; ● формують усвідомлення того, що права людини загалом і права дитини зокрема є найвищою цінністю демократичних спільнот, суспільств, держав; ● розвивають переконання щодо необхідності шанобливого ставлення до прав та гідності інших осіб
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● творчий мініпроект, обговорення у колі, робота над проблемними питаннями
	<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція ООН про права дитини ● Картки з ілюстрацією прав дитини ● Картонна коробка, оформлена як скарбничка з надписом «Наші права — наш скарб» ● Предмети, які можуть символізувати різні права дитини, заздалегідь довільно розміщені у просторі <p>URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-4/</p>
	<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard, Padlet, LearningApps</p> <p>Вправа 1.2. Увідповідніть графічне зображення прав дитини та їхній текстовий опис.</p> <p>URL: https://learningapps.org/watch?v=p06g9idsk23</p>
<p>Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Вчитель активізує знання учнів / учениць про права дитини. Демонструє картки з ілюстраціями прав дитини та мотивує до обговорення такі запитання: <ul style="list-style-type: none"> • Яке право дитини ілюструє малюнок? • Чи реалізували ви це право сьогодні? Як? • Чи кожна дитина має це право? Чому? • А що б сталося, якби хтось забрав би у дітей це право? ● Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям створити скарбничку прав дитини. Задля цього кожний учень / кожна учениця довільно тягне карту (можливо декілька карток) з ілюстрацією права дитини та має віднайти у просторі предмети, які відповідають, стосуються цього права. Під час «полювання на скарби» учні / учениці можуть об'єднуватися у невеликі групи, обмінюватися ідеями, показувати один одному свої знахідки: «Що ти знайшов / знайшла і яке право це символізує?», або ж спільно відшукувати предмети. 	
<div style="border: 2px solid red; padding: 10px; width: fit-content; margin: auto;"> <p><i>Довідково</i> Конвенція ООН про права дитини Розділ II. Права та свободи дитини. Закон України «Про охорону дитинства»</p> </div>	

- Після «полювання» усі сідають у коло. Кожен учень / кожна учениця показує предмети, які зібрав / збрала, таким чином по черзі презентує права дитини і вкладає їх у скарбничку.
- Далі вчитель пояснює, що права людини загалом і права дитини зокрема є найвищою цінністю демократичних спільнот, суспільств, держав і пропонує поміркувати над запитаннями:
 - Чи можна права дітей порівняти зі скарбами?
 - Хто має захищати права дітей?
- Навчальну активність можна завершити тим, що учні / учениці залишать на скарбничці свої «автографи», що посилить відчуття єдності класної спільноти, командності у виконанні завдання та усвідомлення прав дитини як спільної цільності для класної спільноти.

Джерело для натхнення

Блок 4 (4-й клас) Наші права — наш скарб. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-5/part-1/unit-4/>

Тема 1.3. Що таке демократія?

Тема	1.3. Що таке демократія?
Зміст теми	Право на участь. Демократія. Принципи прав людини та демократії у демократичних спільнотах, суспільствах, державах
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● досліджують різні життєві ситуації із (не)самостійно зробленим вибором; ● мають первинні знання про взаємозв'язок між можливістю робити вибір і відповідальністю за ухвалені рішення; ● мають первинне уявлення про представництво і делегування повноважень; ● визначають вплив на людину відсутності можливості робити вибір; ● відстоюють позицію про важливість можливості брати участь в ухваленні рішень для людини будь-якого віку
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● інтерактивна вправа, обговорення у колі, розгадування ребуса, робота над проблемними питаннями
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	
<ul style="list-style-type: none"> ● Картки з ілюстрацією певної щоденної рутини дитини, яка містить ситуацію вибору ● Магнітна дошка, магніти, маркер ● Роздрукована ребуса «Участь» 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard, Padlet	
Перебір	
<ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель мотивує до обговорення таких запитань: <ul style="list-style-type: none"> ● Чи робили ви колись у своєму житті вибір? ● Чи робили за вас вибір інші? ● Як часто протягом дня вам доводиться робити вибір? ● Чого найчастіше стосуються ваші рішення? ● Вчитель на дошці зображує часову шкалу (умовну стрічку часу з позначками віку від народження до віку найстаршого учня / найстаршої учениці у класі). Кожен учень / кожна учениця довільно обирає картку з ілюстрацією певної щоденної рутини, яка містить ситуацію вибору (наприклад, перегляд мультфільму, прогулянка з друзями, вівсяна каша на сніданок тощо). 	

- Вчитель просить учнів / учениць по чергово вийти до дошки, прикріпити свої картки до схеми відповідно до вікових позначок, пояснити їх. У верхній частині розміщуються наліпки з власним вибором, у нижній — з вибором, зробленим за них.
- Далі вчитель просить учнів / учениць пригадати та озвучити (за бажанням) ситуації з вибором, які вони робили у більш ранньому віці, або хтось робив вибір за них.
- Після цього педагог продовжує часову шкалу з позначками від максимального віку учнів / учениць і до, наприклад, 100 років. Пропонує здобувачам уявити себе в різному віці й припустити, який вибір і на якому етапі життя вони зможуть робити самостійно, а що за них обиратимуть інші, або ж у якому виборі їм доведеться радитися з іншими людьми.
- Далі відбувається дискусія у колі, під час якої можна обговорити такі запитання:
 - Чи всі рішення, які ви приймаєте впродовж дня, роблячи певний вибір, впливають на ваше життя? Які з них впливають?
 - Який вибір, що стосується вас, найчастіше роблять інші люди? Хто ці люди?
 - Які емоції у вас викликає те, що певні рішення, які впливають на ваше життя, приймаються іншими людьми?
 - Яких життєво важливих рішень більше на схемі: тих, що зробили за вас, чи тих, що зробили ви? Чому так відбувається?
 - До чого може призвести відсутність можливості робити вибір?
 - Чому потрібно надавати можливість вибору дітям?
 - У якому віці можна надавати право вибору дитині? Чому?
 - Яким чином вам вдалося уявити, які рішення ви зможете приймати в майбутньому?
 - Чи збільшується з віком можливість робити вибір у серйозних ситуаціях нашого життя? Якщо так, то в яких?
- По завершенню дискусії вчитель пояснює, що можливість робити вибір тісно пов'язана з правом, яке зашифроване у ребусі і яке учні / учениці будуть досліджувати впродовж усього курсу:

- Навчальна активність завершується коментарем вчителя:
 - Участь кожного / кожної, як і повага до людської гідності та різноманіття, рівні можливості та мирне співіснування є те, що в демократичних спільнотах, суспільствах, державах люди поважають і пропагують у повсякденному житті. Хто погоджується, що це про нашу класну спільноту?

Довідково

Статті 1–3. Розділ І. Загальні засади. **Конституція України**

Конвенція ООН про права дитини

Розділ ІІ. Права та свободи дитини. **Закон України «Про охорону дитинства»**

- Вчитель простягає перед собою одну руку, долонею догори. На знак згоди учні / учениці мають підійти та покласти свою долоню зверху.

Джерело для натхнення

Вправа «Часова шкала». Культура й практика викладання прав людини: поради, вправи, симуляційні ігри: Метод. зб. для використання в освіт. процесі для 5–11 кл. за результатами проекту «SIMschool — симуляційні ігри для вивчення прав людини» / Г. Будейчук, О. Войтенко, М. Гриньова та ін. Харків : Вид-во «Дім Реклами», 2021. 220 с.

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1YjvHkEV-Df1e-k41nZZL8HH9846N5rZP>

РОЗДІЛ 2. НАШ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ У ШКОЛІ

Тема 2.1. Беремо участь у шкільному самоврядуванні

Тема	2.1. Беремо участь у шкільному самоврядуванні
Зміст теми	Демократичне врядування у школі. Права учнівського самоврядування у школі, у класі. Принципи, сфери, рівні участі учнівства у шкільному та класному самоврядуванні
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● знають і розуміють права учнівського самоврядування на рівні школи та класу; ● обізнані зі статтею 28 «Про учнівське самоврядування» Закону України «Про повну загальну середню освіту»; ● оглядово характеризують принципи, сфери, рівні участі учнів та учениць у шкільному та класному самоврядуванні; ● практикують розгляд питань з різних позицій, ведення дискусії, виявлення упреджень та стереотипів щодо права здобувачів освіти на участь у шкільному самоврядуванні; ● формують усвідомлення цінності прямої та представницької демократії для реалізації права на участь (на прикладі учнівського самоврядування у школі та у класі)
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота в групах, обговорення у колі, робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Картки «Рівні участі» ● Роздруковані питання опитувальника «Наша класна рада» ● Набір наліпок 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard, Padlet, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель ставить проблемне питання: Я — вчитель. Я — бос у нашому класі? ● Після того, як учні / учениці висловили свої думки з приводу поставленого питання, вчитель зосереджує увагу на тому, що вони мають гарантоване законом право на участь у розв'язанні різних питань, які стосуються їхніх прав та інтересів у класі зокрема та у школі загалом. Він / вона має звернутися до статті 28 «Про учнівське самоврядування» Закону України «Про повну загальну середню освіту» та в доступній формі пояснити сутність учнівського самоврядування. Якщо у закладі освіти є дієве учнівське самоврядування, то з метою презентації його діяльності на урок можна запросити лідера / лідерку учнівського самоврядування. Також у разі дієвого учнівського самоврядування на рівні класу можна звертатися до цього досвіду. <div style="border: 2px solid red; padding: 10px; margin-top: 10px;"> <p><i>Довідково</i> Стаття 28. Громадське самоврядування в закладі освіти. Закон України «Про освіту» Стаття 28. Учніське самоврядування. Закон України «Про повну загальну середню освіту»</p> </div>	

- Далі вчитель зазначає, що учні / учениці по-різному можуть бути залучені до розв'язання класних / шкільних питань, адже є різні рівні участі. Так, першочергово вони мають бути поінформовані про ухвалені керівником закладу освіти або педагогічними працівниками певні рішення, що стосуються організації освітнього процесу (наприклад, про зміни у розкладі). З окремих питань керівник закладу освіти або педагогічні працівники перед ухваленням рішень можуть консультуватися з учнями / ученицями (щодо гуртків, які хотіли б відвідувати учні / учениці), а з певних — спільно ухвалювати рішення (як-от щодо організації дозвілля під час перерв). І, звичайно, учням / ученицям може бути делеговано повноваження самостійно розв'язувати певне питання або виконати певне завдання (наприклад, оформити фотозону). Під час пояснення вчитель може мотивувати учнів / учениць до наведення власних прикладів або ж висловлення пропозицій щодо розширення їхньої участі у розв'язанні певних питань у класі чи школі. Це можна фіксувати у таблиці, яку потрібно заздалегідь підготувати на папері або накреслити на дошці:

Самоврядуємо в класі (школі)

	Як є?	До чого ми прагнемо?
Інформування		
Консультування		
Спільне ухвалення рішень		
Делегування повноважень		

- Далі вчитель наголошує на тому, що для більш ефективної діяльності учнівського самоврядування як у класі, так і в школі, можуть створюватися органи учнівського самоврядування, зокрема учнівська рада.
- Продовження навчальної активності має два варіанти:

I варіант: За умови наявності дієвої учнівської ради у класі вчитель може запропонувати учням / ученицям на основі попереднього обговорення внести певні пропозиції щодо організації її діяльності, розробивши власне бачення ідеальної для їхньої класної спільноти учнівської ради.

II варіант: За умови відсутності дієвої учнівської ради у класі вчитель може запропонувати учням / ученицям на основі попереднього обговорення розробити власне бачення ідеальної для їхньої класної спільноти учнівської ради, яке надалі може бути використане під час ініціювання створення класної ради.
- В обох варіантах учні / учениці рандомно об'єднуються у кілька малих груп. Кожна група отримує набір наліпок.
- Вчитель по черзі фіксує на дошці роздруківки питань з опитувальника «Наша класна рада», озвучує питання та за потреби уточнює їх зміст. Завдання груп впродовж 2 хв. обговорити питання та на наліпці зафіксувати спільно погоджену відповідь. Далі спікери від груп озвучують свою відповідь і прикріплюють наліпку на роздруківці з питанням. Завдання виконується без обговорення. Процедура повторюється, поки усі питання не будуть обговорені.

Опитувальник «Наша класна рада»

У нашій ідеальній класній раді:

Права та інтереси яких учнів / учениць буде представляти?

Скільки буде обрано представників / представниць?

Як часто класна рада буде збиратися?

Які питання буде дозволено вирішувати класній раді?

Які рішення матиме право ухвалювати класна рада?

- На завершення навчальної активності вчитель мотивує до обговорення таких питань:
 - Чи у кожній школі повинно діяти учнівське самоврядування? Чому?
 - Чи у кожному класі має діяти учнівська рада? Чому?

- Ми напрацювали різні варіанти ідеальної класної ради. Якими мають бути наші подальші кроки? (Варіант I чи II)
- У нашому опитувальнику йшлося про те, що представники / представниці, які входитимуть до складу класної ради, будуть обрані. Ким? Чому? Як?
- Хто «За» вибори, прошу продемонструвати оплесками!

Джерело для натхнення

Роздатковий матеріал для учнів 9.3: Опитувальник. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-3/part-4/unit-9/student-handout-9-3-questionnaire/>

Додаток до теми

Картки «Рівні участі»

Інформування

Консультування

Спільне ухвалення рішень

Делегування повноважень

Тема 2.2. Беремо участь у виборах

Тема	2.2. Беремо участь у виборах
Зміст теми	Право обирати та бути обраним / обраною. Вибірні органи учнівського самоврядування. Принципи та етапи проведення виборів до виборних органів учнівського самоврядування
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● оглядово обізнані з активним та пасивним виборчим правом (на прикладі виборів представників / представниць до виборних органів учнівського шкільного та класного самоврядування); ● мають первинне уявлення про демократичну процедуру проведення виборів; ● розробляють пам'ятку (чеклист) «Беремо участь у голосуванні»; ● практикують демократичне ухвалення рішень та командну роботу; ● демонструють налаштованість брати участь у виборах представників / представниць до виборних органів учнівського шкільного самоврядування
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота в групах, обговорення у колі, «обери позицію», робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Набори карток «Це справедливо, а це несправедливо» ● Роздруківка «Загальні принципи виборчого права» ● Аркуш паперу для фліпчарту з надписом «Пам'ятка “Беремо участь у голосуванні”», маркер 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Padlet, Wordwall, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель ставить проблемне запитання: <ul style="list-style-type: none"> • Чому окремі органи учнівського самоврядування називаються «виборними»? ● Після того, як учні / учениці висловили свої думки з приводу поставленого питання, вчитель зосереджує увагу на тому, що вони мають гарантоване законом право вільно обирати (активне виборче право) та бути обраними (пасивне виборче право) до виборних органів учнівського самоврядування у класі зокрема та у школі загалом. ● Далі вчитель має оглядово ознайомити з алгоритмом проведення виборів до учнівської шкільної ради (Дивитися: Діяльність у позаурочний час: імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»). Якщо у закладі освіти існує ефективна практика проведення виборів до шкільної учнівської ради, то з метою презентації цього досвіду на урок можна запросити лідера / лідерку учнівського самоврядування. Також якщо у класі проводяться вибори до класної спільноти, то можна звертатися до цього досвіду. ● Вчитель звертає увагу на те, що під час проведення виборів в день голосування можуть виникати певні несправедливі ситуації, та далі пропонує учням / ученицям об'єднатися у декілька малих груп. Кожна група отримує набір карток із зображенням певних ситуацій (див. додаток до теми), які ілюструють участь учнів / учениць у голосуванні під час проведення виборів до класної ради. Завдання учнів / учениць у групах уважно розглянути картки, описати кожную ситуацію, як вони її розуміють: <ul style="list-style-type: none"> • Я можу бачити ... (фактичний опис). • Я відчуваю... (емоційна реакція). • Це змушує мене замислитися про ... (асоціації, ідеї). 	

Потім здобувачі повинні класифікувати картки за трьома категоріями:

- на картці зображена справедлива та чесна ситуація;
 - на картці протилежна ситуація, тобто приклад несправедливості;
 - непевність ситуації.
- Після обговорення в групах вчитель пропонує спільно класифікувати картки. Так, він / вона по черзі демонструє картку та просить групи продемонструвати розуміння ситуації, використовуючи певні жести:

справедлива ситуація

несправедлива ситуація

складно визначитися

- Учні / учениці сідають у коло. Вчитель пропонує поміркувати над проблемою:
- Що може допомогти уникнути несправедливих ситуацій під час проведення виборів до класної ради?
- Далі вчитель модерує спільне розроблення пам'ятки (чеклиста) «Беремо участь у голосуванні», тобто правил участі в голосуванні, зокрема під час виборів представників / представниць до класної або шкільної учнівської ради, які базувалися би на дотриманні загальних принципів виборчого права.

Довідково

Виборчий кодекс України

Стаття 7. Загальне виборче право
 Стаття 12. Рівне виборче право
 Стаття 13. Пряме виборче право
 Стаття 14. Вільні вибори
 Стаття 15. Добровільність участі у виборах
 Стаття 16. Таємне голосування
 Стаття 17. Особисте голосування
 Стаття 19. Чесні вибори

- На завершення навчальної активності вчитель акцентує на тому, що відповідно до Виборчого кодексу України право голосу мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося 18 років:
- Як бачимо, участь у «дорослих виборах» ви зможете брати, коли досягнете повноліття, водночас уже зараз маєте право голосу у розв'язанні класних і шкільних питань, які стосуються ваших прав та інтересів. А зараз продемонструйте, хто дотримуватиметься визначених правил під час голосування на виборах, використовуючи жести:

так, обов'язково буду дотриматися;

ні, не буду дотримуватися;

складно визначитися

Джерело для натхнення

Вправа 5.1. Це не справедливо. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-5/exercise-1/>

Набір карток «Це справедливо, а це несправедливо»

	https://edudevelop.org.ua/images/files/nabir_kartok_tse_spravedlyvo.pdf
---	---

дитина не за власним бажанням бере участь у голосуванні (одна дитина підштовхує іншу)	вчитель разом з дітьми голосує під час виборів до класної ради
дитина вкидає в урну два бюлетені	дитина вкидає в урну один бюлетень
дитина зайшла в кабінку, і хтось підглядає	дитина зайшла у кабінку, і спостерігач дивиться за тим, щоб ніхто не заглянув туди інший
група дітей поспішає на вибори і комусь вказує жестом, що не можна з ними	група дітей поспішає на вибори і когось закликає доєднатися
лише хлопці ідуть голосувати, а дівчатам жестом демонструють, що не можна	різногендерна група дітей поспішає голосувати
дитина прийшла у визначені час і місце, щоб проголосувати, а все зачинено	дитина прийшла у визначені час і місце, щоб проголосувати, і все працює
дитина шукає своє ім'я у списку, а там його немає. член виборчої комісії удає, що нічого вдіяти не може	дитина знайшла своє ім'я у списку виборців
вчитель стоїть поруч агітаційними плакатами і вказує дітям на того, за кого потрібно проголосувати	учні одного класу, однак різного віку, вказують молодшому учню, що йому не можна голосувати
дитині-виборцю з переламаною рукою інша дитина допомагає заповнити виборчий бюлетень	одна дитина пропонує іншій цукерку за «правильний голос»

Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо

Тема	2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо
Зміст теми	Виборці та кандидати. Передвиборча кампанія кандидатів до ради учнівського самоврядування. Передвиборчі програми кандидатів
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● володіють первинними знаннями про мету та різні інструменти проведення передвиборчої кампанії; ● визначають загальні вимоги до лідера / лідерки учнівської спільноти; ● практикують складання, аналіз та оцінювання передвиборчих програм на реалістичність, відповідність власним інтересам тощо;

	<ul style="list-style-type: none"> розвивають переконання про необхідність об'єктивно аналізувати та оцінювати передвиборчі програми задля здійснення зваженого вибору під час участі у виборах; формують усвідомлення необхідності чесної конкуренції для розвитку спільнот, суспільств, держав
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота в групах, обговорення у колі, «обери позицію» робота над проблемними питаннями

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення

- Таблиця «Лідер / лідерка учнівської спільноти»
- Аркуші паперу формату А4
- Набори карток зеленого, червоного та жовтого кольорів

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення:

Padlet, Mentimeter, використання Break-Out Room (платформа Zoom)

Перебіг

- Усі сідають у коло. Вчитель ставить проблемне питання:
 - Отже, вибори. Виборці та кандидати. На вашу думку, хто є хто?
- Педагог підсумовує думки учнів / учениць, за потреби уточнює розуміння понять «виборці» та «кандидати», а далі продовжує:
 - Для тих кандидатів, для кого вибори будуть успішними, наприклад, вибори президента класу / школи, вибори представників до класної / шкільної учнівської ради, настає відповідальний час, адже вони стають лідерами / лідерками учнівської спільноти.
- Далі відбувається дискусія у колі. Вчитель заздалегідь готує на дошці таблицю, а впродовж обговорення фіксує в ній певні позиції:

Лідер / лідерка учнівської спільноти

Риси характеру	Навички, уміння	Відповідальність
		

- Питання для обговорення у колі:
 - Якою важливими якостями повинен володіти лідер / лідерка учнівської спільноти?
 - Наскільки лідер / лідерка учнівської спільноти повинен / повинна користуватися підтримкою інших? Чисю?
 - Чи повинен / повинна лідер / лідерка учнівської спільноти бути супергероєм / супергероїнею?
 - У яких ситуаціях лідер / лідерка учнівської спільноти повинен / повинна бути, як усі?
 - Які слабкі сторони може мати лідер / лідерка учнівської спільноти?
 - У яких ситуаціях, лідер / лідерка учнівської спільноти повинен / повинна бути замінений / замінена іншою кандидатурою? Як?
 - Які бажання не може здійснити лідер / лідерка учнівської спільноти?

Довідково

Стаття 28. Громадське самоврядування в закладі освіти. **Закон України «Про освіту»**

Стаття 28. Учніське самоврядування. **Закон України «Про повну загальну середню освіту»**

- Після обговорення у колі вчитель підсумовує ключові характеристики спільно створеного образу лідера / лідерки учнівської спільноти та зазначає, що на шляху до успіху у виборах є один важливий крок — передвиборча кампанія:
 - Яким чином кандидати / кандидатки можуть агітувати / закликати виборців голосувати за себе?

Довідково

Стаття 51. Форми і засоби передвиборної агітації. **Виборчий кодекс України**

- Далі вчитель пропонує учням / ученицям уявити ситуацію, що до них звернувся кандидат / звернулася кандидатка у члени шкільної учнівської ради з проханням допомогти розробити передвиборчу програму. Він / вона об'єднує учнів / учениць у декілька рівномірних за кількістю учасників / учасниць команд. Кожна команда отримує чистий аркуш паперу А4. Усі мають поміркувати над питаннями:
 - Яких змін вони хочуть у школі?
 - Що цікавого вони б хотіли робити усі разом у школі, однак не роблять?
 - Що зробило би школу кращою, а навчання цікавішим?
 - Що для цього можуть зробити самі учні? Або ж у партнерстві з дорослими?

- Завдання: перший учень / перша учениця команди має вгорі на аркуші записати продовження речення, загорнути аркуш паперу таким чином, щоб його / її текст було невидно, і передати по команді вчителя аркуш наступному учаснику / наступній учасниці:
 - Якби я був / була би лідером / лідеркою учнівської спільноти, то обов'язково би...
 (Для зручності записів можна використати аркуш із зошита у лінійку. Процедура продовжується до тих пір, поки усі учасники / учасниці команд не виконають завдання.)
- Після виконання завдання вчитель ставить проблемне запитання:
 - Як це, обирати своїх представників / представниць вдумливо? Наприклад, членів / членкинь учнівської класної / шкільної ради?
- Далі вчитель зачитує напрацьовані «передвиборчі програми» та мотивує учнів / учениць поміркувати над питаннями:
 - Чи подобаються вам ці пропозиції? Усі? Які саме? Чому?
 - Чи не суперечать пропозиції шкільним правилам? Якщо суперечать, то яким? Чому?
 - Чи не порушують пропозиції права дитини? Якщо порушують, то які? Чому?
 - Чи всі пропозиції є реалістичними для виконання загалом? Учнями? Чому?
 - Чи підтримали би ви кандидата / кандидатку у члени / членикині шкільної ради з такою передвиборчою програмою під час виборів? Чому?
 Обговорення зорганізовується таким чином, що кожен учень / кожна учениця отримує набір карток і демонструє ту, яка відповідає його / її позиції та за бажанням відповідає на уточнювальні питання: **зелена картка** — так; **червона картка** — ні; **жовта картка** — частково, складно відповісти.
- На завершення навчальної активності вчитель зазначає:
 - Упродовж останніх уроків ми багато уваги приділили дослідженню того, як відбуваються вибори у класі, у школі. А як відбуваються вибори у дорослих? Цікаво?
 Свою відповідь учні / учениці мають продемонструвати карткою відповідного кольору.

Джерело для натхнення

Урок 1: Супергерой? Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/unit-6/lesson-1/>

Тема 2.4. Вибори: а як у дорослих?

Тема	2.4. Вибори: а як у дорослих?
Зміст теми	Пряма та представницька демократія в Україні. Референдум. Типи виборів в Україні
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● формують уявлення про різницю прямої та представницької демократії в державі; ● володіють первинними знаннями про різні типи виборів в Україні; ● оглядово обізнані з принципами проведення виборів на демократичних заходах; ● беруть інтерв'ю у дорослих стосовно їх практики участі у виборах; ● формують усвідомлення себе майбутніми виборцями, цінність власного голосу, відповідальність за свій вибір
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● інтерв'ю, «обери позицію», обговорення у колі, робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Мікрофон ● Дві прозорі скляні посудини з надписами «Так, підтримую», «Ні, не підтримую», ширма, символічні бюлетені ● Аркуш паперу формату А1 «Парковка для пропозицій тем інтерв'ю» 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mentimeter	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <p>* Вчитель має заздалегідь запросити на урок кількох представників / представниць батьківської спільноти класу або ж співробітників / співробітниць різних місцевих установ та організацій, обговорити з ними тематику інтерв'ю.</p> <p>** Роль інтерв'юєрів можуть виконувати заздалегідь підготовлені учні / учениці.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель представляє гостей, зазначаючи їхні професії, та повідомляє, що сьогодні в учнів / учениць є чудова можливість дізнатися більше про «дорослі» вибори. <p>Питання для інтерв'ю:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Скільки років Вам було, коли Ви вперше брали участь у виборах? Що Ви тоді відчували? ● Що це були за вибори? Де вони відбувалися? Як вони пройшли? ● Ви були у ролі виборця чи кандидата? ● Яких правил треба дотримуватися в день голосування під час виборів? ● Що для Вас означає «робити вдумливий вибір»? ● Чи обов'язково потрібно брати участь у виборах? <p>Усі учні / учениці під час інтерв'ю можуть ставити уточнювальні запитання.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● По завершенню інтерв'ю вчитель / вчителька узагальнює, які є види виборів, та зазначає: <ul style="list-style-type: none"> ● Вибори є складовою представницької демократії, за якої люди голосують за представників, що потім розв'язують певні питання: президент школи, президент класу, учнівська класна / шкільна рада розв'язують питання, які стосуються прав та інтересів учнів у школі, Президент України, Верховна Рада України — питання, які стосуються прав та інтересів усіх громадян України, міський / сільський / селищний голова та депутати сільської, селищної, міської ради — питання місцевої громади тощо. Однак, окрім представницької демократії, є пряма демократія, це коли люди усі разом розв'язують важливе для них питання. Задля цього проводяться референдуми або збори. Так, 1 грудня 1991 року відбувся загальнонаціональний референдум на території України щодо проголошення незалежності України. 	

Довідково

Розділ III. Вибори. Референдум. **Конституція України**
Статті 1–3. **Виборчий кодекс України**

- Далі вчитель цікавиться в учнів / учениць, чи сподобалося їм сьогоднішнє інтерв'ю і чи хотіли б вони, щоб такі зустрічі з дорослими відбувалися ще. За результатами обговорення педагог пропонує провести «класний референдум» і шляхом таємного голосування ухвалити рішення щодо питання, яке виноситься на референдум:
 - Чи підтримуєте Ви ініціативу щомісяця у позаурочний час робити зустрічі-інтерв'ю із дорослими?
- Потім ставить на столі дві прозорі скляні посудини із написами «Так, підтримую», «Ні, не підтримую» та закриває їх ширмою. Учні / учениці отримують один символічний «бюлетень» і по черзі голосують. Після цього робиться підрахунок голосів та оголошується результат голосування.
- На завершення навчальної активності вчитель пропонує впродовж тижня поміркувати над темами майбутніх інтерв'ю. Учні / учениці повинні мати можливість записувати свої пропозиції на великому аркуші паперу («Парковка для пропозицій тем інтерв'ю»), розміщеному у доступному для них місці.

Джерело для натхнення

Вправа 3. Проведення інтерв'ю та опитувань. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/unit-6/lesson-1/>

Роздаткові матеріали до розділу 6, урок 3: Інформація про вибори. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/students-manual-10/student-handout-1/student-handout-21/>

РОЗДІЛ 3. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ — УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ

Тема 3.1. Що таке парламент?

Тема	3.1. Що таке парламент?
Зміст теми	Три гілки влади в Україні: законодавча, виконавча, судова. Історія становлення українського парламентаризму. Верховна рада України — український парламент
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● формують первинне уявлення про Україну як демократичну державу, про три гілки влади в Україні — законодавчу, виконавчу, судову; ● володіють первинними знаннями про Верховну Раду України як законодавчий орган державної влади; ● визначають схожість представницької ролі Січової ради козацької доби, Верховної Ради України та шкільної учнівської ради; ● практикують голосування як демократичний спосіб ухвалення рішень; ● виявляють інтерес до пізнання минулого і сучасного України
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота з ілюстраціями, голосування, обговорення у колі, мозковий штурм, робота над проблемними питаннями
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	
<ul style="list-style-type: none"> ● Зображення козаків, організму людини, системи голосування «Рада» 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mentimeter, Jamboard	
<p style="text-align: center;">Перебіг</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Вчитель демонструє зображення (репродукцію картини) з козаками та пропонує такі запитання для обговорення: <ul style="list-style-type: none"> • Хто зображений? Що ви знаєте про козаків? Як би ви назвали картину? <p>І. Ю. Рєпін «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», 1880–1891 Державний російський музей (Санкт-Петербург)</p> 	

- Вчитель узагальнює відповіді:
 - Протягом кількох століть українські козаки стерегли наші землі від загарбників, воюючи на суші й на морі. Про славетні бої та походи козаків, їхню сміливість, відвагу й винахідливість ходять легенди. Козаки були неперевершеними майстрами військової справи свого часу. Осередком козацького війська була Запорізька Січ, що знаходилася за порогами Дніпра. Тому козацьке військо мало назву Військо Запорозьке, а козаків називали запорожцями. Головним центром ухвалення рішень у Війську Запорозькому була рада. Січова або Гетьманська рада скликала тричі на рік та у разі нагальної потреби. У цих радах з однаковими правами брали участь усі запорожці, на ній розглядали питання політики, уклали угоди з іншими країнами, обирали та скидали гетьмана чи старшину, а також вирішували питання господарського життя.
- Далі вчитель ставить проблемне запитання:
 - Як ви гадаєте, яким чином Січова рада ухвалювала рішення?
- Пояснення вчителя:
 - Рішення ради ухвалювалися голосними вигуками та підкиданням шапок й були обов'язковими для усього козацького товариства. Така форма ухвалення рішень називається голосуванням. Саме таким чином обирали гетьмана — козака, який ставав ватажком Війська Запорозького.
- Далі вчитель пропонує учням / ученицям повправлятися у голосуванні:
 - Нагадаємо правила голосування. Що козаки робили на знак згоди? Ми на знак згоди вигукуватимемо «Так» і плескатимемо в долоні.
 - Що козаки робили на знак незгоди? Ми на знак незгоди будемо мовчати і тупотіти ногами.
 - А яким чином визначимо, яка позиція перемогла: «За» чи «Проти»?
 - Перемагає та позиція, за яку проголосувала більшість. Більшість — це більше ніж половина нашого класу. Скільки це має бути голосів?
 - Отже, я озвучу одну пропозицію, а ви висловлюватимете свою позицію «За» чи «Проти». Висловіть свою позицію шляхом голосування: «Я пропоную встановити правило, за якого усі учні / учениці нашого класу мають звертатися до мене на ім'я, тобто “Пані Маріє”» (може бути запропоноване на розгляд інше правило, актуальне для взаємодії вчителя з класною спільнотою).
 - Тепер нам потрібно провести підрахунок голосів. Чи легко це зробити? Чому?
 - Є ще один добре відомий вам спосіб проведення голосування за допомогою піднятої руки. Руку підіймають лише ті, хто згодні та підтримують. Чи можна одній особі підіймати дві руки? Чому?
 - Отже, спробуймо таку форму голосування. Підійміть руку ті, хто підтримує мою пропозицію ...
- Вчитель разом з учнями / ученицями ухвалюють рішення на основі результатів голосування. Далі вчитель пояснює:
 - В Україні живе дуже велика кількість людей. Зібратися усім просто нереально. Тому нині головним центром прийняття рішень в Україні є Верховна Рада України, або парламент України. І до складу парламенту входить 450 депутатів, представників народу, обраних громадянами. Найважливіші для держави рішення парламент ухвалює також шляхом голосування. Кожен депутат має право голосу, яке він може використати, беручи участь у голосуванні. Щоправда, голосують депутати не підкиданням шапок, а натискаючи на кнопки зеленого (так), червоного (ні) і жовтого кольорів (утримався). Кожен депутат може проголосувати за окреме рішення лише раз. Однак депутатів аж 450. Ви питаєте, як підрахувати? Результати голосування підраховуються автоматично спеціальним комп'ютером і виводяться на великий екран-табло для голосування. Ця система електронного обліку називається «Рада». Шляхом голосування депутати обирають і Голову Верховної Ради України. Голова Верховної Ради України здійснює керівництво Верховною Радою України, як гетьман здійснював керівництво Січовою радою.

Джерело: У ВР встановили камери і ввімкнули сенсорну кнопку проти кнопкодавів. Українська правда.

URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/03/1/7285088/>

Джерело: «Читай, або задушу». Чому незалежність України могла не відбутися. Суспільне.

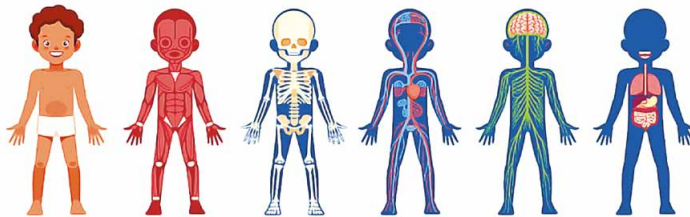
URL: <https://suspilne.media/271353-citaj-abo-zadusu-tebe-comu-nezaleznist-ukraini-mogla-ne-vidbutisa/>

- Учитель ставить проблемне запитання:
 - А що ще вам нагадає Січова рада? Чому? (класна рада, шкільна рада).
- Усі сідають у коло. Вчитель наголошує, що Верховна Рада України не є єдиним органом державної влади в Україні. Далі демонструє зображення системи органів тіла людини та пропонує обговорити такі запитання:
 - Які асоціації виникають від словосполучення «Організм людини»?
 - Чи буде функціонувати організм людини без участі одного з органів?
- Вчитель наголошує, що державна влада в Україні поділяється на законодавчу, виконавчу і судову, та також функціонує як єдиний організм (див. додаток до теми).

Довідково

Статті 5–7. Розділ I. Загальні засади. **Конституція України**

- Далі вчитель пояснює роль кожної гілки влади та пропонує учням / ученицям порівняти організм людини з органами державної влади.

Джерело: § 10. Людина — живий організм. О. Григорович, Ю. Болотіна, М. Романов. Електронний підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

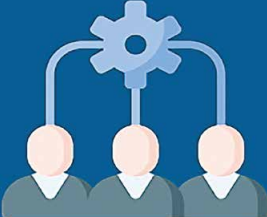

URL: <https://ua.izzi.digital/DOS/306708/355660.html>

- На завершення вчитель ставить проблемне запитання:
 - Без яких органів влади, на вашу думку, держава може існувати? Допомагає уточнювальними запитаннями «Державна влада може обійтися без...?» та пропонує учням / ученицям скористатися для вираження своєї позиції вже знайомою процедурою:
 - На знак згоди ми будемо вигукувати «Так» і плескати в долоні.
 - На знак незгоди мовчатимемо і тупатимемо ногами.
- Після цього можна завершити навчальну активність, запропонувавши висловити своє ставлення до такої тези: «Під час ухвалення рішень кожен голос важливий».

	Джерело для натхнення
	Вправа «Організм». Програма підтримки освітніх реформ в Україні. Тулбокс для вчителів.
	URL: https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox/orhanizm
	Вправа «Кожен має право голосу». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.
	URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Додаток до теми

Три гілки державної влади в Україні

Державна влада в Україні		
Законодавча	Виконавча	Судова
 <p data-bbox="293 1236 622 1310">Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України</p>	 <p data-bbox="703 1172 1046 1321">Виконавчу владу в Україні складають Кабінет Міністрів, центральні (міністерства, відомства) та місцеві (обласні, районні державні адміністрації) органи виконавчої влади</p>	 <p data-bbox="1126 1166 1437 1332">Судова влада в Україні реалізується шляхом правосуддя в формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства</p>
<p data-bbox="261 1389 592 1485">Детальніше: https://static.ukrinform.com/photos/2019_05/1557842628-878.jpg</p> 	<p data-bbox="671 1389 1002 1485">Детальніше: https://static.ukrinform.com/photos/2019_05/1557843304-508.jpg</p> 	<p data-bbox="1078 1389 1409 1485">Детальніше: https://static.ukrinform.com/photos/2019_05/1557843462-457.jpg</p>

Головою держави є Президент України

Більше: https://static.ukrinform.com/photos/2019_05/155784_2787-782.jpg

Джерело: Верховна Рада, Президент, Уряд: хто за що відповідає? Інфографіка. УКРИНФОРМ.

URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2699970-verhovna-rada-prezident-urad-hto-za-so-vidpovidaie-infografika.html

Тема 3.2. Що робить парламент?

Тема	3.2. Що робить парламент?
Зміст теми	Верховна Рада України — законодавчий орган державної влади. Основні функції українського парламенту. Повноваження українського парламенту
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • володіють первинними знаннями про функції та повноваження українського парламенту; • формують первинне уявлення про взаємодію українського парламенту з іншими органами державної влади, а також з органами місцевої влади; • ставлять запитання, які допомагають більше дізнатися про український парламент; • формують усвідомлення ролі парламенту у системі державної влади в Україні; • розвивають шанобливе ставлення до української держави
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • перегляд та обговорення відео, мозковий штурм, «чиста дошка», обговорення у колі, робота над проблемними питаннями
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	
<ul style="list-style-type: none"> • Конверт з листом • Аркуш паперу формату А1, маркер • Технічні засоби для демонстрації відео 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard, Google презентація	

Перебіг

- Вчитель демонструє конверт із зображенням центральної будівлі Верховної Ради України:
 - Я сьогодні вранці отримав / отримала лист-запрошення на екскурсію. Як гадаєте, на екскурсію до якого місця нас запрошують?
- Учні / учениці висловлюють свої здогадки. Вчитель відкриває лист і зачитує:
 - Шановні учні та учениці ____ класу! Запрошуємо вас на віртуальну екскурсію до Верховної Ради України.
 - Цікаве запрошення! А що ви знаєте про Верховну Раду України?
- Вчитель стисло фіксує відповіді учнів на аркуші паперу А1, а далі зазначає:
 - Зараз у нас є чудова нагода дізнатися більше про Верховну Раду України.
- Педагог підводить червону риску на аркуші паперу А1 під записаними відповідями. У центрі аркуша пише «Верховна Рада України?!» та зазначає:
 - Наша віртуальна екскурсія триватиме кілька уроків. Під час екскурсії пропонуємо вести щоденник спостережень, куди зможемо записувати всю нову та цікаву інформацію, яку дізнаємося про Верховну Раду України.

Вчитель переглядає разом з учнями / ученицями [Освітній фільм «Як працює парламент»](https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol) (<https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol>). Перегляд відбувається фрагментарно. Після кожного тематичного фрагмента вчитель проводить опитування і стисло фіксує відповіді учнів / учениць (можливо, з використанням елементів скрайбінгу) на аркуші паперу А1:

Що нового, цікавого, важливого ви дізналися з цього фрагменту?

Пропоновані для перегляду фрагменти освітнього фільму «Як працює парламент» та орієнтовний перелік запитань:

Таймінг	Тема	Орієнтовні запитання
0:00–3:00	З історії парламентаризму	<ul style="list-style-type: none"> ● Що в перекладі з французької означає слово «парламент»? ● Скільки років найстаршому парламенту? ● Які традиції парламентаризму має Україна? ● Яку офіційну назву має український парламент? ● Які назви парламенту в різних країнах? ● Що об'єднує всі парламенти?
3:50–6:56	Статус та повноваження Верховної Ради України	<ul style="list-style-type: none"> ● Скільки людей можна зібрати у Верховна Рада України? ● Що уособлює Верховна Рада України? ● Як народ керує країною? ● Про що мріяли здавна українці? ● Які є три гілки влади в державі? ● У якому законі зазначено про відповідальність кожної гілки влади? ● Хто і як може потрапити до сесійної зали?
20:16–22:18	Функції Верховної Ради України	<ul style="list-style-type: none"> ● У чому полягає представницька функція? ● У чому полягає законодавча функція? ● У чому полягає контрольна функція? ● У чому полягає установча функція?

- Після перегляду відео та його обговорення вчитель зазначає, що перше знайомство з Верховною Радою України завершилося, а також невдовзі завершується урок, тож варто підготувати дошку до наступного завдання. (Для виконання наступного завдання на крейдяній дошці мають заздалегідь бути написані питання. Це має бути зроблено таким чином, щоб впродовж уроку учні / учениці їх не бачили. Добре, коли дошка багат шарова, однак якщо ні, то запитання можна прикрити аркушем паперу, на якому фіксували нотатки під час віртуальної екскурсії.) Завдання виконується фронтально: учні / учениці ознайомлюються із запитаннями і відповідають на них. Хто відповів правильно на запитання, витирає його з дошки.
- Орієнтовні запитання для виконання завдання «Чиста дошка»:
 - Які є три гілки влади в державі?
 - У якому законі сказано про відповідальність кожної гілки влади?
 - Яку офіційну назву має український парламент?
 - У чому полягає представницька функція?
 - У чому полягає законодавча функція?
 - У чому полягає контрольна функція?
 - У чому полягає установча функція?

Довідково

Статті 75, 85. Розділ IV. Верховна Рада України. **Конституція України**

- На завершення навчальної активності вчитель звертає увагу учнів / учениць на обсяг нової інформації про Верховну Раду України і спонукає до обговорення таких запитань:
 - Чому нам важливо знати цю інформацію?
 - З ким можете поділитися цією інформацією?
 - З якою метою ви поділитесь цією інформацією?

Джерело для натхнення

Урок парламентаризму для учнів початкової та середньої школи «Мій парламент: розумію і впливаю!». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?

Тема	3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?
Зміст теми	Повноваження народного депутата / народної депутатки України. Об'єднання народних депутатів / депутаток України. Діяльність народного депутата / народної депутатки України
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● мають первинне уявлення про повноваження народних депутатів / депутаток України; ● оглядово знайомляться з різними видами об'єднань народних депутатів / депутаток України; ● досліджують значення понять «меншість» та «більшість» відповідно до різних характеристик;

	<ul style="list-style-type: none"> розвивають навички виокремлення фактів, які викликають сумніви; формують усвідомлення відповідальності народного депутата / народної депутатки перед виборцями 	
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> перегляд та обговорення відео, гра «Вірю / не вірю», обговорення у колі, робота над проблемними питаннями 	
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення		
<ul style="list-style-type: none"> Аркуш паперу формату А1, маркер Технічні засоби для демонстрації відео Картки «Повноваження Верховної Ради України: вірю / не вірю» 		
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mentimeter, Jamboard		
Перебір		
	<p>Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям продовжити віртуальну екскурсію Верховною Радою України. Він / вона звертаючись до записів, зроблених на попередньому уроці, актуалізує знання про український парламент, а далі організовує перегляд <i>освітнього фільму «Як працює парламент»</i> (https://www.youtube.com/watch?v=pmKпbXjXboI). Перегляд відбувається фрагментарно. Після кожного тематичного фрагмента вчитель проводить опитування і стисло фіксує відповіді учнів / учениць (можливо, з використанням елементів скрайбінгу) на аркуші паперу А1:</p> <ul style="list-style-type: none"> Що нового, цікавого, важливого ви дізналися з цього фрагменту? <p>Пропоновані для перегляду фрагменти освітнього фільму «Як працює парламент» та орієнтовний перелік запитань:</p>	
Таймінг	Тема	Орієнтовні запитання
6:56–9:08	Виборча система	<ul style="list-style-type: none"> Скільки всього народних депутатів? Скільки існує виборчих округів? Як влаштована мажоритарна система? Кому належить інших 225 місць? Як партії потрапляють до Верховної Ради України? Хто може бути депутатом?
10:44–12:54	Структура Верховної Ради України	<ul style="list-style-type: none"> Як називаються команди депутатів? У що об'єднуються депутати? Яким українським словом можна замінити слово «коаліція»? Скільки депутатів необхідно для створення коаліції? Хто пропонує людину на посаду прем'єр-міністра? Що трапиться, якщо депутати не створять коаліцію? Кого обирають під час I сесії? Як називають Голову Верховної Ради України? Що робить Голова Верховної Ради України?
<ul style="list-style-type: none"> Після перегляду відео та його обговорення вчитель зосереджує увагу на діяльності народних депутатів / депутаток України. Він / вона ставить проблемне питання: <ul style="list-style-type: none"> У чому полягає основна робота народного депутата / народної депутатки Верховної Ради України? 		
<p><i>Довідково</i> Статті 77–81. Розділ IV. Верховна Рада України. Конституція України Розділ II. Права народного депутата України. Розділ III. Обов'язки народного депутата України. Закон України «Про статус народного депутата України»</p>		

- Після того, як учні / учениці висловили свої думки, вчитель пропонує їм пограти у гру «Вірю / не вірю» і більш докладно з'ясувати, на розв'язання яких питань можуть впливати народні депутати / депутатки Верховної Ради України. Спочатку учні / учениці спільно погоджують, якими жестами вони демонструватимуть свої позиції. Під час проведення гри вчитель озвучує певну тезу, демонструє картку-візуалізацію. Після того, як учні / учениці висловили свою позицію, показує зворотну сторону картки, на якій є символ-підказка «Так / ні» (див. додаток до теми). Гра завершується розглядом твердження «Бути народним депутатом / депутаткою України — це дуже відповідально».
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька звертає увагу учнів / учениць на обсяг нової інформації, яку вони дізналися про Верховну Раду України, і спонукає до обговорення таких запитань:
 - Чому нам важливо знати цю інформацію?
 - З ким ви можете поділитися цією інформацією?
 - З якою метою ви поділитесь цією інформацією?

Джерело для натхнення

Урок парламентаризму для учнів початкової та середньої школи «Мій парламент: розумію і впливаю!». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Додаток до теми

«Повноваження Верховної Ради України: вірю / не вірю»

https://edudevelop.org.ua/images/files/povnovazhennia_VRU_viriu_ne_viriu.pdf

Лицьовий бік	Зворотний бік
Ухвалення законів	✓
Внесення змін до Конституції України	✓
Ухвалює рішення про набуття громадянства України та припинення громадянства України	✗
Призначання всеукраїнського референдуму	✓
Затвердження Державного бюджету України	✓
Встановлення тарифів на електроенергію, газ, воду для громадян України	✗
Благоустрій населених пунктів України	✗

Призначання виборів Президента України	✓
Усунення Президента України з поста	✓
Виплата пенсій громадянам України	✗
Здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України	✓
Здійснення правосуддя в Україні	✗
Встановлення державних символів України	✓

Тема 3.4. Як влаштований український парламент?

Тема	3.4. Як влаштований український парламент?
Зміст теми	Верховна Рада України — український парламент та центральна будівля, у якій працюють народні депутати / депутатки України. Структура українського парламенту
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • мають первинне уявлення про структуру українського парламенту; • оглядово знайомляться із діяльністю комітетів, тимчасових слідчих комісій, тимчасових спеціальних комісій Верховної Ради України; • розробляють схему структури сесійної зали Верховної Ради України; • розвивають навички співпраці та взаємодії з іншими для виконання спільних завдань; • формують усвідомлення важливості співпраці з іншими людьми та участі у розв'язанні проблем спільнот, суспільства
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • перегляд та обговорення відео, робота в групах, «5 W», обговорення у колі, робота над проблемними питаннями, створення макета
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> • Аркуш паперу формату А1, маркер • Технічні засоби для демонстрації відео • Картки «5 W» 	
	Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard, LearningApps, використання Break-Out Room (платформа Zoom) Онлайн-тренажер «Сесійна зала Верховної Ради України» https://www.purposegames.com/game/ZplQ7NhmlrD
Перебір	

Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям продовжити віртуальну екскурсію Верховною Радою України. Він / вона, звертаючись до записів, зроблених на попередніх уроках, актуалізує знання про український парламент, а далі організовує фрагментарний перегляд *освітнього фільму «Як працює парламент»* (<https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol>). Після кожного тематичного фрагмента вчитель / вчителька опитує учнів / учениць і лаконічно фіксує відповіді (можна використати елементи скрайбінгу) на аркуші формату А1:

Що нового, цікавого, важливого ви дізналися з цього фрагменту?

Пропоновані для перегляду фрагменти освітнього фільму «Як працює парламент» та орієнтовний перелік запитань:

Таймінг	Тема	Орієнтовні запитання
12:54–14:05	Комітети Верховної Ради України	<ul style="list-style-type: none"> ● За що відповідають комітети? ● Що роблять комітети? ● Для чого створюються тимчасові спеціальні комісії? ● Для чого створюються тимчасові слідчі комісії?
14:05–15:35	Засідання Верховної Ради України	<ul style="list-style-type: none"> ● Яке засідання називається пленарним? ● Скільки депутатів необхідно для проведення пленарного засідання? ● Скільки депутатів можуть ініціювати закриті засідання? ● Чому засідання закриті? ● Для чого скликають позачергову сесію?

- Після перегляду відео та його обговорення вчитель / вчителька зосереджує увагу на роботі комітетів, тимчасових слідчих комісій, тимчасових спеціальних комісій Верховної Ради України. Він / вона пропонує об'єднатися учням / ученицям у три групи та за допомогою методу «5 W» схарактеризувати:
 - I група — діяльність комітетів;
 - II група — діяльність тимчасових слідчих комісій;
 - III група — діяльність тимчасових спеціальних комісій.

Для роботи групи отримують роздруковку «5 W» та картки з підказками (додаток до теми). Після виконання завдання спікер / спікерка від кожної групи презентує напрацювання.

Довідково

Стаття 89. Розділ IV. Верховна Рада України. **Конституція України**
Закон України «Про комітети Верховної Ради України»
Закон України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»

- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька наголошує, що Верховна Рада України — це і український парламент, і центральна будівля, у якій працюють народні депутати / депутатки України. Тож творчим домашнім завданням для учнів / учениць, яке вони можуть виконати за бажанням і, звичайно ж, з підтримкою дорослих, є створення макета сесійної зали Верховної Ради України. Задля цього можна скористатися наборами лего або будь-якими матеріалами для творчості. І щоб Верховна Рада України «запрацювала», слід буде «розсадити» осіб, які мають бути обов'язково і які можуть брати участь у відкритих засіданнях Верховної Ради України.

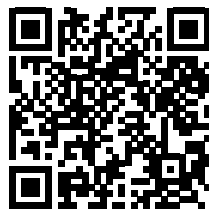

Перевірити «розсадку» ключових дійових осіб можна, виконавши завдання онлайн-тренажера «Сесійна зала Верховної Ради України»:
<https://www.purposegames.com/game/ZpIQ7NhmlrD>

	<p>Джерело для натхнення Урок парламентаризму для учнів початкової та середньої школи «Мій парламент: розумію і впливаю!». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf</p>
	<p>Заняття 3. Реалізація молодіжних партисипативних проєктів із залученням місцевої громади. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с. URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf</p>

Додаток до теми

«5 W»

Комітети	Тимчасові слідчі комісії	Тимчасові спеціальні комісії	
Народні депутати та депутатки України	Верховна Рада України	Громадяни України	Президент України
Для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, виконання контрольних функцій	Для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес	Для підготовки і попереднього розгляду питань	Організація і порядок діяльності встановлюються законом
Представницька функція	Законодавча функція	Контрольна функція	Установча функція

Тема 3.5. Як працює український парламент?

Тема	3.5. Як працює український парламент?	
Зміст теми	Порядок роботи парламенту. Перша сесія новообраної Верховної Ради України. Складання присяги народними депутатами / депутатками України	
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • мають первинне уявлення про порядок роботи українського парламенту; • ознайомлюються з процедурою складання присяги народними депутатами / депутатками України; • планують послідовність дій групи для виконання завдання й погоджуються на роль, яку здатні виконати найкраще; • встановлюють взаємозв'язки між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю; • розвивають переконання щодо важливості діяльності українського парламенту як законотворчого органу державної влади 	
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • перегляд та обговорення відео, хмара тегів, обговорення у колі, робота над проблемними питаннями 	
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> • Аркуш формату А1, маркер, кольорові наліпки • Аркуш зі словами Державного Гімну України • Технічні засоби для демонстрації відео 		
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard		
Перебіг		
	Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям продовжити віртуальну екскурсію Верховною Радою України. Він / вона, звертаючись до записів, зроблених на попередніх уроках, актуалізує знання про український парламент, а далі організовує фрагментарний перегляд <i>освітнього фільму «Як працює парламент»</i> (https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol). Після кожного тематичного фрагмента вчитель / вчителька опитує учнів / учениць і лаконічно фіксує відповіді (можна використати елементи скрайбінгу) на аркуші формату А1: Що нового, цікавого, важливого ви дізналися з цього фрагменту? Пропоновані для перегляду фрагменти освітнього фільму «Як працює парламент» та орієнтовний перелік запитань:	
Таймінг	Тема	Орієнтовні запитання
9:08–10:44	Перше засідання	<ul style="list-style-type: none"> • Хто і як розпочинає перше засідання? • Що мають підписати депутати? • Як побудований рік Верховної Ради України? • З чого починається сесія?
19:01–20:16	Регламент Верховної Ради України	<ul style="list-style-type: none"> • Як називається система правил Верховної Ради України? • Що відбувається, коли хтось порушив Регламент?
<ul style="list-style-type: none"> • Після перегляду відео та його обговорення вчитель / вчителька наголошує, що Державний Гімн України є державним символом, та просить пригадати: <ul style="list-style-type: none"> • Який державний орган влади має повноваження встановлювати державні символи? 		

Довідково

Статті 79, 82, 83, 84, 90. Розділ IV. Верховна Рада України. **Конституція України**
Закон України «Про Регламент Верховної Ради України»

- Далі вчитель / вчителька може поцікавитися, які факти учні / учениці знають про Державний Гімн України, та доповнити їх, зокрема інформацією про те, як з'явилася традиція виконувати Державний Гімн України а капела перед кожним засіданням Парламенту.

У будь-якому парламенті мають бути традиції — й у Верховній Раді України за часів воєнного стану з'явилися зворушливі звичаї. Кожного засідання народні депутати України вшановують загиблих у дев'ятирічній війні росії проти України хвилиною мовчання, а до того а капела виконують Державний Гімн України. І якщо вшанування хвилиною мовчання — давня парламентська традиція, що відбувалася у стінах парламенту, на жаль, нерідко, то виконання Гімну — новела воєнного стану.
Джерело: Як з'явилася традиція виконувати Гімн України а капела перед кожним засіданням Парламенту. Офіційний вебпортал парламенту України.

URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/233877.html>

- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям прослухати Державний Гімн України та створити невіртуальну хмару тегів. Задля цього закріплює на дошці аркуш паперу зі словами Державного Гімну України та просить учнів / учениць взяти кольорові наліпки, зобразити на них емоції, які у них виникають під час прослуховування Державного Гімну України. Учні / учениці розміщують наліпки довкола аркуша з текстом Державного Гімну України. Після цього відбувається обговорення:
 - Які почуття переважають? Чому?
 - Що державні символи повинні нам нагадувати? Чому?
 - Як ви вважаєте, чи відрізнялися хмари почуттів тих, хто не є громадянами України, від ваших?

Довідково

Стаття 20. Розділ I. Загальні засади. **Конституція України**
Закон України «Про Державний Гімн України»

- Навчальна активність може завершитися пропозицією вшанування загиблих у дев'ятирічній війні росії проти України хвилиною мовчання, виконавши а капела Державний Гімн України

Джерело для натхнення

Урок парламентаризму для учнів початкової та середньої школи «Мій парламент: розумію і впливаю!». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Вправа «Теги для запам'ятовування». Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 136 с.

Тема 3.6. Як ухвалюються закони?

Тема	3.6. Як ухвалюються закони?
Зміст теми	Конституція України — Основний закон нашої держави. Етапи законодавчого процесу в Україні. Право вето
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● володіють первинними знаннями про Конституцію України як Основний закон нашої держави; ● формують первинне уявлення про законодавчу ініціативу, законодавчий процес, процес голосування; ● досліджують основні етапи процедури ухвалення закону на основі аналогії з процедурою ухвалення правил класної спільноти; ● визначають необхідну кількість голосів для ухвалення рішення під час голосування; ● розвивають переконання про необхідність іти на компроміс та дотримання принципів доброчесності
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● перегляд та обговорення відео, завдання з математичним тлом, спільне погодження правил, обговорення у колі, робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Картки з правилами ● Картки зеленого і червоного кольорів 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google форма, Mentimeter	
<p style="text-align: center;">Перебіг</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Вчитель / вчителька ставить проблемне питання: <ul style="list-style-type: none"> • Що допомагає уникати конфліктних ситуацій та робить спільну діяльність більш успішною та комфортною? ● Далі вчитель / вчителька пропонує виробити та/або оновити правила спілкування класної спільноти у месенджері, тож зачитує пропоновані правила і демонструє картки з відповідними надписами. На знак згоди дотримуватися певного правила учні / учениці демонструють зелену картку, на знак незгоди — червону. Якщо під час голосування за правило складається спірна ситуація, вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям обговорити його та проголосувати повторно. Окремі правила можуть бути перефразовані відповідно до позиції більшості. ● Правила, що отримують більшість голосів, учитель / вчителька синхронно фіксує у повідомленні або чернетці класного чату з назвою «Наш кодекс правил спілкування у месенджері». ● Коли перелік правил вичерпано, вчитель / вчителька демонструє чистий аркуш і просить учнів / учениць запропонувати для обговорення і голосування додаткові правила, якщо у цьому є потреба. <ul style="list-style-type: none"> • Орієнтовний перелік пропонованих правил: • На початку спілкування слід привітатися. • Спілкуватися слід державною мовою. • Дозволено надсилати смайли. • Повідомлення мають стосуватися лише шкільного життя. • Заборонено поширювати неправдиву інформацію. • Дозволено надсилати голосові повідомлення. • Дозволено приєднувати до чату сторонніх осіб. • Заборонено вживати образливі фрази. • Дозволено спілкуватися у чаті до 20:00 години. • Дозволено спілкуватися у вихідні дні. • Заборонено вітати зі святами. 	

- Після напрацювання правил вчитель / вчителька надсилає у чат класної спільноти їх перелік та просить учнів / учениць «підписатись», поставивши вподобайки до повідомлення, на знак згоди дотримання цих правил. Якщо не в усіх є можливість це зробити під час уроку, то «підписи» можна поставити у позаурочний час.
- Далі відбувається обговорення у колі:
 - Що буде, якщо хто-небудь порушить правила?
 - Чи матиме порушення певні наслідки? Які?
 - Хто має контролювати дотримання правил?
 - Чи є це відповідальністю всіх?
 - Чи потрібні спеціальні люди для контролю за дотриманням правил?
 - Що маємо зробити, якщо до нашої класної спільноти приєднається нова учениця чи учень?
- Вчитель / вчителька акцентує, що віднині їхня класна спільнота має дотримуватися цих правил, і ставить проблемні питання:
 - А за якими правилами живуть громадяни нашої держави?
 - Хто ухвалює закони?

Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям продовжити віртуальну екскурсію Верховною Радою України. Він / вона, звертаючись до записів, зроблених на попередніх уроках, актуалізує знання про український парламент, а далі організовує фрагментарний перегляд [освітнього фільму «Як працює парламент»](https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXboI) (<https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXboI>). Після кожного тематичного фрагмента вчитель / вчителька опитує учнів / учениць і лаконічно фіксує відповіді (можна використати елементи скрайбінгу) на аркуші формату А1:

Що нового, цікавого, важливого ви дізналися з цього фрагменту?

Пропоновані для перегляду фрагменти освітнього фільму «Як працює парламент» та орієнтовний перелік запитань:

Таймінг	Тема	Орієнтовні запитання
15:35–17:40	Законодавчий процес	<ul style="list-style-type: none"> ● Які є етапи підготовки закону? ● Скільки разів розглядають законопроект? ● Що відбувається під час першого, другого, третього читання? ● Хто підписує закон? ● Хто має право вето і що воно означає? ● Коли закон вважається ухваленим? ● Коли закон вступає в дію або набуває чинності?
17:40–19:01	Процес голосування	<ul style="list-style-type: none"> ● Для чого потрібна система «Рада»? ● Для чого необхідні особисті картки? ● Що означають кнопки? ● Як можна дізнатися результати голосування?

- Після перегляду відео та його обговорення вчитель / вчителька пропонує пригадати, скільки голосів необхідно для того, щоб рішення було ухвалене. Учні / учениці отримують набір карток зеленого і червоного кольорів. Далі вчитель / вчителька озвучує учням інформацію про голосування за певний законопроект (див. додаток до теми) у визначеному порядку і пропонує їм підняти вгору зелену картку, якщо рішення ухвалене, або ж червону картку — якщо рішення не ухвалене.

Порядок озвучення інформації про голосування за законопроект:

1. Час голосування.
2. Назва законопроекту.
3. Кількість депутатів, які не голосували.
4. Кількість депутатів, які утримались.
5. Кількість голосів «Проти».
6. Кількість голосів «За».

- Після того, як учні / учениці продемонстрували картки, вчитель / вчителька озвучує правильний варіант: «Рішення ухвалене» чи «Рішення не ухвалене». За потреби коментує суть проєктів законів, що розглядалися, окреслює доступною мовою сферу питань, на які впливають ці нормативні акти. На завершення пропонує поміркувати над проблемним питанням:
 - Чому народним депутатам / депутаткам не варто пропускати засідання Верховної Ради України?
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька пропонує поміркувати над запитаннями:
 - Чому важливо брати участь у виборах до Верховної Ради України?
 - А як ще громадяни можуть взаємодіяти з українським парламентом?

Довідково

Статті 85, 91–94. Розділ IV. Верховна Рада України. **Конституція України**
Закон України «Про Регламент
Верховної Ради України»

Джерело для натхнення

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Урок парламентаризму для учнів початкової та середньої школи «Мій парламент: розумію і впливаю!». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

Вправа «Добрий закон — поганий закон». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

Вправа «Створюємо кодекс правил класу». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

Додаток до теми

Бланки результатів голосування

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 10:37:47	Поіменне голосування про поправку №183 до проекту Закону про повну загальну середню освіту (№0901)			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	89	12	247	51
РІШЕННЯ	Рішення не прийняте			
ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 10:39:04	Поіменне голосування про проект Закону про повну загальну середню освіту (№0901) – у другому читанні та в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	327	3	54	16
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			
ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 11:01:58	Поіменне голосування про проект Закону про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор (№2285-д) – за основу			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	260	108	10	22
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			
ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 17:10:46	Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України (№2661) – в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	337	1	24	33
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			
ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 17:18:00	Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми законодавчого процесу (№2492) – у другому читанні та в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	251	6	87	49
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

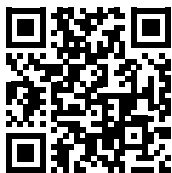
Джерело: Питання порядку денного, заплановані до розгляду на черговому пленарному засіданні 16 січня. Офіційний вебпортал парламенту України.

URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/187402.html>

РОЗДІЛ 4. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ — ВІДКРИТИЙ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО

Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом?

Тема	4.1. Як взаємодіяти із парламентом?
Зміст теми	Можливості взаємодії громадян / громадянок з парламентом. Звернення. Електронна петиція
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● формують первинне уявлення про можливості взаємодії громадян / громадянок із парламентом, нормативне підґрунтя; ● оглядово знайомляться з різними інструментами взаємодії громадян / громадян з Верховною Радою України; ● моделюють процес створення та підписання електронної петиції; ● практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; ● усвідомлюють важливість участі громадян / громадянок у розгляді державних справ, зокрема через взаємодію з парламентом
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● «Я-висловлювання», обговорення у колі, розроблення та підписання електронної петиції, робота над проблемними питаннями
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Зображення стихійного звалища сміття та практики сортування відходів; ● Інформаційний плакат «Мій Парламент: розумію і впливаю!»; ● роздрукована або написана на дошці інструкція «Я-висловлювання»; ● технічні засоби для перегляду демонстрації зображень, доступ до інтернету; ● Google форма 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google форма	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька демонструє зображення стихійного звалища сміття (це може бути фото, дібране в інтернеті, або ж за можливості заздалегідь зроблене у населеному пункті) та просить дітей за бажанням висловити свої враження, користуючись формулою «Я-висловлювання». 	
	 <p>Джерело: Забагато сміття як для карантину: на Святошино прибирали у парках. Вечірній Київ. URL: https://vechirniy.kyiv.ua/news/40549/</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Далі вчитель / вчителька демонструє ще одне фото із зображенням успішної практики сортування відходів у школі та також просить учнів / учениць висловити своє перше враження, користуючись формулою «Я-висловлювання». 	

Джерело: Крок за кроком до екомайбутнього: як школи Закарпаття впроваджують сортування відходів. Uzhgorod.net.ua.

URL: <https://uzhgorod.net.ua/news/171703>

- Метод «Я-висловлювання»:
 - Я бачу...
 - Я передбачаю...
 - Я відчуваю...
- Після обміну першими враженнями вчитель / вчителька запитує здобувачів:
 - Про що б ви хотіли попросити народних депутатів України? Чому?
- Далі вчитель / вчителька пояснює учням / ученицям, що дорослі, які є громадянами України, можуть висловити прохання до Верховної Ради України розглянути те чи інше питання. І таке прохання називається зверненням. Воно буває різних видів, зокрема письмовим та електронним. Одним із різновидів звернень є електронна петиція.

Довідково

Стаття 3 із Закону України «Про звернення громадян»

Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Стаття 5 із Закону України «Про звернення громадян»

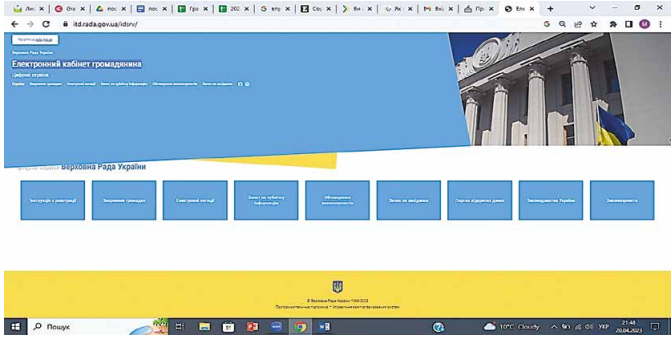
Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне). Особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування є електронна петиція, яка подається та розглядається в порядку, передбаченому статтею 23–1 цього Закону.

Стаття 23 Закону України «Про звернення громадян»

В електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На вебсайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію.

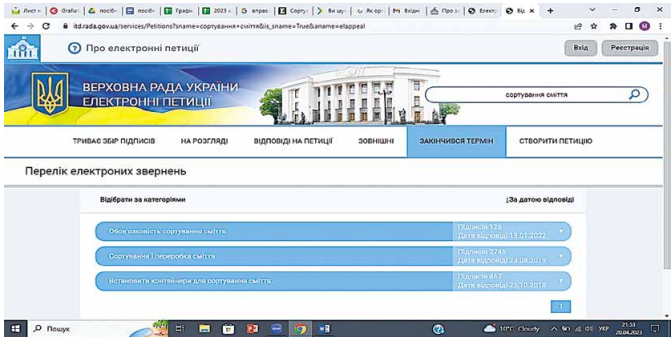
Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається у порядку, встановленому цією статтею, за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

- Вчитель / вчителька оглядово ознайомлює здобувачів і здобувачок з Електронним кабінетом громадянина Верховної ради України, а саме із можливостями, які він надає для взаємодії громадян з парламентом, та більш детально зупиняється на електронних петиціях.

Покликання на Електронний кабінет громадянина: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv/>

- Далі вчитель / вчителька, користуючись вебпереглядачем, знаходить інформацію про те, чи є петиції про сортування сміття. Так, станом на початок 2023 року є три зареєстровані електронні петиції, строк підписів на які завершився. Вчитель / вчителька по чергово називає назву петиції, кількість зібраних підписів та пропонує учням / ученицям визначитися, чи була ця петиція розглянута Верховною Радою України. Після цього просить учнів / учениць висловити своє враження від отриманої інформації про підтримку петицій, використовуючи «Я-висловлювання».

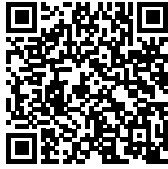
Покликання на розділ «Електронні петиції» Електронного кабінету громадянина: <https://itd.rada.gov.ua/services/petitions>

Продовження навчальної активності має два варіанти:

- I варіант. За умови наявності у школі практики сортування відходів вчитель / вчителька може змоделювати процес підписання петиції до Верховної Ради України щодо обов'язковості сортування відходів. Задля цього варто скористатися заздалегідь підготовленою онлайн-анкетою, в якій учні / учениці мають зазначити своє ім'я та позицію: підтримую / не підтримую / не визначився / не визначилась. Навчальна активність може завершитися обговоренням запитання:

З ким і для чого ми можемо поділитися інформацією про електронні петиції?
- II варіант. За умови відсутності у школі практики сортування відходів вчитель / вчителька може змоделювати написання петиції до керівника закладу освіти щодо її запровадження. Питання для обговорення, які допоможуть сформулювати суть петиції:
 - Які види сміття накопичуються в школі?
 - Куди воно збирається?
 - Хто за це відповідальний?
 - Як можна запровадити сортування відходів у школі?
 - Що можу я та мій клас зробити для цього?
- Навчальна активність може завершитися обговоренням запитання:
 - Як ми можемо використати отриманий досвід написання петиції у дорослому житті?

- Продовженням навчальної активності у позаурочний час може бути партисипативна учнівська ініціатива зі збору підписів для підтримки електронної петиції серед шкільної учнівської спільноти. За умови отримання значної підтримки учні / учениці класу можуть ініціювати зустріч із керівником закладу освіти щодо обговорення їхньої пропозиції з впровадження у школі практики сортування відходів або ж делегувати це завдання лідеру / лідерці шкільного / класного учнівського самоврядування.

Джерело для натхнення

Вправа 4.4. Перші враження. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-4/exercise-4/>

Урок 2: Школа — це життя: живемо екологічно?

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/unit-7/lesson-2/>

Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?

Тема	4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?
Зміст теми	Взаємодія народних депутатів / депутаток України з виборцями. Приймальня народного депутата / народної депутатки України. Звернення до народного депутата / народної депутатки України
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> • формують первинне уявлення можливості взаємодії громадян / громадянок з народними депутатами / депутатками України, нормативне підґрунтя; • ознайомлюються з різними інструментами взаємодії з народними депутатами / депутатками України; • моделюють процес написання звернення до народного депутата / народної депутатки України; • практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; • формують усвідомлення важливості участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті, зокрема через взаємодію з народними депутатами / депутатками України
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • обговорення у колі, «гра букв», написання звернення, обґрунтування позиції за методом «ПРЕС», робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аркуші паперу формату А5, фломастери, дошка, магніти • Паперовий конверт формату А4 • Набір букв на магнітах або набір карток з буквами для складання слів «пропозиція», «заява», «скарга» • Інформаційний плакат «Мій Парламент: розумію і впливаю!» 	

- Роздрукована або написана на дошці інструкція методу «ПРЕС»
- Технічні засоби для перегляду відео

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Padlet

Перебір

Вчитель / вчителька пропонує переглянути мотиваційне відео «Мій/Наш парламент» у мережі «Фейсбук» та ставить проблемне запитання:

- Чому український парламент НАШ?
<https://www.facebook.com/100010235857665/videos/1131527310531787/>

- Далі вчитель / вчителька зазначає:
 - Коли вам виповниться 18 років, ви зможете брати участь у виборах до Верховної Ради України та обирати народного депутата / народну депутатку, який / яка представлятиме ваші інтереси. А коли вам виповниться 21 рік, ви й самі зможете спробувати стати народними депутатами / депутатками. Народні обранці / обраниці працюють для нас, тож думка кожного з нас є важливою і має бути почутою! Тож поки що пропоную нам створити колективне звернення до народних депутатів / депутаток Верховної Ради України.
- Вчитель / вчителька повідомляє / нагадує учням / ученицям те, що звернення бувають різних видів, та пропонує їм скласти із набору букв слова:
 - **Пропозиція** • **Заява** • **Скарга**

Далі вчитель / вчителька просить дітей спробувати пояснити значення цих слів, а за потреби уточнює їхні відповіді.

Довідково

Стаття 3 із Закону України «Про звернення громадян»

Пропозиція (зауваження) — звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також викладаються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) — звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання — письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга — звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

- Після обговорення видів звернень вчитель / вчителька пропонує написати пропозицію. Роздає учням / ученицям аркуші паперу А5 і фломастери. З одного боку аркуша учні / учениці мають написати або намалювати відповідь на запитання:
 - Яке важливе питання мають розглянути народні обранці під час пленарного засідання Верховної Ради України, щоб щось змінити на краще в нашій державі?
- Далі учні / учениці озвучують свої побажання до народних депутатів / депутаток та обґрунтовують думку за методом «ПРЕС»:

- **Метод «ПРЕС»**
 1. **Позиція:** Я вважаю, що...
 2. **Обґрунтування:** ... тому, що...
 3. **Приклад:** Наприклад, ...
 4. **Висновки:** Отже, ...
- Після того, як усі охочі озвучили свої звернення, вчитель / вчителька просить учнів / учениць на другому боці аркуша обвести свою долоньку, посередині написати своє ім'я та намалювати «смайлик», який відповідає їхньому настрою. Таким чином учні / учениці ставлять своєрідні «підписи» на своїх зверненнях.
- Коментар вчителя / вчительки:
 - Звернення написано... А що робити далі... Дорослі можуть передати звернення народному депутату / народній депутатці України особисто, завітавши до їхньої приймальні, або передати помічнику / помічниці народного депутата / народної депутатки... Однак можна надіслати й електронний лист або ж звичайний, паперовий...
 - У нашому випадку ми вчинимо дещо інакше. Так, при Верховній Раді України створений і діє Освітній центр. Ось туди ми й надішлемо лист із нашим колективним зверненням до народних депутатів / депутаток і попросимо їм передати.
- Навчальна активність завершується тим, що вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям синхронно продемонструвати їхні зображені смайли, а далі скласти аркуші зі зверненням до конверта. Конверт може бути заздалегідь підписаним, а можна його підписати разом з учнями та ученицями під час уроку.

Чудовим продовженням може стати екскурсія охочих дітей до місцевої пошти, яку вчитель / вчителька може zorganizувати у партнерстві із батьками та співробітниками пошти.

Джерело для натхнення

Урок парламентаризму для учнів початкової та середньої школи «Мій парламент: розумію і впливаю». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашченко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Тема 4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

Тема	4.3. Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України
Зміст теми	Орієнтовний тематичний зміст базується на інформації про представницьку демократію та парламентаризм в Україні, опрацьовану здобувачами освіти під час розгляду попередніх тем
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> • беруть активну участь у навчальному квесті, демонструючи обізнаність у сфері представницької демократії та парламентаризму в Україні; • практикують командну роботу, співпрацю та взаємодію з іншими у різних навчальних ситуаціях, ефективну роботу з різними джерелами інформації, креативний підхід у розв'язанні завдань; • пояснюють фактори, які допомогли досягти успіху під час проходження навчального квесту або призвели до виникнення проблеми; • виявляють інтерес до діяльності українського парламенту

Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● навчальний командний квест
	<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення URL: https://drive.google.com/drive/folders/1Uj1V1bOqvpBGkEKMfG-YeGnwdL-xd88C?usp=sharing</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Банери «Верховна Рада України відкрита для дітей» ● Інформаційні плакати «Як працює Верховна Рада України», «Мій Парламент: розумію і впливаю!» ● Маршрутні листи в формі конвертів-пазлів ● Роздруковані в необхідній кількості додатки ● Помічники вчителя (опційно) ● Канцтовари
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google презентація, Mentimeter, Jamboard, Padlet, LearningApps	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Організаційна частина (перед уроком) <ul style="list-style-type: none"> ● Вчитель / вчителька має заздалегідь підготувати всі необхідні матеріали, а також продумати робочі зони для чотирьох команд, місце для розташування банерів і плакатів (це можуть бути проєкції на екран, якщо немає роздрукованих, або учні можуть завантажити їх на свої гаджети через QR-код), місце для розміщення презентаційних матеріалів команд, місце для розміщення маршрутних листів для команд, визначити склад команд і обрати помічників та помічниць (це можуть бути як інші учителі / вчительки, так і учні / учениці старших класів). <p>Маршрутні листи для команд:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Маршрутні листи для команд — це чотири конверти-пазли із завданнями для кожної команди. Вони мають бути розміщені на окремому столі так, як на зображенні (додаток 1 до теми). ● Маршрут для кожної команди: синя, червона, зелена, жовта станції. Саме в такій послідовності вчитель / вчителька має видавати кожній команді конверт із завданням. ● 1, 2, 3, 4 — номер завдань (станцій) у конвертах відповідного кольору. ● Синій, червоний, зелений, жовтий — кольори конвертів з одного боку, а з другого боку на конверті мають бути елементи зображення Верховної Ради України, що, як пазли, складаються в одне ціле. Після виконання усіх чотирьох завдань у команд має утворитися зображення Верховної Ради України. <p>Фіксація результатів квесту:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Учні / учениці поступово заповнюють презентаційний аркуш А1, додаючи до нього елементи, отримані на кожній із станцій. ● Варто запланувати час для короткої презентації командами кінцевих напрацювань. ● Вчитель / вчителька фіксує виконання завдання командою, вручаючи їм один із 4 пазлів, які разом утворюють зображення Верховної Ради України. <p>Оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 1 бал — за виконання кожного завдання (просто його наявність); ● 2 бали — за кожне правильно виконане завдання; ● 4 бали отримує команда, яка перша фінішувала; 3 / 2 / 1 бали — команди залежно від порядку проходження до фінішу. 	

Оцінювання квесту

КОМАНДА 1

★ ★ ★ ★

ЗАВДАННЯ 1

★ ★

ЗАВДАННЯ 2

★ ★

ЗАВДАННЯ 3

★ ★ ★ ★

ЗАВДАННЯ 4

★ ★ ★ ★

ЗАВДАННЯ 5

1 бал – за виконання кожного завдання (просто його наявність)

2 бали – за кожне правильно виконане завдання

4–1 бали – залежно від порядку проходження до фінішу (4 бали – команда, яка перша прийшла до фінішу)

- Інструктаж (на початку уроку)
 - Ми сьогодні вирушаємо на екскурсію до Верховної Ради України. Що таке Верховна Рада України? Які її функції? Чому для нас її діяльність надзвичайно важлива? Чи можемо якимось чином впливати на неї? Спробуймо разом дати відповідь на ці та інші запитання.

Ознайомлення з правилами квесту:

1. Грають 4 команди по 5–6 учасників / учасниць.
2. Кожна команда, подавши заявку на участь у квесті, погоджується з правилами та зобов'язана їх дотримуватися.
3. Квест відбувається у класній кімнаті (шкільному холі, бібліотеці тощо) за певним маршрутом для кожної команди.
4. Квест триває мінімум 1 урок (45 хв.), бажано — 2 уроки.
5. Завдання командам видаються у конвертах.
6. На кожній станції команди виконують певні завдання.
7. Оцінюється швидкість, правильність і повнота виконання завдань.
8. Перемогу отримує та команда, яка найшвидше досягне фінішу та правильно виконає усі завдання.
9. Мобільні телефони переведені в режим тиші.
10. Квест не передбачає підказок.
11. Під час виконання завдань можна звертатися до інтерактивної експозиції та плакатів.

Правила квесту записані на аркуші А1. Учасники / учасниці квесту ознайомлюються з правилами і підписуються на знак згоди їх дотримуватися.

Інструкція для команд:

- Кожна команда має власний маршрутний лист (див. додаток 1 до теми), а також презентаційне місце — аркуш формату А1 для приклеювання результатів виконаних завдань.
- Кожна команда має пройти 4 станції в такому порядку: синя, червона, зелена, жовта. При виконанні завдань команди використовують інформаційні плакати та банери.
- Команда отримує дозвіл перейти до іншої станції після того, як учитель прийме її роботу і натомість дасть один із чотирьох конвертів із завданням.
- Гра триває до того моменту, поки всі команди не пройдуть маршрут.

● Маршрут квесту

Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
Станція-старт «Командотворення»	Для того, щоб потрапити у Верховну Раду України, необхідно попередньо оформити заявку на відвідини та надати документи, що посвідчують особу. Які документи підтверджують громадянство України? Завдання всім командам: Створіть ID-картку команди за зразком (додаток 2): <ul style="list-style-type: none"> ● назва команди; ● список учасників; ● громадянство; ● дата видачі документа (* дата проведення квесту); ● місце видачі документа (* місце проведення квесту). 	Команда створює ID-картку	Додаток 2 «Шаблон ID-картки», фломастери або кольорові олівці
Станція 1. «Візитівка»	Вітаємо! Ви перебуваєте поруч з головною будівлею Верховної Ради України. А щоб не забути інформацію про те, де вона знаходиться і який має вигляд, пропонуємо створити візитівку Верховної Ради України. Завдання: Ви отримали в конверті шаблон візитівки. Вам потрібно його заповнити. Для цього на банері знайдіть зображення головної будівлі Верховної Ради України та намалюйте на візитівці. Також пошукайте на банері адресу будівлі Верховної Ради України і запишіть на візитівці	Команда створює візитівку Верховної Ради України	Додаток 3 «Шаблон візитівки Верховної Ради України», фломастери або кольорові олівці

Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
Станція 2. «Сесійна»	<p>Ось ми й дістались до сесійної зали Верховної Ради України. Вона зараз порожня. Цікаво, а хто і де розміщується у сесійній залі під час засідань?</p> <p>Завдання:</p> <p>Ви отримали в конверті фото сесійної зали, а також картки з зазначеними певними повноваженнями осіб, які зазвичай беруть участь у відкритих засіданнях Верховної Ради України. Озирніться навколо, уважно почитайте вказівки на банері та плакатах і розсадіть усіх по місцях, приклеївши картки на фото у відповідних місцях</p>	Команда створює макет сесійної зали	Додаток 4 «Фото сесійної зали, картки», клей-олівець або двостороння клейка стрічка
Станція 3. «Законотворча»	<p>Учителі навчають дітей, перукарі роблять зачіски, машиністи керують потягом... А що роблять народні депутати України? Вони представляють наші інтереси і розв'язують важливі для держави питання. Задля цього вони розробляють і приймають закони.</p> <p>Усі рішення депутати ухвалюють шляхом голосування.</p> <p>Завдання:</p> <p>Уявіть, що ви всі — депутати і вам потрібно проголосувати за прийняття закону. На карточці записаний законопроект. Кожен з вас може висловити свою думку щодо того, чи підтримуєте ви його чи ні, та записати своє прізвище у відповідній колонці. Далі вам слід підрахувати кількість голосів і підкреслити потрібний запис. Якщо більшість проголосувала «За», то рішення ухвалено, а якщо — ні, то рішення не ухвалено</p>	Команда ухвалює уявний закон	Додаток 5 «Картки для підрахунку голосів», ручки або фломастери
Станція 4. «Партисипативна»	<p>Ми на фінішній прямій!</p> <p>Отже, головне завдання — дізнатися, яким чином ми, громадяни України, можемо впливати на роботу Верховної Ради України?</p> <p>Завдання:</p> <p>У конверті ви отримали фото. Це фото дорослі надіслали разом зі скаргою до Верховної Ради України. Поміркуйте, як можна розв'язати цю проблему? Що треба зробити? Намалуйте (напишіть) звернення до депутата, щоб він допоміг у розв'язанні цієї проблеми</p>	Команда створює звернення до народного депутата	Додаток 6 «Шаблон звернення до народного депутата та фото з приводом для скарг», фломастери або кольорові олівці

- Підбиття підсумків та обговорення результатів роботи
 - Коротка презентація командами кінцевих напрацювань.
Учитель може доповнити презентації команд коментарями відповідної тематики, використовуючи матеріали квесту для середньої та старшої школи.

<ul style="list-style-type: none"> • Підбиття результатів квесту Для проведення оцінювання можна використати кольорові стікери в формі зірочок: 1 бал — одна зірочка. • Підсумкова рефлексія «Загальне коло» <ul style="list-style-type: none"> • Сьогодні я дізнався / дізналася, мене здивувало (хочу спробувати)... • 1 слово, яке описує сьогоднішній урок, — це... • Сьогодні я йду з уроку з емоцією... 	
	<p>Джерело для натхнення Квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України» для учнів початкової та середньої школи. Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf</p>

Додаток 1

Маршрутні листи для 4 команд

Команда 1	Команда 2	Команда 3	Команда 4																
<table border="1"> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>4</td> </tr> </table>	1	2	3	4	<table border="1"> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>4</td> </tr> </table>	1	2	3	4	<table border="1"> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>4</td> </tr> </table>	1	2	3	4	<table border="1"> <tr> <td>1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>4</td> </tr> </table>	1	2	3	4
1	2																		
3	4																		
1	2																		
3	4																		
1	2																		
3	4																		
1	2																		
3	4																		

- Маршрутні листи для команд — це 4 конверти синього, червоного, зеленого і жовтого кольорів із завданнями для кожної команди. Вони мають бути розташовані в такому вигляді, як на зображенні.
- Конверти мають бути прямокутної чи квадратної форми, рекомендовано розміром А4 (бажано, щоб у конверт можна було вкласти не лише аркуш із завданням, а й необхідні ресурси для його виконання). Їх можна виготовити власноруч з кольорового паперу або ж використовувати канцелярські конверти. В цьому разі з однієї сторони конвертів слід наклеїти кольоровий папір (синього, червоного, зеленого, жовтого кольорів на кожному конверті відповідно).

На зворотній стороні конвертів бажано наклеїти зображення Верховної Ради України, поділене на 4 фрагменти, щоб при складанні конвертів утворилося цілісне зображення (варіант 1).

Якщо неможливо використати зображення Верховної Ради України, потрібно зробити надписи «Застосовуй!», «Вивчай!», «Досліджуй!», «Знай!» на кожному конверті відповідно (варіант 2).

Варіант 1	Варіант 2				
	<table border="1"> <tr> <td>ВИВЧАЙ!</td> <td>ЗНАЙ!</td> </tr> <tr> <td>ДОСЛІДЖУЙ!</td> <td>ЗАСТОСОВУЙ!</td> </tr> </table>	ВИВЧАЙ!	ЗНАЙ!	ДОСЛІДЖУЙ!	ЗАСТОСОВУЙ!
ВИВЧАЙ!	ЗНАЙ!				
ДОСЛІДЖУЙ!	ЗАСТОСОВУЙ!				

Додаток 2

ID-картка команди

	УКРАЇНА ПАСПОРТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ										
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: auto;"> <i>Місце для фото/зображення команди</i> </div>	<table border="1"> <tr> <td>Назва команди</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Список учасників</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Громадянство</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Дата видачі документа</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Місце видачі документа</td> <td></td> </tr> </table>	Назва команди		Список учасників		Громадянство		Дата видачі документа		Місце видачі документа	
	Назва команди										
	Список учасників										
	Громадянство										
	Дата видачі документа										
	Місце видачі документа										

Додаток 3

Візитівка Верховної Ради України

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ	
Держава _____	
Місто: _____	
Вулиця: _____	
Номер будівлі: _____	
	<div style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 100%; margin: 10px auto;"> <p align="center">Зображення головної будівлі ВРУ</p> </div>

Додаток 4

Фото сесійної зали Верховної Ради України та картки

Голова Верховної Ради України	Заступник Голови Верховної Ради України	Президент України	Перший заступник Голови Верховної Ради України	Уряд
Журналісти	Народні депутати	Поважні гості	Доповідач	Спікер

Додаток 5

Картки для підрахунку результатів голосування за закон

Законопроект	1 команда: Заборонити учням використовувати мобільні телефони в школі. 2 команда: Дозволити учням самим обирати предмети, які вони хочуть вивчати. 3 команда: Забезпечити всіх учнів школи безкоштовним харчуванням. 4 команда: Відмінити оцінки для учнів початкової школи.			
Голосування	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛИСЯ	НЕ ГОЛОСУВАЛИ
Ім'я депутатів (учнів) * кожен учасник команди вписує своє ім'я у тій колонці, яку позицію він обирає				
Кількість голосів * підрахуйте кількість імен у кожній колонці та запишіть				
Рішення * обведіть ваше рішення	ЗАКОН ПРИЙНЯТИЙ * якщо «ЗА» обрали більшість учасників вашої команди		ЗАКОН НЕ ПРИЙНЯТИЙ	

Додаток 6

Фото з приводом для скарг і шаблон звернення до народного депутата України

З В Е Р Н Е Н Н Я

**Шановні депутати України!
Ми звертаємося до вас із проханням:**

Громадяни України: _____ Дата _____

1 КОМАНДА

2 КОМАНДА

Представлені в додатку фотокартки проблем є орієнтовними. Для створення звернення вчитель може:

- дібрати фотокартки, що найбільш відповідають соціальним проблемам свого населеного пункту, в мережі Інтернет і роздрукувати або
- заздалегідь попросити учнів намалювати соціальні проблеми їхнього міста чи села або
- разом з учнями заздалегідь зробити фотокартки соціальних проблем їхнього міста чи села.

Тема 4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»

Тема	4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»
Зміст теми	Закони (правила) дають змогу розв'язувати конфлікти
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • володіють знаннями про мету, процедуру та правила проведення дебатів; • практикують навички аргументування своєї позиції, аналізу аргументів інших та формулювання контраргументів; • оглядово характеризують законодавчу функцію парламенту завдяки якій здійснюється народовладдя в державі; • визначають спільне й відмінне між правилами і законами, їхню роль у контексті верховенства права в демократичній спільноті, суспільстві та державі; • формують усвідомлення ролі держави, права та законів у житті суспільства і людини
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • дебати з використанням соціограми «Лінія думок»
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> • Клейка стрічка / малярна клейка стрічка (або одна мотузка), два аркуші паперу формату А4 • Заздалегідь сформульовані тези / висловлювання, які учасники можуть проілюструвати в межах соціограми 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google форма, Google рисунок, Mentimeter	
Перебір	
	<p>Підготовка</p> <p>Для актуалізації знань з теми дебатів перед їх проведенням учням / ученицям можна запропонувати перегляд інформаційних відео, наприклад: Освітній фільм «Як працює парламент» (https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol).</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Під час вибору тез для розгляду вчитель / вчителька має врахувати, наскільки глибоко розглядалося питання законодавчої функції Верховної Ради України впродовж курсу і підготувати такі тези, які були б зрозумілими та осяжними для учнів / учениць. • Для підготовки рекомендовано розглянути поняття, які стосуються теми дебатів. Так, учні / учениці сідають у коло та витягують із заздалегідь підготовленого набору карток із поняттями по одній картці тильним боком догори і кладуть перед собою, не зазираючи в неї. Учень / учениця бере свою картку і читає записане на ній поняття; підводячись зі стільця, має трохи часу подумати, що можна сказати про це поняття. Далі учень / учениця лаконічно (одним реченням) пояснює своє поняття іншим. Після цього наступний / наступна бере свою картку і характеризує своє поняття. Учні / учениці беруть свої картки, коли до них дійде черга. Якщо кількість основних понять менша за кількість учасників, то картки з поняттями можуть повторюватися. Таким чином буде можливість ознайомитися із різними тлумаченнями одного і того самого поняття. За потреби вчитель / вчителька має уточнити / відкоригувати тлумачення того чи іншого поняття. 	

● Дебатування

- Вчителю / вчительці треба через всю кімнату на підлозі приклеїти смужку клейкої стрічки (або протягти мотузку). На кожному кінці смужки (або мотузки) потрібно розмістити аркуш паперу формату А4. З одного боку записати «Я згоден / згодна» (аркуш паперу зеленого кольору), а з другого — «Я не згоден / згодна» (аркуш паперу червоного кольору). Потім вчитель / вчителька зачитує по черзі різні висловлювання або тези. Після кожного висловлювання в учнів / учениць є час стати вздовж лінії. Чим вищий ступінь згоди (або незгоди) з висловлюванням, тим ближче учень / учениця стає до відповідного кінця. Ті, хто займають нейтральну позицію або не можуть визначитися, залишаються в центрі. Коли всі зайняли обрані місця, вчитель / вчителька пропонує охочим прокоментувати своє розташування, за можливості навести приклади на підтвердження своєї позиції. Після цього, якщо хтось з учнів / учениць змінив свою позицію, то може переміститися вздовж лінії.

Варіанти висловлювань / тез на тему «Правила / закони дають змогу розв'язувати конфлікти»:

- Правила — це добре.
 - Усі правила справедливі.
 - Правил потрібно дотримуватися усім і завжди.
 - Правила для учнів / учениць у класі / школі мають встановлювати вчителі.
 - Під час встановлення правил завжди варто іти на компроміс.
 - Іноді правила можна порушувати.
 - Правила допомагають уникати конфліктів.
 - Порушення правил завжди має негативні наслідки.
 - Правила не можна змінювати.
 - Під час погодження правил потрібно завжди враховувати права людини і права дитини.
 - Правила і закони — це одне і те саме.
 - Усі закони добрі.
 - У демократичній державі закони ухвалює народ.
 - У демократичній державі закони діють на загальне благо.
 - У демократичній державі усі рівні перед законом.
 - У демократичній державі закони ухвалюються прозоро.
 - Недотримання законів завжди має негативні наслідки.
 - Закони не завжди діють.
 - Під час ухвалення законів Верховна Рада України має керуватися Конституцією України.
 - Під час ухвалення законів народні депутати завжди мають іти на компроміс.
 - Громадяни демократичної держави мають можливість долучатися до законодавчого процесу.
 - Часом закони можна порушувати.
 - Дотримання законів є відповідальністю усіх громадян держави.
- ### ● Рефлексія
- Питання для обговорення у колі:
 - Як ви почуваетесь і чому?
 - Що ви дізналися про себе? Про інших?
 - Що ви дізналися про правила?
 - Що ви дізналися про закони?
 - Чи завжди те, що ми говоримо і чуємо, таке однозначне, як іноді здається?
 - Чи змінювали ви свою думку під час дебатів і чому?
 - Про що ви хотіли б поміркувати більше після нашої сьогоднішньої зустрічі?
 - Чому ви навчилися? Де можна застосовувати здобуті навички?
 - Які правила ви запропонували б для обговорення спірних питань?
 - Що ви берете із нашої сьогоднішньої зустрічі в повсякденне життя?

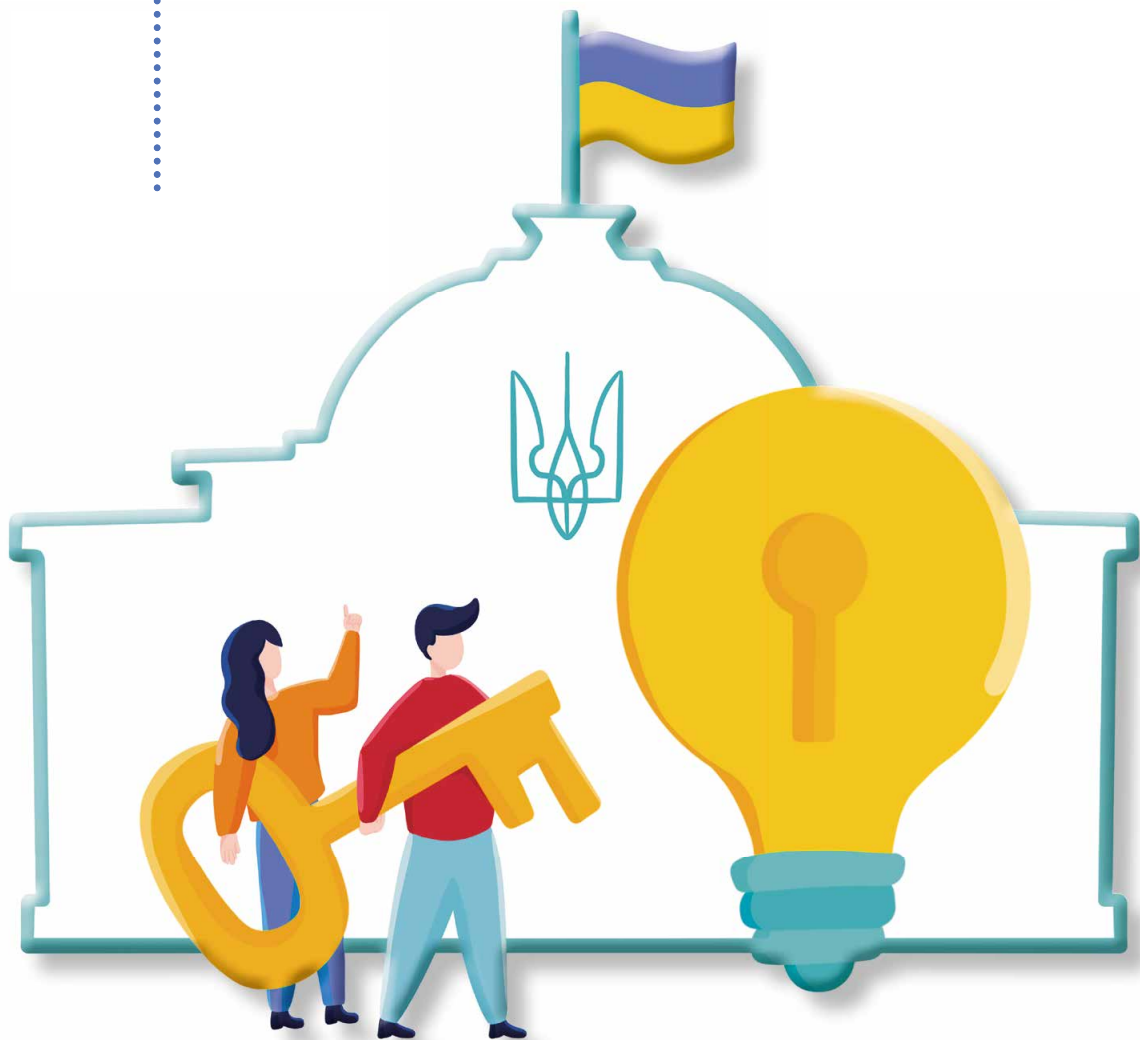
Джерело для натхнення

Соціограма «Лінія думок» і варіант «Чотири кути». Партисипація дітей і молоді : міжнародний досвід та практичні рішення: Метод. посіб. для роботи з дітьми і молоддю / В. Штанге, М. Гриньова, Ц. Тавшивадзе, А. Попова та ін. Берлін : [Б. в.], 2020. 202 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1uKta3k5qzLERL3X68OkgAKGn3cxGbjY7/view>

НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО, РОЗУМІЄМО!

Парламентська просвіта
в базовій середній школі

Навчальна програма курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» розроблена для здобувачів освіти 9-го класу, однак може впроваджуватися в 10-му класі за рішенням закладу освіти. Вона розрахована на 17 навчальних годин та складається з чотирьох розділів:

Розділ 1. Демократія. Держава. Влада (3 год.).

Розділ 2. Наш вибір: демократія у громаді (4 год.).

Розділ 3. Верховна Рада України: обізнані виборці — відповідальний парламент (6 год.).

Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: розуміємо (4 год.).

Освоєння здобувачами освіти курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» передбачає:

- поглиблене ознайомлення і дослідження ключових аспектів діяльності українського парламенту;
- набуття досвіду демократичної участі у самоврядуванні учнівської шкільної спільноти із проєкцією на подальший його розвиток і застосування на рівні інших спільнот та суспільства;
- формування і розвиток ціннісного ставлення до парламенту як демократичної інституції та способу здійснення народовладдя.

Очікувані результати навчальної діяльності курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 9-го класу закладів загальної середньої освіти з урахуванням пізнавальних особливостей дітей середнього шкільного віку та компетентнісного і поступального підходів передбачають формування таких складових компетентностей у сфері парламентаризму:

- поглиблені знання та критичне розуміння:
 - взаємозалежність у різних спільнотах і суспільствах, політичної системи та влади, особливостей громадянського суспільства;
 - сутності політики як процесу, через який спільнота людей з різними поглядами та інтересами досягає колективних рішень про шляхи організації їхнього спільного життя;
 - понять розподільної відповідальності, уповноваження, делегування влади та функції представництва групи людей однією особою;
 - державного устрою в Україні, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівнях;
 - прав та обов'язків громадян у демократичній державі;
 - механізмів і форм участі громадян у житті суспільства та держави;
 - політичних понять і термінів у сфері парламентаризму;
 - становлення та сьогодення парламентаризму в Україні;
 - конституційного статусу, повноважень, структури та функцій Верховної Ради України;
 - порядку роботи Верховної Ради України, стадій законодавчого процесу, принципів і процедури виборчого процесу;
 - правового статусу народного депутата України, його прав та обов'язків;
 - форм політичної партисипації громадян задля ефективної взаємодії з Верховною Радою України та народними депутатами України, впливу на ух-

валення парламентом політичних рішень (етапи до та після ухвалення рішення);

● сформовані або розвинуті навички та вміння:

- здатність до пошуку, аналізу, усвідомлення та інтерпретації інформації засобів масової інформації та інших джерел, використання медіа та комунікації для участі в публічних дискусіях, ухваленнях рішень та розв'язанні соціальних проблем;
- здатність розглядати питання з різних позицій, формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують права та гідність інших людей, виявляти стереотипи та прояви дискримінації, оцінювати чесноти людей, власні вчинки та вчинки інших з погляду їхньої суспільної значущості;
- здатність публічно висловлювати судження, ціннісні орієнтації та інтереси, розв'язувати конфліктні ситуації та проблеми спільнот різного рівня, соціальні, політичні та інші суперечності в межах правил і законів за допомогою відповідних стратегій, пояснювати, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших людей;
- здатність до соціальної комунікації, співпраці, визначати мету спільної роботи, планувати послідовність дій групи для виконання завдання, погоджуватися на роль, яка вдається найкраще;
- здатність брати участь у різних демократичних процедурах і різних демократичних способах ухвалення рішень, перемовинах і компромісах, виробляти демократично погоджені правила взаємодії та процедури розв'язання питань, переконувати в їхній необхідності, дотримуватися домовленостей;
- здатність аналізувати, оцінювати і пояснювати засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, механізми їх формування та діяльності, роль парламенту в системі державної влади в Україні;
- здатність характеризувати та оцінювати історію українського парламентаризму, значення, наслідки та впливи різних історичних явищ і процесів на політичну систему України, механізми функціонування політичної системи та влади в Україні, виклики і загрози XXI століття;
- здатність характеризувати та оцінювати сучасний стан парламентаризму в Україні в контексті розбудови демократичної, правової та соціальної держави, аналізувати зв'язки між минулим і сучасним громадсько-політичним життям, пояснювати та ілюструвати сутність і ознаки демократії, принцип верховенства права і розподіл гілок влади, ознаки правової держави і громадянського суспільства, участі, лідерства, сталого розвитку;
- здатність аналізувати законодавчо-нормативні акти в сфері парламентаризму;
- здатність пояснювати на прикладах, що означає бути громадянином України, можливі форми взаємодії громадян з парламентом та народними депутатами, оцінювати можливості й обмеження політичної партисипації та робити свідомий вибір власного курсу дій;
- здатність наводити приклади та брати до уваги зміни у житті суспільства, пов'язані із розвитком парламентаризму в Україні, пояснювати їхній вплив

на людину, конкретні соціальні групи та суспільство у минулому та сьогодні, оцінювати ризики та переваги;

- сформоване або розвинуте ціннісне ставлення:
 - повага до людської гідності, прав людини та прав громадянина;
 - усвідомлення ролі держави, права та законів у житті суспільства і людини;
 - визнання цінності демократії та демократичних інституцій в контексті сучасних політичних процесів в Україні;
 - усвідомлення значимості Верховної Ради України в життєдіяльності нашої держави та можливостей співучасті в державному управлінні через взаємодію з парламентом;
 - відповідальне ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з політичною партисипацією;
 - усвідомлення себе частиною українського суспільства, необхідності співпрацювати з іншими громадянами та участі у розв'язанні суспільно значущих проблем, відповідальності за свій вибір;
 - визнання важливості свідомого вибору під час ухвалення рішень, прийняття необхідності йти на компроміс та невизначеності;
 - конструктивне ставлення до поведінки людей з урахуванням соціальних норм і цінностей, до змін у житті та світогляді людей, що відбуваються під впливом соціально-економічних і політичних процесів, діяльності ідейно-політичних сил та політичних лідерів;
 - усвідомлення глобальних проблем і викликів сучасного світу та розподільної відповідальності державної влади й громадянського суспільства у їх розв'язанні.

Навчальні активності для здобувачів освіти базової школи викладено в розділах нижче.

РОЗДІЛ 1. ДЕМОКРАТІЯ. ДЕРЖАВА. ВЛАДА

Тема 1.1. Хто ми?

Тема	1.1. Хто ми?
Зміст теми	Особистісна та соціальна ідентичності. Рівноправність та багатоманітність у демократичних спільнотах та суспільствах. Взаємозалежність індивідуального та спільного успіху
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● аналізують взаємозалежність у різних спільнотах і необхідність комбінувати сильні сторони членів / членкинь спільнот таким чином, щоб досягати успіхів; ● визначають потенціал власних індивідуальних сильних сторін, які роблять внесок у спільноту; ● практикують командну роботу та розробляють герб класної спільноти; ● стимулюють власне почуття гідності через розпізнавання та оцінювання своїх позитивних рис; ● сприймають власну індивідуальність як потенціал певної спільноти, суспільства
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● візуалізація, робота в групах, трикрокова дискусія, «мозковий штурм», створення герба, обговорення у колі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Аркуші формату А6, наліпки ● Кольорові олівці, фломастери, клей-олівець ● Аркуш паперу А1 з надписами для проведення трикрокової дискусії ● Аркуш паперу А1, у центрі якого відведено місце для спільного символу, вгорі — для девізу, внизу — для назви ● Роздруковані «Картки сили» 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Padlet, Jambord, Google форма, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує поміркувати над трьома ресурсними запитаннями: <ul style="list-style-type: none"> • Що ви найбільше цінуєте у житті? • Що ви вмієте добре робити? • Про що ви мрієте? ● Далі кожен учень / кожна учениця отримує аркуш паперу формату А6 та має зобразити свій особистий символ, своєрідний «особистий герб». <p>(Для виконання завдання у доступі мають бути кольорові олівці, фломастери.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Після індивідуальної роботи учні / учениці рандомно об'єднуються у кілька груп. Їхнє завдання — взяти участь у трикроковій дискусії: <p>Крок 1. Поміркуйте про сильні сторони, які ви зобразили на вашому гербі. Поясніть їх іншим, наведіть приклади.</p> <p>Крок 2. Поміркуйте, у яких ситуаціях ці сильні сторони можуть допомогти нашій класній спільноті. Поділіться своїми думками, наведіть приклади.</p> <p>Крок 3. Поміркуйте, в яких ситуаціях сильні сторони вам допомагають поза школою? Як допомагають особисто вам? Чим можуть допомогти іншим? Поділіться своїми міркуваннями, наведіть приклади.</p> 	

Кожна група отримує набір наліпок різного кольору, на яких учні / учениці мають фіксувати ключові тези за результатами обговорення та поетапно прикріплювати їх на аркуші формату А1, заздалегідь підготовленому для трикрокової дискусії:

1 крок: Що є моєю суперсилою?		
	2 крок: Що можемо використати у школі?	
		3 крок: Що можемо використати поза школою?

- Після дискусії учні / учениці об'єднуються у коло для спільного обговорення. Завдання вчителя / вчительки спрямувати дискусію так, щоб учні / учениці усвідомили, що особистісні сильні сторони та здібності є джерелом сили спільноти, потенціалом суспільства.
- Далі вчитель / вчителька прикріплює на дошці аркуш А1, у центрі якого відведено місце для спільного символу класної спільноти, вгорі — для девізу, внизу — для назви, та зазначає, що зараз учні / учениці працюватимуть над створенням герба їх класної спільноти. І перше їхнє завдання — приклеїти особисті символи на аркуші паперу.
- Наступне завдання учнів / учениць полягає у пошуку спільного символу, назви та девізу своєї класної спільноти. Задля цього вчитель / вчителька по кожній позиції організовує мозковий штурм, пропозиції учнів / учениць нотує на дошці та пропонує шляхом голосування ухвалити спільне рішення (голосування можна організувати шляхом підняття руки або використовуючи кольорові наліпки). Синхронно з виконанням цього завдання охочі учні / учениці мають фіксувати на гербі спільно погоджені назву, девіз і символ класної спільноти.
- Після роботи над гербом класної спільноти вчитель / вчителька простягає перед собою руку долонею догори і запитує:
- Ми — сильна спільнота, якщо кожен і кожна з нас є унікальною особистістю з індивідуальними суперсилами?
- На знак згоди учні / учениці мають підійти та покласти свою долоню згори.

- Далі вчитель / вчителька, звертаючись до теми уроку «Хто є ми?», нагадує учням / ученицям, що вони — діти, пропонує їм витягти одну «Картку сили» та за бажанням виконати пропозицію.

	<p>Джерело для натхнення Ройз С. Картки сили. ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/power-cards</p>
	<p>Вправа 1.3. Індивідуальний герб. Living Democracy. URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-1/exercise-3/</p>
	<p>Урок 4 — Особистості та групи. Living Democracy. URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/unit-1/lesson-4/</p>

Тема 1.2. Що таке права людини?

Тема	1.2. Що таке права людини?
Зміст теми	Права людини. Загальна декларація прав людини як вираження невід'ємних прав кожної людини. Ключові принципи прав людини
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● досліджують правовий та історичний поступ в утвердженні прав людини; ● аналізують Загальну декларацію прав людини як перше глобальне вираження невід'ємних прав людини; ● характеризують ключові принципи прав людини: універсальність, неподільність, взаємозалежність та взаємопов'язаність; ● наводять приклади реалізації прав людини у повсякденному житті; ● формують переконання у визначальній ролі демократичного устрою та управління в державі задля забезпечення прав людини
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота в групах та індивідуальна робота, «скульптура», обговорення у колі, робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Роздруковки «Покоління прав людини», «Планер на день» ● Загальна декларація прав людини ● Роздруковані візуалізації прав людини із підписами статей, які містить Загальна декларація прав людини, прикріплені до мотузок, довільно розвішаних у приміщенні 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google рисунок, Google календар, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	

Онлайн-тренажер «Покоління прав людини»

<https://learningapps.org/watch?v=p11qyjwek22>

Вправа «Взаємозв'язок прав людини»

<https://learningapps.org/watch?v=pky2zqzk523>

Або

Квіз «Взаємозв'язок прав людини»

https://quizizz.com/admin/quiz/5ea0b35493a8aa001dfd621d?source=quiz_share

Перебір

- Вчитель / вчителька наголошує, що минулого уроку усі (більшість) погодилися з думкою: «Ми — сильні як спільнота, бо кожен та кожна із нас є унікальною особистістю із індивідуальними супер-силами», спонукає до обговорення проблемних запитань:
 - Ми усі різні як особистості, тож чи є ми рівними у своїх правах?
 - Чи завжди люди мали права?
- Далі вчитель / вчителька наголошує, що права людини існували завжди, однак закріплювалися у міжнародних та національних документах поступово. Коротко пояснює про покоління прав людини:

Покоління прав і свобод людини

ПЕРШЕ ПОКОЛІННЯ

- право на життя;
- право на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла;
- право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання;
- право на свободу думки і слова;
- право на свободу світогляду і віросповідання;
- право брати участь в управлінні державними справами;
- право на свободу об'єднань;
- право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації
- та інші

ДРУГЕ ПОКОЛІННЯ

- право на власність;
- право на працю;
- право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів;
- право на відпочинок;
- право на соціальний захист;
- право на житло;
- охорону здоров'я;
- право на свободу творчості;
- та інші

ТРЕТЄ ПОКОЛІННЯ

- права спільнот, груп, народів на:
- право на власну національну культуру, мову, незалежну національну державу;
- на користування спільним спадком людства;
- на мир;
- на здоров'я та безпечне довкілля;
- на гуманітарну допомогу;
- права жінок;
- права дитини;
- та інші

ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ

- право людини на штучну смерть (евтаназію);
- право жінки на штучне запліднення і виношування дитини для іншої сім'ї;
- вирощування органів людини з її стовбурових клітин тощо;
- право на зміну статі;
- право на трансплантацію органів;
- право на доступ до інтернету;
- та інші

Джерело: Календар прав людини: посібник для педагогічних працівників навчальних закладів.

URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/human-rights-calendar-handbook-teachers-educational-institutions-muza-2016/1.php>

- Учні / учениці рандомно об'єднуються у чотири групи. Кожна група отримує завдання створити скульптуру-презентацію одне з прав людини певного покоління. Обов'язкова умова: у формуванні скульптури мають бути залучені усі члени / членкині групи.
- Після того, як групи розробили концепцію своїх скульптур, відбувається їх презентація. Інші учні / учениці мають відгадати, яке право зображує скульптура.
- Усі сідають у коло. Учні / ученицям пропонується попрацювати індивідуально. Спочатку кожен / кожна отримує планер (див. додаток до теми 1.2) та має спланувати сьогоднішній день.
- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям детально ознайомитися з імпровізованою виставкою прав людини (до початку уроку у приміщенні мають бути прикріплені на мотузках візуалізації прав людини з підписами статей, які містить Загальна декларація прав людини) та порівняти свої плани на день з певними правами людини: в останній колонці справа потрібно написати номер відповідної статті / статей. Під час виконання цього завдання учні / учениці можуть об'єднуватися в невеликі групи та радитися одне з одним.

Довідково

Загальна декларація прав людини

Статті 1, 3. Розділ I. Загальні засади. Конституція України

- Далі відбувається обговорення у колі:
 - Які права людини вам вдалося вже реалізувати до цієї хвилини?
 - Уявно вилучіть перше право, яке вже вдалося реалізувати сьогодні. Як би відрізнявся ваш сьогоднішній день, якби не мали б можливості реалізувати це право?
 - Чи вплинула б відсутність одного права на інші права? Чому?
 - Як би відсутність цього права вплинула на життя інших людей?
 - Хто має захищати права людини?
- Після обговорення вчитель / вчителька пояснює:
 - Права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні, взаємопов'язані і є найвищою цінністю демократичних спільнот, суспільств, держав. У демократичних спільнотах, суспільствах, державах люди поважають і пропагують у повсякденному житті принципи прав людини та демократії, а саме участь кожного / кожної, повагу до людської гідності та різноманіття, рівні можливості та мирне співіснування.
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька ставить запитання:
 - А якщо я продовжуватиму урок під час перерви, яке право ви не зможете реалізувати?

Джерело для натхнення

Вправа «Взаємозв'язок прав людини». Культура й практика викладання прав людини: поради, вправи, симуляційні ігри: Метод. зб. для використання в освіт. процесі для 5–11 кл. за результатами проекту «SIMSchool — симуляційні ігри для вивчення прав людини» / Г. Будейчук, О. Войтенко, М. Гриньова та ін. Харків : Вид-во «Дім Реклами», 2021. 220 с.

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1YjvHkEV-Df1e-k41nZZL8HH9846N5rZP>

Додаток до теми

Планер на день

Ім'я		
Дата		
День тижня		
Час	Активності	Права людини
00:00–01:00		
01:00–02:00		
02:00–03:00		
03:00–04:00		
04:00–05:00		
05:00–06:00		
06:00–07:00		
07:00–08:00		
08:00–09:00		
09:00–10:00		
10:00–11:00		
11:00–12:00		
12:00–13:00		
13:00–14:00		
14:00–15:00		
15:00–16:00		
16:00–17:00		
17:00–18:00		
18:00–19:00		
19:00–20:00		
20:00–21:00		
21:00–22:00		
22:00–23:00		
23:00–00:00		

Тема 1.3. Що таке влада?

Тема	1.3. Що таке влада?
Зміст теми	Право на участь. Влада — система відносин між людьми у спільнотах, суспільствах, державах. Представництво і делегування повноважень
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● обізнані з різними підходами щодо трактування поняття «влада»; ● розрізняють концепції влади та їхній вплив на демократію і права людини; ● досліджують нерівність влади у повсякденному житті; ● порівнюють авторитарний та демократичний спосіб організації спільнот та устрій в державах; ● усвідомлюють, що розподільність влади є однією із характеристик демократичних спільнот, суспільств, держав
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● «армреслінг», робота в групах, візуалізація, «обери позицію», обговорення у колі, метод «ПРЕС»
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Роздруківки із зображенням кепок, фломастери, кольорові олівці ● Роздруківки «Концепції влади» ● Роздрукована або написана на дошці інструкція до методу «ПРЕС» ● Конституція України ● Картки зеленого, червоного, жовтого кольорів 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Canva, Padlet, Mentimetr, Google форма, використання Break-Out Room (платформа Zoom)	
<div style="text-align: center;">Перебір</div> <p>Вчитель / вчителька актуалізує знання учнів про правила армреслінгу. Далі пропонує об'єднатися у пари, зайняти зручні позиції і розпочати армреслінг. Завдання: впродовж 5 хв. тричі «покласти руку». (Під час виконання цього завдання учні / учениці можуть обирати різні стратегії, як суперництва, так і партнерства, тож вчитель / вчителька навмисно не має уточнювати завдання.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Як час вичерпається вчитель / вчителька пропонує обговорення: <ul style="list-style-type: none"> ● Як ви себе відчуваєте? ● Чи досягли ви успіху? ● Що для вас означав успіх у виконанні завдання? ● Яку тактику ви обрали для досягнення успіху? ● Які асоціації з повсякденного життя виникають у вас з цього приводу? ● Чим, на вашу думку, була корисною ця вправа в межах теми, яку ми сьогодні опрацюватимемо? ● Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям поміркувати над тим, що є влада, та зазначає, що існує ціла низка концепцій (підходів) трактування цього поняття. Учні / учениці рандомно об'єднуються у 5 груп. Кожна група працюватиме над певною концепцією влади: телеологічною, реляційною, системною, біхевіористською, психологічною. <div style="text-align: right;"> </div>	

- Завдання для груп: опрацювати базову інформацію про концепцію влади (див. додаток до теми), обговоривши запитання «Хто?», «Що?», «Яким чином?», «Навіщо?» (запитання мають бути записані на дошці), та розробити принт для кепки, який відображав би розуміння того, що таке влада з позиції певної концепції.
- Усі сідають у коло. Спікери від груп представляють напрацювання команд, користуючись попередньо зазначеними питаннями. Зображення кепок фіксуються на дошці. Після завершення презентацій вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям за бажанням поділитися тим, яку концепцію влади підтримують вони. Задля обґрунтування власної позиції варто використовувати метод «ПРЕС».
- **Метод «ПРЕС»**
 - **Позиція:** Я вважаю, що...
 - **Обґрунтування:** ... тому, що...
 - **Приклад:** Наприклад, ...
 - **Висновки:** Отже, ...
- Далі вчитель / вчителька акцентує, що поняття «влада» часто асоціюється з поняттям «політика», яка розглядається як демонстрація влади та вміння розв'язувати проблеми. Він / вона наголошує, що Україна за формою державного устрою є демократичною державою, що зазначено у Конституції України.

Довідково

Конституція України

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

- Вчитель / вчитель звертає увагу, що сучасні конституційні демократії мають певні складові, за якими їх можна відрізнити від авторитарного устрою в державах, та пропонує визначити, що із вказаного притаманно державному устрою в Україні, тобто чи дійсно Україна є демократичною державою, як це прописано в Основному Законі України. Обговорення зорганізовується таким чином, що всі учасники отримують набір карток і демонструють ту, яка відповідає його / її позиції, та за бажанням відповідають на уточнювальні запитання:
 - зелена картка** — так; **червона картка** — ні; **жовта картка** — частково, складно відповісти.
- Тези для опрацювання:
 - Конституція — головний закон держави.
 - Рівність прав усіх громадян.
 - Право громадян обирати та бути обраними до виборних органів влади.
 - Свобода ЗМІ від цензури і державного контролю.
 - Свобода вибору, висловлювання і мирних зібрань.
 - Право меншин і політичної опозиції діяти вільно.
 - Різноманітність і суперництво інтересів та політичних завдань.
 - Парламент — законодавчий орган, до складу якого входять обрані представники, які мають право ухвалювати закони.
 - Президента обирають окремо шляхом прямого голосування.

<ul style="list-style-type: none"> • Уряд складає повноваження перед новообраним парламентом. • Закон більшості: більшість вирішує, меншість приймає це рішення. 	
	<p>Основні складові сучасної конституційної демократії Детальніше: 1.2. Демократія. Living Democracy. URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-1/part-1/unit-1/chapter-1/lesson-2/</p>
<ul style="list-style-type: none"> • На завершення навчальної активності вчитель / вчителька підсумовує: <ul style="list-style-type: none"> • У класичній моделі демократичного державного устрою влада поділяється на законодавчу, виконавчу та судову гілки, що діють за принципами взаємозалежності та взаємообмеження. Водночас Конституція України також гарантує місцеве самоврядування. Як це все пов'язано, будемо більш детально обговорювати згодом. А наразі на знак гарної спільної роботи пропонуємо потиснути одне одному руки та подякувати: «Дякую тобі за...» 	
	<p>Джерело для натхнення Вправа 6. Гойдалка влади і безсилля. Заняття 2. Розмаїття у мені, в моєму оточенні й у суспільстві, в якому я живу. Розділ III. Вдосконалюємо себе. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшвадзе, Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с. URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf</p>

Додаток до теми

Концепції влади

Телеологічна (від грец. *telos, teleos* — мета, результат, кінець) **концепція влади** характеризує її як здатність досягнення поставлених цілей, одержання намічених результатів. При цьому владу розуміють досить широко — не тільки як стосунки між людьми, а й як взаємодію людини з довкіллям. У межах телеологічної концепції йдеться не тільки про владу людини над людиною, а й про владу людини над природою. Ця концепція наголошує на цілеспрямованому характері влади, проте тлумачить її занадто широко, включаючи в систему владних відносин і природу.

Джерело:

Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

Реляціоністська (від франц. *relation* — відношення, зв'язок) **концепція влади** розглядає її як відношення між двома партнерами, коли один із них — суб'єкт — справляє визначальний вплив на іншого — об'єкт. Суб'єктом і об'єктом можуть виступати як окремі індивіди, так і різноманітні групи та організації. Владда — це взаємодія суб'єкта і об'єкта, яка виявляється в тому, що суб'єкт контролює об'єкт за допомогою певних засобів. Такі відносини є конфліктними і складають суть політики. Існують три основні різновиди реляціоністської концепції влади: спротиву, обміну ресурсами й розподілу сфер впливу.

Джерело:

Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

Системна концепція влади розглядає владу як системоутворююче відношення в політичній системі суспільства. Влада, що в політичній системі виступає як політична влада, з'єднує всі елементи системи в єдине ціле. Основне призначення політичної влади полягає в тому, щоб забезпечувати стабільність у суспільстві, а для цього вона повинна регулювати відносини між людьми й суспільством у цілому, в тому числі й державно-політичними інститутами. Влада покликана вирішувати суперечність між необхідністю організованості й порядку в суспільстві та багатоманітністю інтересів членів суспільства, між якими виникають конфлікти. Влада з'єднує всі елементи політичної системи таким чином, щоб це сприяло збалансованому стану як самої системи, так і суспільства в цілому. Застосовується на трьох рівнях: політичної системи суспільства в цілому; окремих складових системи; відносин між самими індивідами.

Джерело: Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

Біхевіористська (від англ. *behaviour* – поведінка) **концепція влади** розглядає владу як особливий тип поведінки, за якої одні люди командують, а інші підкоряються. Вона розглядає владу як відношення панування і підкорення, однак головну увагу зосереджує на особливостях людей, мотивах їхньої поведінки в боротьбі за владу. При цьому прагнення до влади проголошується домінуючою рисою природи людини, яка визначає її політичну поведінку. З набуттям влади пов'язано отримання матеріальних благ, свободи, престижу, безпеки тощо. Виокремлюються три основні моделі трактування влади: силова, ринкова та ігрова.

Джерело:
Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

Головною особливістю **психологічної концепції влади** є пояснення владних відносин психологічними мотивами. Вона з'ясовує механізми мотивації влади, як відносин панування і підкорення. Наприклад, в одних випадках прагнення людини до влади, особливо володіння владою, пов'язуються з необхідністю суб'єктивної компенсації нею притаманних їй фізичних чи духовних вад. Деякі дослідники психологічні основи волі до влади шукають у підсвідомих мотивах. Стверджується, зокрема, що у психіці людини є структури, які сприяють тому, що вона підсвідомо віддає перевагу рабству перед свободою заради уникнення відповідальності, власної захищеності й заспокоєння за допомогою любові до володаря.

Джерело:
Шляхтун П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 576 с.

РОЗДІЛ 2. НАШ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ У ГРОМАДІ

Тема 2.1. Беремо участь у місцевому самоврядуванні

Тема	2.1. Беремо участь у місцевому самоврядуванні
Зміст теми	Місцеве самоврядування. Право громадян / громадянок на участь у місцевому самоврядуванні. Принципи, сфери, рівні участі громадян / громадянок у місцевому самоврядуванні
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● володіють знаннями про сутність місцевого самоврядування; ● обізнані з ключовими положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо права громадян / громадянок на участь у місцевому самоврядуванні; ● характеризують принципи, сфери, рівні участі дітей та молоді у місцевому самоврядуванні; ● практикують розгляд питань з різних позицій, ведення дискусії, виявлення упреждень і стереотипів щодо права дітей та молоді на участь у місцевому самоврядуванні; ● формують усвідомлення цінності прямої та представницької демократії для реалізації права на участь (на прикладі місцевого самоврядування у територіальній громаді)
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота над проблемними питаннями, обговорення у загальному колі / «мозковий штурм», робота в парах / групах, робота з юридичними документами, дискусія, розгляд питань із різних позицій
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Роздрукована довідка «Форми участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті (у демократії)», витяги з юридичних документів ● Кольорові наліпки 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard, Padlet, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	
<p style="text-align: center;">Перебіг</p> <p>I етап. Мозковий штурм «Участь у суспільно-політичному житті»</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. За умови наявності дієвої учнівської ради у класі, вчитель / вчителька актуалізує інформацію про неї, звертає увагу на те, яким чином обирається рада і якими повноваженнями володіє. Далі мотивує учнів / учениць до обговорення запитання: <ul style="list-style-type: none"> • Яким чином ви можете брати участь у суспільно-політичному житті? <p>I варіант: Фіксуємо відповіді учнів / учениць на наліпках або просимо їх зробити це самостійно та прокоментувати свої записи.</p> <p>II варіант: Просимо учнів / учениць самостійно зафіксувати свої відповіді, потім влаштуємо обмін інформацією у парах.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям ознайомитися з інформаційною довідкою «Форми участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті (у демократії)» та обговорити запитання: <ul style="list-style-type: none"> • Про які нові форми участі ви дізнались? • Що було найбільш неочікуваним? 	

Довідково**Форми участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті (у демократії):**

- Читання про актуальні питання та лідерів.
- Написання про актуальні питання і лідерів.
- Обговорення актуальних питань.
- Робота у спільноті на підтримку конкретної справи або в рамках протесту проти дій уряду.
- Формування або вступ до політичних партій чи інших суспільних або громадських організацій.
- Участь у політичних або громадських зустрічах.
- Стати лідером політичної партії, трудової організації або громадської організації.
- Голосування на виборах.
- Проведення кампаній на підтримку тих, хто висувається на посаду.
- Висування на посади та виконання обов'язків у разі обрання.
- Сплата податків.
- Лобіювання.
- Військова служба.
- Використання наявних законних каналів, наприклад, контактування з посадовими особами держави, подання позовів до суду тощо.
- Вираження протесту шляхом демонстрацій, бойкотів, страйків тощо.
- Звернення до органів місцевого самоврядування.
- Загальні збори громадян за місцем проживання.
- Участь у громадських слуханнях.

Розроблено на основі:

Вправа 7.8. Шляхи участі у демократії. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-8/>

II етап. Робота з витягами з юридичних документів «Місьцеве самоврядування»

- Після цього учні / учениці індивідуально або в групах опрацьовують витяги з юридичних документів, міркуючи над такими питаннями:
 - Що таке місьцеве самоврядування?
 - У чому полягає особливість місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі?
 - Що включає в себе система місцевого самоврядування?
 - Чи можуть жителі одного будинку утворювати окремий орган самоорганізації населення? Якими можуть бути його повноваження та функції?
 - Яким чином можна реалізувати принципи народовладдя, законності, гласності, колегіальності, виборності та інші?

*Довідково***Розділ XI «Місцеве самоврядування» Конституції України**

- **Стаття 140.** Конституції України. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України.
Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.
Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради.
Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад.
Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

*Довідково***Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»**

- **Стаття 3.** Типи виборів
 1. Відповідно до Конституції України в Україні проводяться такі типи виборів:
 - 1) вибори Президента України;
 - 2) вибори народних депутатів України;
 - 3) місцеві вибори:
 - а) вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
 - б) вибори депутатів сільської, селищної, міської ради;
 - в) вибори сільського, селищного, міського голови;
 - г) вибори депутатів районної ради;
 - г) вибори депутатів обласної ради;
 - д) вибори депутатів районної у місті ради (у містах, де утворені районні у місті ради).

*Довідково***Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»**

- **Стаття 4.** Основні принципи місцевого самоврядування
Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах:
 - народовладдя;
 - законності;
 - гласності;
 - колегіальності;
 - поєднання місцевих і державних інтересів;
 - виборності;
 - правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами;
 - підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб;
 - державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
 - судового захисту прав місцевого самоврядування.

*Довідково***Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»**

- **Стаття 5.** Система місцевого самоврядування
 1. Система місцевого самоврядування включає:
 - територіальну громаду;
 - сільську, селищну, міську раду;
 - сільського, селищного, міського голову;
 - виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
 - органи самоорганізації населення.
 2. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

III етап. Дискусія у колі «Самоврядування та політичні права людини»

- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям обговорити у колі результати опрацювання витягів з юридичних документів та спонукає їх до подальшої дискусії або розгляду питань з різних позицій:
 - Яким чином співвідносяться такі форми самоорганізації населення та права людини? Пригадайте, які ви знаєте політичні права та свободи людини та громадянина?
 - Чому так важливо захищати законом політичні права, забезпечуючи можливості для активної участі громадян у суспільно-політичному житті (партисипації)?
 - У який спосіб неповнолітні можуть долучатися до місцевого самоврядування?
 - Наскільки справедливим ви вважаєте віковий ценз 18 років для участі у виборах до органів місцевого самоврядування?
 - Чи повинні закони захищати також і право на утримання від участі у суспільно-політичному житті?

*Довідково***Політичні права (за Конституцією України)**

Стаття 36. Громадяни мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. (...)

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

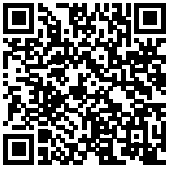
Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку — з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям розробити формулу місцевого самоврядування, послугуючись ключовими словами теми і математичними знаками. Наприклад: Місцеве самоврядування = ...*(...+...+...+...) — ...

- У роботі над формулою можуть стати у пригоді уточнювальні запитання:
 - Що собою являє місцеве самоврядування?
 - Яким чином можна долучатись до місцевого самоврядування?
 - У чому полягає цінність реалізації права на участь?

Джерело для натхнення

Вправа 7.8. Шляхи участі у демократії. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-8/>

Онлайн-курс «ПРОсто про вибори».

URL: <https://www.cvkpro.com/uk/>

Тема 2.2. Беремо участь у виборах

Тема	2.2. Беремо участь у виборах
Зміст теми	Право обирати та бути обраним. Виборні органи місцевого самоврядування. Принципи та етапи проведення виборів до виборних органів місцевого самоврядування
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • обізнані зі статтями Конституції України, у яких визначаються ключові засади проведення місцевих виборів, Виборчим кодексом України; • аналізують процедуру проведення виборів до молодіжної ради місцевого рівня; • розробляють пам'ятку (чеклист) «Беремо участь у виборах»; • практикують демократичне ухвалення рішень та командну роботу; • демонструють налаштованість брати участь у виборах представників / представниць до виборних органів місцевого самоврядування
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • робота в групах, обговорення у загальному колі / «мозковий штурм», робота з юридичними документами, розгляд питань з різних позицій
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	<ul style="list-style-type: none"> • Набори карток з ідеями для законопроектів • Аркуш паперу для фліпчарту з пам'яткою «Беремо участь виборах», маркер
	<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google форма для голосування або Zoom Pool, чат, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p> <p>Вправа 2.2. Принципи виборчого права (середня школа). Ребуси URL: https://learningapps.org/watch?v=prt0e57dc23</p>

Перебіг

I етап. Практикум «Принципи виборчого права»

- Вчитель / вчителька наголошує, що кожна людина має право на свою точку зору та рандомно об'єднує учнів / учениць у групи по 4 особи. Якщо кількість учнів / учениць не ділиться на 4, тоді в групи додаємо ще по одній особі.

Завдання для кожної групи — обговорити уявні законопроекти з таких позицій:

- учень / учениця № 1: представляє ідею законопроекту;
- учень / учениця № 2: наводить аргументи на підтримку ідеї законопроекту;
- учень / учениця № 3: наводить аргументи проти ідеї законопроекту;
- учень / учениця № 4 (та учень / учениця № 5): самостійно формулює та висловлює свою думку щодо законопроекту.

Примітка: для того, щоб здобувачам і здобувачкам легше було орієнтуватися зі своїми ролями, можна роздати їм заздалегідь підготовлені картки з номерами та відповідними рольовими завданнями (див. додатки 1–3 до теми).

1 коло

Законопроект: «Необхідно зробити голосування платним: той / та, хто хоче прийти на вибори і проголосувати, платить порівняно невелику суму, наприклад, еквівалентну 200 гривень».

На наступному колі слід поміняти ролі учнів / учениць: хто виконував / виконувала роль № 1, виконуватиме роль № 2 і так далі за годинниковою стрілкою.

2 коло

Законопроект: «Право обирати має бути надане громадянам від 14 років».

Зміна ролей учнів / учениць.

3 коло

Законопроект: «Президента потрібно обирати не на всенародних виборах, а шляхом голосування у парламенті».

Зміна ролей учнів / учениць.

4 коло

Законопроект: «Голосування на виборах треба зробити іменним: інформація про те, за кого проголосувала та чи інша людина, має бути відкритою».

- Після роботи в групах учні / учениці сідають у коло. Вчитель / вчителька мотивує їх до обговорення таких запитань:
 - Чи важко було входити в роль?
 - Наскільки легко було перемикатися на нову роль?
 - В якій ролі було найкомфортніше і чому?
 - Чи були ви хоч раз незгідні з позицією, яку відстоювали? Якщо так, то наскільки комфортно було відстоювати позицію, яку ви не поділяєте?
 - Чи бували в житті випадки, коли вам доводилося відстоювати «не свою» позицію?
 - Як і за допомогою яких прийомів ви намагалися відстояти свою позицію? А інші учасники / учасниці вашої групи? Чи помітили ви щось цікаве?
 - Чи ведете ви себе в житті (у сім'ї, в компанії) так, як в одній із цих ролей?

- Далі вчитель / вчителька цитує учням / ученицям (виводить на екран) витяги з Конституції України та Виборчого кодексу України та пропонує поміркувати над проблемним питанням:
 - Про які принципи виборчого права йшлося у рольових законопроектах?

Довідково

Розділ III «Вибори. Референдум» Конституції України

Стаття 71. Вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення.

Виборчий кодекс України

Частина 2 Статті 6. Основні виборчі права громадян України включають:

- 1) право вільно обирати (право голосу на виборах);
- 2) право бути обраним.

- У продовження вчитель / вчителька організує загальне обговорення та голосування щодо рольових законопроектів. Голосування можна зорганізувати шляхом підняття руки або з використанням карток зеленого («Так») та червоного («Ні») кольорів.
- Процедура обговорення та голосування за кожен законопроект:
 - Чи згодні ви з цим законопроектом? (Голосування «Так», «Ні».)
 - Як можна назвати принцип, якого він торкається?
 Залежно від результатів голосування варто попросити учнів / учениць за бажанням прокоментувати свій вибір:
 - Якими можуть бути ризики прийняття цього законопроекту?
 - Якими можуть бути переваги прийняття цього законопроекту?
- Опрацювавши з учнями / ученицями за аналогією усі чотири законопроекти, вчитель / вчителька підсумовує та спонукає до роздумів:
 - Отже, виділяють такі принципи виборчого права — загальність, рівність, таємність.
 - А які ще принципи виборчого права важливі? Що ще слід враховувати?
- За потреби, вчителю / вчительці слід організувати додаткове пояснення окремих принципів і обговорити такі питання:
 - Чи мають бути якісь винятки з права «вільно обирати» (право голосу на виборах)? Які? Чому? Хто погоджується з цими винятками? А хто ні? Чому?
 - Чи мають бути якісь винятки з права «бути обраним»? Які? Чому? Хто погоджується з цими винятками? А хто ні? Чому?

Довідково

Виборчий кодекс України

- Стаття 7. Загальне виборче право
- Стаття 12. Рівне виборче право
- Стаття 13. Пряме виборче право
- Стаття 14. Вільні вибори
- Стаття 15. Добровільність участі у виборах
- Стаття 16. Таємне голосування
- Стаття 17. Особисте голосування
- Стаття 19. Чесні вибори

Загальність: Обирати і бути обраними можуть усі, проте водночас можливі певні обмеження. Наприклад, за громадянством, за місцем проживання, за фахом, для правопорушників / правопорушниць. Також існує віковий ценз (як мінімальний, так і максимальний вік), освітній ценз, фінансовий ценз тощо.

Рівність: Кожен / кожна бере участь у виборах на рівних підставах: у всіх виборців рівна кількість голосів, всі виборчі дільниці доступні та працюють в один час, для всіх охочих бути обраними існують рівні умови для реєстрації кандидатами / кандидатками, для проведення передвиборчої кампанії, для спостереження за ходом виборів і підрахунком голосів та призначення своїх представників / представниць до виборчих комісій.

Таємність: Виборець має можливість проголосувати так, щоб ніхто не дізнався, за кого він / вона голосували, таємне голосування не повинно мати жодних негативних наслідків.

II етап. Практикум «Пам'ятка “Беремо участь у виборах”»

- Вчитель / вчителька акцентує, що вибори можуть бути різними, зокрема, загальнодержавні, місцеві, а можуть бути й шкільні. Після цього він / вона має оглядово ознайомити з алгоритмом проведення виборів до учнівської шкільної ради (Дивитись: Діяльність у позаурочний час: імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради»). Якщо у закладі освіти існує ефективна практика виборів до шкільної учнівської ради, то з метою презентації цього досвіду на урок можна запросити лідера / лідерку учнівського самоврядування. Також, якщо у класі проводяться вибори до класної спільноти, то вчитель / вчителька може звертатися до цього досвіду.
- Після цього вчитель / вчителька, актуалізуючи попередню тему розділу, спонукає учнів / учениць до обговорення запитань:
 - Які є органи місцевого самоврядування?
 - Яким чином ми можемо реалізувати своє право «вільно обирати» та «бути обраним» в органах місцевого самоврядування?

Довідково

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Стаття 5. Система місцевого самоврядування

1. Система місцевого самоврядування включає:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- органи самоорганізації населення.

2. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям працювати у групах по 4–5 осіб, як попереднього разу, та спільно поміркувати над інформацією (порадами, правилами, алгоритмами), яку б варто було розмістити у пам'ятці (чеклисті) «Беремо участь у виборах».
- Після роботи в групах спікери / спікерки від кожної групи почергово зачитують напрацювання ідей для пам'яток (чеклистів), а вчитель / вчителька синхронно формує спільну пам'ятку (чеклист) на аркуші формату А1 із відповідним надписом «Пам'ятка “Беремо участь у виборах”».
- На завершення навчальної активності для закріплення змістового компонента вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям розгадати ребуси відповідної тематики.

Вправа 2.2. Принципи виборчого права (середня школа). Ребуси

URL: <https://learningapps.org/watch?v=prt0e57dc23>

Джерело для натхнення

Заняття 4. Принципи виборчого права. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-4/>

Додаток 1 до теми**Набір рольових карток для розгляду законопроектів**

№ 1	Я представляю ідею законопроекту
№ 2	Я наводжу аргументи на підтримку ідеї законопроекту
№ 3	Я наводжу аргументи проти ідеї законопроекту
№ 4	Я висловлюю власну думку щодо законопроекту
№ 5	Я висловлюю власну думку щодо законопроекту

Додаток 2 до теми**Набори карток з ідеями для законопроектів**

<p>1 коло</p> <p>Законопроект «Необхідно зробити голосування платним: той / та, хто хоче прийти на вибори і проголосувати, платить порівняно невелику суму, наприклад, еквівалентну 200 грн»</p>	<p>3 коло</p> <p>Законопроект «Президента потрібно обирати не на всенародних виборах, а шляхом голосування у парламенті»</p>
<p>2 коло</p> <p>Законопроект «Право обирати має бути надане громадянам від 14 років»</p>	<p>4 коло</p> <p>Законопроект «Голосування на виборах треба зробити іменним: інформація про те, за кого проголосувала та чи інша людина, має бути відкритою»</p>

Додаток 3 до теми

Зразок виконання вправи

(Знімок з екрана онлайн-дошки Jamboard)

Чеклист для виборців «Беремо участь у виборах»

перевірити себе у списку виборців

уточнити час і місце проведення, внести дату виборів у свій календар

взяти медичну маску

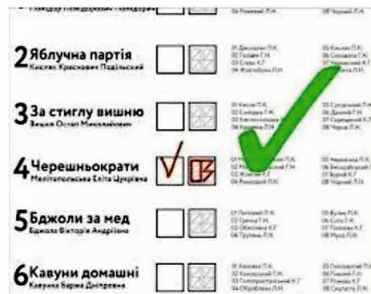
ознайомитись з передвиборчими програмами кандидатів

піти на зустріч з кандидатами

ознайомитись з особливостями проведення виборів (голосування)

приготувати документ, який посвідчує особу

не фотографувати бюлетень, не робити селфі з результатом свого волевиявлення

Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо

Тема	2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо
Зміст теми	Виборці та кандидати. Передвиборчі програми кандидатів. Базові політичні ставлення
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> аналізують мету та різні інструменти проведення передвиборчої кампанії, роль ЗМІ у цьому процесі; обізнані з ключовими положеннями Законів України «Про політичні партії в Україні», «Про основні засади молодіжної політики»; досліджують базові політичні ставлення та свої персональні уподобання; практикують аналіз та оцінку передвиборчих програм щодо домінуючого політичного ставлення; усвідомлюють існування різних моделей політичної думки та їхній вплив на поступ у соціальних змінах
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота з проблемними питаннями, обговорення у загальному колі, робота в парах / групах
	<ul style="list-style-type: none"> Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення Зразки політичних програм Таблиця «Оцінка передвиборчої програми (в балах)» (див. додаток до теми)

Порада для вчителя / вчительки

Для практичної роботи рекомендуємо обрати одну з таких добірок передвиборчих програм:

- якщо у школі в цей час проводиться імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради», то беремо передвиборчі програми кандидатів;
- в іншому разі беремо синописи програм політичних партій Всеукраїнської імітаційної гри у формі виборів «Я обираю місцеву владу» (10.10.2020–22.10.2020). URL: <https://m18.org.ua/images/vybory2020/synopsis-A3-2020.pdf>
- Та/або синописи програм кандидатів у мери Києва Всеукраїнської імітаційної гри у формі виборів «Я обираю місцеву владу» 10.10.2020–22.10.2020). URL: <https://m18.org.ua/images/vybory2020/synopsis-mery-A3-2020.pdf>

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошка, онлайн-документ (таблиця)

Перебіг

I етап. Дискусія в колі «Критерії вдумливого вибору»

- Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення:
 - Як часто вам доводиться вибирати?
 - Наведіть приклади власного вибору (наприклад, що одягнути, чим поснідати, що придбати у крамниці, коли піти гуляти...).
 - За якими ознаками ви робите вибір на користь того чи іншого об'єкту діяльності?
 - Як часто ви замислюєтесь, чому зробили той чи інший вибір?
 - Чи знаєте ви, що означають слова «конформізм» і «нонконформізм»?
 - Як вважаєте, наскільки люди піддаються «ефекту натовпу»? У яких випадках це може бути корисно, а в яких небезпечно? (Дотримання правил техніки безпеки, евакуації тощо.)

Довідково

Конформізм (з лат. *conformism* — подібний, схожий) — пасивне, прийняття готових стандартів у поведінці, схиляння перед авторитетами, некритична покора певній моделі, що володіє найбільшою силою тиску (думка більшості, визнаний авторитет, традиція) тощо.

Нонконформізм (з англ. *non-conformism* — незгода) — незгода, неприйняття або критичне сприйняття норм, цінностей, цілей, панівних у конкретній групі в суспільстві, намір здолати стереотипи. В окремих випадках нонконформізмом називають просто готовність індивіда відстоювати особисту позицію, коли вона суперечить позиції більшості.

- Далі вчитель / вчителька наголошує, щоб зробити свідомий вибір на виборах, потрібно в першу чергу звертати увагу на передвиборчі програми кандидатів / кандидаток політичних партій, тому наразі вони працюватимуть безпосередньо з політичними програмами. Він / вона ініціює обговорення у колі питань, на основі яких спільно формується перелік критеріїв:
 - На що слід звертати увагу, читаючи передвиборчі програми?
 - Які критерії можемо виділити для порівняння передвиборчих програм?
 - На основі яких критеріїв віддаватимемо перевагу тій чи іншій передвиборчій програмі?
 - Які критерії особисто для вас будуть найважливішими?

Примітка: за потреби учні / учениці можуть скористатися інтернет-джерелами.

<https://wheelofnames.com/uk/4fk-ce6>

- Варіант проведення активності:
 - індивідуальна робота над запитанням «Яким чином я обиратиму ту чи іншу передвиборчу програму? Які критерії особисто для мене будуть найважливішими?»;
 - обговорення результатів роботи у парі, узгодження спільних критеріїв;
 - обговорення результатів роботи у групі, узгодження спільних критеріїв;
 - почергове представлення спільних критеріїв назагал.

*Довідково***Приклади критеріїв для оцінки передвиборчої програми**

Програма збігається з моїми інтересами або інтересами моїх близьких.

Програма звучить реалістично і досяжно.

Шляхи та засоби досягнення наведених у програмі цілей зрозумілі і переконливі.

У кандидата / кандидатки та його / її команди достатньо навичок й особистих даних, щоб здійснити програму.

Програма звучить ризиковано, може викликати суттєве погіршення соціального становища людей та призвести до протестних настроїв.

Програма пропонує легкі рішення для складних проблем, звучить популістськи і маніпулює свідомістю людей.

II етап. Практикум «Оцінювання передвиборчих програм»

- Після обговорення у колі вчитель / вчителька роздає учням / ученицям зразки політичних програм для самостійного оцінювання згідно зі спільно визначеними критеріями (доцільно, щоб окремі учні / учениці працювали над оцінюванням однієї й тієї самої програми). Наприклад, для оцінювання можна використати таку таблицю:

Зразок оцінки передвиборчої програми (в балах)

№	Критерій	Ступінь відповідності програми вимогам критерію (шкала 0–5)
1	Програма збігається з моїми інтересами або інтересами моїх близьких	2
2	Програма реалістична і досяжна	0
3	
4	Програма пропонує легкі рішення для складних проблем, звучить популістськи та маніпулює свідомістю людей.	5
Сума		3

- Після індивідуальної роботи вчитель / вчителька просить учнів / учениць назвати кількість балів, яку набрала та чи інша передвиборча програма, та спонукає їх до дискусії у колі:
 - Чи важко було таким чином оцінювати передвиборчу програму?
 - Чи різняться підсумкові бали у тих з вас, хто оцінював одну й ту саму передвиборчу програму? Як думаєте, чому?
 - Чому важливо аналізувати програми кандидатів / кандидаток?
 - Наскільки впливає «ефект натовпу» / оцінка, яку поставили політичній програмі однокласники на ваше рішення голосувати чи не голосувати?
 - Як мінімізувати негативні впливи «ефекту натовпу» у таких випадках?

III етап. Мозковий штурм «Базові політичні ставлення»

- Далі вчитель / вчителька акцентує, що передвиборчі програми, з якими працювали учні / учениці можна ще додатково проаналізувати з позиції базових політичних ставлень, коротко пояснює сутність прогресивного та консервативного політичних ставлень і спонукає поміркувати:
 - До яких моделей політичної думки можна зарахувати ту чи іншу політичну програму? Чому?

*Довідково***Базові політичні ставлення**

Ставлення — це тенденція до висловлення думки або прийняття певної форми поведінки. Воно виникає внаслідок соціальної інтеграції та персональної історії, тому є менш свідомим, ніж ідеологія. Ставлення керують нашим сприйняттям, судженнями та діями.

Моделі політичної думки, які використовуються для формування політичних ставлень, пройшли певний розвиток з часів французької та американської революцій.

Прогресивне ставлення веде до віри у те, що зміни бажані.

Революційне прогресивне ставлення у разі необхідності не виключає навіть насильство.

Для *Реформістського прогресивного* ставлення зміни також бажані, але без радикального розриву з минулим.

Консервативне ставлення цінує традиції та віддає перевагу теорії.

Віддавати перевагу *статусу-кво* — означає дотримуватись думки, що хоча теперішній стан речей не ідеальний, але є прийнятним.

Реакційне ставлення відкидає поточний стан речей: людина вважає, що було помилкою проводити зміни раніше, і бажає повернутися до колишнього стану.

У політичному житті політичні ставлення частіше за все нагадують суміш базових моделей політичної думки, наприклад, у дебатах навколо ліній неолібералів, екологів або технократів.

- Навчальна активність завершується пропозицією вчителя / вчительки «наповнити учнівські валізи, перед подорожжю у доросле життя»:
 - Що я беру з собою у доросле життя?

Джерело: Вправа 7.3. Опитувальник щодо ставлення до змін. Living Democracy.
URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-3/>

Джерело для натхнення

Заняття 5. Аналізуємо передвиборчі програми кандидатів. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-4/>

Вправа 7.3. Опитувальник щодо ставлення до змін. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-3/>

Додаток до теми**Оцінка передвиборчої програми (в балах)**

№	Критерій	Ступінь відповідності програми вимогам критерію (шкала 0–5)
1		
2		

№	Критерій	Ступінь відповідності програми вимогам критерію (шкала 0–5)
3		
4		
5		
6		
Сума		

Тема 2.4. Вибори: а як на рівні держави?

Тема	2.4. Вибори: а як на рівні держави?
Зміст теми	Пряма та представницька демократія в Україні. Загальні принципи виборчого права. Принцип чесних виборів у виборчому праві України
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують різні типи виборів в Україні, загальні принципи виборчого права; ● аналізують норми правомірної поведінки під час проведення виборів; ● розвивають навички роботи з інформацією, дослідження в інтернеті; ● практикують активне слухання, толерантне сприйняття різних точок зору, обговорення дискусійних питань; ● усвідомлюють цінність права брати участь у виборах та цінність свого голосу
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● рольова гра або ● гра-узагальнення
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Для першого і другого варіантів проведення навчальної активності: <ul style="list-style-type: none"> • роздрукована виборча документація, облаштування виборчої дільниці ● Для третього варіанту проведення навчальної активності <ul style="list-style-type: none"> • роздруковані завдання вікторини або • доступ до інтернету, особисті учнівські гаджети 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Classtime або Google форми, інші застосунки для онлайн-вікторин	
Перебіг	
<p>I етап. Дискусія у колі «Норми правової поведінки під час виборів»</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Під час вивчення цієї теми вчитель / вчителька має можливість обрати один із варіантів опрацювання: <p>I варіант. Якщо у школі зараз проводиться імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради», то заплануйте це заняття після проведення голосування. Таким чином можна провести рефлексію гри, обговорити наскільки чесно відбулися вибори, чи були правопорушення тощо.</p> <p>II варіант. У разі, якщо у школі не проводиться імітаційна гра / партисипативна ініціатива, потрібно організувати проведення на уроці елементів голосування, використовуючи попередньо опрацьовані програми, ключові ролі та подальшу рефлексію.</p>	

III варіант. Гра-узагальнення «Наш вибір: демократія у громаді» з обговоренням таких питань:

- Чи дізнались ви щось нове під час гри?
- Які питання були найскладніші? Як думаєте, чому?
- Які питання були найлегшими? Чому?
- Про що ще ви хотіли б дізнатись?

Гра-узагальнення до 2 розділу «Наш вибір: демократія у громаді» (середня школа).
За цим посиланням можна ознайомитися та скопіювати групу питань до гри:
<https://www.classtime.com/share/1cbb96a0-bbdb-4c8e-a07f-112a6cfd3e0f?token=f294b5f16c8570d842e34792efb5870f944cd47ae500de7982d4d8a70dcddb3>

II етап. Практикум «Типи виборів в Україні»

- Також в межах опрацювання цієї теми вчитель / вчителька може використати «Метод серветки». Так, учні / учениці рандомно об'єднуються у групи по 4–5 осіб. Кожна група отримує так звану серветку — аркуш паперу, поділений на рівні частини за кількістю учасників. Посередині паперу залишається місце для остаточних погоджених результатів. Питання для обговорення: «Вибори: а як на рівні держави?»

Процедура:

1 етап — учні / учениці думають над поставленим питанням та записують свої думки у певному полі.

2 етап — учні / учениці обговорюють індивідуальні напрацювання та мають дійти до спільно визначеної відповіді на питання, записавши її у центрі аркуша.

3 етап — презентація напрацювань груп у спільному колі, обговорення.

На завершення навчальної активності вчитель / вчителька актуалізує знання учнів / учениць про типи виборів та наголошує, що демократичні принципи мають дотримуватися під час проведення будь-яких виборів. І далі ставить провокаційне питання:

- Тут без вибору. Чи не так?!

Довідково

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Стаття 3. Типи виборів

1. Відповідно до Конституції України в Україні проводяться такі типи виборів:

- 1) вибори Президента України;
- 2) вибори народних депутатів України;
- 3) місцеві вибори:
 - а) вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
 - б) вибори депутатів сільської, селищної, міської ради;
 - в) вибори сільського, селищного, міського голови;
 - г) вибори депутатів районної ради;
 - ґ) вибори депутатів обласної ради;
 - д) вибори депутатів районної у місті ради (у містах, де утворені районні у місті ради).

Джерело для натхнення

Заняття 7. Проведення виборів «М18» для дітей та молоді. Ми можемо більше!
Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та
молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-7/>

РОЗДІЛ 3. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ: ОБІЗНАНІ ВИБОРЦІ — ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ПАРЛАМЕНТ

Тема 3.1. Що таке парламент?

Тема	3.1. Що таке парламент?
Зміст теми	Державна влада в Україні: законодавча, виконавча, судова. Україна — парламентсько-президентська республіка. Від віча часів Київської Русі до Верховної Ради України
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> характеризують Україну як демократичну державу та парламентсько-президентську республіку; аналізують три гілки влади в Україні — законодавчу, виконавчу, судову;
Цілі / очікувані результати	<ul style="list-style-type: none"> описують роль Верховної Ради України як законодавчого органу державної влади; досліджують спільні та відмінні характеристики віча, Січової ради козацької доби, Верховної Ради України; усвідомлюють передумови виникнення та розвитку парламентаризму в Україні
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота з поняттями, юридичними документами, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> Зображення віча, Січової ради козаків, Верховної Ради України, наліпки 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: колесо фортуни, онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі	
<p style="text-align: center;">Перебіг</p> <p>I етап. Юридичне лото «Типи державного устрою»</p> <ul style="list-style-type: none"> Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям зіграти в юридичне лото та пригадати, що означають такі поняття: <ul style="list-style-type: none"> Правова держава. Демократична держава. Монархія. Парламентська республіка. Президентська республіка. Змішана республіка. Судова гілка влади. Законодавча гілка влади. Виконавча гілка влади. <p><i>Примітка:</i> за потреби учні / учениці можуть скористатися інтернет-джерелами.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div>	
<p>https://wheelofnames.com/uk/4fk-ce6</p>	

Довідково

Україна — демократична парламентсько-президентська унітарна республіка (Конституція України, 1996 р.; Зміни до Конституції України, 2014 р.)

(Джерело: Всеукраїнська школа онлайн. Курс «Основи правознавства», 9 клас)

Довідково

(Джерело: Всеукраїнська школа онлайн. Курс «Основи правознавства», 9 клас)

*Довідково***Конституція України**

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 5. Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ.

Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу.

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Стаття 7. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування.

II етап. Практикум «Від віча до Верховної Ради України»

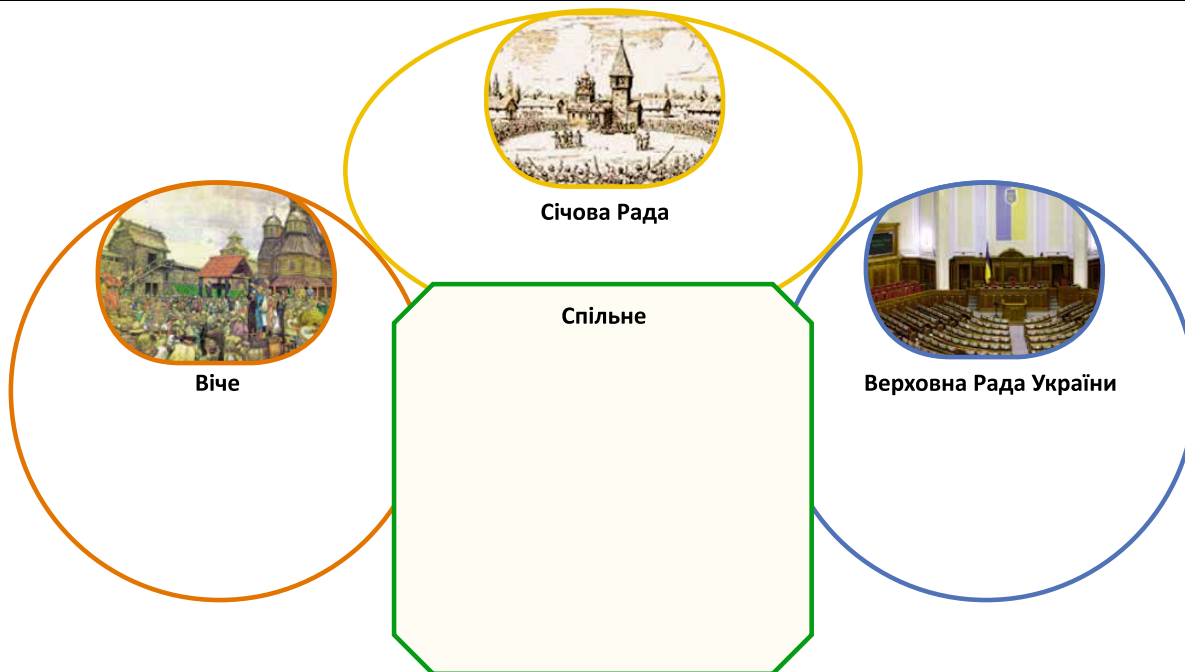
- Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям пройти шлях становлення українського парламентаризму від віча до Верховної Ради України. Задля цього учні / учениці рандомно об'єднуються у три групи, які мають дослідити поняття, співвідносні з назвами груп, та зафіксувати його ключові характеристики:

- 1 група: «Віче».
- 2 група: «Січова Рада».
- 3 група: «Верховна Рада України».

Примітка: Якщо учнів у класі біля 30, то можна обрати один із варіантів:

- зробити 6 груп, тоді завдання для груп 1 і 4; 2 і 5; 3 і 6 будуть ідентичними;
- зробити додаткову 4-ту групу «Українська Центральна Рада».

- **Обов'язкові запитання для обговорення в групах та висвітлення під час презентації результатів:**
 - Які функції виконувала? Які повноваження накладалися?
 - Хто міг брати участь?
 - Яким чином відбувалося прийняття рішень?
 - Як часто відбувалися зібрання?
- Після обговорення відбувається презентація результатів роботи груп. Вчитель / вчителька або хтось з учнів / учениць виступає у ролі модератора / модераторки та фіксує відповіді груп на схемі «Від віча до Верховної Ради». Групи виступають по чергові, називаючи лише по 1 визначальній рисі. Інші групи мають підтвердити / спростувати наявність такої самої риси у своїй групі. Залежно від відповідей формується аналог діаграми Венна.

- Далі усі сідають у коло. Вчитель / вчителька ініціює обговорення результатів роботи:
 - Які спільні ознаки ми з'ясували? Про що це свідчить?
 - Чи можна називати Україну часів Русі демократичною державою? Правовою державою? Яка форма правління держави була їй притаманна?
 - Чи можна назвати Військо Запорозьке демократичною державою? Правовою державою? Яка форма правління держави була йому притаманна?
 - Чому ми називаємо Україну демократичною державою? Правовою державою? Парламентсько-президентською республікою?
 - До якої гілки влади належить Верховна Рада України?
 - Яка із форм народного волевиявлення, на вашу думку, є найбільш прийнятною для вас особисто?
 - У якій державі за формою правління ви могли б себе показати якнайкращим чином?
- Навчальна активність може завершитися пропозицією вчителя / вчительки створити теги до сьогоднішньої теми: #...

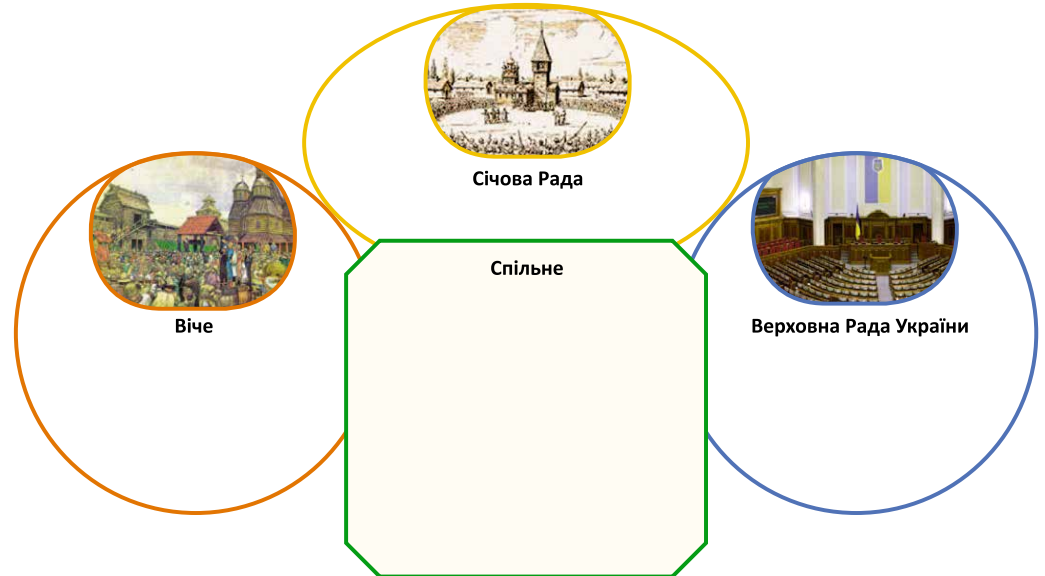
Джерело для натхнення

Вправа «Від віча до Верховної Ради». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Додаток 1 до теми

Вправа «Від віча до Верховної Ради України»

Додаток 2 до теми

Зразок виконання вправи

(знімок з екрана онлайн-дошки Jamboard)

Урок для учнів 9-го класу
 провела Сіренко Надія Вікторівна,
 Ліцей № 9 Павлоградської міської ради
 Дніпропетровської області

Вправа «Від віча до Верховної Ради»

- Які функції виконувало зібрання? Які повноваження накладалися?
- Хто міг брати участь?
- Яким чином відбувалося прийняття рішень?
- Як часто відбувалися зібрання?

Тема 3.2. Що робить парламент?

Тема	3.2. Що робить парламент?
Зміст теми	Основні функції та повноваження українського парламенту. Співвідношення та розмежування повноважень парламенту й інших органів державної і місцевої влади. Взаємоконтроль органів державної влади
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують функції та повноваження Верховної Ради України; ● визначають та порівнюють повноваження парламенту й інших органів державної та місцевої влади в Україні; ● аналізують можливості взаємоконтролю органів державної влади; ● розвивають навички роботи в групах, ведення дискусії, висловлювання та аргументування власної позиції, практикують демократичні способи ухвалення рішень; ● формують переконання про цінність поділу влади для раціональної організації державної влади у демократичній державі
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота з поняттями, юридичними документами, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Схематичні зображення органів влади, стікери 	
	Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі Онлайн-тренажер «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади (за Конституцією України)». URL: https://learningapps.org/watch?v=pyhgn39c323
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <p>I етап. Практикум «Вплив державної та місцевої влади на повсякденне життя людей»</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Вчитель / вчителька запитує в учнів / учениць, як у них минув вчорашній день / тиждень, та на основі їх відповідей формує список не менше 15-ти дій (наприклад: ходили до школи, в магазин, кіно, на секцію..., їли..., одягали..., читали соцмережі, дивились новини по телевізору, зробили..., допомагали..., волонтерили у...). Після цього він / вона зазначає: <ul style="list-style-type: none"> • Кожна з цих дій чи речей зазнала впливу органів влади і сьогодні нам потрібно з'ясувати, як співвідносяться та розмежовуються повноваження різних органів влади у забезпеченні таких звичних для нас процесів. ● Далі вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у 4 групи, кожна з яких, використовуючи попередньо сформований список із 15-ти дій, має з'ясувати, яким є вплив органів влади: <ul style="list-style-type: none"> • 1 група: Верховна Рада України. • 2 група: Кабінет Міністрів України. • 3 група: місцеві державні адміністрації. • 4 група: органи місцевого самоврядування. <p><i>Примітка:</i> Якщо учнів / учениць у класі біля 30, то можна зробити додаткову, 5-ту, групу «Президент України».</p>	

Довідково**Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади (за Конституцією України)**

- Повноваження Верховної Ради України (Стаття 85)
- Повноваження Президента України (Стаття 106)
- Повноваження Кабінету Міністрів України (Стаття 116)
- Повноваження місцевих державних адміністрацій (Стаття 119)
- Повноваження органів місцевого самоврядування (Стаття 143)

(Джерело: Ремет Т. О., Пометун О. І. Основи правознавства : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2022. 224 с.)

(Джерело: Васильків І. Д., Кравчук В. М. Основи правознавства : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль : АСТОН, 2022. 235 с.)

- Після роботи груп вчителів / вчителька організує презентацію їхніх напрацювань. Під час презентації найкраще почергово називати дію / річ і слухати ідеї учнів / учениць з кожної групи щодо можливого впливу на них органів влади.
- Далі кожна із груп підсумовує результати своєї діяльності, озвучуючи ключові повноваження відповідного органу влади.

II етап. Тренажер «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади»

- За наявності часу та для закріплення матеріалу вчителів / вчителька пропонує учням / ученицям виконати завдання за допомогою онлайн-тренажера «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади (за Конституцією України)».
- У підсумках вчителів / вчителька звертає увагу на співвідношення та розмежування повноважень парламенту та інших органів державної і місцевої влади, їхній взаємоконтроль та співпрацю. А також акцентує на повноваженнях Верховної Ради України, адже саме ухвалені нею закони та інші нормативно-правові акти мають найвищу юридичну силу.
- На завершення навчальної активності вчителів / вчителька пропонує учням / ученицям продовжити речення:
 - Сьогодні я дізнався(лась)...
 - Мене здивувало...
 - Хочу спробувати себе у ролі...

Онлайн-тренажер «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади (за Конституцією України)».

URL: <https://learningapps.org/watch?v=pyhgn39c323>

	<p>Банери «Мій парламент: розумію і впливаю» Інформаційний плакат «Як працює Верховна Рада України» https://drive.google.com/drive/folders/1Uj1V1bOqvpBGkEKMfG-YeGnwdL-xd88C?usp=sharing</p>
	<p>Освітній фільм «Як працює парламент». Таймкод: 22:18. URL: https://youtu.be/pmKn6XjXbol</p>
	<p>Про установчу функцію Верховної Ради. URL: https://youtu.be/Fl69G6HhYRc</p>
	<p>Функції Верховної Ради України. URL: https://youtu.be/RALACTiBPAC Джерело для натхнення</p>
	<p>Вправа 7.7. Як уряд впливає на ваше життя? Living Democracy. URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-7/</p>

Тема 3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?

Тема	3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?
Зміст теми	Права та обов'язки народного депутата / народної депутатки України. Депутатське звернення. Депутатський запит
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● визначають права, обов'язки, основні гарантії діяльності, відповідальність народних депутатів / депутаток України, визначені Законом України «Про статус народного депутата України»; ● розрізняють права та обов'язки народних депутатів / депутаток України та депутатів / депутаток місцевих рад; ● розробляють пам'ятку «Права та обов'язки народних депутатів / депутаток України»;

	<ul style="list-style-type: none"> розвивають навички роботи в групах, ведення дискусії, висловлювання та аргументування власної позиції, практикують демократичні способи ухвалення рішень; формують переконання, що народні депутати / депутатки України несуть значну відповідальність перед виборцями, суспільством та державою
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота з поняттями, юридичними документами, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> Роздруковані фрагменти завдань з вправи «Народні депутати України та депутати місцевих рад: спільне та відмінне» Роздруковані фрагменти Закону України «Про статус народного депутата України» Або Доступ до інтернету та можливість роботи з особистими гаджетами 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-тренажер, онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі</p>	
<p>Перебір</p>	
<p>I етап. Тренажер «Народні депутати / депутатки України та депутати / депутатки місцевих рад: спільне та відмінне»</p> <ul style="list-style-type: none"> Для актуалізації знань про повноваження народних депутатів / депутаток України вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям виконати завдання з використанням онлайн-тренажера «Народні депутати / народні депутатки України та депутати / депутатки місцевих рад: спільне та відмінне», а після цього обговорити такі питання: <ul style="list-style-type: none"> Яку нову інформацію ви дізналися? З чим, на вашу думку, пов'язані спільні та відмінні ознаки у статусі депутатів / депутаток? 	
	<p>Вправа 3.3. Народні депутати / депутатки України та депутати / депутатки місцевих рад: спільне та відмінне (середня школа). URL: https://learningapps.org/watch?v=pbe3kjcvt23</p>
<p><i>Довідково</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Закон України «Про статус народного депутата України» Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» <p>Текст присяги народного депутата України Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників.</p> <p>Текст присяги депутата місцевої ради Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах виборців, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування, вирішення питань місцевого життя.</p>	
<p>II етап. Робота над пам'яткою «Права та обов'язки народних депутатів / депутаток України»</p> <ul style="list-style-type: none"> Вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у групи, які, працюючи з юридичними документами, мають створити пам'ятку «Права та обов'язки народних депутатів / депутаток України». Можливі варіанти організації роботи в групах: <ul style="list-style-type: none"> варіант 1: кожна група створює власну пам'ятку; варіант 2: кожна група створює окремий елемент пам'ятки 	

Зразок оформлення пам'ятки

Народний депутат / народна депутатка України		
✓ Що я МАЮ ПРАВО робити?	☑ Що я ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ / ЗОБОВ'ЯЗАНА робити?	● Що я НЕ МОЖУ / НЕ МАЮ ПРАВА робити?

- Презентацію роботи груп вчитель / вчителька організує таким чином, що кожна з груп почергово називає одне із положень пам'ятки. Під час презентації учнів / учениць вчителю / вчительці слід звернути увагу на поняття «депутатське звернення» і «депутатський запит».

*Довідково***Із Закону України «Про статус народного депутата України»**

Стаття 15. Депутатський запит — це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до

Президента України,
до органів Верховної Ради України,
до Кабінету Міністрів України,
до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування,
а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

Строк надання відповіді

у 15-ти денний строк з дня його одержання або в інший, встановлений Верховною Радою України, строк;
не більше одного місяця після одержання запиту, якщо з об'єктивних причин він не може бути розглянутий у встановлений строк, з наданням проміжної відповіді.

*Довідково***Із Закону України «Про статус народного депутата України»**

Стаття 16. Депутатське звернення — пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування,

їх посадових осіб,
керівників підприємств, установ і організацій,
об'єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їхньої компетенції.

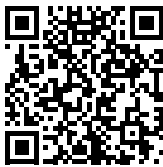
Строк надання відповіді

протягом 10 днів з моменту його одержання;
не більше 30 днів з моменту одержання звернення у разі неможливості його розгляду у визначений строк з наданням проміжної відповіді.

*Довідково***Народний депутат / народна депутатка не має права**

- звертатися з вимогами чи пропозиціями до судів щодо конкретних справ, а також до СБУ щодо перевірки будь-якої інформації про окремих громадян чи до прокуратури із вказівками в конкретних кримінальних справах;
- суміщати свою роботу з будь-якою іншою оплачуваною діяльністю, крім науки, творчості та медицини; мандат народного депутата / народної депутатки також не поєднується з жодним іншим представницьким мандатом;
- задовольняти матеріальні потреби людей, які до нього звертаються, (підкуп виборців тощо);
- дублювати функції комунальних служб та обслуговувальних організацій (ремонтувати під'їзди, ставити лавки тощо);
- піаритися на державних коштах (наприклад, субвенціях на соціально-економічний розвиток), видаючи це за власні фінансові досягнення;
- просувати / рекламувати свій бізнес або бізнес родичів, адже це конфлікт інтересів (реальний чи потенційний);
- голосувати замість іншого народного депутата / народної депутатки (кнопкодавство, або неособисте голосування, карається штрафом у розмірі від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян).

- Далі вчитель / вчителька ініціює обговорення результатів роботи в групах:
 - Яку нову інформацію ви дізналися?
 - З чим, на вашу думку, пов'язані обмеження у роботі народного депутата / народної депутатки України?
 - Чому робота народного депутата / народної депутатки є важливою та відповідальною?
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям висловитися щодо їхніх відкриттів. Фрази-підказки:
 - Я відкрив / відкрила для себе...
 - Мене здивувало...
 - Виникли несподівані думки про...

Джерело для натхнення

Закон України «Про статус народного депутата України» (1993).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

Банери «Верховна Рада України відкрита для дітей»

Інформаційний плакат «Мій парламент: розумію і впливаю»

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Uj1V1bOqvpBGkEKMfG-YeGnwdL-xd88C?usp=sharing>

Освітній фільм «Як працює парламент».

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXbol>

Тема 3.4. Як влаштований український парламент?

Тема	3.4. Як влаштований український парламент?
Зміст теми	Верховна Рада України — однопалатний парламент. Керівництво парламенту. Комітети. Комісії. Уповноважений / Уповноважена Верховної Ради України з прав людини
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● досліджують структуру українського парламенту; ● визначають поняття «Голова парламенту (спікер / спікерка)», «Апарат Верховної Ради України», «комітет», «тимчасова слідча комісія», «тимчасова спеціальна комісія»; ● моделюють процес обговорення в комітеті щодо пошуку шляхів розв'язання певного соціально значимого питання з увагою на дотримання прав дитини; ● розвивають навички роботи в групах, ведення дискусії, висловлювання та аргументування власної позиції, практикують демократичні способи ухвалення рішень; ● демонструють здатність запропонувати конструктивні способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота з поняттями, робота в групах, обговорення у колі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Роздруковане зображення сесійної зали Верховної Ради України, стікери ● Роздруковані завдання для роботи груп 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, онлайн-тренажер, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям розпочати опрацювання теми з уявного відвідування сесійної зали центральної будівлі Верховної Ради України та виконання завдання із розсадки дійових осіб у сесійній залі. Це можна зробити одним зі способів: <ul style="list-style-type: none"> • варіант 1: схематичне зображення сесійної зали на дошці або робота з роздрукованим зображенням сесійної зали Верховної Ради України та стікерами; • варіант 2: виконання завдання із розсадки дійових осіб у сесійній залі з використанням онлайн-дошки; 	
 	<p>варіант 3: виконання завдання онлайн-тренажера «Сесійна зала Верховної Ради України». URL: https://www.purposegames.com/game/ZpIQ7NhmlrD</p> <p><i>Примітка:</i> перед або після виконання завдання вчитель / вчителька може запропонувати перегляд освітнього фільму «Як працює парламент». Таймкоди 3:10–3:52. URL: https://youtu.be/pmKn6XjXbol</p>

- Далі усі сідають у коло. Вчитель / вчителька ініціює обговорення таких запитань:
 - Який конституційний склад депутатів Верховної Ради України?
 - Хто такий спікер / така спікерка, Голова Верховної Ради України? Якими можуть бути його / її повноваження?
 - Навіщо у сесійній залі передбачені місця для Кабінету Міністрів України, Президента України?
 - Де ще, окрім сесійної зали, може розташовуватись робоче місце народного депутата / народної депутатки України?
 - Якою може бути різниця понять між «комітет Верховної Ради України», «тимчасова спеціальна комісія», «тимчасова слідча комісія»?
 - Як ви вважаєте, що таке Апарат Верховної Ради України? Які функції можуть бути на нього покладені?
 - Яку функцію може виконувати Уповноважений / уповноважена Верховної Ради України з прав людини?

Довідково

Конституція України

Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Стаття 88. Верховна Рада України обирає із свого складу Голову Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України та відкликає їх з цих посад.

Голова Верховної Ради України:

- 1) веде засідання Верховної Ради України;
- 2) організовує роботу Верховної Ради України, координує діяльність її органів;
- 3) підписує акти, прийняті Верховною Радою України;
- 4) представляє Верховну Раду України у зносинах з іншими органами державної влади України та органами влади інших держав;
- 5) організовує роботу апарату Верховної Ради України.

Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені цією Конституцією, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.

Довідково

Конституція України

Стаття 89. Верховна Рада України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до її повноважень, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети **Верховної Ради України** та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів.

Верховна Рада України у межах своїх повноважень може створювати **тимчасові спеціальні комісії** для підготовки і попереднього розгляду питань.

Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, утворює тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від конституційного складу Верховної Ради України.

Висновки і пропозиції тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду.

*Довідково***3 Положення про Апарат Верховної Ради України**

Апарат Верховної Ради України — внутрішній допоміжний орган Верховної Ради України, який складається з посадових, службових осіб та технічного персоналу і здійснює функції

організаційного,
правового,
інформаційного,
соціально-побутового,
аналітичного,
матеріально-технічного

та іншого забезпечення діяльності парламенту, його структурних підрозділів і народних депутатів.

Співробітники парламентського апарату самі ніяких державно-владних рішень від імені парламенту чи його структурних підрозділів не ухвалюють, а лише забезпечують розробку проєктів таких рішень, їх підготовку і виконання.

II етап. Моделювання «Обговорення в комітеті»

● Вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у 3 групи. Завдання кожної групи — запропонувати шляхи розв'язання певної проблеми, визначивши найдоцільнішу форму організації роботи народних депутатів / депутаток:

- відповідний комітет Верховної Ради України;
- тимчасова спеціальна комісія;
- тимчасова слідча комісія.

Примітка: якщо учнів / учениць у класі біля 30, то рекомендовано створити 6 груп. Відповідно, завдання груп 1 і 4, 2 і 5, 3 і 6 будуть повторюватися.

1 група

В Україні діє Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (2017–2026), покликана припинити до 2026 р. діяльність усіх типів закладів, у яких живе більше ніж 15 вихованців.

Чому виникли випадки порушення прав дитини під час реформування системи закладів і реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення?

2 група

Унаслідок ескалації військових дій, значно зросла кількість порушень прав і свобод людини і громадянина.

Як адаптувати законодавство України до норм міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права?

3 група

В Україні реалізовується реформа Нової української школи.

Які заходи потрібно здійснювати для її успішної реалізації та адаптації до нових суспільних викликів?

- Далі відбувається презентація результатів обговорення у групах, під час якої вчитель / вчителька має звернути увагу учнів / учениць, що із визначеними для груп питаннями працюють:
 - 1 група: Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування випадків і причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг.
 - 2 група: Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України.
 - 3 група: Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій.

- Вчитель / вчителька, підсумовуючи, пропонує учням / ученицям обговорити такі питання:
 - Які функції виконують комітети та комісії Верховної Ради України?
 - Яку роботу виконують народні депутати / депутатки України, окрім голосування у сесійній залі?
 - Чи існують легкі рішення для розв'язання складних проблем?
- Навчальна активність може завершитися рефлексивною активністю «3–2–1». Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям назвати:
 - 3 факти, які були новими, цікавими;
 - 2 факти, які здалися недоцільними або вже відомими;
 - 1 факт, який хотілося б вивчити детально.

Джерело для натхнення

Вправа «Якби в мене була чарівна паличка». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

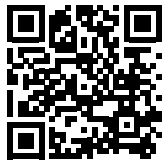
URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Банери «Верховна Рада України відкрита для дітей»

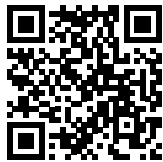
Інформаційний плакат «Як працює Верховна Рада України».

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Uj1V1bOqvpBGkEKMfG-YeGnwdL-xd88C?usp=sharing>

Освітній фільм «Як працює парламент».

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXbol>

Освітнє відео «Комітетське крісло. Що таке парламентські комітети».

URL: <https://youtu.be/FUXda4xw9k8>

Додаток до теми

Завдання для роботи груп

1 група

В Україні діє Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (2017–2026), покликана припинити до 2026 р. діяльність усіх типів закладів, у яких живе більше ніж 15 вихованців.

Чому виникли випадки порушення прав дитини під час реформування системи закладів і реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення?

2 група

Внаслідок ескалації військових дій значно зросла кількість порушень прав і свобод людини і громадянина.

Як адаптувати законодавство України до норм міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права?

3 група

В Україні реалізовується реформа Нової української школи.

Які заходи потрібно здійснювати для її успішної реалізації та адаптації до нових суспільних викликів?

Тема 3.5. Як працює український парламент?

Тема	3.5. Як працює український парламент?
Зміст теми	Регламент Верховної Ради України. Чергові та позачергові сесії. Відкриті та закриті пленарні засідання
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • володіють знаннями про порядок роботи українського парламенту; • характеризують поняття «Регламент Верховної Ради України», «порядок роботи парламенту», «перша сесія», «чергова сесія», «позачергова сесія», «відкрите пленарне засідання», «закрите пленарне засідання», «закон», «проект», «голосування»; • розвивають здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення; • відстоюють позицію щодо взаємної відповідальності народних депутатів / депутаток у дотриманні Регламенту; • підтримують необхідність дотримання певних правил спільної взаємодії груп і спільнот
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • робота з поняттями, юридичними документами, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> • Зелені, жовті, червоні картки для голосування 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі, «реакції»	
Перебіг	
I етап. Мозковий штурм «Порядок роботи українського парламенту»	
<ul style="list-style-type: none"> • Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям поміркувати над тим, що можуть означати такі поняття: <ul style="list-style-type: none"> • «перша сесія», «чергова сесія», «позачергова сесія»; • «відкрите пленарне засідання», «закрите пленарне засідання»; • «Регламент Верховної Ради України», «порядок роботи парламенту». 	

Примітка: За потреби рекомендуємо скористатися фрагментами (09:08–10:44) та (19:01–20:16) освітнього фільму «Як працює парламент».

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXboI>

Довідково

Витяги з Конституції України

Стаття 82. Верховна Рада України працює сесійно.

Верховна Рада України є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від її конституційного складу. Верховна Рада України збирається на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів. Перше засідання новообраної Верховної Ради України відкриває найстарший за віком народний депутат України.

Стаття 83. *Чергові* сесії Верховної Ради України починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року. *Позачергові* сесії Верховної Ради України, із зазначенням порядку денного, скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу Президента України або на вимогу не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

Стаття 84. Засідання Верховної Ради України проводяться відкрито. *Закрите* засідання проводиться за рішенням більшості від конституційного складу Верховної Ради України. Рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування.

Довідково

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України»

Стаття 1. Правові засади роботи Верховної Ради України

1. Порядок роботи Верховної Ради України (далі — Верховна Рада), її органів та посадових осіб, засади формування, організації діяльності та припинення діяльності депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді встановлюються Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України (далі — Регламент) та законами України «Про комітети Верховної Ради України», «Про статус народного депутата України», про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України.
2. Регламент встановлює порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради. Особливості здійснення контрольних функцій Верховної Ради у сферах національної безпеки і оборони визначаються Законом України «Про національну безпеку України».

Регламент Верховної Ради України — це єдиний нормативно-правовий акт, що встановлює порядок діяльності єдиного органу законодавчої влади в Україні — українського парламенту, має особливий порядок внесення змін, доповнень і безпосереднього його скасування.

II етап. Дослідження «Важливість дотримання правил та виконання законів»

- Вчитель / вчителька організовує дослідження учнями / ученицями важливість виконання законів та дотримання правил. Завдання учням / ученицям: шляхом голосування (зелені, червоні, жовті картки) визначити чи готові вони підтримати вказані правила / законопроекти.
- Приклади правил / законопроектів:
 - У школі заборонено принижувати, залякувати та цькувати один одного.
 - У Верховній Раді України заборонені бійки.
 - Учні / учениці можуть обирати, які уроки вони хочуть відвідувати.
 - За пропуски пленарних засідань народними депутатами / депутатками України передбачаються відрахування з їхніх заробітних плат.
 - Заборонено користуватися мобільними телефонами у школі.

- Під час дії воєнного стану, народним депутатам / депутаткам України заборонено поширювати в будь-який спосіб інформацію про час, місце, перебіг і результати проведення (продовження) пленарного засідання раніше ніж через одну годину після закриття цього засідання або оголошення перерви у пленарному засіданні.
- У школі діє правило академічної доброчесності (заборона списувати, видавати чужу роботу за свою тощо).
- Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом / народною депутаткою України особисто.

III етап. Практикум «Критерії для корисного/доброго правила/закону»

- Вчитель / вчителька обирає декілька прикладів для детального обговорення та побудови аргументації:
 - Чи можна вважати це правило/закон корисним/добрим?
 - Чому важливо дотримуватись цього правила/закону?
- Далі учнів / учениці рандомно об'єднується у декілька груп, завдання яких: визначити критерії для корисного/доброго правила/закону.
- Під час презентації результатів роботи груп вчитель / вчителька або хтось із учнів / учениць виступає у ролі модератора / модераторки і фіксує відповіді учнів / учениць на спільній дошці. Групи виступають по чергові, називаючи лише по 1 критерію, аргументуючи його доцільність. Інші групи мають погодитись або не погодитись з таким критерієм. Вчитель / вчителька має звернути увагу учнів / учениць на такі можливі критерії: справедливість, корисність, загальне благо, законна сила, простота та інші.
- Далі вчитель / вчителька пропонує у спільному колі обговорити:
 - Як працює український парламент?
 - Чому важливо дотримуватись регламенту роботи парламенту?
 - Чому важливо дотримуватись шкільних правил?
- Навчальна активність завершується пропозицією вчителя / вчительки продемонструвати картку, яка б відповідала настрою учнів / учениць наприкінці уроку:
 - **зелена картка** — чудовий настрій від гарної роботи;
 - **червона карта** — засмученість від даремно згаяного часу;
 - **жовта картка** — радість, що нарешті перерва.

Джерело для натхнення

Вправа «Добрий закон — поганий закон». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Тема 3.6. Як ухвалюються закони?

Тема	3.6. Як ухвалюються закони?
Зміст теми	Нормативно-правові акти, які ухвалює парламент. Законодавчий процес в Україні. Процес голосування. Електронна система для голосування «Рада»
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● визначають нормативно-правові акти, які ухвалює парламент; ● характеризують поняття «законодавча ініціатива», «законодавчий процес», «процес голосування»;

	<ul style="list-style-type: none"> ● визначають критерії оцінювання закону (справедливість, корисність, загальне благо, законна сила, простота тощо); ● аналізують як Конституція України — Основний закон нашої держави — впливає на життя громадян / громадян України, яка роль законів у житті людей колись і тепер; ● усвідомлюють важливість діяльності українського парламенту як законотворчого органу державної влади
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота з юридичними документами, обговорення у колі

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення

- Роздрукований додаток «Законодавча процедура»
- Роздрукований додаток «Бланки для голосування»
- Картки червоного і зеленого кольорів
- Мобільні гаджети та доступ до інтернету

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, онлайн-тестування (Classtime, Google форми чи інше)

Перебір

I етап. Дослідження «Законодавча процедура»

- Усі сідають у коло. Учні / учениці отримують роздруківки схем «Законодавча процедура» (додаток 1 до теми) і мають її опрацювати індивідуально або в парах. Вчитель / вчителька ініціює обговорення:
 - Чи може громадянин / громадянка, який / яка не є народним депутатом / народною депутаткою України, ініціювати прийняття певного закону? Яким чином?
 - Чи завжди закон проходить три обов'язкові читання?
 - Чому на етапі ухвалення одних законів потрібен (1/2 + 1) голосів народних депутатів / депутаток України, а на етапі ухвалення інших законів 2/3 голосів? Яким чином це визначається?
 - Яку роль відіграє Голова Верховної Ради України у законодавчій процедурі?
 - Яку роль відіграє Президент України у законодавчій процедурі?
 - Яка ключова різниця полягає у «оприлюдненні закону» та «введенні в дію»?
 - Чи можна вважати оприлюднення закону у соцмережах підставою для введення його в дію?
 - Яким може бути зміст закону? Зміст постанови?

Довідково

Види нормативно-правових актів

закон (звичайний, конституційний);
 підзаконний нормативно-правовий акт (постанови Верховної Ради України, укази Президента України, накази, рішення, розпорядження...).

Довідково

Загальні (звичайні) закони можуть бути:

- кодифіковані (наприклад, Кримінальний кодекс, Цивільний кодекс та ін.);
- поточні (наприклад, Закон про вибори).

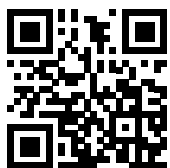
Конституційні закони відрізняються від інших законів такими ознаками:

- юридичною силою;
- предметом регулювання — особлива сфера;
- порядком прийняття — особлива процедура.

Щоб ухвалити конституційний закон, потрібно не менше 2/3 голосів народних депутатів конституційного складу Верховної Ради України (тобто не менше 300 голосів).

- Витяги з Конституції України
 - **Стаття 91.** Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією.
 - **Стаття 92.** Виключно законами України визначаються:
 - 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;
 - 3) права корінних народів і національних меншин;
 - 4) порядок застосування мов;
 - (...)
 - 6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;
 - (...)
 - 11) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;
 - 13) територіальний устрій України;
 - 14) судоустрій, судочинство, статус суддів (...);
 - 15) засади місцевого самоврядування;
 - 16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;
 - 17) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;
 - (...)
 - 20) організація і порядок проведення виборів і референдумів;
 - (...)
 - Виключно законами України встановлюються:
 - 1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; (...) статус національної валюти (...); порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;
 - 2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;
 - 3) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів;
 - 4) порядок використання і захисту державних символів;
 - 5) державні нагороди;
 - 6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;
 - 7) державні свята;
 - 8) порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального.

Законом України оголошується амністія.

II етап. Дослідження «Процедура голосування»

- Далі вчитель / вчителька наголошує, що інформацію про схвалені закони та інші нормативно-правові акти варто насамперед шукати на вебпорталі Верховної Ради України (<https://www.rada.gov.ua/>). Він / вона пропонує учням / ученицям попрацювати зі схемою «Бланки результатів голосування» (додаток 2) та спробувати проаналізувати результати голосування 16.01.2020. Задля цього почергово надається така інформація:
 - 1. Час голосування.
 - 2. Назва законопроєкту.
 - 3. Кількість депутатів, які не голосували.
 - 4. Кількість депутатів, які утрималися.
 - 5. Кількість голосів «Проти».
 - 6. Кількість голосів «За».

- Після озвучення вчителем / вчителькою інформації учні / учениці мають підняти вгору зелену картку, якщо рішення народними депутатами / депутатками було ухвалено, або ж червону картку — якщо рішення не було прийнято. За потреби вчитель / вчителька коментує суть проєктів законів, що розглядалися.
- Далі вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення:
 - Який подальший шлях закону (законопроєкту)?
 - Чому важливо дотримуватись «права більшості»?
 - Чому народним депутатам / депутаткам України важливо не пропускати засідання Верховної Ради України?
- Підсумувати навчальні досягнення учнів / учениць під час вивчення теми і розділу можна, запропонувавши скласти сенкани відповідної тематики.
- *Примітка:* За наявності часу рекомендуємо онлайн-гру на закріплення матеріалу про законодавчу процедуру та обговорити такі запитання:
 - Чи дізналися ви щось нове під час гри?
 - Які питання були найскладніші? Як думаєте, чому?
 - Які питання були найлегшими?
 - Про що ще ви хотіли б дізнатись?

Гра «Вірю — Не вірю». Законодавча процедура.

URL: <https://www.classtime.com/share/1e925e36-6bf6-47a8-9f3f-e1a73d327636?token=14a1c7c16f8b465b0c5d2ea9c348eb428991e10c7f28ce468cf958a62370bda3>

Джерело для натхнення

Вправа «Добрий закон — поганий закон». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парашенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

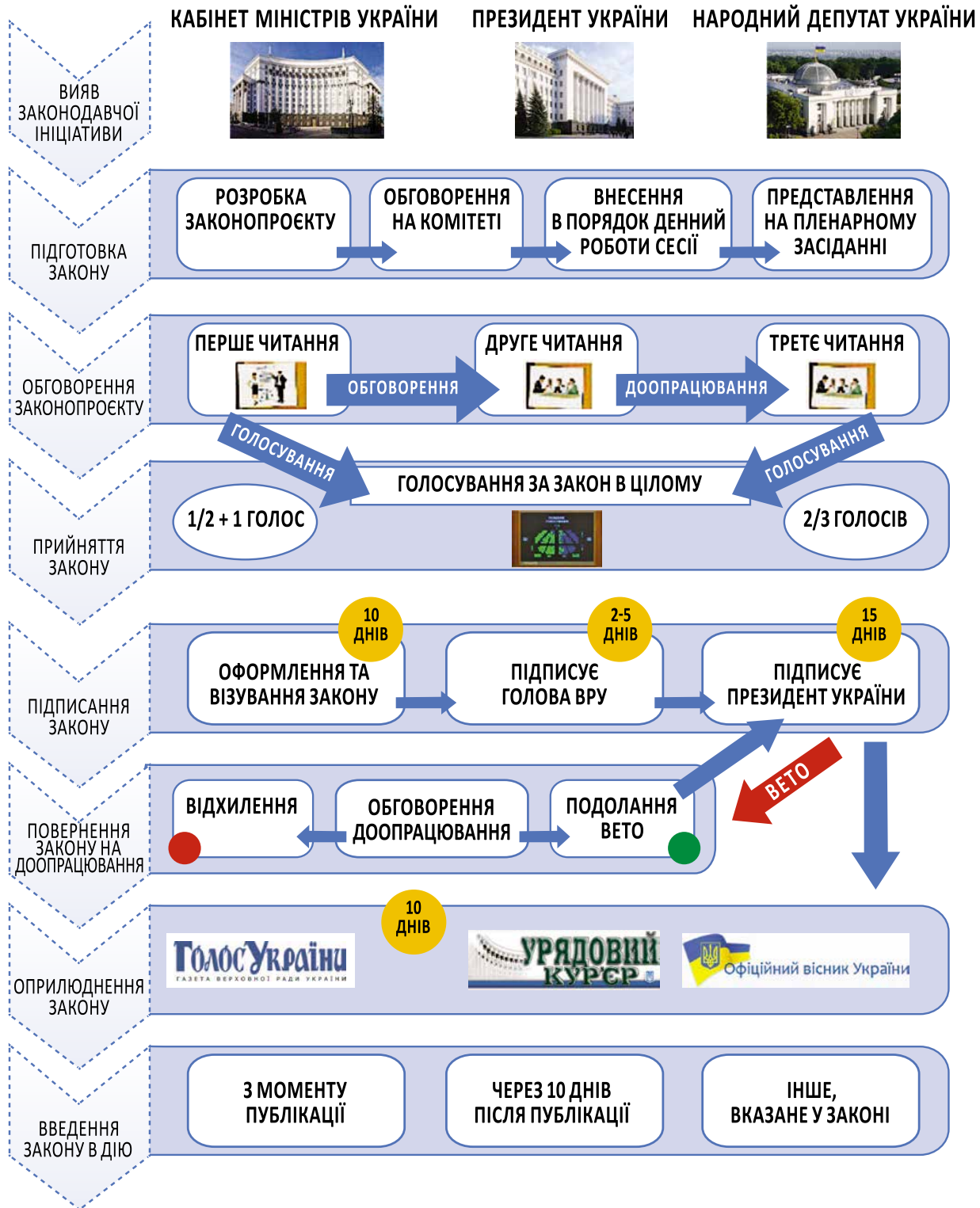
URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Освітній фільм «Як працює парламент».

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXbol>

Законодавча процедура в Україні

Додаток 2 до теми

«Бланки результатів голосування»

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 10:37:47	Поіменне голосування про поправку №183 до проекту Закону про повну загальну середню освіту (№0901)			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	89	12	247	51
РІШЕННЯ	Рішення не прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 10:39:04	Поіменне голосування про проект Закону про повну загальну середню освіту (№0901) – у другому читанні та в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	327	3	54	16
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 11:01:58	Поіменне голосування про проект Закону про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор (№2285-д) – за основу			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	260	108	10	22
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 17:10:46	Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України (№2661) – в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	337	1	24	33
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 17:18:00	Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми законодавчого процесу (№2492) – у другому читанні та в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	251	6	87	49
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

РОЗДІЛ 4. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ — ВІДКРИТИЙ ПАРЛАМЕНТ: РОЗУМІЄМО

Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом?

Тема	4.1. Як взаємодіяти із парламентом?
Зміст теми	Політична партисипація громадян / громадянок, її нормативне підґрунтя та форми. Електронний кабінет громадянина / громадянки. Звернення до Уповноваженого / Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена)
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● володіють знаннями про можливості взаємодії громадян / громадянок із парламентом, нормативне підґрунтя; ● аналізують процедури використання таких інструментів політичної партисипації: звернення, електронна петиція, парламентські слухання, пленарне засідання, запит на публічну інформацію, демонстрація, мітинг, хода, пікетування, адвокація, електронний кабінет громадянина; ● моделюють процес написання звернення до Уповноваженого / Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини; ● практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; ● виявляють намір публічно висловлювати власні судження, ціннісні орієнтації та інтереси в межах чинних правил і законів
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● гра-тренажер, робота з вебпорталом, робота в групі / парі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ватман / аркуші формату А4, фломастери, олівці ● Роздруковані витяги з юридичних документів ● Роздруковані завдання онлайн-тренажера <p>Або</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-тренажер, онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі</p>	
<p style="text-align: center;">Перебіг</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць висловити своє ставлення до твердження «Все, що без нас, не для нас». Далі відбувається обговорення таких питань: <ul style="list-style-type: none"> ● Яких сфер життя може стосуватися це твердження? ● Чи знайомі ви з терміном «партисипація»? Якщо так, то де ви його зустрічали? ● Що, на вашу думку, може означати термін «партисипація» з огляду на те, що він походить від латинських слів <i>pars, partis</i> — частина, участь і <i>capere</i> — брати, приймати? ● Що таке політична партисипація? ● Якими можуть бути інструменти політичної партисипації? ● Далі вчитель / вчителька може запропонувати попрацювати з онлайн-тренажером «Інструменти політичної партисипації» та після виконання завдання обговорити: <ul style="list-style-type: none"> ● Про які форми політичної партисипації ви вперше дізналися? ● До яких із перерахованих форм ви вже можете долучатись? 	

- Яка процедура використання таких інструментів політичної партисипації, як: звернення, електронна петиція, парламентські слухання, пленарне засідання, запит на публічну інформацію, демонстрація, мітинг, хода, пікетування, адвокація?

Вправа 4.1. Інструменти політичної партисипації.
URL: <https://learningapps.org/display?v=p52zsajat23>

Довідково

Партисипація (з лат. *participatio* від слів *pars, partis* — частина, участь і *capere* — брати, приймати; англ. *participation*; нім. *partizipation*; франц. *participation*) у найширшому значенні означає участь у якійсь діяльності з іншими людьми, однак набула популярності у значенні дієвої співпричетності.

Цей термін використовується у різних сферах суспільних взаємин і водночас має такі узагальнені риси усіх своїх дефініцій:

- щодо можливої поведінки у розширенні повноважень;
- свідома участь щонайменше двох людей у спільній справі;
- відкрита взаємодія для всіх її учасників;
- для здійснення взаємодії доступ до інформації і процесу прийняття рішень;
- приведення до узгодження, консенсусу між людьми і групами людей;
- право учасника комунікації висловлювати власну думку.

Джерело: Суріна Г. Поняття «партисипація»: генеза і актуальність. Політологія. Вісник Дніпропетровського університету. 2017. № 1. С. 55–63.
URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/865/1277>

- **Політична партисипація** визначається як правомірні дії громадян, які більшою чи меншою мірою мають на меті обирати представників влади та/або впливати на їхні дії; іншими словами, як участь у процесі формулювання, перетворення та впровадження публічної політики.

Джерело: Мінкін Я., Любич Ю. Посилення ролі молодого покоління у процесах прийняття політичних рішень. Молодіжна організація «СТАН», 2019. 108 с.
URL: <https://stan.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/strengthening-the-role-of-new-generation-in-decision-making-process.pdf>

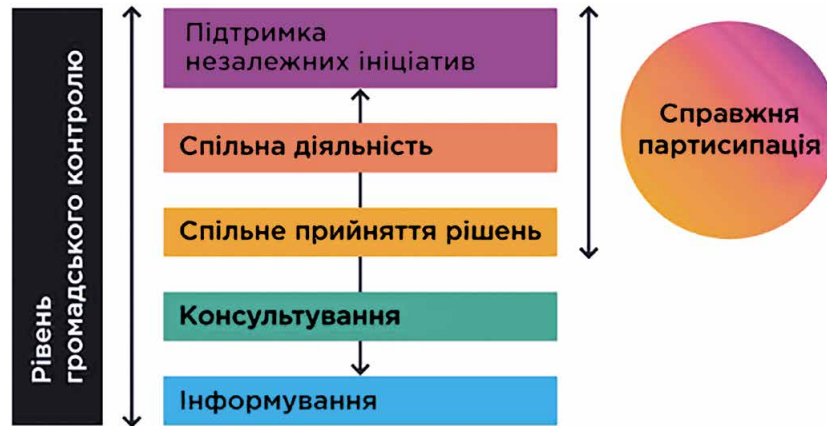
Поєднання підходів до партисипації

Джерело: Мінкін Я., Любич Ю. Посилення ролі молодого покоління у процесах прийняття політичних рішень. Молодіжна організація «СТАН», 2019. 108 с.
URL: <https://stan.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/strengthening-the-role-of-new-generation-in-decision-making-process.pdf>

Сходинок партисипації Девіда Вілкокса

Джерело: Мінкін Я., Любич Ю. Посилення ролі молодого покоління у процесах прийняття політичних рішень. Молодіжна організація «СТАН», 2019. 108 с.

URL: <https://stan.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/strengthening-the-role-of-new-generation-in-decision-making-process.pdf>

Довідково

З Конституції України

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку — з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

*Довідково***Із Закону України «Про звернення громадян»**

Стаття 3. Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Пропозиція (зауваження) — звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) — звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання — письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

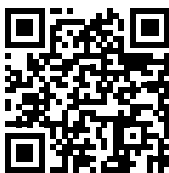
Скарга — звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Стаття 5. (...) Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне). Особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування є електронна петиція, яка подається та розглядається в порядку, передбаченому статтею 23–1 цього Закону.

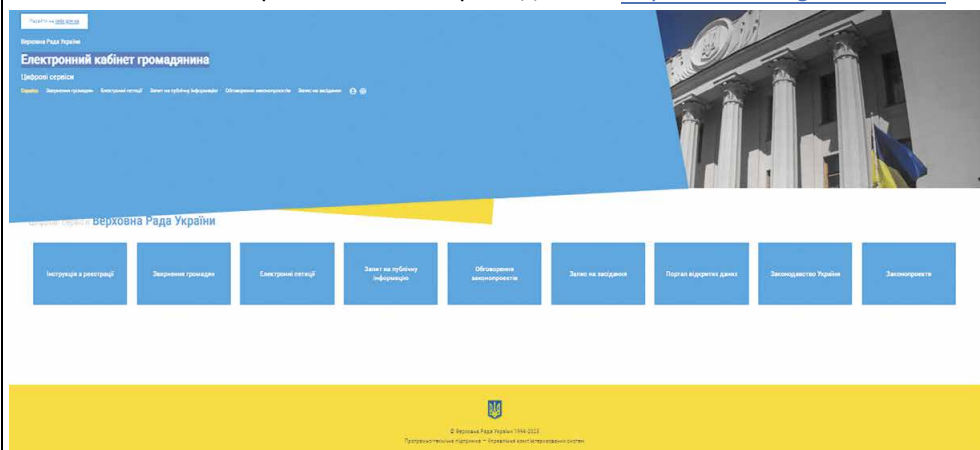
Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку — з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

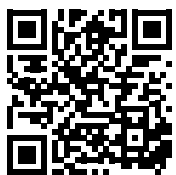
Стаття 23. (...) Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається у порядку, встановленому цією статтею, за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

- Після розгляду інструментів політичної партисипації вчитель / вчителька наголошує, що з розвитком інформаційно-цифрових технологій відбувається диджиталізація усіх сфер суспільних відносин, відтак набуває розвитку електронна партисипація. Він / вона пропонує учням / ученицям ознайомитися з Електронним кабінетом громадянина Верховної Ради України ініціює обговорення таких запитань:
 - Які можливості пропонує Електронний кабінет громадянина?
 - Чи готові ви підтримати якусь з опублікованих електронних петицій?

Покликання на Електронний кабінет громадянина: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv/>

Покликання на розділ «Електронні петиції» Електронного кабінету громадянина:
<https://itd.rada.gov.ua/services/petitions>

- Далі вчитель / вчителька пропонує продовжити обговорення можливостей взаємодії громадян з українським парламентом та звертає увагу на існування такої інституції як Уповноважений / Уповноважена Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена):
 - З якими запитаннями можна звертатися до Верховної Ради України?
 - З якими запитаннями можна звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена)?
 - Які ситуації вважатимуться порушенням прав людини?

Довідково

Відповідно до статті 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (стаття 55 Конституції України). Відповідно до закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» особа може звернутися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, якщо її права та свободи порушено органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами, а також юридичними та фізичними особами.

Уповноважений має право:

- вносити пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина;
- звертатися до Конституційного Суду України з конституційним поданням;
- перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами;
- відвідувати без попереднього повідомлення про час і мету відвідування місця несвободи;
- запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі;
- звертатися до суду про захист прав і свобод осіб, які через фізичний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права і свободи; брати участь у судовому розгляді справ, провадження в яких відкрито за його позовами (заявами, клопотаннями (поданнями));
- направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і надавати йому необхідну допомогу.

Джерело: Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/about>

Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році.

URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/>

Уповноважений розглядає звернення відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та «Про звернення громадян» щодо порушення прав і свобод людини і громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами, а також юридичними та фізичними особами.

Звернення подаються Уповноваженому в письмовій формі протягом року після виявлення порушення прав і свобод людини і громадянина. За наявності виняткових обставин цей строк може бути подовжений Уповноваженим, але не більше ніж до двох років.

Не підлягають розгляду Уповноваженому звернення про порушення прав і свобод, які є предметом досудового або судового розгляду, трудового спору чи спору в рамках законодавства про захист економічної конкуренції. Звернення без зазначення місця проживання, не підписані автором (авторами), а також такі, з яких неможливо встановити авторство (аноніми) не розглядаються.

Заявнику. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zayavniku>

- У продовження знайомства з порядком звернення до омбудсмена вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у групи та пропонує їм змоделювати ситуацію, за якої потрібно звернутись до Уповноваженого / Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена), та написати звернення. Під час виконання завдання можна запропонувати промоніторити інтернет-ресурси і відшукати випадки, у яких люди звертались до омбудсмена і з яким результатом.
- Після презентації напрацювань груп вчитель / вчителька ініціює обговорення питань:
 - Про які інструменти політичної партисипації ви дізнались?
 - Як ми можемо їх використовувати?
 - Чому важливо бути активним громадянином?
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька пропонує один із варіантів початку рецення, яке учні / учениці мають закінчити:
 - Я дізнався / дізналась...
 - Я зрозумів / зрозуміла...
 - Я навчився / навчилася...
 - Я змінив / змінила своє ставлення до...

Джерело для натхнення

Електронний кабінет громадянина.

URL: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv/>

	<p>Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zayavniku</p>
	<p>Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: https://ombudsman.gov.ua/report-2022/</p>

Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?

Тема	4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?
Зміст теми	Приймальня народного депутата / народної депутатки України. Звернення до народного депутата / народної депутатки України. Запит на публічну інформацію до Верховної Ради України
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● володіють знаннями про можливості взаємодії громадян / громадянок із народним депутатом / народною депутаткою України, її нормативне підґрунтя; ● аналізують інструменти взаємодії з народним депутатом / народною депутаткою України: звітування народного депутата / народної депутатки України, прийом народного депутата / народної депутатки України, звернення до народного депутата / народної депутатки України; ● моделюють процес написання запиту до Верховної Ради України на доступ до публічної інформації; ● практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; ● демонструють здатність аналізувати та обговорювати політичні події, проблеми й протиріччя
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● гра-тренажер, робота з відео, робота з вебпорталом, робота в групі / парі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Технічні засоби для перегляду відео ● Ватман / аркуші формату А4, фломастери, олівці ● Роздруковані витяги з юридичних документів ● Роздруковані завдання онлайн-тренажера <p>Або</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-тренажер, онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі</p>	

Перебір

- Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям поміркувати над такими запитаннями:
 - Хто може звертатись до народного депутата / народної депутатки України?
 - З якими запитаннями можна звертатись до народного депутата / народної депутатки України? Що для цього потрібно зробити?
 - Хто допомагає народному депутатові / народній депутатці України приймати та реагувати на звернення?
 - Як ви гадаєте, а чи є у нашому населеному пункті приймальні народних депутатів / депутаток? Чому?
- Рекомендовано до перегляду:
 - Як правильно працювати з депутатами. Відеопідказка для активних громадян. YouTube. URL: <https://youtu.be/5mvzuV-YJxE>
- Далі вчитель / вчителька підсумовує результати обговорення:
 - Власне, до інструментів взаємодії з народним депутатом / народною депутаткою України, окрім звернення, належить ще й безпосередньо прийом народного депутата / народної депутатки України та його / її звітування.
 - Народний депутат / народна депутатка України, реагуючи на звернення громадян, своєю чергою, також має право на депутатський запит або депутатське звернення.
- Учні / учениці пропонується за допомогою онлайн-тренажера виконати вправу «Депутатський запит та депутатське звернення», а потім обговорити запитання:
 - Що нового ви дізнались про діяльність народного депутата / народної депутатки?
 - Чому, на вашу думку, закон передбачає такі механізми взаємодії?

Вправа 4.2. Депутатський запит та депутатське звернення.
URL: <https://learningapps.org/display?v=phf25qawj23>

Довідково

Із Закону України «Про статус народного депутата України»

Стаття 15. Депутатський запит — це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

Верховна Рада України приймає рішення про направлення депутатського запиту до Президента України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України.

Рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата, групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України має бути попередньо підтримане не менш як однією третиною від конституційного складу Верховної Ради України.

Строк надання відповіді:

15 днів з дня одержання запиту, або в інший, встановлений Верховною Радою України, строк; не більше 1 місяця після одержання запиту, якщо з об'єктивних причин він не може бути розглянутий у встановлений строк, з повідомленням про це.

*Довідково***Із Закону України «Про статус народного депутата України»**

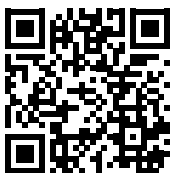
Стаття 16. Депутатське звернення — пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Строк надання відповіді:

протягом 10 днів з моменту його одержання;
не більше 30 днів з моменту одержання звернення у разі неможливості його розгляду у визначений строк з повідомленням про це офіційним листом з викладенням причин продовження строку розгляду.

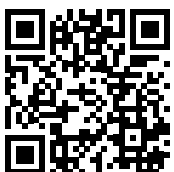
Стаття 24. Народний депутат зобов'язаний інформувати виборців про свою депутатську діяльність через засоби масової інформації, на зборах виборців періодично, але не рідше двох разів на рік;

Стаття 34. Народний депутат може мати до тридцяти одного помічника-консультанта. Помічники-консультанти народного депутата працюють за строковим трудовим договором (на постійній основі чи за сумісництвом) або на громадських засадах.

- Для продовження ознайомлення із запитом, вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям дослідити розділ «Запит на публічну інформацію» офіційного вебпорталу парламенту України (https://www.rada.gov.ua/zapyt_inf#menu2) та обговорити такі питання:
 - Що таке публічна інформація?
 - Який механізм подачі запиту на публічну інформацію?

- Які є види інформаційних ресурсів Апарату Верховної Ради України?
- Яку публічну інформацію зазвичай запитують у Верховної Ради України?
- Далі вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у групи та пропонує сформулювати власний запит на публічну інформацію до Верховної Ради України.
- Після презентації напрацювань груп вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення:
 - Що нового ви дізнались?
 - Які є можливості для взаємодії громадян / громадянок із народним депутатом / народною депутаткою України?
 - Які особливості застосування різних інструментів для взаємодії?
 - З ким можна/потрібно поділитися цією інформацією? Для чого?
- Підсумувати навчальні досягнення учнів / учениць від вивчення теми з можна з використанням прийому «Ромашка Блума».

Джерело для натхнення
Зразок запиту до Апарату Верховної Ради України.
URL: https://www.rada.gov.ua/zapyt_inf#menu2

Тема 4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

Тема	4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»
Зміст теми	Орієнтовний тематичний зміст базується на інформації про представницьку демократію та парламентаризм в Україні, опрацьовану під час розгляду попередніх тем
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● беруть активну участь у навчальному квесті, демонструючи обізнаність у сфері представницької демократії та парламентаризму в Україні; ● практикують командну роботу, співпрацю та взаємодію з іншими у різних навчальних ситуаціях, ефективну роботу з різними джерелами інформації, креативний підхід у розв'язанні завдань; ● пояснюють фактори, які допомогли досягти успіху під час проходження навчального квесту або призвели до виникнення проблеми; ● налаштовані продовжувати досліджувати парламентаризм в Україні та світі
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● навчальний командний квест
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Банери «Верховна Рада України відкрита для дітей» ● Інформаційні плакати «Як працює Верховна Рада України», «Мій Парламент: розумію і впливаю!» ● Роздруковані в необхідній кількості додатки ● Примірники Конституції України або роздрукований розділ IV «Верховна Рада України» Конституції України ● Помічники вчителя на станціях квесту (опційно) ● Канцтовари ● Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google презентація, Jamboard, гра PlayFactile (додаток 7)</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Організаційна частина (перед уроком) <ul style="list-style-type: none"> • Ретельно підготуйте усі необхідні матеріали та проінструкуйте помічників на станціях (опційно), упевніться щодо наявності годинників. • Залежно від часу виконання завдань можна ввести строге правило — граничний ліміт перебування команди на кожній із станцій. • Можливі такі варіанти фіксації результатів квесту: <ul style="list-style-type: none"> Варіант 1. Учні поступово заповнюють великий ватман, додаючи до нього елементи, отримані на кожній із станцій. Варто запланувати час для короткої презентації командами кінцевих напрацювань. Варіант 2. Відповідальний на станції фіксує виконання завдання на маршрутному листі команди. <p>Наприкінці квесту команда здає усі отримані матеріали разом.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Інструктаж (на початку уроку) <ul style="list-style-type: none"> • Ми сьогодні вирушаємо на екскурсію до Верховної Ради України. • Що таке Верховна Рада? Які її функції? • Чому для нас Верховна Рада України є дуже важливою? • Чи можемо ми якимось чином впливати на неї? 	

- Давайте спробуємо разом дати відповідь на ці та інші завдання.
- Для проходження квесту нам необхідно створити кілька груп.
- На кожній станції ви виконуватимете певні завдання.
- Звертайте увагу на максимальний час, відведений для виконання кожного із завдань, ефективно розподіліть ролі в команді.
- Оцінюється швидкість, правильність та повнота ваших відповідей.
- Маршрут квесту (див. додаток 1 до теми: Зразок маршрутного листа квесту «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»)

Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
Станція 1 «Командо-творення» (до 5 хв.)	<p>Щоб потрапити у Верховну Раду України необхідно попередньо оформити заявку на відвідини та надати документи, що посвідчують особу.</p> <p>Запитання і завдання для учнів:</p> <p>1.1. Включення в активну діяльність</p> <p>Які документи підтверджують громадянство України? <i>*Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i></p> <p>Стаття 5 Закону України «Про громадянство України»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • паспорт громадянина України; • паспорт громадянина України для виїзду за кордон; • тимчасове посвідчення громадянина України; • дипломатичний паспорт; • службовий паспорт; • посвідчення особи моряка; • посвідчення члена екіпажу; • посвідчення особи на повернення в Україну. <p>1.2. Створіть ID-картку команди за зразком (Додаток 2)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Назва команди. 2) Список учасників. 3) Громадянство. 4) Дата видачі документа (*дата проведення квесту). 5) Місце видачі документа 	<p>Команда створює свою ID-картку</p> 	Додаток 2. ID-картка команди
Станція 2 «Картографічна» (до 5 хв.)	<p>Команда сформована! Тепер важливо з'ясувати дорогу до Верховної Ради України.</p> <p>2.1. Завдання. Маршрут до Верховної Ради України</p> <p>Знайти на банері адресу Верховної Ради України. Прокласти маршрут на Google карті, прописати необхідні зупинки, зміни транспорту тощо</p>	<p>Команда презентує готовий маршрут</p> 	Мобільний телефон із завантаженими Google картами

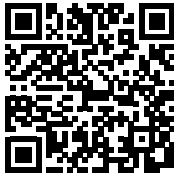
Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
<p>Станція 3 «Історична» (до 8 хв.)</p>	<p>Ось ми вже й склали маршрут подорожі! Але як упізнати будівлю Верховної Ради?</p> <p>3.1. Завдання. Розігрів Знайти на банері зображення будівлі Верховної Ради України, описати її. Як ви вважаєте, сучасна будівля Верховної Ради України проектувалася саме для парламенту? Чи це було перепланування будівлі для парламенту? Відповідь обґрунтуйте <i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i> У 1934 р. столиця УРСР була перенесена з Харкова до Києва. У лютому 1936 р. було оголошено конкурс на кращий проєкт приміщення Верховної Ради УРСР, у якому переміг Володимир Заболотний. Будівельні роботи велися протягом 1936–1939 рр. і на початку літа 1939 р. були прийняті державною комісією з оцінкою «відмінно».</p> <p>3.2. Завдання «Розкажіть нам історію» У Верховній Раді України нам показали цікаві експонати: Створіть коротку історію, у якій фігуруватимуть усі три експонати, вказавши важливість кожного з них: Експонат № 1. Картина «Державотворення», 2001 (Художник О. Кулаков). Експонат № 2. Прапор України, внесений у сесійний зал 24.08.1991. Експонат № 3. Акт проголошення незалежності України 24.08.1991. (Додаток 3. Будівля Верховної Ради України та експонати Музею Верховної Ради України) <i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i> Після прийняття Акту проголошення незалежності України 24.08.1991, депутати внесли до сесійної зали великий синьо-жовтий прапор (розміром 8×4 метри) і накрили ним трибуну. Власне цей момент і відтворено у картині «Державотворення» (розміром 2×5 метрів, відкрита 22.08.2001). У центрі картини перший Президент України Леонід Кравчук, на той момент Голова Верховної Ради, його перший заступник Іван Плющ, заступник Володимир Гриньов і близько 70-ти народних депутатів I скликання. Також на картині зображено символи нації, історичні постаті, релігійні образи Богородиці і канонізованого князя Володимира, княгині Ольги, Нестора Літописця — всього близько 100 дійових осіб чи узагальнених історичних образів</p>	<p>Команда отримує зображення Верховної Ради України, експонатів (додаток 3)</p>	<p>Додаток 3. Будівля Верховної Ради України та експонати Музею Верховної Ради України</p>
<p>Станція 4 «Сесійна» (до 15 хв.)</p>	<p>Ось ми й дібрались до сесійної зали Верховної Ради України. Озирніться навколо, уважно почитайте вказівки на банері та плакатах, проскануйте QR-коди, ознайомтесь з Розділом IV «Верховна Рада України» Конституції України та виконайте запропоновані нижче завдання (додаток 4). За кожне виконане завдання ви отримаєте відповідний пазлик. Важливо зібрати не менше трьох пазликів (додаток 5).</p> <p>4.1. Як працює парламент?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Чому Верховну Раду України називають законодавчою гілкою влади? Які ще гілки влади ви знаєте? 	<p>Команда отримує зображення відповідних пазликів (додаток 5)</p>	<p>Додаток 4. Завдання для команд на Станції 4. Сесійна зала Верховної Ради України</p>

Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
	<ul style="list-style-type: none"> ● У чому полягає основна робота Верховної Ради України? Які функції вона виконує? ● Як складено графік роботи у Верховній Раді України? Що таке сесія? Для чого скликають позачергову сесію? ● Чому існують закриті засідання? Скільки депутатів / депутаток можуть ініціювати закриті засідання? <p><i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i></p> <p>Існує три гілки влади: законодавча, виконавча і судова. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України (стаття 75 Конституції України).</p> <p>Функції Верховної Ради України: представницька, законодавча, установча, контролююча.</p> <p>Верховна Рада України працює сесійно, чергові сесії починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня. Позачергові сесії скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу Президента України або на вимогу не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу (150) (статті 82 і 83 Конституції України).</p> <p>Засідання Верховної Ради України проводяться відкрито. Закрите засідання проводиться за рішенням більшості від конституційного складу Верховної Ради України (226) (стаття 84 Конституції України).</p> <p>4.2. Структура сесійної зали. Регламент роботи парламенту</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Хто і за яких умов може знаходитися у сесійній залі? ● Чи є якісь визначені місця для: Голови Верховної Ради України, заступників, депутатів, уряду, Президента, поважних гостей, преси, звичайних громадян? ● Що таке Регламент Верховної Ради України? <p><i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i></p> <p>У президії розташовано місця для керівництва парламенту — Голови, першого заступника, заступника. Поряд міститься окрема ложа для Президента України. Ліворуч — ложа членів Кабінету Міністрів України, велике крісло призначено для прем'єр-міністра). Праворуч — місця для почесних гостей: представників Генеральної прокуратури України, Конституційного Суду, Рахункової палати, Уповноваженого з прав людини.</p> <p>На балконі по центру — місця для гостей Верховної ради України, працівників Апарату, помічників народних депутатів / депутаток, депутатів / депутаток минулих скликань. Ложа для преси займає майже третину балкону, з іншого боку міститься ложа дипломатичного корпусу.</p> <p>До партеру можуть заходити лише діючі народні депутати / депутатки, комендант охорони, працівники Апарату та помічники тих депутатів / депутаток, які потрібні під час роботи.</p> <p>Регламент встановлює порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, належних до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради (стаття 1 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України»).</p> <p>4.3. Яка структура парламенту?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● З яких структурних підрозділів складається парламент України? ● Хто і яким чином призначає Голову Верховної Ради України та його заступників? 		

Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
	<ul style="list-style-type: none"> ● Яка функція комітетів Верховної Ради України? Назвіть кілька комітетів. ● Яка різниця між тимчасовими спеціалізованими та тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України? <p><i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i> Верховна Рада України обирає із свого складу Голову, першого заступника і заступника.</p> <p>Для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, виконання контрольних функцій Верховна Рада України створює з числа народних депутатів / депутаток комітети та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів. Також, Верховна Рада України може створювати тимчасові спеціальні комісії (для підготовки і попереднього розгляду питань) та тимчасові слідчі комісії (для розслідування питань, що становлять суспільний інтерес, за умови отримання не менше 1/3 від конституційного складу голосів народних депутатів (150) (статті 88, 89 Конституції України).</p> <p>4.4. Народний депутат / народна депутатка</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Скільки всього налічується народних депутатів? ● Хто і яким чином може стати депутатом? ● Що таке коаліція? Фракція? Для чого вони існують? <p><i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i> Конституційний склад Верховної Ради України — 450 народних депутатів, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.</p> <p>Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх 5 років.</p> <p>Не може бути обраним громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку (стаття 76 Конституції України).</p> <p>За результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів / депутаток України від конституційного складу Верховної Ради України (226).</p> <p>Коаліція вносить пропозиції Президенту України щодо кандидатур прем'єр-міністра України та складу Кабінету Міністрів України (стаття 83 Конституції України). Депутатська фракція Верховної Ради України — група народних депутатів / депутаток України, обраних за виборчим списком відповідної політичної партії</p> <p>4.5. Процес голосування</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Яким чином створюється закон? ● Скільки голосів необхідно для його прийняття? ● Хто підписує закон? ● Що таке право вето? <p><i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i> Право законодавчої ініціативи належить Президенту України, народним депутатам / депутаткам і Кабінетові Міністрів України.</p> <p>Відповідні комітети займаються підготовкою законопроектів для читання (перше, друге і третє читання) у сесійній залі Верховної Ради України, обговорюють правки.</p>		

Станція	Завдання	Продукт	Ресурс
	<p>Верховна Рада України ухвалює закони, постанови та інші акти більшістю голосів від її конституційного складу (226), крім випадків, передбачених Конституцією України (не менше 2/3 голосів, тобто 300).</p> <p>Закон підписує Голова Верховної Ради України.</p> <p>Президент України протягом 15 днів також підписує закон або повертає його зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду (накладає вето).</p> <p>Якщо під час повторного розгляду закон буде знову ухвалений не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України (300), Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом 10 днів (Верховна Рада долає вето Президента).</p> <p>Закон набирає чинності через 10 днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом (статті 91, 93, 94 Конституції України)</p>		
<p>Станція 5 «Партисипативна» (до 5 хв.)</p>	<p>Ми на фінішній прямій! Отже, головне завдання — яким чином ми, як громадяни України, можемо впливати на роботу Верховної Ради України?</p> <p>5.1. Завдання Заповніть робочу схему «Як я можу впливати на Верховну Раду України?» (додаток 6).</p> <p>5.2. Завдання Напишіть (одне, на вибір учнів) петицію до Верховної Ради України (у формі скарги, протесту чи прохання) або лист-звернення до народного депутата / народної депутатки.</p> <p><i>* Підказка для вчителя / вчительки чи відповідального за станцію</i> Форми громадянської співучасті та впливу на Верховну Раду України:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● голосування на виборах; ● діяльність як обраного народного депутата / народної депутатки України; ● участь в парламентських слуханнях; ● обговорення законопроектів на офіційному сайті Верховної Ради України; ● подання та/чи підписання онлайн-петицій (у формі скарги, протесту чи прохання) на офіційному сайті Верховної Ради України; ● написання звернень та/чи аудієнція у народного депутата / народної депутатки України; ● організація та/чи участь у мирних демонстраціях, мітингах, ході, пікетах тощо; ● ... 	<p>Команда отримує зображення відповідного пазлика (додаток 5)</p> <p>Команда заповнює робочу схему (додаток 6) та створює петицію / лист-звернення (на вибір)</p>	<p>Додаток 5. Пазли-фішки для команд.</p> <p>Додаток 6. Робоча схема «Як я можу впливати на Верховну Раду України»</p>

- Підбиття підсумків квесту, підсумкова рефлексія
 - Коротка презентація командами кінцевих напрацювань (опційно)
 - «Вільний мікрофон»
 - «Сьогодні я дізнався.../ мене здивувало... / хочу спробувати...»
 - «Одне слово, яке описує сьогоднішній урок...»
 - «Сьогодні я йду з уроку з емоцією...»

Джерело для натхнення

Квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України для учнів середньої та старшої школи. Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Додаток 1 до теми

Зразок маршрутного листа квесту «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

Маршрутний лист «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

1

УКРАЇНА
ПАСПОРТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

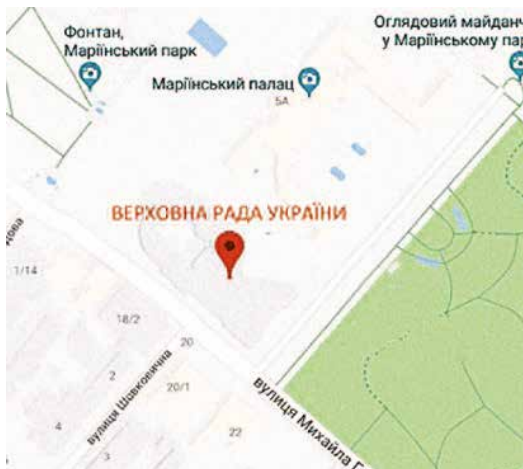
Назва команди	
Список учасників	
Громадянство	
Дата видачі документа	
Місце видачі документа	

Місце для фото/зображення команди

3

2

4

5

Додаток 2 до теми

ID-картка команди

 <p>УКРАЇНА ПАСПОРТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ</p>	Назва команди	
	Список учасників	
	Громадянство	
	Дата видачі документа	
	Місце видачі документа	
	Місце для фото/зображення команди	

Додаток 3 до теми

Головна будівля Верховної Ради України та експонати
Музею Верховної Ради України

Експонат № 1.
Картина
«Державотворення»,
2001 (Художник
О. Кулаков)

Експонат № 2.
Прапор України,
внесений
у сесійний зал
24.08.1991

Експонат № 3.
Акт проголошення
незалежності України,
24.08.1991

АКТ ПРОГЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,
— продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,
— здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

**ПРОГЛОШУЄ
НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ**

та створення самостійної української держави — **УКРАЇНИ**.
Територія України є неподільною і недоторканою.
Віднині на території України: мають чинність виключно Конституція і закони України.
Цей акт набирає чинності з моменту його сквалення.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ.

24 серпня 1991 року.

Завдання для команд на станції 4 «Сесійна».

Сесійна зала Верховної Ради України

Ось ми й дібрались до сесійної зали Верховної Ради України.

Озирніться навколо, уважно почитайте вказівки на банері та плакатах, проскануйте QR-коди, ознайомтесь з Розділом IV «Верховна Рада України» Конституції України та виконайте запропоновані нижче завдання.

За кожне виконане завдання з блоків виконаних завдань ви отримаєте відповідний пазлик.

Важливо — зібрати не менше 3-х пазлів.

4.1. Як працює парламент?

- Чому Верховну Раду України називають законодавчою гілкою влади? Які ще гілки влади ви знаєте?
- У чому полягає основна робота Верховної Ради України? Які функції вона виконує?
- Як побудований графік роботи у Верховній Раді України? Що таке сесія? Для чого скликають позачергову сесію?
- Чому існують закриті засідання? Скільки депутатів можуть ініціювати закриті засідання?

4.2. Структура сесійної зали, регламент роботи парламенту

- Хто і за яких умов може перебувати у сесійній залі?
- Чи є якісь визначені місця для: Голови Верховної Ради України, заступників, депутатів, уряду, Президента, поважних гостей, преси, звичайних громадян?
- Що таке Регламент Верховної Ради України?

4.3. Яка структура парламенту?

- З яких структурних підрозділів складається парламент України?
- Хто і яким чином призначає Голову Верховної Ради України та його заступників?
- Яка функція комітетів Верховної Ради України? Назвіть кілька комітетів.
- Яка різниця між тимчасовими спеціалізованими та тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України?

4.4. Народний депутат

- Скільки всього є народних депутатів?
- Хто і яким чином може стати депутатом?
- Що таке коаліція? Фракція? Для чого вони існують?

4.5. Процес голосування

- Яким чином створюється закон?
- Скільки голосів народних депутатів необхідно для його прийняття?
- Хто підписує закон?
- Що таке право вето?

Додаток 5 до теми**Пазли-фішки для команд****Додаток 6 до теми****Робоча схема «Як я можу впливати на Верховну Раду України»**

Проведення квесту в онлайн-форматі

- Зразок маршрутних листів у Google презентаціях чи онлайн-дошках

Онлайн-квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

1

2

5

4

3

- Онлайн-квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

СТЕНОГРАММА

Станція	Критерії оцінювання	I команда	II команда	III команда	IV команда
1 станція «Командоутворення»	ID-картка: максимально 6 балів - (за кожен заповнену позицію 1 бал) Бонусне завдання (опитування) - максимально 2 бали				
2 станція «Картографічна»	Презентація та оптимальність маршруту - максимально 5 балів Дотримання регламенту - 1 бал				
3 станція «Історична»	Презентація експонату - максимально 5 балів Дотримання регламенту - 1 бал				
4 станція «Сесійна»	100 балів у грі - 1 бал				
5 станція «Партисипативна»	Звернення - максимально 5 балів Дотримання регламенту - 1 бал				
Загальна кількість балів					

Дата:

Стенограф:

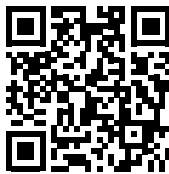
“Станція №3”

О.Кулаков “Державотворення” (2001)
2x5 метрів

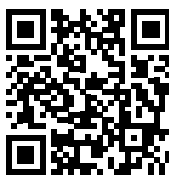

*** Презентація артефакту

Віртуальна екскурсія до ВРУ					
ЯК ПРАЦЮЄ ПАРЛАМЕНТ?	СТРУКТУРА СЕСІЙНОЇ ЗАЛИ, СЕРВІС-ЦЕНТРУ	ЯКА СТРУКТУРА ПАРЛАМЕНТУ?	НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ	ПРОЦЕС ГОЛОСУВАННЯ	ВЗАЄМОДІЯ З ПАРЛАМЕНТОМ
\$100	\$100	\$100	\$100	\$100	\$100
\$200	\$200	\$200	\$200	\$200	\$200
\$300	\$300	\$300	\$300	\$300	\$300

Онлайн-гра «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України».
URL: <https://www.playfactile.com/l2hvz3uunl>

Як взаємодіяти з парламентом?		
ВИВЧАЙ!	ДОСЛІДЖУЙ!	ЗАСТОСОВУЙ!
\$100	\$100	\$100
\$200	\$200	\$200
\$300	\$300	\$300

Онлайн-гра «Як взаємодіяти з парламентом».
URL: <https://www.playfactile.com/l1s9qv2njg>

“Станція №5”

Напишіть звернення щодо актуальної екологічної проблеми
1- обґрунтовано актуальність проблеми
2 - запропоновані шляхи для її вирішення

Звернення

Додаток 6
ФОТО З ПРИВОДОМ ДЛЯ СКАРГ І ШАБЛОН ЗВЕРНЕННЯ
ДО НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

З В Е Р Н Е Н Н Я
Шановні депутати України!
Ми звертаємося до вас із проханням:

Громадяни України: _____ Дата _____

*** Презентація

Тема 4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»

Тема	4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»
Зміст теми	Єдиним джерелом влади в Україні є народ
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> • володіють знаннями про мету, процедуру та правила проведення дебатів із груповим захистом; • практикують навички аргументування своєї позиції, аналізу аргументів інших та формулювання контраргументів; • пояснюють сутність і структуру суспільства, політичної системи й влади, ознаки та особливості громадянського суспільства; • характеризують функції парламенту, завдяки яким здійснюється народовладдя в державі; • відстоюють позицію необхідності використання різних форм політичної партисипації задля впливу громадян / громадянок на ухвалення рішень Верховною Радою України та діяльність народних депутатів / депутаток України
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • дебати з груповим захистом
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	
<ul style="list-style-type: none"> • Папір формату А4 або наліпки 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Jamboard	
Перебір	
<ul style="list-style-type: none"> • Підготовка <ul style="list-style-type: none"> • Для актуалізації знань з теми дебатів перед їх проведенням учням / ученицям можна запропонувати перегляд інформаційних відео, наприклад освітнього фільму «Як працює парламент». URL: https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol • Під час вибору тез для розгляду вчитель / вчителька має врахувати, наскільки глибоко розглядалося питання ролі Верховної Ради України як демократичної інституції у просуванні цінності прав людини та верховенства права, і дібрати такі тези, які були б осяжними для розуміння здобувачів / здобувачок. • Для підготовки рекомендовано розглянути поняття, які стосуються до теми дебатів. Так, учні / учениці сідають в коло та витягають із заздалегідь підготовленого набору карток із поняттями по одній картці тильним боком догори, кладуть перед собою, не зазираючи в неї. Учень / учениця бере свою картку і читає записане на ній поняття; підводячись зі стільця, він / вона має трохи часу подумати, як схарактеризувати це поняття, та лаконічно (одним реченням) пояснює своє поняття іншим. Після цього наступний / наступна бере свою картку і повторює хід ознайомлення з поняттям. Учні / ученицям не слід брати картки, поки до них не дійде черга. Якщо кількість основних понять менша за кількість учнів / учениць, то картки з написами понять можуть повторюватися. Таким чином буде можливість ознайомитися із різними тлумаченнями одного і того самого поняття. За потреби вчитель / вчителька має уточнити / відкоригувати тлумачення того чи іншого поняття. • До початку проведення дебатів вчитель / вчителька визначає з-поміж учнів / учениць протокольну команду, котра під час дискусії запише ключові аргументи сторін на стікерах і прикріплює їх на дошці для модерації безпосередньо під час дебатів поруч із попередньо записаними твердженнями для обговорення. 	

● Дебатування

- Для однієї дискусійної теми треба знайти 4 або 5 бажано суперечливих думок і вибрати з учнів / учениць 4 або 5 осіб, які хотіли б і можуть вести дебати, обстоюючи відповідну позицію.
- Варіанти висловлювань / тез на тему «Єдиним джерелом влади в Україні є народ»:
 - Найбільшу владу в Україні має народ.
 - Найбільшу владу в Україні має Президент України.
 - Найбільшу владу в Україні має Верховна Рада України.
 - Найбільшу владу в Україні має Уповноважений Президента України з прав людини.
 - Найбільшу владу в Україні мають олігархи.
 - Найбільшу владу в Україні мають ЗМІ.
 - Найбільшу владу в Україні має Верховний Суд України.
 - Найбільшу владу в Україні має Кабінет Міністрів України.
- Далі можна почати дебати між цими 4 або 5 делегатами / делегатками. Для цього вони сідають один навпроти одного, утворюючи квадрат або п'ятикутник. Решта учнів / учениць сідають півколом за тими делегатами, з думкою яких вони готові погодитися.
- Дебати тривають протягом 10 хвилин, після чого оголошується перша перерва для консультацій. Під час перерви учасники / учасниці кожної групи консультують свого делегата / делегатку, пропонуючи нові аргументи або даючи тактичні поради (аргументи можна записувати на аркушах паперу). Також група може ухвалити рішення щодо заміни делегата / делегатку.
- Після перерви тривалістю 5–10 хвилин дебати між делегатами / делегатками тривають в другому раунді.
- Через 7–8 хвилин настає друга перерва для консультацій.
- Дебати тривають доти, доки не вичерпається тема або не відбудеться значне зближення позицій делегатів / делегаток і, можливо, навіть сформується спільний розв'язок.
- За результатами дебатів можна провести голосування, розмістивши наліпки за позицію, яку за результатами дебатів підтримують учні / учениці.

- Рефлексія

Питання для обговорення у колі:

- Як ви почуваетесь після дебатів і чому?
- Що ви дізналися про себе? Про інших?
- Що ви дізналися про різноманітність в суспільстві?
- Що ви дізналися про владу?
- Чи завжди те, що ми говоримо і чуємо, таке однозначне, як іноді здається?
- Чи змінювали ви свою думку під час дебатів і чому?
- Про що ви хотіли б поміркувати більше після нашої сьогоднішньої зустрічі?
- Чому ви навчилися? Де можна застосовувати здобуті навички?
- Які б поради ви запропонували іншим для поглиблення знань з теми, яку ми сьогодні розглядали?
- Що ви берете із нашої сьогоднішньої зустрічі в повсякденне життя?

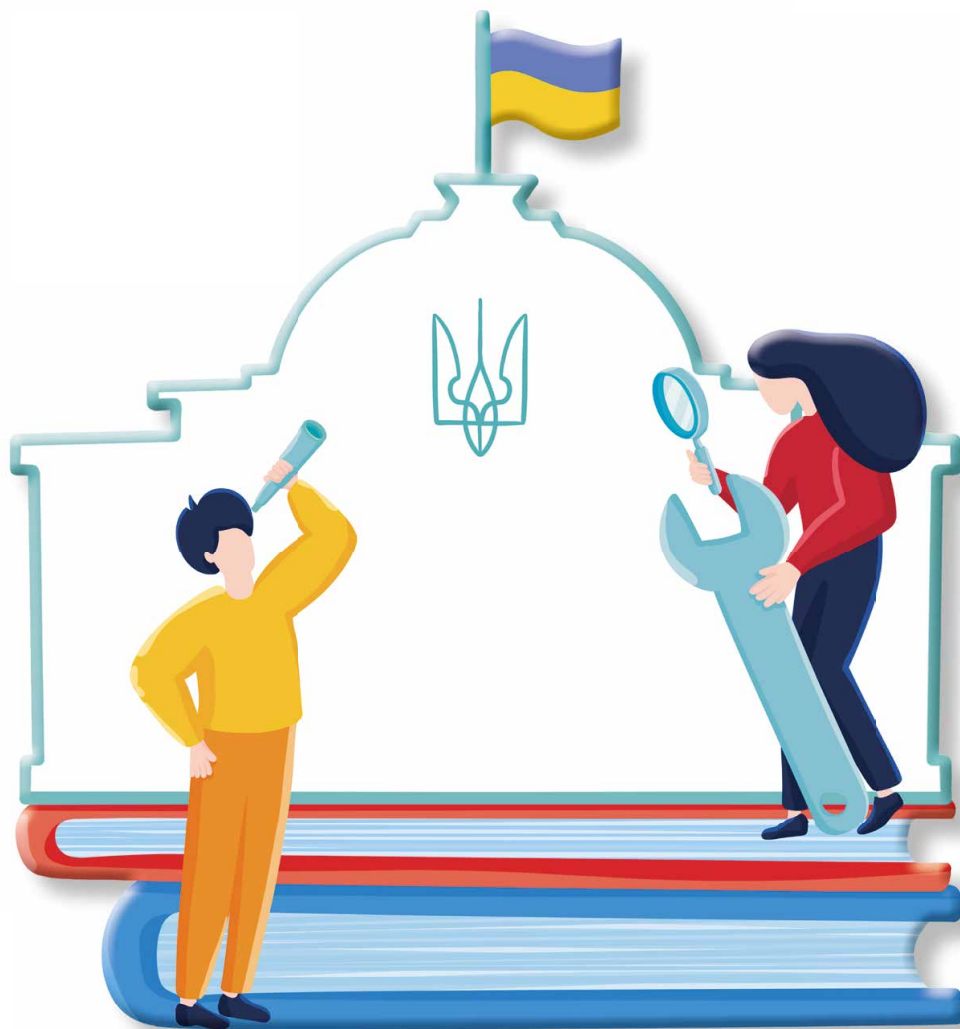
Джерело для натхнення

Дебати з груповим захистом. Партисипація дітей і молоді: міжнародний досвід та практичні рішення: Метод. посіб. для роботи з дітьми і молоддю / В. Штанге, М. Гриньова, Ц. Тавшивадзе, А. Попова та ін. Берлін : [Б. в.], 2020. 202 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1uKta3k5qzLERL3X68OkqAKGn3cxGbjY7/view>

НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО, РОЗУМІЄМО, ВПЛИВАЄМО!

Парламентська просвіта
в старшій школі

Навчальна програма курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» розроблена для здобувачів освіти 11-го класу, однак може бути реалізована для 10-го класу за рішенням закладу освіти. Програма розрахована на 17 навчальних годин і складається з чотирьох розділів:

Розділ 1. Демократія. Політика. Участь (3 год.).

Розділ 2. Наш вибір: демократія у державі (4 год.).

Розділ 3. Верховна Рада України: відповідальний парламент — обізнані виборці (6 год.).

Розділ 4. Верховна Рада України — відкритий парламент: впливаємо (4 год.).

Освоєння здобувачами освіти курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» передбачає:

- поглиблене ознайомлення і дослідження ключових аспектів взаємодії громадян із парламентом;
- набуття досвіду демократичної участі у самоврядуванні дитячої та молодіжної спільноти територіальної громади із проєкцією на подальший його розвиток і застосування на рівні інших спільнот та суспільства;
- формування і розвиток ціннісного ставлення до взаємної відповідальності парламенту як органу державної влади та громадян / громадянок за поступ у розвитку України як демократичної держави.

Очікувані результати навчальної діяльності курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 11-го класу закладів загальної середньої освіти з урахуванням пізнавальних особливостей дітей старшого шкільного віку та компетентнісного і поступального підходів передбачають формування таких складових компетентностей у сфері парламентаризму:

- поглиблені знання та критичне розуміння:
 - множинності індивідуальної та колективної ідентичності, сутності й структури суспільства, політичної системи і влади, ознак та особливостей плюралістичного та громадянського суспільства;
 - сутності політики як процесу, завдяки якому спільнота людей з різними поглядами та інтересами досягає колективних рішень про шляхи організації їхнього спільного життя;
 - понять розподільної відповідальності, уповноваження, делегування влади та функції представництва групи людей однією особою;
 - державного устрою в Україні, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;
 - прав та обов'язків громадян у демократичній державі;
 - механізмів і форм участі громадян у житті суспільства та держави;
 - політичних понять і термінів у сфері парламентаризму;
 - становлення і сьогодення парламентаризму в Україні та світі;
 - конституційного статусу, повноважень, структури та функцій Верховної Ради України;
 - порядку роботи Верховної Ради України, стадій законодавчого процесу, принципів і процедури виборчого процесу;

- правового статусу народного депутата / народної депутатки України, його / її прав та обов'язків;
- форм політичної партисипації громадян задля ефективної взаємодії з Верховною Радою України та народними депутатами України, впливу на ухвалення парламентом політичних рішень (етапи до та після ухвалення рішення);
- сформовані або розвинуті навички та вміння:
 - здатність до пошуку, аналізу, усвідомлення та інтерпретації інформації засобів масової інформації та інших джерел, використання медіа й комунікації для участі в публічних дискусіях, процесах ухвалення рішень та розв'язанні соціальних проблем;
 - здатність розглядати питання з різних позицій, формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують права та гідність інших людей, виявляти стереотипи і прояви дискримінації, оцінювати чесноти людей, власні вчинки та вчинки інших людей з огляду на суспільну значущість;
 - здатність публічно висловлювати судження, ціннісні орієнтації та інтереси, розв'язувати конфліктні ситуації та проблеми спільнот різного рівня, соціальні, політичні та інші суперечності в межах правил і законів за допомогою відповідних стратегій, пояснювати, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших людей;
 - здатність до соціальної комунікації, співпраці, визначати мету спільної роботи, планувати послідовність дій групи для виконання завдання, погоджуватися на роль, яку здатний / здатна виконати найкраще;
 - здатність брати участь у різних демократичних процедурах, демократичних способах ухвалення рішень, перемовинах і компромісах, виробляти демократично погоджені правила взаємодії та процедури розв'язання питань, переконувати в їх необхідності, дотримуватися домовленостей;
 - здатність аналізувати, оцінювати та пояснювати засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, механізми їх формування та діяльності, роль парламенту в системі державної влади в Україні; характеризувати структуру та функції Верховної Ради України;
 - здатність характеризувати та розглядати історію українського парламентаризму в контексті світової та європейської історії, значення, наслідки та впливи різних історичних явищ і процесів на політичну систему України, оцінювати механізми функціонування політичної системи та влади в Україні, виклики та загрози XXI століття;
 - здатність розглядати та оцінювати сучасний стан парламентаризму в Україні в контексті розбудови демократичної, правової та соціальної держави, аналізувати зв'язки між минулим і сучасним громадсько-політичним життям, пояснювати та ілюструвати сутність і ознаки демократії, принцип верховенства права і розподіл гілок влади, ознаки правової держави та громадянського суспільства, участі, лідерства, сталого розвитку;

- здатність аналізувати законодавчо-нормативні акти у сфері парламентаризму, характеризувати роль та вплив Конституції України як Основного закону нашої держави та інших законів на життя громадян України;
- здатність пояснювати на прикладах, що означає бути громадянином України, можливі форми взаємодії громадян з парламентом і народними депутатами, оцінювати можливості й обмеження політичної партисипації та робити свідомий вибір власного курсу дій;
- здатність наводити приклади та брати до уваги зміни у житті суспільства, пов'язані з розвитком парламентаризму в Україні, пояснювати їхній вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні, оцінювати ризики й переваги;
- здатність аналізувати, обговорювати та пояснювати політичні події, проблеми й протиріччя, а також питання, що стосуються економічного та соціального розвитку, виклики для демократії та прав людини, переваги й важливість чесної конкуренції для розвитку суспільства;
- сформоване або розвинуте ціннісне ставлення:
 - повага до людської гідності, прав людини та прав громадянина;
 - усвідомлення ролі держави, права та законів у житті суспільства і людини;
 - визнання цінності демократії та демократичних інституцій в контексті сучасних політичних процесів в Україні;
 - усвідомлення значимості Верховної Ради України в життєдіяльності нашої держави та можливостей співучасті в державному управлінні через взаємодію з парламентом;
 - відповідальне ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з політичною партисипацією;
 - усвідомлення себе частиною українського суспільства, необхідності співпрацювати з іншими громадянами та участі у розв'язанні суспільно значущих проблем, відповідальності за свій вибір;
 - визнання важливості свідомого вибору під час ухвалення рішень, прийняття необхідності йти на компроміс та усвідомлення невизначеності;
 - конструктивне ставлення до поведінки людей з урахуванням соціальних норм і цінностей, до змін у житті та світогляді людей, що відбуваються під впливом соціально-економічних і політичних процесів, діяльності ідейно-політичних сил та політичних лідерів;
 - усвідомлення глобальних проблем і викликів сучасного світу та розподільної відповідальності державної влади та громадянського суспільства у їхньому розв'язанні.

Навчальні активності для здобувачів освіти старшої школи викладено в розділах нижче.

РОЗДІЛ 1. ДЕМОКРАТІЯ. ПОЛІТИКА. УЧАСТЬ

Тема 1.1. Хто я і хто ми?

Тема	1.1. Хто я і хто ми?
Зміст теми	Множинність індивідуальної та колективної ідентичності. Громадянська ідентичність. Конституція України про державу як основного гаранта прав і свобод людини
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● досліджують множинність індивідуальної та колективної ідентичності; ● володіють знаннями про основні характеристики демократичних спільнот і суспільств; ● характеризують громадянську ідентичність у різних аспектах взаємовідносин людини з державою та суспільством; ● визначають роль держави у забезпеченні прав людини в контексті демократичного поступу суспільства; ● формують переконання, що права людини є найвищою цінністю демократичних спільнот, суспільств, держав
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● ментальна карта, обговорення у колі, робота над проблемним питанням
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Аркуші паперу форматів А4 та А1, маркер, фломастери ● Картки з надписами принципів прав людини і демократії ● Картки зі статтями Конституції України ● Конституція України 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mentimeter, Jamboard, Padlet, LearningApps	
	Вправа. Класифікація прав людини. URL: https://learningapps.org/display?v=pvk6s4qvk22
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує виконати індивідуальне завдання: учні / учениці, не спілкуючись між собою, малюють у центрі аркуша А4 коло і пишуть в ньому своє ім'я. Далі навколо центрального кола з іменем малюють ще кілька кіл, утворюючи своєрідну молекулу. У ці кола учні / учениці вписують свої найважливіші ідентичності або ж соціальні категорії, до яких наразі зараховують себе. Щоб розуміти, як визначити ці соціальні категорії / ідентичності, рекомендовано використовувати формулювання: «Я –...». Оскільки йдеться про ідентичності, які важливі для учнів / учениць тут і зараз, одну або й кілька ідентичностей, які вони не хочуть обговорювати з іншими, можна не називати (правило конфіденційної інформації), а позначити будь-яким нейтральним знаком (наприклад, «Х» чи «Y»). Також у допомогу учням / ученицям на дошці можуть бути заздалегідь зроблені записи певних соціальних категорій (релігія, громадянство, освіта, колір шкіри, походження (місто / село), знання іноземних мов, вікова група, стать, рідна мова, сімейний стан, соціальний статус тощо). ● Після виконання індивідуального завдання учні / учениці трічі рандомно об'єднуються в групи по троє й обговорюють свої найважливіші в цей момент і в цьому місці ідентичності. 	

- Далі усі сідають у коло. Вчитель / вчителька мотивує до обговорення:
 - Що означають для вас ці ідентичності?
 - Як ви відчуваєте себе з такими ідентичностями?
 - Які думки або запитання у вас виникають, коли ви дізнаєтеся про ідентичності інших?
 - Чи було щось, що вас здивувало або особливо зацікавило?
 - Чи є спільні ідентичності?
- Вчитель / вчителька малює коло на аркуші паперу А1 або на дошці і записує в ньому «Ми». Далі разом з учнями створює молекулу ідентичності учнівської спільноти, малюючи кола та записуючи у них спільні ідентичності. Після завершення роботи над молекулою вчитель / вчителька акцентує на тому, що ми усі — люди:

Права людини є найвищою цінністю демократичних спільнот, суспільств та держав. Так, у свій час Верховна Рада України ухвалила Конституцію, тобто Основний закон України, дбаючи про гарантування прав та свобод людини і забезпечення гідних умов життя. І загалом будь-яка спільнота, суспільство чи держава, яка позиціонує себе як демократична, має дотримуватися певних принципів прав людини і демократії: повага до різноманіття, участь кожного, рівні можливості, повага до людської гідності, мирне співіснування. А що про це каже Конституція України?

Довідково

Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Хартія для кожної людини. 2016. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680699628>

- Вчитель / вчителька розміщує по колу на підлозі картки з принципами прав людини та демократії. У середину кола кладеться аркуш з надписом «Україна». Кожен учень / кожна учениця отримує 1–2 картки з надписом статті із Конституції України (додаток). Завдання: треба, довільно рухаючись довкола карток з надписами принципів, консультуючись один з одним, розмістити картки зі статтями на відповідних аркушах з принципами.

Довідково

Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. **Конституція України**

- Після виконання завдання усі сідають у коло. Вчитель / вчителька мотивує до обговорення таких запитань:
Україна — це демократична держава? Що про це каже Конституція України? А що про це думаєте ви? Від кого і від чого це залежить?
- На завершення вчитель / вчителька зазначає, що демократія це не лише про права, а й про обов'язки, зокрема громадянські обов'язки, визначені у Конституції України, тож творчим завданням учнів / учениць може стати створення у позаурочний час відео для ТікТоку на тему «Україна — це я!».

Джерело для натхнення

Вправа 2. Молекула ідентичності. Заняття 2. Розмаїття у мені, в моєму оточенні й у суспільстві, в якому я живу. Розділ III. Вдосконалюємо себе. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с.

URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf

Додаток до теми

Конституція України про права, свободи та обов'язки людини і громадянина

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.	Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.
Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.	Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.
Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.	Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.
Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла.	Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.
Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.	Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання.
Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.	Стаття 35. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання.
Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.	Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів.	Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.
Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.	Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.
Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.	Стаття 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.
Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок.	Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист.
Стаття 47. Кожен має право на житло.	Стаття 48. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.
Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.	Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.
Стаття 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.	Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.
Стаття 53. Кожен має право на освіту	Стаття 57. Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки
Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав	

Тема 1.2. Що таке права та обов'язки громадянина / громадянки?

Тема	1.2. Що таке права та обов'язки громадянина / громадянки?
Зміст теми	Громадянське суспільство та демократичне громадянство. Громадянин / громадянка України. Конституція України про права та обов'язки громадян / громадянок
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • володіють знаннями про ключові аспекти громадянства України, визначені Конституцією України, Законом України «Про громадянство України»; • досліджують права та обов'язки громадянина / громадянки України у різному віці; • пояснюють на прикладах, що означає бути громадянином / громадянкою України; • розрізняють права людини і громадянські права та обов'язки; • усвідомлюють роль відповідального громадянства у відстоюванні позиції справедливості, рівності, свободи

Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • обговорення у колі, робота з юридичними документами, робота над проблемними питаннями
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> • Окремі картки з написами (Вправа «Знайти громадянина») та варіантами прикріплення їх на дошку» • Роздруковані Додатки 1, 2 (див. додатки до теми 1.2) у необхідній кількості • Конституція України (або її роздрукований III розділ) Або • Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-тренажери, онлайн-гра, онлайн-дошки</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька, використовуючи прийом «Хмара слів / Асоціація» опрацьовує з учнями / ученицями поняття «громадянське суспільство» та мотивує їх до обговорення: <ul style="list-style-type: none"> • Як ми розуміємо поняття «громадянське суспільство»? • Що є основою громадянського суспільства? • Яким чином можна розвивати громадянське суспільство? • Після обговорення у колі вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям пройти тест «Наскільки ти знаєш громадянське суспільство» і після виконання завдання поставити запитання: <ul style="list-style-type: none"> • Що нового ти дізнався / дізналась про громадянське суспільство після проходження тесту? 	
	<p>Тест «Наскільки ти знаєш громадянське суспільство». URL: https://dekabristen.org/citizen-plus-ukr/module3/test</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям виконати завдання «Знайди громадянина / громадянку», демонструє картку з відповідним надписом і запитує: <ul style="list-style-type: none"> • Чи можна вважати громадянами / громадянками таких людей? • Картки з надписами: <ul style="list-style-type: none"> • приватний підприємець • студент університету • пенсіонер • еколог • працівник культури • людина з інвалідністю • мешканець села • журналіст • вчитель • учень 1-го класу • учень 11-го класу • військовий • волонтер • народний депутат • депутат міської ради • лікар • Після виконання завдання вчитель / вчителька підсумовує та мотивує учнів / учениць до обговорення: <ul style="list-style-type: none"> • Як бачите, усі ці люди можуть бути громадянами / громадянками певної держави. І, звісно ж, користуватися певними правами, виконувати обов'язки. 	

- За якої умови усіх цих людей можна вважати громадянами / громадянками України?
- Які документи підтверджують громадянство України?
- Як ми можемо отримати такі документи?

Довідково

Із Закону України «Про громадянство України»

Стаття 1. Громадянство України — правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Стаття 5. Документами, що підтверджують громадянство України, є:

- 1) паспорт громадянина України;
- 3) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- 4) тимчасове посвідчення громадянина України;
- 6) дипломатичний паспорт;
- 7) службовий паспорт;
- 8) посвідчення особи моряка;
- 9) посвідчення члена екіпажу;
- 10) посвідчення особи на повернення в Україну.

- Далі вчитель / вчителька акцентує, що як громадяни України ми маємо певні права та обов'язки, визначені Конституцією України у II розділі «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», та спонукає учнів / учениць до обговорення проблемного питання:
Яким чином вік особи впливає на можливість реалізації її прав, свобод та визначає її обов'язки?
- У продовження навчальної активності вчитель / вчителька може обрати один із варіантів дій:
 - опрацювання Додатку 1 «Деякі права, обов'язки та можливості громадян України у різному віці», плакату «Як я можу вплинути на ухвалення рішень у парламенті», розділу II Конституції України;
 - коментоване виконання завдань онлайн-тренажера «Класифікація прав людини»;
 - коментоване виконання завдань онлайн-тесту «Можливості громадян у різному віці».

Вправа «Класифікація прав людини».

URL: <https://learningapps.org/display?v=pvk6s4qvk22>

Онлайн-тест «Можливості громадян у різному віці»

URL: <https://www.classtime.com/share/0530022b-c539-47c8-a711-f2e53141cdcb?token=2b672dad5ec8473d32f615fe98b6b276343a95eab81293753ccc710680684548>

- Далі вчитель / вчителька пропонує виконати індивідуальне завдання, заповнивши ID-картку «Я — громадянин України» (додаток 2) з будь-якої позиції (на вибір):
 - А) власної, теперішній час;
 - Б) власної, через 20 років;
 - В) будь-кого з осіб у завданні 1.
- Примітки:
 - До кожної з блок-схем варто дати не менше трьох прикладів.
 - Завдання можна виконати в парах або в групах.

● Після презентації напрацювань учнів / учениць вчитель / вчителька мотивує до обговорення таких питань:

- Що означають поняття «громадянське суспільство» та «демократичне громадянство»?
- Які я маю права та обов'язки як громадянин / громадянка України?
- Що для мене означає вислів «бути громадянином / громадянкою України»?
- Чому важливо бути відповідальним / відповідальною громадянином / громадянкою?

Як продовження навчальної активності вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям зняти ТікТок відео «Я — громадянин / громадянка України».

Джерело для натхнення

Вправа «Знайди громадянина». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Додаток 1 до теми

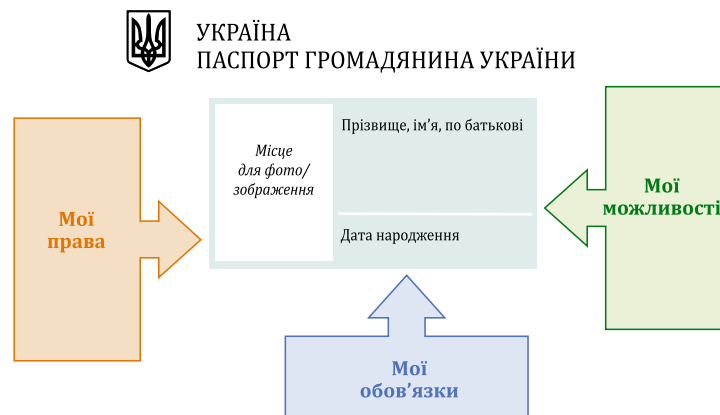
Деякі права, обов'язки та можливості громадян України у різному віці

Деякі права, обов'язки та можливості громадян	Віковий ценз
право на ім'я	від народження
на громадянство	від народження
на усі особисті та громадянські права (III розділ Конституції України)	від народження
на відкриття рахунку у банку	від народження
самостійно укласти дрібні побутові угоди	з 6 років
бути членом дитячої громадської організації	6–18 років
дати згоду на зміну свого імені та прізвища	з 10 років
дати згоду на своє усиновлення або передачу в прийомну родину, чи відновлення батьківських прав своїх батьків	з 10 років
висловлювати свою думку про те, з ким із батьків, після розірвання шлюбу, хотів би жити	з 10 років
отримати паспорт громадянина у формі ID-картки	з 14 років
бути членом молодіжної громадської організації	14–35 років
створювати дитячі чи молодіжні громадські організації	з 14 років
дати згоду на зміну громадянства	з 14 років
вимагати скасування усиновлення	з 14 років
може офіційно працювати за дозволом батьків (легка праця, не більше 24 годин на тиждень під час канікул та не більше 12 годин на тиждень після уроків)	з 14 років
може самостійно розпоряджатися особистим доходом, зарплатою, стипендією	з 14 років
несе майнову відповідальність за укладеними угодами, а також за заподіяну майнову шкоду і кримінальну відповідальність за деякі злочини	з 14 років
право управляти велосипедом під час руху дорогами та навчатися водінню мотоцикла	з 14 років

Деякі права, обов'язки та можливості громадян	Віковий ценз
може отримати дозвіл взяти шлюб у вигляді виключення, якщо склалися особливі обставини (при цьому настає повна дієздатність)	з 16 років
може офіційно працювати за дозволом батьків (легка праця, не більше 36 годин на тиждень під час канікул та не більше 18 годин на тиждень після уроків)	з 16 років
може навчатися водінню автомобіля на дорогах за присутності інструктора	з 16 років
несе повну адміністративну та кримінальну відповідальність	з 16 років
голосувати на виборах і референдумах	з 18 років
створювати політичні партії чи громадські організації, бути їх членами	з 18 років
бути обраним депутатом місцевої ради	з 18 років
бути призваним до лав Збройних Сил України	з 18 років
оскаржувати дії чи бездіяльність органів влади в суді	з 18 років
бути обраним депутатом Верховної Ради України	з 21 року
бути обраним Президентом України	з 35 років
шанувати державні символи, дотримуватись законів України	за замовчуванням
сплачувати податки	за замовчуванням
не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині	за замовчуванням
здобути загальну середню освіту	за замовчуванням
подавати та/чи підписувати електронні петиції	не вказано
писати листи-звернення до органів влади	не вказано
переглядати проекти рішень та ухвалені рішення органів влади на офіційних веб-сурсах, здійснювати їх моніторинг	за замовчуванням
вимагати звітування органів влади	не вказано
подавати місцеві ініціативи (пропозиції)	не вказано

Додаток 2 до теми

ІД-картка «Я — громадянин України»

Тема 1.3. Що таке політика?

Тема	1.3. Що таке політика?										
Зміст теми	Право на участь. Політика — демонстрація влади та процес розв'язання проблем спільнот, суспільств, держав. Політичний цикл										
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● обізнані з різними підходами щодо трактування поняття «політика»; ● характеризують сутність політики як процесу упорядкування життя спільнот і суспільств; ● досліджують різні напрями державної політики; ● моделюють політичний цикл розв'язання суспільно значущої проблеми; ● формують переконання щодо важливості співпраці, перемовин та консенсусу 										
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● «стіна тиші», робота в групах, обговорення у колі, робота над проблемними питаннями, моделювання, «обери позицію» 										
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Аркуші паперу формату А4 із заздалегідь підготовленими надписами ● Наліпки, маркери ● Роздруківка схеми «Політичний цикл» ● Технічні засоби для роботи в мережі Інтернет ● Конституція України 											
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mindmeister, Jambord, Padlet											
Перебір <ul style="list-style-type: none"> ● Учні / учениці заздалегідь отримують індивідуальне завдання: дослідити, як трактується поняття політика у різних джерелах (словники, наукові публікації, посібники, ЗМІ тощо). Свої напрацювання мають оформити у вигляді таблиці: у першій колонці зазначити визначення, у другій — вказати джерело, у третій — вписати ключові слова, які давали б відповіді на запитання «Хто?», «Що?», «Яким чином?», «Навіщо?». 											
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th colspan="3" data-bbox="116 1200 1326 1244" style="background-color: #4a7ebb; color: white;">Політика</th> </tr> <tr> <th data-bbox="116 1244 520 1289" style="background-color: #4a7ebb; color: white;">Визначення</th> <th data-bbox="520 1244 924 1289" style="background-color: #4a7ebb; color: white;">Джерело</th> <th data-bbox="924 1244 1326 1289" style="background-color: #4a7ebb; color: white;">Ключові слова</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="116 1289 520 1442"></td> <td data-bbox="520 1289 924 1442"></td> <td data-bbox="924 1289 1326 1442"> Що? Хто? Яким чином? Навіщо? </td> </tr> </tbody> </table>			Політика			Визначення	Джерело	Ключові слова			Що? Хто? Яким чином? Навіщо?
Політика											
Визначення	Джерело	Ключові слова									
		Що? Хто? Яким чином? Навіщо?									
<p>Контент-аналіз — якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів.</p>											
	<p>Довідково Контент-аналіз. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Контент-аналіз</p>										

- У кімнаті розміщено чотири аркуші паперу А4, на кожному із яких заздалегідь написано:
 - Політика: «Що?» (наприклад: сфера людських відносин, відносини, курс, сфера людської діяльності, сфера суспільних відносин тощо).
 - Політика: «Хто?» (наприклад: люди, політичні утворення, соціальні групи, держави, народи, суспільні групи, класи тощо).
 - Політика: «Як?» (наприклад: боротьба, вироблення і прийняття рішень, реалізація цілей та інтересів, здобуття, утримання, використання публічної влади).
 - Політика: «Для чого?» (наприклад: завоювання влади, формування і виконання завдань, утримання влади, використання влади, регулювання різнорівневих взаємин, упорядкування життя суспільства).
- Вчитель / вчителька просить учнів й учениць у тиші на кожному аркуші написати відповіді на запитання. Учні / учениці можуть звертатися до результатів попередньо проведеного дослідження. Відповіді, які не дублюють зміст попередніх, фіксують у довільному порядку.
- Після того, як відведений на виконання час спливає, кожен учень / кожна учениця мають ознайомитися з усіма записами. Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька спонукає учнів / учениць до обміну думками:
 - Я дізнався / дізналася ...
 - Я з'ясував / з'ясувала ...
 - Я хотів би / хотіла б обговорити ...
- На завершення вчитель / вчителька просить учнів / учениць дати власне визначення:
 - Політика — це...
- Далі вчитель / вчителька акцентує, що поняття «політика» систематично використовується у законодавстві, і пропонує учням / ученицям ознайомитися з розділом «Термінологія законодавства» на вебпорталі парламенту України. Питання для обговорення:
 - Які трактування політики представлені у розділі? Чому?

- Що спільного і відмінного у трактуваннях? Чому?
- Чи є цей перелік вичерпним?

Джерело: Верховна Рада України. Законодавство України. Термінологія законодавства.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=політика>

- Після цього вчитель / вчителька ставить проблемне питання:
 - Хто в Україні формує політику на державному рівні?
 - Що про це каже Конституція України?
 - Що про це думаєте ви?

- Підсумовуючи відповіді учнів / учениць, вчителів / вчителька звертається до Конституції України та просить розставити слова:

парламент	народ	уряд
-----------	-------	------

Довідково

Із Конституції України

Стаття 5. Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Стаття 75. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України.

Стаття 85. До повноважень Верховної Ради України належить: 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

- Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям рандомно створити кілька груп та, розглядаючи політику як процес розв'язання проблем у суспільстві, визначити найнагальніші проблеми українського суспільства. Позиції груп фіксуються на наліпках (1 наліпка — 1 проблема).
- Усі сідають у коло. Спікери / спікерки від кожної групи презентують напрацювання наявних проблем і фіксують наліпки на плакаті. *Приклад:*

Наша найбільша проблема — це...

Економіка	Безпека	Навколишнє середовище	Суспільство	...
-----------	---------	-----------------------	-------------	-----

- На завершення презентації вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям ознайомитися з назвами комітетів Верховної Ради України та порівняти назви комітетів з напрацьованими проблемами.

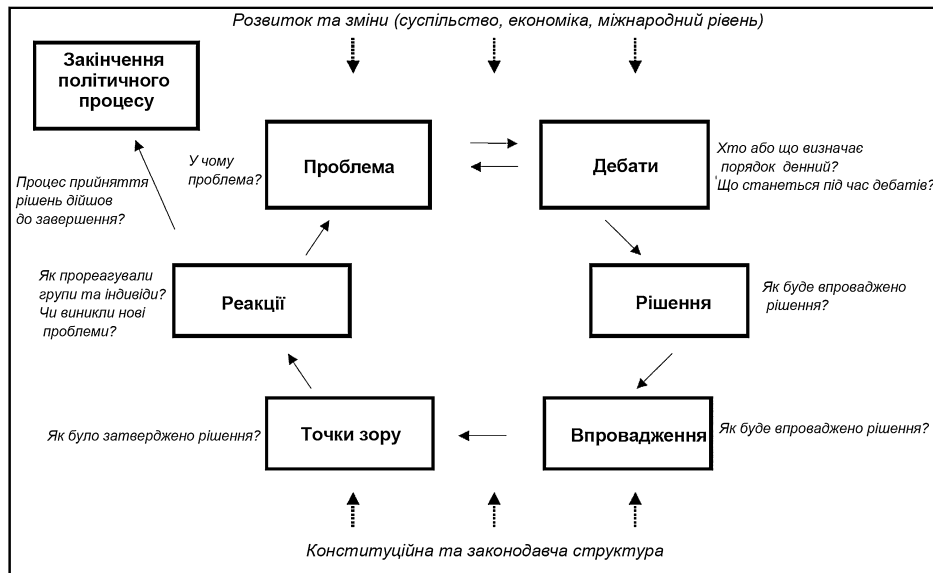

Джерело: Верховна Рада України. Законодавство України. Розподіл за комітетами ВРУ.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/koms>

The screenshot shows the official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. The header includes the logo of GOV.UA and the text 'Державні сайти України'. The main navigation bar contains links for 'Головна', 'Пошук', 'Надходження', 'Переклади', 'Термінологія', and 'Правила'. The main content area is titled 'Розподіл документів, прийнятих Верховною Радою України, за комітетами та скликаннями'. Below this, there is a section for 'Інформація системи "Законопроект":' with a list of three items: 1. Розподіл за головним комітетом Верховної Ради, 2. Розподіл за профільним комітетом Верховної Ради, 3. Розподіл за комітетом Верховної Ради, який не є головним. There is also a section for 'Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання' with a list of committees: Комітет з питань аграрної та земельної політики, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань бюджету, and Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики. A sidebar on the right contains various navigation options like 'Головна сторінка', 'Пошук документів', 'Надходження документів', 'Популярні документи', 'Переклади документів', 'Термінологія законодавства', 'Первинні законодаві акти', 'Розподіл за комітетами ВР', 'Документи за видавцями', 'Міжнародні документи', 'Юридична класифікація', 'Календар офіційних дат', 'Альтернативний пошук', and 'Замовлення надкозень'.

- Далі вчитель / вчителька пропонує опрацювати політичний цикл ухвалення рішень на прикладі проблеми «2022 рік: Що робити із ЗНО в умовах воєнного стану?». Водночас для опрацювання політичного циклу можна обрати й іншу актуальну для учнівства проблему.

Джерело: Роздатковий матеріал для учнів 6.1 Модель політичного циклу: політика як процес розв'язання проблем у суспільстві. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-4/students-manual-6/student-handout-27/>

Проблема: 2022 рік: Що робити із ЗНО в умовах воєнного стану?

Дебати / Рішення: ВРУ прийнято рішення щодо ЗНО та ДПА — 2022. Міністерство освіти та науки України.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vru-prijnyato-rishennya-shodo-zno-ta-dpa-2022>

Впровадження:

ЗНО 2022. Міністерство освіти та науки України.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/zno-2022>

Український центр оцінювання якості освіти.

URL: <https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-zno/>

Точка зору / Реакції:

(Не)проблемне ЗНО-2022: як пройшло тестування та чи є результати завищеними. Українська правда.

URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2022/08/12/249974/>

- На завершення вчитель / вчителька зазначає, що слово «політика» з грецької перекладається як мистецтво управління державою та пропонує висловити свою думку чи поставити знак дорівнює між політикою і мистецтвом, використовуючи певні жести:

так, погоджуюсь

ні, не погоджуюсь

складно визначитися

- Вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям попрацювати у позаурочний час індивідуально або в групах та дослідити політичний цикл ухвалення рішення для розв'язання однієї з проблем, які були визначені як нагальні для нашого суспільства.

Джерело для натхнення

Вправа 7.1. Стіна тиші. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-1/>

Урок 1 «Наша найнагальніша проблема...». Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-4/part-2/unit-6/lesson-1/>

Роздаткові матеріали до розділу 6, урок 2: Схема політичного представництва.

Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/students-manual-10/student-handout-1/student-handout-20/>

РОЗДІЛ 2. НАШ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ У ДЕРЖАВІ

Тема 2.1. Беремо участь в управлінні державними справами

Тема	2.1. Беремо участь в управлінні державними справами
Зміст теми	Пряма та представницька демократія. Право громадян / громадянок України на участь в управлінні державними справами. Політична партисипація
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> знають і розуміють способи вияву прямої та представницької демократії на рівні держави; характеризують повноваження органів державної влади в Україні як парламентсько-президентської республіки; досліджують принципи, сфери, рівні громадянської та політичної партисипації на державному рівні; практикують розгляд питань з різних позицій, ведення дискусії, виявлення упреждень та стереотипів щодо права молоді на участь у політичному житті держави; усвідомлюють себе як громадянина / громадянку України у різних формах співучасті в управлінні державними справами (на прикладі взаємодії з органами державної влади)
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота над проблемними питаннями, обговорення у загальному колі, «мозковий штурм», робота в групах, дискусія, розгляд питань з різних позицій
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> Роздрукована довідка «Форми участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті (у демократії)» Роздруковані завдання для роботи груп 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	
<p>Перебіг</p>	
<p>I етап. Мозковий штурм «Участь у суспільно-політичному житті»</p> <ul style="list-style-type: none"> Усі сідають у коло. За умови наявності дієвої учнівської ради у класі (школі), вчитель / вчителька актуалізує інформацію про неї, звертає увагу на те, яким чином обирається, якими повноваженнями володіє, та мотивує учнів / учениць до обговорення: <ul style="list-style-type: none"> Що таке «партисипація»? Яким чином ви можете брати участь у суспільно-політичному житті? <p>Варіант 1. Вчитель / вчителька модерує обговорення та фіксує відповіді учнів / учениць або просить їх самостійно записувати на наліпках.</p> <p>Варіант 2. Вчитель / вчителька просить учнів / учениць самостійно зафіксувати свої відповіді на наліпках, потім організує обмін інформацією між учнями / ученицями у парах.</p> <p><i>Примітка:</i> Довідкова інформація про партисипацію розміщена у темі 4.1. «Як взаємодіяти із парламентом» в описі навчальних активностей до курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 9-го класу закладів загальної середньої освіти.</p>	

- Після виконання завдання вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям ознайомитися з інформаційною довідкою про форми участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті (у демократії) та обговорити такі питання:
 - Про які нові форми участі ви дізнались?
 - Що було найбільш неочікуваним?
 - Як співвідносяться такі форми участі й поняття — «пряма демократія», «представницька демократія»?

Примітка: Інформаційна довідка «Форми участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті (у демократії)» розміщена у темі 2.1. «Беремо участь у місцевому самоврядуванні» в описі навчальних активностей до курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 9-го класу закладів загальної середньої освіти.

II етап. Дискусія у колі «Повноваження органів державної влади»

- Далі вчитель / вчителька актуалізує знання учнів / учениць про повноваження органів державної влади, користуючись такими запитаннями:
 - Що означає твердження «Україна — парламентсько-президентська республіка»?
 - Які органи державної влади ви знаєте? Як співвідносяться їхні повноваження?
 - Яким чином ми можемо впливати на різні органи державної влади? (повторно скористайтесь Довідкою).

Примітка: Довідкова інформація про повноваження органів державної влади розміщена у темі 3.2. «Що робить парламент?» в описі навчальних активностей до курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 9-го класу закладів загальної середньої освіти.

III етап. Рольова гра «Держава з нуля»

- Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям пограти у рольову гру. Рандомно об'єднує учнів / учениць у чотири групи. Задання учням / ученицям:
Уявімо, що у вас є шанс побудувати державу з нуля. Вам потрібна активна участь громадян / громадянок. Ознайомтеся з позицією одного / однієї з громадян / громадянок, обміркуйте та запропонуйте, як:
 - мотивувати громадянина / громадянку до участі у громадсько-політичному житті;
 - яким чином мінімізувати згадані негативні обставини.

Громадянин / громадянка 1:

«У моїй попередній країні ніхто не турбувався про політику та уряд. Ми завжди були зайняті нашим щоденним виживанням. Тому й тут я насамперед дбатиму про харчі та житло. Усе інше мене не стосується».

Громадянин / громадянка 2:

«Політика — це дуже складна річ. Я взагалі у цьому не розбираюся, як і мої знайомі. Та, зрештою, це й не потрібно. Мені і так непогано живеться».

Громадянин / громадянка 3:

«У моїй попередній країні я намагався / намагалася якось впливати на владу. Проте люди, які мали більше грошей, почали нас залякувати та переслідувати. Я був змушений / була змушена покинути країну».

Громадянин / громадянка 4:

«Політики перед виборами завжди так багато і так гарно обіцяють. Звісно, я не вірю їм — як тільки вони стають владою, то зразу ж забувають про свої обіцянки і думають лише про власне збагачення. Немає сенсу навіть намагатися якось змінити ситуацію».

- Під час презентації напрацювань груп вчитель / вчителька за потреби може поставити учням / ученицям такі запитання для обміркування:
 - Які основні чотири погляди, висловлені громадянами / громадянками, щодо участі у суспільно-політичному житті? Чи ви погоджуєтеся з ними? Чому так або чому ні?
 - Що втратять четверо громадян / громадянок, якщо не братимуть участі у суспільно-політичному житті? Які переваги, на вашу думку, вони отримують від участі у суспільно-політичному житті країни (громади)?
 - Які переваги, на вашу думку, отримує нова держава від участі людей у суспільно-політичному житті?
 - Які можливі ризики або втрати пов'язані з тим, що будь-хто ухвалює рішення щодо участі у суспільно-політичному житті?
 - Зважуючи переваги та ризики, як ви вважаєте, чи доцільно брати участь у суспільно-політичному житті країни (регіону, міста, громади)?
- Підсумовуючи результати роботи в групах, вчитель / вчителька звертає увагу учнів / учениць на різні рівні ухвалення рішень — місцевий, регіональний, національний, міжнародний — та мотивує до обговорення таких питань:
 - Як впливає рішення «не брати участі» на події у громадсько-політичному житті?
 - Як може вплинути рішення «брати участь» на громадсько-політичне життя?
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька пропонує намалювати символ теми і пояснити, чому учні / учениці обрали саме такий символ.

Джерело для натхнення

Вправа 7.6. Чи повинні ми брати участь у політиці? Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-6/>

Додаток до теми

Група 1

Уявімо собі, що у вас є шанс побудувати державу з нуля. Вам потрібна активна участь громадян / громадянок. Ознайомтеся з позицією одного / однієї з громадян / громадянок.

Поміркуйте, як:

- мотивувати громадян / громадянок до участі у громадсько-політичному житті;
- яким чином мінімізувати згадані негативні обставини.

Громадянин / громадянка 1: «У моїй попередній країні ніхто не турбувався про політику та уряд. Ми завжди були зайняті нашим щоденним виживанням. Тому й тут насамперед дбатиму про харчі та житло. Усе інше мене не стосується».

Група 2

Уявімо собі, що у вас є шанс побудувати державу з нуля. Вам потрібна активна участь громадян / громадянок. Ознайомтеся з позицією одного / однієї з громадян / громадянок.

Поміркуйте, як:

- мотивувати громадянина / громадянку до участі у громадсько-політичному житті;
- яким чином мінімізувати негативні обставини, які згадує громадянин / громадянка.

Громадянин / громадянка 2: «Політика — дуже складна річ. Я, взагалі, у цьому не розбираюся, як і мої знайомі. Та, зрештою, це й не потрібно. Мені і так непогано живеться».

Група 3

Уявімо собі, що у вас є шанс побудувати державу з нуля. Вам потрібна активна участь громадян / громадянок. Ознайомтеся з позицією одного / однієї з громадян / громадянок.

Поміркуйте, як:

- мотивувати громадянина / громадянку до участі у громадсько-політичному житті;
- яким чином мінімізувати негативні обставини, які згадує громадянин / громадянка.

Громадянин / громадянка 3: «У моїй попередній країні я намагався / намагалася якось впливати на владу. Однак люди, які мали більше грошей, почали нас залякувати та переслідувати. Я був змушений / була змушена покинути країну».

Група 4

Уявімо собі, що у вас є шанс побудувати державу з нуля. Вам потрібна активна участь громадян / громадянок. Ознайомтеся з позицією одного / однієї з громадян / громадянок.

Подумайте, як:

- мотивувати громадянина / громадянку до участі у громадсько-політичному житті;
- яким чином мінімізувати негативні обставини, які згадує громадянин / громадянка.

Громадянин / громадянка 4: «Політики перед виборами завжди так багато і так гарно обіцяють. Проте я не вірю їм — як тільки вони стають владою, то одразу ж забувають про свої обіцянки і думають лише про власне збагачення. Немає сенсу навіть намагатися якось змінити ситуацію».

Тема 2.2. Беремо участь у виборах

Тема	2.2. Беремо участь у виборах
Зміст теми	Загальне виборче право. Виборчий кодекс України. Принципи та етапи проведення виборів до Верховної Ради України
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● обізнані із статтями Конституції України, у яких визначаються ключові засади проведення виборів до Верховної Ради України, ознайомлені Виборчим кодексом України; ● аналізують процедуру проведення виборів до українського парламенту; ● розробляють пам'ятку «Беремо участь в громадському контролі за виборами»; ● практикують демократичне ухвалення рішень та командну роботу; ● демонструють налаштованість брати участь у виборах представників / представниць до виборних органів державної влади

Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота в групах, обговорення у загальному колі, робота з юридичними документами та інтернет-ресурсами, розгляд питань з різних позицій
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> Роздруковані завдання для роботи груп Роздруковані витяги з юридичних документів <p>Або</p> <ul style="list-style-type: none"> Мобільні гаджети з доступом до інтернету Ватман, канцелярія 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out Room (платформа Zoom)</p>	
<p>Перебіг</p> <p>I етап. Мозковий шторм «Загальне виборче право»</p> <ul style="list-style-type: none"> Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям визначити поняття, над якими вони сьогодні працюватимуть, запропонувавши відгадати ребуси. 	
	<p>Вправа 2.2. Принципи виборчого права. Ребуси. URL: https://learningapps.org/watch?v=prt0e57dc23</p>
<ul style="list-style-type: none"> Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям розтлумачити поняття з Виборчого кодексу України: <ul style="list-style-type: none"> Стаття 7. Загальне виборче право Стаття 12. Рівне виборче право Стаття 13. Пряме виборче право Стаття 14. Вільні вибори Стаття 15. Добровільність участі у виборах Стаття 16. Таємне голосування Стаття 17. Особисте голосування Стаття 19. Чесні вибори <p>II етап. Робота над пам'яткою «Беремо участь в громадському контролі за виборами»</p> <ul style="list-style-type: none"> Після актуалізації знань вчитель / вчителька рандомно формує 6 груп та пропонує виконати завдання: 	
<p>Група 1</p> <p>Дослідити, яким чином відбувається утворення виборчих округів і виборчих дільниць, формування складу територіальних та дільничних виборчих комісій.</p> <p>Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?</p> <p>Хто і як контролює дотримання законності?</p> <p>Як громадськість може контролювати цей етап?</p>	
<p>Група 2</p> <p>Дослідити, яким чином відбувається складання списків виборців, їх перевірка та уточнення.</p> <p>Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?</p> <p>Хто і як контролює дотримання законності?</p> <p>Як громадськість може контролювати цей етап?</p>	

Група 3

Дослідити, яким чином відбувається висунення та реєстрація кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, Президента.

Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?

Хто і як контролює дотримання законності?

Як громадськість може контролювати етап?

Група 4

Дослідити, яким чином відбувається проведення передвиборчої агітації.

Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?

Хто і як контролює дотримання законності?

Як громадськість може контролювати цей етап?

Група 5

Дослідити, яким чином відбувається голосування у день виборів.

Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?

Хто і як контролює дотримання законності?

Як громадськість може контролювати цей етап?

Група 6

Дослідити, яким чином відбувається підрахунок голосів виборців, визначення підсумків голосування і результатів виборів.

Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?

Хто і як контролює дотримання законності?

Як громадськість може контролювати цей етап?

- Під час презентації напрацювань груп вчителів / вчителька разом з учнями / ученицями спільно укладає пам'ятку «Беремо участь в громадському контролі за виборами» (додаток 2), а потім усі обговорюють запитання:
 - У яких випадках можливе повторне голосування та скасування результатів виборів?
 - Чому важливо забезпечити демократичне проведення виборів?
 - Яким чином я можу долучитися до громадського контролю виборів?
- На завершення навчальної активності вчителів / вчителька пропонує учням / ученицям закінчити речення:
 - На уроці я працював / працювала..., тому що...

Підказка для вчителя / вчительки

Пам'ятка «Беремо участь в громадському контролі за виборами»

№	Етап виборчого процесу	Можливості для громадського контролю
1	Утворення виборчих округів та виборчих дільниць, формування складу територіальних та дільничних виборчих комісій	<ul style="list-style-type: none"> ● рівномірне утворення виборчих округів ● вдале місце для розташування виборчих дільниць ● участь у жеребкуванні складу дільничної виборчої комісії та контроль за його результатами роботи, заміна окремих кандидатур за потреби

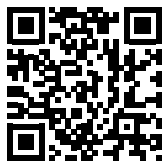
№	Етап виборчого процесу	Можливості для громадського контролю
2	Складання списків виборців, їх перевірка та уточнення	<ul style="list-style-type: none"> ● доступ до списку виборців, можливість завчасної його перевірки та уточнення ● відсутність у списку померлих ● кількість людей, що голосують вдома, підстави для такого голосування ● можливість тимчасової зміни виборчої адреси
3	Висування та реєстрація кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, Президента	<ul style="list-style-type: none"> ● перешкоди у реєстрації кандидатів ● інститут репутації кандидата ● наявність однакових прізвищ
4	Проведення передвиборчої агітації	<ul style="list-style-type: none"> ● достатня кількість передвиборчої агітації ● рівномірність розміщення передвиборчої агітації на офіційних ресурсах ● інститут репутації
5	Голосування у день виборів	<ul style="list-style-type: none"> ● таємне й особисте голосування ● незалежні спостерігачі за перебігом голосування ● екзитпол
6	Підрахунок голосів виборців, установлення підсумків голосування і результатів виборів	<ul style="list-style-type: none"> ● незалежні спостерігачі за підрахунком голосів ● оприлюднення копії протоколу результатів голосування на виборчій дільниці

Джерело для натхнення

Заняття 4. Принципи виборчого права. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-4/>

Ініціатива відкритих виборчих даних.

URL: <https://openelectiondata.net/uk/>

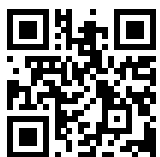
ЦВК: Просвіта. Онлайн-курс «ПРОсто про вибори».

URL: <https://www.cvkpro.com/>

Всеукраїнська громадська організація «Комітет виборців України».

URL: <http://www.cvu.org.ua/>

Рух ЧЕСНО.
URL: <https://www.chesno.org/>

Додаток 1 до теми

Завдання для роботи груп

Група 1

Дослідити, яким чином відбувається утворення виборчих округів і виборчих дільниць, формування складу територіальних та дільничних виборчих комісій.

- Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?
- Хто і як контролює дотримання законності?
- Як громадськість може контролювати цей етап?

Група 2

Дослідити, яким чином відбувається складання списків виборців, їх перевірка та уточнення.

- Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?
- Хто і як контролює дотримання законності?
- Як громадськість може контролювати цей етап?

Група 3

Дослідити, яким чином відбувається висування та реєстрація кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, Президента.

- Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?
- Хто і як контролює дотримання законності?
- Як громадськість може контролювати етап?

Група 4

Дослідити, яким чином відбувається проведення передвиборчої агітації.

- Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?
- Хто і як контролює дотримання законності?
- Як громадськість може контролювати цей етап?

Група 5

Дослідити, яким чином відбувається голосування у день виборів.

- Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?
- Хто і як контролює дотримання законності?
- Як громадськість може контролювати цей етап?

Група 6

Дослідити, яким чином відбувається підрахунок голосів виборців, визначення підсумків голосування і результатів виборів.

- Які ризики порушення виборчого процесу можливі на цьому етапі?
- Хто і як контролює дотримання законності?
- Як громадськість може контролювати цей етап?

Додаток 2 до теми

Пам'ятка «Беремо участь в громадському контролі за виборами»

№	Етап виборчого процесу	Можливості для громадського контролю
1	Утворення виборчих округів і виборчих дільниць, формування складу територіальних та дільничних виборчих комісій	
2	Складання списків виборців, їх перевірка та уточнення	
3	Висування та реєстрація кандидатів у депутати й кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, Президента	
4	Проведення передвиборчої агітації	
5	Голосування у день виборів	
6	Підрахунок голосів виборців, визначення підсумків голосування і результатів виборів	

Тема 2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо

Тема	2.3. Обираємо своїх представників / представниць вдумливо
Зміст теми	Передвиборча кампанія виборів до Верховної Ради України. Політичні течії, партії. Роль ЗМІ у виборчому процесі
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують мету та різні інструменти проведення передвиборчої кампанії, роль ЗМІ у цьому процесі; ● обізнані із ключовими положеннями Закону України «Про політичні партії в Україні»; ● досліджують політичні течії та партії за підходами розв'язання суспільних проблем; ● практикують аналіз та оцінку передвиборчих програм щодо запропонованих методів розв'язання суспільних проблем; ● усвідомлюють необхідність об'єктивно аналізувати та оцінювати передвиборчі програми задля зваженого вибору під час участі у виборах

Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота з поняттями, робота в групах, обговорення у загальному колі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> Роздруковані зразки політичних програм Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
 	<p>Порада для вчителя / вчительки: для практичної роботи рекомендуємо обрати одну з добірок передвиборчих програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> якщо у школі в цей час проводиться імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради», то беремо передвиборчі програми кандидатів; в іншому разі користуємося синописами програм політичних партій Всеукраїнської імітаційної гри у формі виборів «Я обираю місцеву владу» (10.10.2020–22.10.2020). URL: https://m18.org.ua/images/vybory2020/synopsis-A3-2020.pdf <p>Та/або</p> <ul style="list-style-type: none"> використовуємо синописи програм кандидатів у мери Києва Всеукраїнської імітаційної гри у формі виборів «Я обираю місцеву владу» 10.10.2020–22.10.2020. URL: https://m18.org.ua/images/vybory2020/synopsis-mery-A3-2020.pdf
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошка, гра у Classtime</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <p>I етап. Мозковий штурм «Політичні ідеології»</p> <ul style="list-style-type: none"> Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька актуалізує знання учнів / учениць про політичні ідеології, мотивуючи їх до обговорення таких питань: <ul style="list-style-type: none"> Які політичні ідеології ви знаєте? Якими є основні цінності таких ідеологій: консерватизм, лібералізм, лібертаріанство, соціал-демократія, націоналізм, комунізм, анархізм, фашизм? Після цього вчитель / вчителька може обрати один із варіантів дій. <p>Варіант 1: за описом (додаток 1) вказати політичну ідеологію.</p> <p>Варіант 2: виконати завдання тестової онлайн-гри «Політичні ідеології».</p>	
 	<p>Підказка для вчителів / вчительок URL: https://www.classtime.com/share/dc75a05a-7c75-4b83-a87a-220bf9aaaa4a?token=0173134d90f8d4e691db4da82f8d825f0600aca59f553df56411f1686cb4ce89</p> <p><i>Довідково</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Політичний спектр URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/uk/a/a0/Polit_spektr.png

II етап. Практикум «Передвиборча кампанія»

- Вчитель / вчителька лаконічно пояснює про передвиборчу кампанію:
 - Передвиборча кампанія — це засіб, шляхом якого кандидати / кандидатки та політичні партії готують і презентують виборцям свої погляди й позиції щодо певних питань у передвиборчий період.
 - Учасники / учасниці виборчих перегонів вдаються до різних методів інформування виборців про свою місію, використовуючи традиційні й нові медіа, громадські події, письмові матеріали та ін.
 - У деяких країнах держава надає задля виборчих перегонів свої медіа та/або свій простір кандидатам / кандидаткам (див. непряме державне фінансування кампаній).
 - Період офіційної виборчої кампанії, зазвичай місяць чи кілька місяців перед днем виборів, часто визначає законодавство країни.
 - У багатьох країнах період, встановлений законодавством для проведення передвиборчої кампанії, закінчується за день або два до дня виборів, забезпечуючи так званий період тиші перед проведенням голосування.
 - Щоб зробити свідомий вибір на виборах, потрібно в першу чергу звертати увагу на передвиборчі програми кандидатів / кандидаток і політичних партій.

Довідково

Із Закону України «Про політичні партії в Україні»

Стаття 2. Політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Стаття 7. Політичні партії повинні мати програму. Програма політичної партії є викладом цілей та завдань цієї партії, а також шляхів їх досягнення.

- Після актуалізації розуміння сутності передвиборчої кампанії вчитель / вчителька рандомно формує групи, роздає їм зразки передвиборчих програм і пропонує виконати завдання: проаналізувати окремі положення передвиборчої програми з позиції «Згоден», «Не згоден» та аргументувати свою позицію за методом «ПРЕС».
- **Метод «ПРЕС»**
 - **Позиція:** Я вважаю, що...
 - **Обґрунтування:** ... тому, що...
 - **Приклад:** Наприклад, ...
 - **Висновки:** Отже, ...
- Питання учням / ученицям для роздумів та обговорення:
 - Якими термінами можна описати цю політичну партію (з погляду ідеології, місця в політичному спектрі тощо)? Аргументуйте.
 - Що, крім своєї ідеології, враховують політичні партії, складаючи програми?
 - Чи хотіли б ви проголосувати за цього кандидата / кандидатку / партію?
- Під час презентації напрацювань груп вчитель / вчителька має звернути увагу:
 - У сучасному світі рідко можна зустріти людей, які повністю віддані певній політичній ідеології: часто буває, що з одних питань людина мислить як представник однієї ідеології, а з інших — як представник іншої.
 - Також існують базові цінності, певні з них для людини важливіші, ніж інші. Для когось понад усе — свобода особистості, ще для когось на першому місці стоїть справедливість, для третього важлива безпека, для четвертого — збереження традицій і т. д.

- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення таких питань:
 - Чому важливо звертати увагу на те, яким чином проводиться передвиборча кампанія?
 - Яку роль відграють ЗМІ та громадськість у цьому процесі?
 - Чи легко було визначати політичні ідеології?
 - Чи складно було аналізувати передвиборчі програми?
 - Чому важливо оцінювати передвиборчі програми?
 - Що «берете з собою» в повсякденне життя?

Джерело для натхнення

Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

Заняття 3. Сучасна політика. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-3/>

Додаток 1 до теми

Політичні ідеології

КОНСЕРВАТИЗМ (від лат. *conservo* — «зберігаю»)

Слова-маркери: традиційні цінності, сім'я, порядок, вільна економіка.

Основні цінності:

- колективні цінності важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- держава повинна захищати сім'ю, релігію, традиційний уклад життя, не допускати порушень норм моралі — в усякому разі, в громадських місцях;
- держава має бути сильною і активно брати участь в захисті колективних інтересів суспільства;
- дотримання інтересів більшості;
- вільна економіка, конкуренція, мінімальне втручання держави в економіку;
- верховенство права і правова держава;
- для гарантування безпеки як усередині країни, так і за її межами держава може і повинна застосовувати силу.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

ЛІБЕРАЛІЗМ (від лат. *liberalis* — «вільний»)

Слова-маркери: свобода.

Основні цінності:

- пріоритет інтересів особистості над інтересами держави, суспільний інтерес — у дотриманні прав та інтересів окремо взятої людини;
- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- дотримання рівності всіх громадян у правах;
- вільна економіка;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості;
- верховенство права і правова держава;
- основна зброя в зовнішній політиці — «м'яка сила», що базується на авторитеті країни і на економічному тиску.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

ЛІБЕРТАРІАНСТВО

Слова-маркери: свобода, самоорганізація.

Основні цінності:

- пріоритет інтересів особистості, заперечення колективних інтересів;
- всі права людини мають зводитися до свободи від посягань на особистість і власність та до захисту від таких посягань;
- мінімальна роль держави, яка полягає тільки в захисті життя, здоров'я і приватної власності людей;
- повністю вільна економіка, відсутність податків та антимонопольного законодавства;
- добровільне об'єднання людей для вирішення тих чи інших проблем (допомоги неможливим, навчання дітей тощо).

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ

Слова-маркери: свобода, справедливість і солідарність.

Основні цінності:

- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- дотримання рівності всіх громадян у правах;
- побудова суспільства, в якому люди витрачали би свій основний час не на заробляння капіталу, а на розвиток свого творчого потенціалу;
- перерозподіл доходів — люди, які отримують надприбутки, повинні ділитися ними та допомагати тим, хто не може заробити грошей, і тим, хто зайнятий на важливих для суспільства, але не прибуткових посадах (вчителі, лікарі і т. д.);
- соціальна підтримка незахищених і додаткові права працівникам (слабкій стороні) у порівнянні з роботодавцями (сильною стороною) ціною збільшення податків;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості;
- верховенство права і правова держава;
- основна зброя в зовнішній політиці — «м'яка сила», що базується на авторитеті країни і на економічному тиску.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

НАЦІОНАЛІЗМ

Слова-маркери: інтереси нації.

Основні цінності:

- вірність і відданість своїй нації і, часто, державі;
- інтереси нації важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- політична незалежність від інших держав і чужих нації культур;
- єдність людей для практичного захисту умов життя нації, її території, економічних і духовних цінностей;
- культурне та духовне зростання;
- стандартизована освіта, спрямована на виховання патріотів нації.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

КОМУНІЗМ

Слова-маркери: рівність, соціальна справедливість, самоорганізація.

Основні цінності:

- права та інтереси окремо взятої людини можуть дотримуватися тільки за умови правової і соціальної рівності людей;
- побудова суспільства, в якому люди витрачали би свій основний час не на заробляння капіталу, а на розвиток свого творчого потенціалу;
- виробництво не має перебувати у приватній власності, роботодавці не повинні експлуатувати працівників;
- економічна рівність людей;
- розвиток інститутів, що сприяють творчому розвитку особистості;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості, колективне прийняття рішень практично в усіх сферах суспільного життя;
- інститут держави слід скасувати, замість нього мають існувати самоорганізовані комуни;
- космополітизм;
- допустимість радикальних методів боротьби, пов'язаних з насильством у стосунку до експлуататорів.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

АНАРХІЗМ — (від давньогрецьк. άν — «без» і άρχή — «влада»)

Слова-маркери: свобода, самоорганізація.

Основні цінності:

- знищення всіх типів примусу й експлуатації людини людиною;
- заміна всіх видів влади, зокрема, державної, різними формами співпраці індивідів;
- суспільні відносини та інститути мають ґрунтуватися на особистій зацікавленості, взаємодопомозі, добровільній згоді і відповідальності (яка виходить з особистої зацікавленості) кожного учасника.

В іншому різні напрями анархізму сильно відрізняються між собою.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

ФАШИЗМ — (італ. *fascismo* від *fascio* — «союз, пучок, зв'язка, об'єднання»)

Слова-маркери: сильна влада, єдність нації.

Основні цінності:

- велич (часто — перевага) своєї нації;
- вірність і відданість своїй нації і, часто, державі;
- інтереси нації важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- політична незалежність від інших держав і чужих нації культур;
- єдність людей для практичного захисту умов життя нації, її території, економічних і духовних цінностей;
- культурне та духовне зростання;
- стандартизована освіта, спрямована на виховання патріотів нації;
- управління державою за допомогою «сильної руки», тобто тоталітарними методами;
- обмеження в правах (часто — позбавлення прав, фізичне знищення) представників інших національностей, опозиції та інших людей, яке виправдовують інтересами нації.

У багатьох країнах світу фашистські партії заборонені через людиноненависницьку ідеологію

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-2/>

Додаток 2 до теми

Завдання для роботи груп

- Завдання учням / ученицям:
 - 1) Проаналізувати окремі положення передвиборчої програми «Згоден», «Не згоден». Аргументуйте.
 - 2) Якими термінами можна описати цю політичну партію (з погляду ідеології, місця в політичному спектрі тощо)? Аргументуйте. Що, крім своєї ідеології, враховують політичні партії, складаючи програми?
 - 3) Чи хотіли б ви проголосувати за цього кандидата / кандидатку / партію?

Тема 2.4. Вибори: а як в інших державах?

Тема	2.4. Вибори: а як в інших державах?
Зміст теми	Парламентські вибори у різних країнах світу. Віковий виборчий ценз. Електронні вибори як альтернатива традиційним виборам
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● обізнані з існуванням різних виборчих цензів; ● досліджують практику проведення парламентських виборів у різних країнах світу; ● розвивають навички роботи з інформацією, дослідження в інтернеті; ● практикують активне слухання, толерантне сприйняття різних точок зору, обговорення дискусійних питань; ● усвідомлюють цінність прямої та представницької демократії для реалізації права громадян / громадянок на участь в управлінні державними справами
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● рольова гра, робота в групах

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення

- Для I опційного етапу — роздрукована виборча документація, облаштування виборчої дільниці
- Картки для голосування (червоні, жовті, зелені)
- Мобільні гаджети з доступом до інтернету
- Ватман, канцелярія

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, робота в Break Out Room

Перебіг

I етап. Імітаційна гра «Голосування»

- На початку роботи над темою вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям пограти в імітаційну гру «Голосування». Варіанти дій вчителя / вчительки.
 - **Варіант 1.** Якщо у школі проводиться імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до учнівської класної ради» — заплануйте це заняття після проведення голосування. Таким чином можна провести рефлексію гри, обговорити наскільки чесно були проведені вибори чи були правопорушення і т. д.
 - **Варіант 2.** В іншому разі потрібно запланувати проведення на уроці елементів голосування, використовуючи розглянуті під час попередньої теми передвиборчі програми, ключові ролі, та організувати подальшу рефлексію.

II етап. Дослідження «Парламентські вибори у різних країнах світу»

- Вчитель / вчителька об'єднує учнів / учениць у кілька груп та пропонує дослідити, яким чином відбуваються вибори в одній із країн світу (Федеративна Республіка Німеччина, США, Великобританія, Швейцарська конфедерація чи інша країна), порівняти їхню практику з виборами в Україні.
- Орієнтовний перелік критеріїв для порівняння з виборами в Україні:
 - 1) віковий ценз, інші вимоги до виборців;
 - 2) віковий ценз, інші вимоги до кандидат / кандидаток;
 - 3) термін повноважень;
 - 4) ключові повноваження;
 - 5) наявність електронного / заочного голосування на виборах;
 - 6) інші цікавинки.
- Під час презентації напрацювань груп вчитель / вчителька мотивує обговорення таких питань:
 - Що із практики організації / проведення парламентських виборів можна було б запровадити в Україні?
 - Що для цього слід зробити?
- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям продовжити працювати в групах та детальніше обговорити одну із тем на вибір:

Тематика обговорення	Рольові позиції для обговорення
1. Чи варто змінювати віковий ценз участі у виборах (знижувати нижню межу, встановлювати верхню межу)?	<ul style="list-style-type: none"> ● консультанти з визначеної країни (II етап) ● молодь ● люди старшого віку ● державні службовці ● учителі ● підлітки
2. Чи варто запроваджувати електронне голосування?	<ul style="list-style-type: none"> ● консультанти з визначеної країни (II етап) ● молодь ● люди старшого віку ● IT-спеціалісти ● державні службовці ● власники кнопочних телефонів ● учителі

Рекомендовано використовувати метод аргументу «ПРЕС».

● **Метод «ПРЕС»**

- **Позиція:** Я вважаю, що...
- **Обґрунтування:** ... тому, що...
- **Приклад:** Наприклад, ...
- **Висновки:** Отже, ...

Примітка: Якщо є потреба, проводимо голосування аудиторії однієї з визначених тем.

- Після роботи в групах вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць обговорити такі питання:
 - Що нового сьогодні дізналися?
 - Які питання були найскладніші? Як думаєте, чому?
 - Які питання були найлегшими?
 - Про що ще ви хотіли би дізнатись?
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька розміщує на видному місці роздруківку термометра та пропонує учням / ученицям зробити на термометрі позначку, яка відображала б рівень новизни інформації, що опрацьовувалася під час вивчення тем розділу.

Джерело для натхнення

Заняття 7. Проведення виборів «М18» для дітей та молоді. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: <https://www.austausch.org/zanjattja-1-7/>

Вправа 7.4. Плановий проєкт. Living Democracy.

URL: <https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-6/>

РОЗДІЛ 3. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ: ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ПАРЛАМЕНТ — ОБІЗНАНІ ВИБОРЦІ

Тема 3.1. Що таке парламент?

Тема	3.1. Що таке парламент?
Зміст теми	Історія становлення та сьогодення парламентаризму в Україні і світі. Місце парламенту у державах з різними формами державного правління. Взаємодія українського парламенту з парламентами країн світу
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> • володіють знаннями про становлення та сьогодення парламентаризму в Україні і світі; • визначають місце парламенту у системі державної влади; • досліджують особливості функціонування парламенту у державах з різними типами державного правління; • практикують роботу зі ЗМІ задля вивчення питання взаємодії українського парламенту з парламентами країн світу; • формують переконання про важливість міжпарламентської взаємодії як важливої складової міждержавного діалогу
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • робота з поняттями, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> • Мобільні гаджети з доступом до інтернету Або • Підготовлені роздруковані картки з інформацією про парламенти країн світу 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: колесо фортуни, онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі, онлайн-гра	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <p>I етап. Юридичне лото «Типи державного устрою»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям зіграти в юридичне лото та пригадати, що означають такі поняття: <ul style="list-style-type: none"> • Правова держава. • Демократична держава. • Монархія. • Парламентська республіка. • Президентська республіка. • Змішана республіка. • Судова гілка влади. • Законодавча гілка влади. • Виконавча гілка влади. <p><i>Примітка:</i> за потреби учні / учениці можуть скористатися інтернет-джерелами.</p> <p><i>Джерело:</i> https://wheelofnames.com/uk/4fk-ce6</p>	
	
	

Примітка: Довідкова інформація про форми правління та гілки державної влади в Україні розміщена у темі 3.1. «Що таке парламент?» в описі навчальних активностей до курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 9-го класу закладів загальної середньої освіти.

II етап. Дослідження «Парламенти країн світу»

- Вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у групи по 5–6 осіб. Завдання груп: дослідити діяльність одного з парламентів країн світу.
 - 1 група — Федеративна Республіка Німеччина.
 - 2 група — Сполучені Штати Америки.
 - 3 група — Швейцарська Конфедерація.
 - інші групи — парламент на вибір учнів / учениць.
- Обов'язкові запитання для опрацювання в групах:
 - Яку форму державного правління представляє?
 - Який має вплив на зовнішню і внутрішню політику?
 - Наявність жінок, молоді у парламенті?
 - Яким чином відбувається ухвалення рішень?
 - Чи проводиться спільна діяльність з українськими депутатськими групами з міжпарламентських зв'язків? Якщо так, то з яких питань?

Довідково

Положення «Про депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами»

1.1. Депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами (далі — групи) утворюються шляхом добровільного об'єднання народних депутатів.

2.1. Головними цілями та завданнями груп є:

- участь в організації і координації двостороннього міжпарламентського співробітництва;
- аналіз розвитку міжпарламентських відносин, підготовка пропозицій щодо їхнього подальшого поліпшення в інтересах парламентів, що здійснюють таке співробітництво;
- сприяння підготовці, реалізації та синхронізації процедур надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів, контактам та обміну інформацією з питань поточної законодавчої діяльності парламентів;
- сприяння співробітництву парламентських комітетів, комісій;
- співпраця з відповідними дипломатичними представництвами в Україні та за кордоном;
- утворення, при необхідності, міжпарламентських об'єднань, двосторонніх експертних груп з метою розробки проектів законодавчих актів; а також обговорення завдань і питань, що представляють спільні інтереси.

3.3. Народний депутат України може входити до складу не більше семи груп та бути керівником не більше двох груп (керівником та співголовою групи). Групи можуть мати не більше двох співголів.

- Під час презентації напрацювань груп вчитель / вчителька або хтось із учнів / учениць виступають у ролі модератора / модераторки і фіксують інформацію про назву парламенту та спільну діяльність українських депутатських груп із міжпарламентських зв'язків. Обговорення результатів роботи відбувається за такими питаннями:
 - Які спільні ознаки ми з'ясували? Про що це свідчить?
 - Чи можна називати обрані країни демократичними? Що про це засвідчує?
 - Яка форма державного правління, на вашу думку, є найбільш ефективною?
 - Чому парламентам різних країн важливо співпрацювати між собою?
- Навчальну активність можна завершити пропозицією учням / ученицям продовжити фрази:
 - Сьогодні я дізнався / дізналась...
 - Мене здивувало...
 - Хочу дізнатися більше про...

Примітка: За наявності часу рекомендуємо онлайн-гру «Парламенти країн світу» для закріплення матеріалу.

	<p>3.1. Парламенти країн світу За цим покликанням можна ознайомитися та скопіювати групу питань: https://www.classtime.com/share/b4972b7d-c10e-46e6-8991-080304e1c79d?token=a76ce867cae88c58afe1538c1b81288ba62769b6e0ee4aec7a9ab4d19c4605ca</p>
	<p>Джерело для натхнення National Parliaments. URL: https://www.ipu.org/national-parliaments</p>
	<p>Вправа «Візитівка держави». Тулбокс для вчителів. Програма підтримки освітніх реформ в Україні: Демократична школа. URL: https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox/vizytivka-derzhavy</p>
	<p>Онлайн-курс для школярів «Наш парламент: вивчаємо та розуміємо». URL: https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:EEF+EEF-009+2021/about</p>

Тема 3.2. Що робить парламент?

Тема	3.2. Що робить парламент?
Зміст теми	Становлення і розвиток функцій та повноважень Верховної Ради України. Затвердження і контроль за виконанням державного бюджету. Антикорупційна політика
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розпізнають та характеризують повноваження Верховної Ради України; ● досліджують процес становлення і розвитку функцій та повноважень Верховної Ради України; ● аналізують соціальну сутність держави через формування та використання державного бюджету для задоволення суспільних потреб; ● практикують командну роботу, обговорення дискусійних питань та спільне ухвалення рішень шляхом голосування; ● усвідомлюють роль парламенту у здійсненні антикорупційної політики та необхідність дотримання правил етичної поведінки на публічній службі
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота з поняттями, юридичними документами, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Схематичні зображення органів влади, стікери 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі, онлайн-тренажер «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади (за Конституцією України)»</p>	

Перебіг

I етап. Тренажер «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади»

- Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує виконати завдання з використанням онлайн-тренажера «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади» та обговорити питання:
 - Яким чином органи влади повинні співпрацювати у реалізації зовнішньої та внутрішньої політики?
 - Як проявляється представницька, установча, законодавча, контрольна функції Верховної Ради України?

Онлайн-тренажер «Повноваження органів законодавчої та виконавчої влади» (за Конституцією України).

URL: <https://learningapps.org/watch?v=pyhgn39c323>

Примітка: Довідкова інформація про повноваження органів законодавчої та виконавчої влади (за Конституцією України) розміщена у темі 3.2. «Що робить парламент?» в описі навчальних активностей до курсу за вибором «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» для здобувачів освіти 9-го класу закладів загальної середньої освіти.

II етап. Дослідження «Державний бюджет»

- Вчитель / вчителька акцентує, що одним із найобговорюваніших законів щороку є закон про державний бюджет України, і пропонує учням / ученицям детальніше дослідити питання планування, виконання та звітування державного бюджету. Задля цього об'єднує учнів / учениць в три групи. Завдання груп: проаналізувати державний бюджет України (на основі відповідного закону або симулятора <https://cost.ua/>).
 - 1 група. Яким чином наповнюється державний бюджет України (статті надходжень).
 - 2 група. На що витрачаються кошти з державного бюджету України (статті витрат)
 - 3 група. Яким чином мінімізувати корупційні ризики під час виконання державного бюджету.

Примітка: Якщо учнів у класі біля 30, то:

- 1) завдання для груп 1 і 4, 2 й 5, 3 і 6 можна зробити ідентичними,
- 2) створити додаткову 4-ту групу з розгляду бюджету територіальної громади.

Довідково

Конституція України

Стаття 95. Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами. Виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків. Держава прагне до збалансованості бюджету України. Регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені.

Стаття 96. Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період. Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проектом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року.

Стаття 97. Кабінет Міністрів України відповідно до закону подає до Верховної Ради України звіт про виконання Державного бюджету України. Поданий звіт має бути оприлюднений.

Стаття 98. Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює **Рахункова палата**. Організація, повноваження і порядок діяльності Рахункової палати визначаються законом.

Доходи місцевих бюджетів можуть бути:

- 1) власними
 - податкові надходження (забезпечують понад 88 % загальної суми власних доходів місцевих бюджетів): частина від загальнодержавних податків та зборів (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, рентна плата (за користування надрами, видобування корисних копалин і т. п.), акциз з пального та ін.), місцеві податки і збори (податок на майно, єдиний податок, туристичний збір та ін.);
 - неподаткові надходження (становлять трохи більше 10 % загальної суми власних доходів місцевих бюджетів): плата за видачу ліцензій та дозволів, орендна плата, держмити, штрафи;
 - інші надходження: кошти від продажу основного капіталу, цільові фонди, донорські кошти, отримані від ЄС та міжнародних організацій тощо.
- 2) переданими з державного бюджету
 - дотації — скеровуються на фінансування поточних потреб місцевої громади.
 - субвенції — конкретна мета і встановлений Кабінетом Міністрів України порядок використання (наприклад, придбання ліків, формування інфраструктури ОТГ, освітня субвенція, субвенція на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям, медична субвенція, субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату природного газу, субвенція на будівництво автомобільних доріг).
- Серед витрат місцевих бюджетів — видатки на соціальний та економічний розвиток відповідних територіальних громад, зокрема: дитсадки і школи, лікарні та амбулаторії, соціальні допомоги й субсидії населенню, пільговий проїзд окремих категорій громадян, пожежну охорону та муніципальні формування з охорони громадського порядку, розвиток ЖКГ і будівництво доріг тощо.

Довідково

Із Закону України «Про запобігання корупції»

Корупція — 1) використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, аби одержати неправомірну вигоду для себе чи інших осіб, 2) а також зворотний процес надання неправомірної вигоди.

Неправомірна вигода — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Потенційний конфлікт інтересів — наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Структура антикорупційних органів України:

- Національна рада з питань антикорупційної політики
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)
- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)
- Державне бюро розслідувань (ДБР)
- Вищий антикорупційний суд (ВАС)

- Після роботи в групах відбувається презентація напрацювань. Підсумовуючи, вчитель / вчителька звертає увагу на співвідношення і розмежування повноважень парламенту та інших органів державної і місцевої влади, їх взаємоконтроль та співпрацю.
- Далі вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення:
 - Які повноваження покладені на український парламент?
 - Яким чином відбувається формування та використання державного бюджету?
 - Що таке антикорупційна політика і чому вона важлива?
- Завершити навчальну активність можна, запропонувавши учням / ученицям назвати факт, продовживши відповідні фрази:
 - Я не знав / знала... Тепер я знаю...

	<p>Джерело для натхнення Державний бюджет. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/state-budget</p>
	<p>Закон України. Про державний бюджет України на 2023 рік. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text</p>
	<p>Симулятор бюджету України, Симулятор бюджету ОТГ, Інтерактивний бюджет шкіл. Ціна держави. URL: https://cost.ua/</p>

Тема 3.3. Хто такі народні депутати / народні депутатки України?

Тема	3.3. Хто такі народні депутати / депутатки України?
Зміст теми	Народний депутат / народна депутатка України як політичний лідер / політична лідерка. Депутатська етика. Об'єднання за галузевою та професійною належністю, за політичними поглядами (вподобаннями), у стратегічних цілях
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують повноваження народних депутатів / депутаток України, визначені Законом України «Про статус народного депутата України»; ● досліджують об'єднання народних депутатів / депутаток України за галузевою та професійною належністю, за політичними поглядами, у стратегічних цілях; ● розробляють пам'ятку «Етика народних депутатів / депутаток України» ● розвивають навички роботи в групах, ведення дискусії, висловлення та аргументування власної позиції, демократичні способи ухвалення рішень; ● відстоюють позицію про необхідність здійснення громадського контролю за дотриманням депутатської етики
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● обговорення у колі, робота в групах, робота з юридичними документами
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Роздруковані картки з характеристиками, наліпки ● Роздруковані фрагменти з юридичних документів 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі</p>	

Перебіг

I етап. Практикум «Межа»

- Вчитель / вчителька у приміщенні креслить крейдою або позначає мотузкою лінію, з одного боку якої кладе картку з надписом «Так», з іншої — «Ні». Необхідно, щоб було достатньо простору для учнів / учениць з обох боків лінії. Усі учні / учениці стають по один бік від лінії. Вчитель / вчителька називає по черзі серію характеристик. Як тільки він/вона називає одну з характеристик, учні / учениці повинні подумати, чи вони відповідають їй, і зайняти відповідну позицію на лінії: стати поруч із карткою «Так» або «Ні».
- Приклад переліку характеристик:
 - одягнутий / одягнута у джинси,
 - має блакитні очі,
 - старший / старша за інших учнів / учениць,
 - відвідав / відвідала інші країни Європи,
 - регулярно читає книги,
 - навчається у школі,
 - сьогодні з'їв / з'їла сніданок,
 - має сестру або брата,
 - проживає у місті / селі _____,
 - любить дивитись телевізор,
 - любить грати у футбол,
 - є учнем / ученицею __ класу тощо.

Примітка: Важливо, щоб серед переліку характеристик були такі, що об'єднують усіх учнів / учениць. Бажано виконання завдання закінчити саме на такій характеристиці.

- Після виконання завдань практикуму вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення таких питань:
 - Чи вважає хтось із присутніх, що не має нічого спільного з іншими?
 - Яким є відчуття бути частиною великої групи?
 - Як почувалася, якщо лише ти залишаєшся поза межами групи?
- За результатами обговорення вчитель / вчителька має вивести учнів / учениць на те, що Верховна Рада України складається з депутатів, яких обирає народ, тому і представляє інтереси усіх громадян / громадян України — різних соціальних прошарків населення, різних регіонів України, різних професій, з різним життєвим досвідом та політичними вподобаннями:
 - Однак об'єднує їх усіх те, що вони є нашими представниками / представницями, адже ми, обираючи їх під час виборів, делегуємо депутатам / депутаткам повноваження у розв'язанні важливих питань, що стосуються нашого з вами життя.

II етап. Практикум «Об'єднання»

- Далі вчитель / вчителька клеїть наліпку кожному учневі / кожній учениці на лоб. Наліпки мають бути 4–5-ти кольорів у різній кількості, одна з них — білого кольору. Учні / учениці не повинні знати, якого кольору наліпка на них, тому під час її отримання вони повинні заплющити очі. Учні / учениці розплющують очі. Кожен учень / кожна учениця тепер повинен / повинна, не спілкуючись, знайти інших членів / членкинь своєї групи, і таким чином згрупуватися за кольорами.
- Після виконання завдань практикуму вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення таких питань:
 - Яким чином ви об'єдналися у групи?
 - Чи намагалися ви допомогти один одному в своїй групі?
 - Як ви почувалися, коли зустріли першу особу із наліпкою, ідентичною з вашою?
 - Як почувалася особа з єдиною білою наліпкою?
 - Як особа з білою наліпкою може інтегруватися?
 - Хто є винятком, ізольованими особами у суспільстві?
 - Чи може це бути особистим вибором особи — бути винятком або маргіналом?
 - Як почувуються особи у групах? Великих групах? Малих групах?

- Чи відчуваєте ви якісь переваги у своїх групах? Які?
- За результатами обговорення вчитель / вчителька ознайомлює учнів / учениць з трьома типами об'єднань народних депутатів / депутаток:
 - за галузевою та професійною приналежністю,
 - за політичними поглядами / вподобаннями,
 - у стратегічних цілях.

Довідково

Із Закону України «Про комітети Верховної Ради України»

Стаття 1. Комітет Верховної Ради України — орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій.

Із Закону України «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»

Стаття 1. 1. Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України — колегіальний тимчасовий орган Верховної Ради України, що утворюється з числа народних депутатів України, завданням якого є здійснення парламентського контролю шляхом проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес. 2. Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України — колегіальний тимчасовий орган Верховної Ради України, що створюється з числа народних депутатів України для підготовки і попереднього розгляду питань, ...

Приклади:

Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій.

Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг.

Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України.

Довідково

Із Закону України «Про Регламент Верховної Ради України»

Стаття 58. Депутатські фракції формуються із числа народних депутатів, обраних за виборчими списками політичних партій та народних депутатів, які були висунуті політичною партією в одномандатних округах. При формуванні депутатської фракції до її складу також за умови додержання засад діяльності такої фракції можуть увійти народні депутати, обрані в одномандатних округах, які реєструвалися кандидатами у народні депутати шляхом самовисування, або народні депутати, які були висунуті політичною партією, що за результатами виборів не взяла участь у розподілі депутатських мандатів.

Стаття 59. 1. Народний депутат може входити до складу лише однієї депутатської фракції (депутатської групи). 2. Голова Верховної Ради України, Перший заступник та заступник Голови Верховної Ради України не входять до складу депутатської фракції (депутатської групи). 3. Народний депутат, який не увійшов до складу депутатської фракції (у тому числі після оголошення депутатської фракції розпущеною), якого виключено чи який вийшов із складу депутатської фракції, є позафракційним. 4. Позафракційні народні депутати можуть входити до складу депутатських фракцій або об'єднуватися у депутатську групу народних депутатів. Кількість осіб у депутатській групі не може бути меншою, ніж кількість осіб у найменшій фракції, що сформована протягом першої сесії. ...

Стаття 60¹. Народні депутати можуть добровільно об'єднуватися у міжфракційні депутатські об'єднання без реєстрації, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного, організаційного забезпечення їх діяльності Апаратом Верховної Ради України. Міжфракційне депутатське об'єднання не має прав депутатської фракції (депутатської групи), передбачених цим Регламентом. Про створення міжфракційного депутатського об'єднання оголошує головуючий на пленарному засіданні за поданням керівника такого об'єднання.

Довідково

Із Конституції України

Стаття 83. У Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується **коаліція депутатських фракцій**, до складу якої входить **більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України**.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції Президенту України щодо кандидатури прем'єр-міністра України, а також відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України.

III етап. Практикум «Матриця влади»

- У продовження роботи над темою вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям виконати практикум «Матриця влади». Задля цього учні / учениці утворюють коло, всередині якого вчитель / вчителька розкладає картки зі словами, що стосуються груп у суспільстві. Частина з них повинна відповідати меншинам/меншості, інша частина — більшості. Слід пам'ятати, що не всі групи, які є меншинами чи у меншості, мають мало влади у суспільстві.

Приклади карток:

діти, люди з інвалідністю, політики, люди з різним кольором шкіри, панки, скейтери, дуже релігійні люди (які демонструють свою релігію, одягаючись інакше), ченці й черниці, літні люди, національні меншини (кримські татари, ортодоксальні євреї, роми та інші), депутати, менеджери, робітники, домогосподарки, лікарі, чоловіки, жінки.

- Учні / учениці уважно вивчають картки. Вони повинні спокійно, в тиші, по черзі брати картки та сортувати їх на меншини, меншість і більшість. Це буде перший крок у побудові «матриці влади». Наступний крок побудови «матриці» — вибір так званої картки влади різним меншинам/меншостям і більшості. Цікаво буде дізнатися, що меншини / меншості також можуть наділятися значною владою у суспільстві.

Приклад «матриці влади»:

Влада	Меншини / Меншість	Більшість
суперзначна влада		
велика влада		
середня влада		
мала влада		
жодної влади		

- Після виконання завдань практикуму вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення таких питань:
 - Яку владу має більшість?
 - Яку владу має меншість?
 - Як ви розумієте вислів «право більшості з дотриманням прав меншості» (*majority rule, minority rights*)?
 - Як ви оцінюєте вислів «Один у полі (не) воїн»?

Примітка: За наявності часу вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям розробити пам'ятку «Етика народних депутатів / депутаток України», а також обговорити питання громадського контролю за дотриманням депутатської етики. Водночас це може стати самостійним завданням для виконання у позаурочний час.

- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям виконати завдання «Акрослово», надавши змістовну характеристику на кожну літеру слова «депутат».

Джерело для натхнення

Вправа «Матриця влади». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» (2010).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

Банери «Верховна Рада України відкрита для дітей»

Інформаційний плакат «Мій парламент: розумію і впливаю»

URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1Uj1V1bOqvpBGkEKMfG-YeGnwdL-xd88C?usp=sharing>

Освітній фільм «Як працює парламент».

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXbol>

Тема 3.4. Як влаштований український парламент?

Тема	3.4. Як влаштований український парламент?
Зміст теми	Структура українського парламенту. Дослідницька служба Верховної Ради України. Парламентське видавництво
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують структуру українського парламенту на основі розробленої моделі; ● досліджують інформацію в ЗМІ про роботу Верховної Ради України щодо вирішення певних соціально значущих питань з увагою на дотримання прав дитини; ● називають достовірні джерела інформації щодо діяльності українського парламенту; ● демонструють розуміння ролі ЗМІ в процесі інформування громадян / громадянок про діяльність парламенту; ● усвідомлюють можливі наслідки поширення неправдивої інформації
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● робота в групах, ● робота з інтернет-ресурсами

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення

- Ватман, фломастери, олівці для роботи груп
- Роздруковані завдання для роботи груп
- Доступ до інтернету, використання мобільних гаджетів

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі

Перебіг

I етап. Практикум «Досліджуємо структуру та діяльність українського парламенту»

- Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям попрацювати в чотирьох групах. Кожна група отримує індивідуальне завдання, співвідносне з її назвою:
 - група 1. Пресслужба Верховної Ради України;
 - група 2. Дослідницька служба Верховної Ради України;
 - група 3. Парламентське видавництво Верховної Ради України;
 - група 4. Освітній центр Верховної Ради України.
- Після роботи у групах учні / учениці презентують свої напрацювання у спільному колі.

Група 1

Ви працюєте у пресслужбі Верховної Ради України.

Підготуйте:

- звіт про роботу Верховної Ради України щодо вирішення певних соціально значущих питань з увагою на дотримання прав дитини;
- контент-план для публікацій в соцмережах про структуру Верховної Ради України.

Група 2

Ви працюєте у Дослідницькій службі Верховної Ради України.

Підготуйте:

- звіт про діяльність служби за календарний період;
- контент-план для публікації в соцмережах для популяризації діяльності служби.

Група 3

Ви працюєте у Парламентському видавництві Верховної Ради України.

Підготуйте:

- звіт про діяльність служби за календарний період;
- контент-план для публікації в соцмережах для популяризації діяльності видавництва.

Група 4

Ви працюєте в Освітньому центрі Верховної Ради України.

Підготуйте:

- звіт про діяльність Освітнього центру за календарний період;
- контент-план для публікації в соцмережах для популяризації роботи центру.

Довідково

Контент-план — це заздалегідь складений графік публікацій для соцмереж, блогу чи сайту. По суті це проста таблиця, в яку вносяться теми для статей, постів, відео, аудіо, а також тексти для розсилання електронною поштою із зазначенням дати та часу їх розміщення. Мета створення контент-плану, як інструменту SMM (Social Media Marketing), полягає в економії часу і регулярності постингу.

Кроки для реалізації успішного контент-плану:

- 1) Визначте цільову аудиторію.
- 2) Підготуйте різні типи постів — інформаційний (експертний), розважальний і т. д. — та формати їх подання (текст, відео тощо).
- 3) Складіть графік публікацій.

II етап. Дискусія у колі «Український парламент та ЗМІ»

- Вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць до обговорення запитань:
 - Як влаштований український парламент?
 - Що нового ми дізналися про його роботу?
 - Які джерела подають достовірну інформацію про діяльність парламенту?
 - Яку роль відіграють ЗМІ в процесі інформування громадян / громадянок про діяльність парламенту?
 - Якими можуть бути наслідки поширення неправдивої та/або закритої інформації про діяльність Верховної Ради України?
 - На які труднощі натрапляли під час роботи в групі? Як їх вирішували?
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька може запропонувати учням / ученицям виконати завдання «Крісло автора». Задля цього він / вона поступається місцем охочим учням / ученицям і пропонує підбити підсумки роботи.

Джерело для натхнення

Офіційний вебпортал парламенту України.

URL: <https://www.rada.gov.ua/>

Дослідницька служба Верховної Ради України.

URL: <https://research.rada.gov.ua/>

Парламентське видавництво.

URL: <http://radabook.com/>

Освітній центр Верховної Ради України.

URL: <https://www.facebook.com/educationcenterofVRU>

Тема 3.5. Як працює український парламент?

Тема	3.5. Як працює український парламент?
Зміст теми	Порядок роботи парламенту: пленарні засідання, погоджувальні ради, робота в комітетах, фракціях, комісіях і групах, робота з виборцями, «Година запитань до Уряду»

Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> аналізують порядок роботи українського парламенту, його законотворчу діяльність з позиції дотримання Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» та інших нормативних актів, які унормовують роботу парламенту; досліджують пропозиції змін до Регламенту Верховної Ради України; характеризують процедуру проведення «Години запитань до Уряду» в парламенті України; розвивають здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, ухвалювати обґрунтовані рішення; мають стійке переконання щодо важливості діяльності українського парламенту як законотворчого органу державної влади
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> робота з поняттями, юридичними документами, інтернет-ресурсами, робота в групах, обговорення у колі

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення

- Роздрукований календарний план проведення сесії
- Роздруковані витяги з юридичних документів
Або
- Доступ до інтернету, використання мобільних гаджетів

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі

Перебір

I етап. Дослідження «Порядок роботи українського парламенту»

- Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям опрацювати календарний план проведення 6-ої сесії Верховної Ради України у 2021 році та обговорити такі питання:
 - Хто і яким чином затверджує календарний план проведення сесії?
 - З яких частин складається робота народного депутата / народної депутатки України?
 - Які дні і чому є святковими та вихідними?

	Вересень	Жовтень	Листопад
Пн	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Вт	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Ср	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Чт	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Пт	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Сб	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Нд	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
	Грудень	Січень	Лютий
Пн	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Вт	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22
Ср	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23
Чт	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Пт	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Сб	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Нд	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27

Погоджувальна рада	робота в комітетах, тимчасових спеціальних комісіях і тимчасових слідчих комісіях, депутатських фракціях (депутатських групах)
пленарні засідання	робота народних депутатів України з виборцями
година запитань до Уряду	самостійна робота народних депутатів України, пов'язана із здійсненням депутатських повноважень

Святкові дні (ст. 73 КЗпП): 14 жовтня (День захисника України), 1 січня (Новий рік), 25 грудня та 7 січня – (Різдво Христове)

URL: https://galinfo.com.ua/media/gallery/intxt/d/o/doc_550501_page-0001.jpg

II етап. Мозковий штурм «Структура та порядок роботи українського парламенту»

- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям пригадати та/чи з'ясувати значення таких понять:
 - комітет Верховної Ради України,
 - тимчасова слідча комісія,
 - тимчасова спеціальна комісія,
 - депутатська фракція (депутатська група),
 - погоджувальна рада,
 - пленарне засідання,
 - година запитань до Уряду,
 - Регламент Верховної Ради України.

Довідково

Витяги з Конституції України

Стаття 83. Чергові сесії Верховної Ради України починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року.

Позачергові сесії Верховної Ради України, із зазначенням порядку денного, скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу Президента України або на вимогу не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання. У разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану. Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України. У Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції Президенту України щодо кандидатури прем'єр-міністра України, а також відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України. Засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України встановлюються Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

Депутатська фракція у Верховній Раді України, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, має права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, передбачені цією Конституцією.

Стаття 84. Засідання Верховної Ради України проводяться відкрито. Закрите засідання проводиться за рішенням більшості від конституційного складу Верховної Ради України. Рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування.

*Довідково***Із Закону України «Про Регламент Верховної Ради України»**

Стаття 21. Формування порядку денного сесії Верховної Ради. 1. Пропозиції щодо проекту порядку денного сесії Верховної Ради узагальнюються Апаратом Верховної Ради за поданнями комітетів, тимчасових слідчих комісій та тимчасових спеціальних комісій про включення питань до того чи іншого розділу. Після їх обговорення та схвалення Погоджувальною радою проект постанови про порядок денний сесії Верховної Ради вноситься Головою Верховної Ради України на затвердження Верховною Радою. 2. Питання затвердженого порядку денного сесії Верховної Ради, які залишилися нерозглянутими на черговій сесії Верховної Ради, включаються до проекту порядку денного наступної чергової сесії Верховної Ради того самого скликання, який затверджується в установленому цим Регламентом порядку.

Стаття 73. Погоджувальна рада депутатських фракцій (депутатських груп). 1. Погоджувальна рада створюється як консультативно-дорадчий орган для попередньої підготовки і розгляду організаційних питань роботи Верховної Ради. 2. До складу Погоджувальної ради входять Голова Верховної Ради України, Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України, голови депутатських фракцій (голови депутатських груп) з правом ухвального голосу та голови комітетів з правом дорадчого голосу.

Стаття 229. Організація проведення «години запитань до Уряду». 1. Щотижня, відведеного для пленарних засідань Верховної Ради, у п'ятницю з 10 до 11 години проводиться «година запитань до Уряду». 2. Під час проведення «години запитань до Уряду» у засіданні Верховної Ради бере участь Кабінет Міністрів України в повному складі, крім тих його членів, які не можуть бути присутніми з поважних причин. 3. Під час проведення «години запитань до Уряду» можуть порушуватися лише питання з визначеної теми. Пропозиції щодо визначення теми «години запитань до Уряду» щотижня, відведеного для пленарних засідань Верховної Ради, вносять Погоджувальній раді депутатські фракції (депутатські групи). 4. «Година запитань до Уряду» включає: 1) запитання до членів Кабінету Міністрів України від депутатських фракцій (депутатських груп) та відповіді на них — до 30 хвилин; 2) запитання народних депутатів до членів Кабінету Міністрів України та відповіді на них — до 30 хвилин.

Регламент Верховної Ради України — це єдиний нормативно-правовий акт, що встановлює порядок діяльності єдиного органу законодавчої влади в Україні — українського парламенту — Верховної Ради України, має особливий порядок внесення змін, доповнень та безпосереднього його скасування.

III етап. Практикум «Година запитань до Уряду»

- Вчитель / вчителька зосереджує увагу на «Годині запитань до Уряду» і пропонує учням / ученицям поміркувати над такими питаннями:
 - Які проблеми вас зараз найбільше хвилюють?
 - Які запитання ви б поставили урядові?
- На основі відповідей учнів / учениць вчитель / вчителька формує спільний список запитань/проблем, а далі просить учнів / учениць проголосувати за те питання/проблему, що вони хотіли би зараз більш детально опрацювати.
- Залежно від кількості учнів / учениць та результатів голосування, вчитель / вчителька об'єднує учнів / учениць у групи з розрахунку, щоб над однією і тією ж проблемою працювало не менше 2 груп: «народні депутати України» та «міністерство».
- Завдання для груп: запропонувати розв'язання проблеми, узгодити свої дії з іншою групою.
- Під час презентації напрацювань групи почергово озвучують шляхи до розв'язання проблем. Вчитель / вчителька звертає увагу на різницю у повноваженнях Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, важливості їхньої спільнодії.
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителькам може запропонувати учням, послугуючись ключовими поняттями та математичними символами, скласти формулу діяльності українського парламенту, наприклад: Робота українського парламенту = ...+...+...-....
- Під час складання формули у пригоді можуть стати такі питання:
 - Як працює український парламент?
 - Чому важливо дотримуватись регламенту роботи парламенту?
 - Яким чином органи влади співпрацюють для розв'язання питань?

 	<p>Джерело для натхнення Закон України «Про Регламент Верховної Ради України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text</p> <p>Онлайн-курс для школярів «Наш парламент: вивчаємо та розуміємо». URL: https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:EEF+EEF-009+2021/about</p>
--	--

Тема 3.6. Як ухвалюються закони?

Тема	3.6. Як ухвалюються закони?
Зміст теми	Законодавчий процес в Україні: вияв законодавчої ініціативи, підготовка закону, обговорення законопроекту, ухвалення закону, підписання закону, повернення закону на доопрацювання (право вето), оприлюднення закону, введення закону в дію. Лобювання
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● описують роль і функції Голови Верховної Ради України, секретаріату, народних депутатів / депутаток, фракцій, журналістів / журналісток, громадськості у законодавчому процесі; ● мають уявлення про лобювання інтересів у парламенті; ● моделюють процес ухвалення закону; ● демонструють здатність запропонувати конструктивні розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей; ● виявляють нульову толерантність до проявів корупції у діяльності парламентарів / парламентарок
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● імітаційна гра
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Роздруковані додатки 1, 2, 3 у достатній кількості ● Маленькі червоні, зелені, жовті картки для кожного учасника ● Проектор, комп'ютер для показу відео (опційно) ● Аркуші формату А4 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі, віртуального фону</p>	
<p>Перебіг</p>	
<p>I етап. Тренажер «Законотворча діяльність українського парламенту»</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Перед проведенням імітаційної гри вчитель / вчителька може актуалізувати знання учнів про законотворчу діяльність Верховної Ради України, поставивши такі запитання: <ul style="list-style-type: none"> • Ви вже, мабуть, багато чули про Верховну Раду України та її функції. А що, на вашу думку, є найважливішим у її діяльності? 	

- Так, правильно — це розроблення та ухвалення законів. Наскільки ви обізнані з цією процедурою?

Варіації проведення актуалізації знань

1. Вправа «Вірю—не вірю»

Інструкція: підніміть зелену картку, якщо погоджуєтесь з твердженням, червону картку, якщо не погоджуєтесь з твердженням, жовту картку, якщо утримуєтесь від відповіді.

- 1. Право законодавчої ініціативи належить Президентові України, народним депутатам, Кабінету Міністрів та Національному банку України. (Ні, червона картка, — Національний банк України)
- 2. Для прийняття Конституції України необхідна більшість голосів від конституційного складу Верховної Ради України, тобто 226. (Ні, червона картка, — потрібно не менше ніж 2/3 голосів, тобто 300)
- 3. Для прийняття законів, постанов та інших актів необхідна більшість голосів від конституційного складу Верховної Ради України, тобто 226. (Так, зелена картка)
- 4. Закон особисто підписує Голова Верховної Ради України та депутат- автор закону. (Ні, червона картка — депутат-автор не має повноважень підписувати)
- 4. Президент України зобов'язаний протягом 15 днів підписати закон або повернути його зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. (Так, зелена картка)
- 5. Верховна Рада може подолати вето Президента, повторно проголосувавши за вже ухвалений закон більшістю голосів від свого конституційного складу, тобто 226. (Ні, червона картка — потрібно не менше ніж 2/3 голосів, тобто 300)
- 6. Оприлюднення закону повинно відбуватися через офіційні газети «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Офіційний вісник України» та телеканали. (Ні, червона картка, — обов'язково лише через перераховані офіційні канали)
- 7. Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом. (Так, зелена картка)

Варіант проведення вправи з використанням онлайн-застосунку Classtime:

URL: <https://www.classtime.com/share/1e925e36-6bf6-47a8-9f3f-e1a73d327636?token=14a1c7c16f8b465b0c5d2ea9c348eb428991e10c7f28ce468cf958a62370bda3>

2. Перегляд уривків освітнього фільму «Як працює парламент» (22:18).

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXbol>

13:02–15.34 — робота в комітетах

15:35–18.00 — етапи підготовки та ухвалення закону

Обговорення Додатку 1. Законодавча процедура в Україні

II етап. Імітаційна гра «Ми — законотворці»

Крок 1. Розподіл ролей.

- Вчитель / вчителька ознайомлює учнів / учениць з легендою гри:
Як бачимо, закон проходить дуже довгий шлях «народження» і тут важлива чіткість та погодження усіх сторін. Сьогодні нам випав унікальний шанс спробувати себе у ролі законотворця!
- Після цього вчитель / вчителька інформує / ознайомлює учнів / учениць про суть уявного законопроекту.

Додаток 2. Проект закону. Про відміну домашніх завдань в загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів денної форми навчання.

- Далі відбувається проведення жеребкування і знайомство з ролями.

Додаток 3. Можливі ролі для проведення імітаційної гри «Наш законопроект»:

Голова Верховної Ради України.

Працівник секретаріату Верховної Ради України (не менше 1 особи).

Народний депутат (умовна фракція «Зірочка») (не менше 3 осіб).

Народний депутат (умовна фракція «Смайлик») (не менше 3 осіб).

Народний депутат (позафракційний).

Журналіст (не менше 2 осіб).

Представник громадськості (не менше 2 осіб).

Крок 2. Учні / учениці відповідно до свої ролей виконують поставлені завдання, імітуючи засідання фракції, лобіювання інтересів у кулуарах.

Крок 3. Учні / учениці відповідно до свої ролей виконують поставлені завдання, імітуючи пленарне засідання Верховної Ради України.

Засідання веде Голова Верховної Ради України.

● Алгоритм дій:

- 1. Оголосити про початок пленарного засідання та назву законопроекту, що обговорюється.
- 2. Отримати список доповідачів від працівника секретаріату Верховної Ради України, почергово надавати слово депутатам (не більше 2 хв., за часом стежить працівник секретаріату Верховної Ради України).
- Важливо, щоб першим виступив представник фракції, яка подає на розгляд законопроект.
- 3. Оголосити про можливість задати уточнювальні запитання усім охочим (не більше хвилини).
- 4. Оголосити голосування за законопроект у першому читанні та в цілому.
«За» — зелена картка, «Проти» — червона картка, «Утримався» — жовта картка
Поступово оголошувати результати голосування за даними від працівника секретаріату Верховної Ради України.
- 5. Подальший варіант розвитку подій:
Варіант А — якщо набирається більше 50 % голосів «За», оголосити про ухвалення закону та передання його на підпис Президентові України.
Варіант Б — якщо не набирається більше 50 % «За», оголосити про відправлення законопроекту на доопрацювання у профільний комітет).
- 6. Подякувати усім за плідну роботу та оголосити про закриття пленарного засідання.
- 7. Надати слово журналістам.
- 8. Передати слово учителю.

Крок 4. На завершення імітаційної гри відбувається обговорення.

- Яку роль виконує Голова Верховної Ради України, секретаріат, народні депутати / депутатки, фракції, журналісти / журналістки, громадськість у законодавчому процесі?
- Що таке лобіювання? Як воно може відбуватись?
- Що таке корупція? Як їй можна протидіяти?
- Чи вдалося виконати завдання фракції та особисте завдання? Як думаєте, чому?
- Як вам було у «чийсь» ролі? З якими завданнями виникли найбільші труднощі?
- Продовжте речення: «Після участі в імітаційній грі я йду з емоцією...»

Довідково

Лобіювання, лобізм (з англ. *lobbying, lobbyism government relations, public affairs, public advocacy*) — цілеспрямований легальний або нелегальний вплив на органи державної влади та місцевого самоврядування, а також на їх посадових осіб, спрямований на них від імені іншої особи, організації або групи. Мету лобіювання становить закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (клієнтів) в управлінських рішеннях, що ухвалюються.

Джерело для натхнення

Освітній фільм «Як працює парламент». Таймкод: 22:18.

URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXboI>

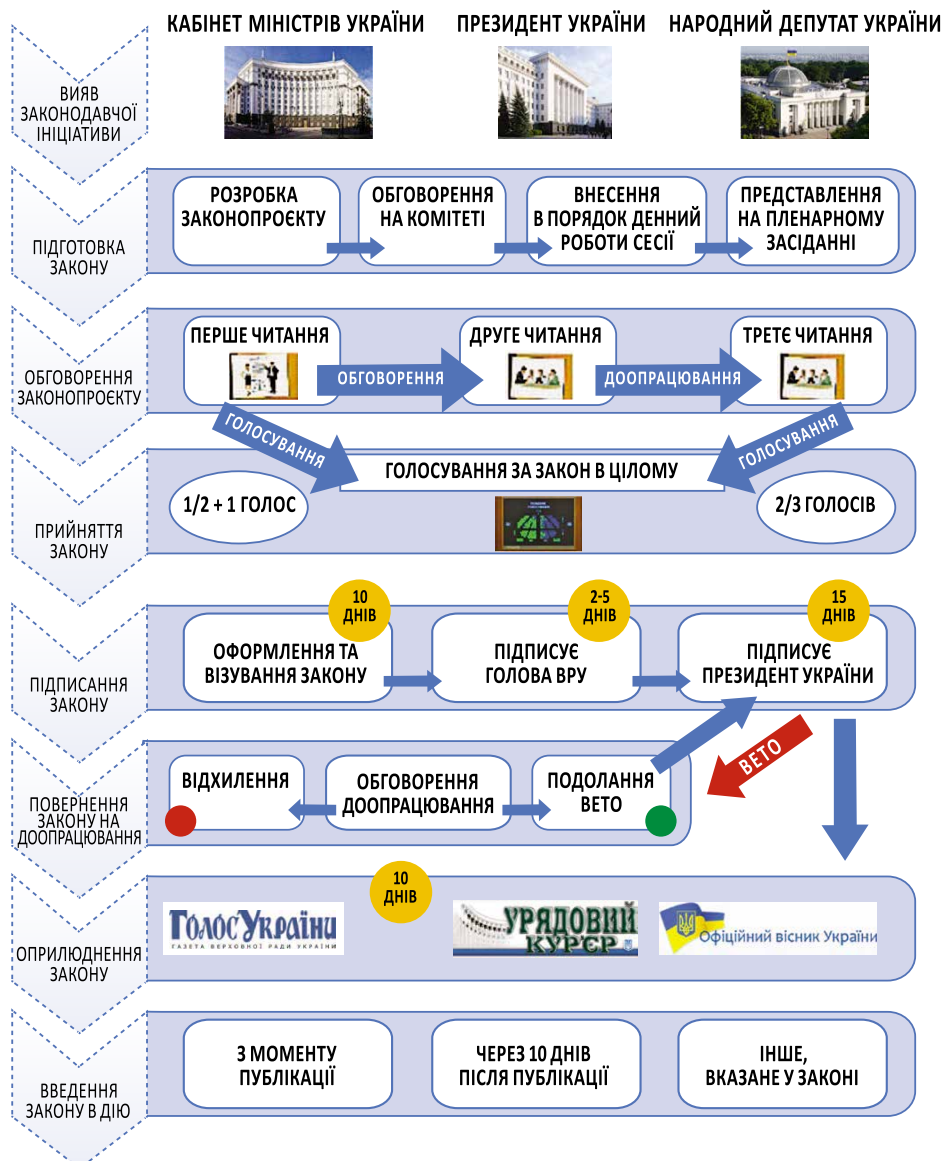

Урок парламентаризму для учнів середньої та старшої школи «Мій парламент: розумію і впливаю». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Парасценко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с.

URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Додаток 1 до теми

Законодавча процедура в Україні

*Проект закону. Про відміну домашніх завдань
у загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів
денної форми навчання*

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ПРОЄКТ ЗАКОНУ
...20__ N10237

**Про відміну домашніх завдань у загальноосвітніх навчальних закладах
I–III ступенів денної форми навчання**

Цей Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на середню освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку системи середньої освіти.

З метою підвищення рівня організації навчально-виховного процесу, покращення показників успішності та психоемоційного здоров'я учнів загальноосвітніх середніх закладів освіти

ПОСТАНОВЛЯЄМО:

1. Заборонити з 1 вересня 2023 року домашні завдання в загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів денної форми навчання.

2. Міністрів освіти і науки України, начальникам управлінь освіти і науки обласних, міських державних адміністрацій, керівникам професійно-технічних і загальноосвітніх навчальних закладів за участю учнівського, студентського, батьківського та інших органів самоврядування визначити порядок переформування навчальних уроків у зв'язку з відміною домашніх завдань у загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів денної форми навчання.

3. Опублікувати Закон в Інформаційному збірнику та розмістити на сайті Міністерства освіти і науки України.

Можливі ролі при проведенні імітаційної гри «Наш законопроект»

Голова Верховної Ради України (1 особа).

Інструкція: необхідно вести пленарне засідання Верховної Ради України.

Алгоритм дій:

- 1. Оголосити про початок пленарного засідання та назву законопроекту, що обговорюється.
- 2. Отримати список доповідачів від працівника секретаріату Верховної Ради України.
 - Почергово надавати слово депутатам (не більше 2 хв.).
 - Важливо, щоб першим виступив представник фракції, яка подає на розгляд законопроект.
- 3. Оголосити про можливість задати уточнювальні запитання (не більше хвилини).
- 4. Оголосити голосування за законопроект у першому читанні та в цілому («За» — зелена картка, «Проти» — червона картка, «Утримався» — жовта картка).
 - Оголошувати результати голосування за даними від працівника секретаріату Верховної Ради України.
- 5. Подальший варіант розвитку подій:
 - Варіант А — якщо набирається більше 50 % голосів «За», оголосити про ухвалення закону та направити його на підпис Президентові України.
 - Варіант Б — якщо не набирається більше 50 % «За», оголосити про відправлення законопроекту на доопрацювання у профільний комітет.
- 6. Подякувати усім за плідну роботу та оголосити про закриття пленарного засідання.
- 7. Надати слово журналістам.
- 8. Передати слово учителю.

Працівник секретаріату Верховної Ради України (1-2 особи)

Система «Рада» зламалась і тому вам потрібно:

- 1) організувати запис охочих депутатів на виступ з трибуни, в першу чергу записати представника фракції, яка подає на розгляд законопроект;
- 2) передати список доповідачів Голові Верховної Ради України;
- 3) моніторити час виступу, сигналізуючи картками чи певним звуком;
- 4) підрахувати голоси «За», «Проти», «Утримався».

<p>Народний депутат 1 (умовна фракція «Зірочка») Ваша фракція «.....» подала на розгляд до Верховної Ради законопроект. Завдання фракції — відстояти прийняття законопроекту в тому вигляді, в якому він є зараз, без внесення будь-яких поправок. Особисте завдання — виступити від імені фракції на пленарному засіданні. Спільно продумайте аргументацію. * Запис на виступ здійснює працівник секретаріату Верховної Ради України.</p>	<p>Народний депутат 4 (умовна фракція «Смайлик») Ваша фракція «.....» категорично проти поданого законопроекту. Завдання фракції — унеможливити прийняття законопроекту. Особисте завдання — виступити від імені фракції на пленарному засіданні. Спільно продумайте аргументацію. * Запис на виступ здійснює працівник секретаріату Верховної Ради України.</p>
<p>Народний депутат 2 (умовна фракція «Зірочка») Ваша фракція «.....» подала на розгляд до Верховної Ради законопроект. Завдання фракції — відстояти ухвалення законопроекту в тому вигляді, в якому він є зараз, без внесення будь-яких поправок. Особисте завдання — переконати в кулуарах як мінімум одного народного депутата підтримати позицію вашої фракції.</p>	<p>Народний депутат 5 (умовна фракція «Смайлик») Ваша фракція «.....» категорично проти поданого законопроекту. Завдання фракції — унеможливити ухвалення законопроекту. Особисте завдання — переконати в кулуарах як мінімум одного народного депутата підтримати позицію вашої фракції.</p>
<p>Народний депутат 3 (умовна фракція «Зірочка») Ваша фракція «.....» подала на розгляд до Верховної Ради законопроект Завдання фракції — відстояти ухвалення законопроекту в тому вигляді, в якому він є зараз, без внесення будь-яких поправок. Особисте завдання — підключіть громадськість та засоби масової інформації, активно роздавайте інтерв'ю та кидайте заклики на підтримку цього законопроекту.</p>	<p>Народний депутат 6 (умовна фракція «Смайлик») Ваша фракція «.....» категорично проти поданого законопроекту. Завдання фракції — унеможливити ухвалення законопроекту. Особисте завдання — підключіть громадськість та засоби масової інформації, активно роздавайте інтерв'ю та кидайте заклики щодо відхилення законопроекту.</p>
<p>Народний депутат 7 (позафракційний) Ознайомтеся з законопроектом, вислухайте аргументи обох сторін, сформулюйте власну позицію з цього питання та озвучте її під час пленарного засідання. * Запис на виступ здійснює працівник секретаріату Верховної Ради України.</p>	<p>Народний депутат 8 (позафракційний) Ознайомтеся з законопроектом, вислухайте аргументи обох сторін, сформулюйте поправки до законопроекту та озвучте їх під час пленарного засідання. * Запис на виступ здійснює працівник секретаріату Верховної Ради України.</p>
<p>Народний депутат 9 (позафракційний) Ознайомтеся з законопроектом, вислухайте аргументи обох сторін, сформулюйте власну позицію з цього питання та озвучте її під час пленарного засідання (на етапі уточнювальних запитань).</p>	<p>Народний депутат 10 (позафракційний) Ознайомтеся з законопроектом, вислухайте аргументи обох сторін, сформулюйте поправки до законопроекту та озвучте їх під час пленарного засідання (на етапі уточнювальних запитань).</p>
<p>Народний депутат 11 (позафракційний) Ознайомтеся з законопроектом. Ваш родич володіє видавництвом методичних посібників та робочих зошитів. Ви розумієте, що прийняття даного законопроекту негативно вплине на його бізнес. Переконайте в кулуарах як мінімум одного народного депутата проголосувати проти цього законопроекту, не називаючи основної вашої мотивації.</p>	<p>Народний депутат 12 (позафракційний) Ознайомтеся з законопроектом. Ваш родич володіє видавництвом методичних посібників і робочих зошитів. Ви розумієте, що ухвалення цього законопроекту позитивно вплине на його бізнес. Переконайте в кулуарах щонайменше одного народного депутата проголосувати за цей законопроект, не називаючи основної вашої мотивації.</p>

<p>Журналіст Візьміть не менше трьох інтерв'ю у народних депутатів та у громадськості, які обстоюють різні позиції. Проведіть «пряме включення» з Верховної Ради України з основними підсумками після завершення голосування.</p>	<p>Журналіст телеканалу «Рада» Візьміть не менше трьох інтерв'ю у народних депутатів та у громадськості, які виступають за різні позиції. Проведіть «пряме включення» з Верховної Ради України з основними підсумками після завершення голосування.</p>
<p>Представник громадськості 1 Ознайомтесь з законопроектом. Зініціюйте громадську кампанію зі збору підписів, мітинг, онлайн-петицію чи лист-звернення до народного депутата щодо підтримки законопроекту. Дайте інтерв'ю журналістам і поясніть власну позицію.</p>	<p>Представник громадськості 2 Ознайомтесь з законопроектом. Зініціюйте громадську кампанію зі збору підписів, мітинг, онлайнпетицію чи лист-звернення до народного депутата щодо неприпустимості ухвалення законопроекта. Дайте інтерв'ю журналістам та обґрунтуйте власну позицію.</p>

РОЗДІЛ 4. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ — ВІДКРИТИЙ ПАРЛАМЕНТ: РОЗУМІЄМО

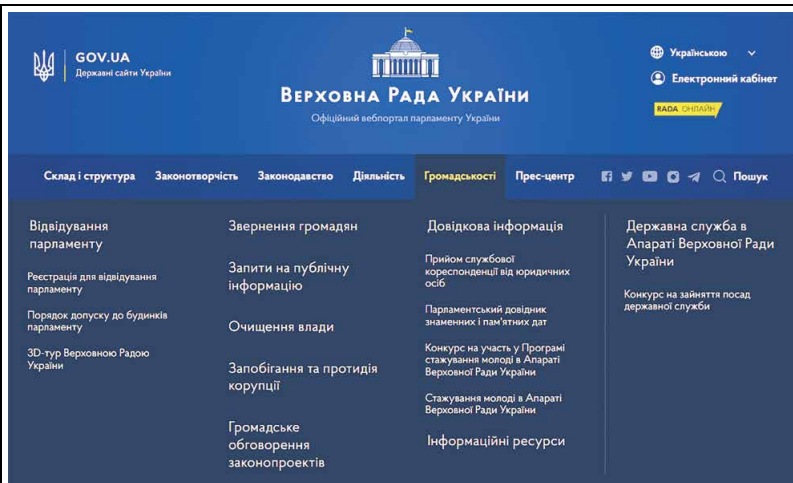
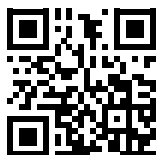
Тема 4.1. Як взаємодіяти із парламентом?

Тема	4.1. Як взаємодіяти із парламентом?
Зміст теми	Інструменти політичної партисипації громадян / громадянок: звернення, електронна петиція, парламентські слухання, обговорення законопроектів, запит на публічну інформацію, мирні зібрання тощо. Участь молоді у формуванні державної молодіжної політики. Адвокація
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують можливості взаємодії громадян / громадянок з парламентом, нормативне підґрунтя; ● описують процедури використання інструментів політичної партисипації: звернення, електронна петиція, парламентські слухання, пленарне засідання, запит на публічну інформацію, демонстрація, мітинг, хода, пікетування, адвокація, електронний кабінет громадянина; ● моделюють процес розробки адвокаційної кампанії, націленої на внесення змін до державної молодіжної політики; ● практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; ● демонструють налаштування використовувати різні інструменти участі громадян / громадянок у розгляді державних справ, зокрема через взаємодію з парламентом
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● презентація, робота в парі, робота в групах, обговорення у колі, «мозковий штурм», робота з проблемними питаннями
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	
<ul style="list-style-type: none"> ● Аркуші паперу А1 з відповідними надписами ● Роздруківки успішних практик адвокаційних кампаній ● Роздруківки «Найпоширеніші інструменти адвокаційної кампанії» 	
<ul style="list-style-type: none"> ● Наліпки, маркери ● Закон України «Про основні засади молодіжної політики» 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mindmeister, Jambord, Padlet	
<p style="text-align: center;">Перебіг</p> <p>I етап. Дослідження «Взаємодія громадян з українським парламентом»</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Учні / учениці заздалегідь отримують індивідуальне або групове завдання: звертаючись до Конституції України, Закону України «Про звернення громадян», вебпорталу парламенту України, дослідити процедури використання інструментів політичної партисипації: звернення, електронна петиція, парламентські слухання, пленарне засідання, запит на публічну інформацію, демонстрація, мітинг, хода, пікетування, адвокація, електронний кабінет громадянина. Свої напрацювання вони мають узагальнити на аркуші паперу формату А4 за шаблоном. 	

Взаємодіємо з Верховною Радою України

Назва інструменту:	
Символічна візуалізація інструменту:	
Що?	опис мети застосування
Яким чином?	опис процедури застосування
Для чого?	опис переваг застосування
Джерело інформації:	

(Кожен учень / кожна учениця або група рандомно обирає інструмент, який досліджуватиме.)

Громадськість. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://www.rada.gov.ua/>

- Учні / учениці прикріплюють за допомогою двосторонньої клейкої стрічки або прищіпок аркуш паперу з описом інструменту до одягу на грудях. Усі довільно рухаються у просторі і за сигналом учителя / учительки на хвилину об'єднуються у пари та презентують один одному інструменти. Процедура повторюється 3–5 разів. Обов'язкова умова: щоразу об'єднуватися у пари з різними учнями / ученицями.

II етап. Практикум «Адвокація»

- Далі усі сідають у коло. Вчитель / вчителька мотивує учнів / учениць поділитися своїми роздумами стосовно наявних можливостей взаємодії громадян із парламентом, а далі ознайомлює їх з адвокацією.

Довідково

Стаття 39, 40. Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. **Конституція України**
Закон України «Про звернення громадян України»

Адвокація — це комплекс дій, спрямованих на те, щоб переконати і вплинути на тих, хто тримає у своїх руках державну, політичну або економічну владу, впровадити і реалізувати державну політику таким чином, щоб це принесло користь тим, у кого менше політичної влади і менше економічних ресурсів.

Адвокація — це дії, що здійснюють люди або організації з метою впливу на прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівні щодо вдосконалення або змін у політиці.

Адвокація — це процес, спрямований на зміну політики, законів і практик, які використовують впливові люди, групи та заклади. Мета адвокації — «просунути» певний погляд, ідею, точку зору, групу людей, чи певну справу шляхом трансформації чи впровадження певної публічної практики.

Адвокація — це побудова продуктивних відносин між урядовцями та тими, кому вони служать (громадянами).

Довідково

Громадська участь: підготовка аналітики, адвокація та втілення змін / П. Казмеркевич, О. Коваленко, О. Гвоздік, І. Тітаренко. Київ : ФОРМ Ямчинський О. В., 2019. 64 с.
URL: <https://rm.coe.int/coe-handbook-on-advocacy-policy-analysis-and-development-ukr/168097ed36>

Політично грамотна адвокація. Посібник з ефективної адвокації прав громадянського суспільства в інтересах сталого розвитку / Проєкт «Жінки України: залучені, спроможні, незламні». Київ, 2021. 61 с.
URL: <https://www.pactukraine.org.ua/sites/default/files/2021-12/PoliticallySmartAdvocacyUkr.pdf>

Станкевич-Волосянчук О. І. Адвокація як метод впливу: практичний посібник / Проєкт «Програма обміну кращими практиками у сфері адвокації між ОГС України “Вчимося адвокації”». Ужгород, 2013. 80 с.
URL: https://ekospha.org/wp-content/uploads/2020/04/advocacy_manual.pdf

- Вчитель / вчителька пропонує конкретні приклади і просить учнів / учениць виявити, який з них є адвокацією, який — ні:

Кейс 1

Ще кілька місяців тому біля входу на Ваше подвір'я через пошкодження асфальту з'явилася яма. Це створює небезпеку як для машин, так і для пішоходів. Кілька сусідів вже зняли цю ситуацію на відео та опублікували на своїх сторінках у соцмережі.

Це не адвокація, оскільки Ви не звернулися в конкретну структуру або до конкретної особи. Це було б адвокацією, якби в публікації була вказана (позначена тегами) конкретна уповноважена структура або особа, як-от відділ дорожньої / транспортної безпеки, наприклад.

Кейс 2

Населення вимагає збільшення робочих годин громадського транспорту. Ви вже підготували лист, який підписали понад 100 осіб, і надіслали його місцевій владі. Минуло кілька тижнів, але відповіді немає.

Це — адвокація, попри те, що Ви не отримали бажаного результату. Адвокація — це процес, незалежно від того, яким буде результат.

Кейс 3

Біля нового дитячого садка на дорозі не було відповідного знака. Батьки вихованців вже говорили про це в місцевій телепередачі і звернулися по допомогу до відповідних структур. Через два тижні Ваше прохання задовольнили і поставили дорожній знак.

Це — адвокація з бажаним результатом.

- Далі вчитель / вчителька ознайомлює з етапами адвокаційної кампанії (аналіз, планування, адвокаційні дії, оцінювання результатів) та пропонує учням / ученицям рандомно об'єднатися у кілька груп. Кожна група отримує опис успішної адвокаційної кампанії молоді й має визначити, які права молоді були проадвокатовані та хто був «мішенню» адвокаційної кампанії.

Довідково

Адвокату як профі: приклади адвокаційних кампаній молодіжних рад.

URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/advocacy_cases_digest.pdf

Посібник з адвокації прав молоді.

URL: <https://fundraiser.games/uploads/files/materials/17/d237fe941486c909e5f48f55d8f04c75.pdf>

The Power of Youth: ефективні інструменти участі молоді. Короткий виклад. 2019.

URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/3556/file/Youth%20participation%20Summary%20in%20Ukrainian.pdf>

- Усі сідають у коло. Спікери від груп представляють результати досліджень адвокаційних кампаній, вчитель / вчителька записує на дошці узагальнені права молоді, які були проадвокатовані, та мішені адвокаційної кампанії. Далі він / вона ознайомлює з найпоширенішими інструментами (формами) адвокаційної кампанії (див. додаток до теми), однак зазначає, що цей перелік не є вичерпним.
- Далі вчитель / вчителька розміщує на дошці аркуш паперу формату A1 із заздалегідь зробленими надписами:

Державна молодіжна політика

Права молоді на забезпечення житлом	Права молоді у сфері освіти	Права молоді у сферах культури, туризму
Права молоді у сфері охорони здоров'я та оздоровлення	Права молоді у сферах фізичної культури, спорту, туризму	Права молоді у сфері відпочинку
Гарантії молоді у сфері зайнятості та підприємництва	Підтримка молодих сімей	Підтримка обдарованої молоді

- Учні / учениці мають написати на наліпках теми перспективних адвокаційних кампаній щодо просування прав молоді з умовою, що мішенню адвокаційної кампанії є український парламент, отже, адвокаційна кампанія націлена на зміну політики на державному рівні, що може бути відображено в ініціюванні ухвалення певного закону або постанови.
- За бажанням учні / учениці оформлюють свої тези на наліпках та прикріплюють їх у відповідних позиціях. Далі вчитель / вчителька пропонує усім попрацювати із Законом України «Про основні засади молодіжної політики» та поміркувати над питаннями:
 - Чи дійсно є потреба адвокатувати ці питання на державному рівні? Чому?
 - Якщо «так», то яким чином?
 - Якщо «ні», то на якому рівні їх потрібно адвокатувати? Яким чином? Хто має це робити?

Довідково

Закон України «Про основні засади молодіжної політики»

Розділ III. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації молодіжної політики

Розділ VI. Особливості реалізації окремих прав молоді

- На знак згоди, що це має робити молодь, учні / учениці мають підійти та покласти свою долоню на вчительську.
- На завершення навчальної активності вчитель / вчителька може запропонувати учням ученицям об'єднатися в ініціативні групи розробити адвокаційні кампанії з просування прав молоді на місцевому рівні, тобто у їхньому населеному пункті чи територіальній громаді.

Джерело для натхнення

Заняття 2. Адвокація. Розділ II. Впливаємо на прийняття рішень та відстоюємо інтереси суспільства. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с.

URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf

Додаток до теми

Найпоширеніші інструменти адвокаційної кампанії¹

Петиції	
За умови правильного використання петиції можуть стати потужною зброєю. Особливо дієві ті петиції, в яких чимало людей висловлюються на підтримку тієї чи іншої кампанії, особливо за участі засобів масової інформації	Візуалізувати
Кампанія листів	
Написання індивідуальних листів вимагає від учасників більше часу й енергії, ніж петиції. Якщо ви плануєте зустріч з офіційною особою, заздалегідь організуйте збір кількох десятків листів. Половину надішліть поштою заздалегідь, а решту беріть із собою на зустріч. Це завжди справляє враження	
Зустріч з офіційною особою	
Це одна з найефективніших тактик. Якщо є можливість, беріть із собою підготовлені заздалегідь листи і петиції: так ви продемонструєте, що маєте чимало прихильників	
Телефонна кампанія	
У деяких випадках ситуація потребує термінового реагування і на листи або зустрічі немає часу. Тоді краще провести телефонну кампанію. Це дасть можливість висловити свою думку особисто і безпосередньо	

¹ Заняття 2. Адвокація. Розділ II. Впливаємо на прийняття рішень та відстоюємо інтереси суспільства. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с. URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf

Використання засобів масової інформації	
Використання масмедіа — один з ефективних шляхів впливу на особу, яка ухвалює рішення. Співпрацю з масмедіа треба добре спланувати	
Акції	
Форма визначається залежно від головної мети: ви або проти чогось, або за щось	
Творчі акції (флешмоби)	
Враховуючи нинішній життєвий ритм, творчі акції — ефективна можливість не тільки для привернення уваги, а й для інформування людей стосовно того чи іншого питання	

Тема 4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?

Тема	4.2. Як взаємодіяти з народним депутатом / народною депутаткою України?
Зміст теми	Приймальня народного депутата / народної депутатки України. Звіт народного депутата / народної депутатки України. Помічник(-консультант) / помічниця(-консультантка) народного депутата / народної депутатки України
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: <ul style="list-style-type: none"> ● характеризують можливості взаємодії громадян / громадянок із народним депутатом / народною депутаткою України та їх нормативне підґрунтя; ● описують процедури використання таких інструментів взаємодії з народним депутатом / народною депутаткою України: звітування народного депутата / народної депутатки України, прийом народного депутата / народної депутатки України, звернення до народного депутата / народної депутатки України; ● моделюють процес обговорення звіту народного депутата / народної депутатки України перед виборцями; ● практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; ● демонструють налаштування використовувати різні інструменти участі громадян / громадянок у суспільно-політичному житті, зокрема через взаємодію з народними депутатами / депутатками України
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● гра-тренажер, робота з відео, робота з вебпорталом, робота в групі / парі
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення <ul style="list-style-type: none"> ● Технічні засоби для перегляду відео ● Ватман / аркуші формату А4, фломастери, олівці ● Роздруковані витяги з юридичних документів Або <ul style="list-style-type: none"> ● Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі	

Перебір

- Усі сідають у коло. Вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям поміркувати над запитаннями: Як ми можемо взаємодіяти з народними депутатами /депутатками України?
 - Для чого створюються приймальні народного депутата / народної депутатки України?
 - Як записатися на прийом, подати звернення до народного депутата / народної депутатки України?
 - Які повноваження та обов'язки мають помічники народного депутата / депутатки України?
- Далі вчитель / вчителька пропонує учням / ученицям переглянути відео «Як правильно працювати з депутатами. Відеопідказка для активних громадян» (YouTube. URL: <https://youtu.be/5mvzuV-YJxE>) та спонукає до роздумів:
 - Що нового ви дізнались про діяльність народного депутата / депутатки?
 - Чому, на вашу думку, закон передбачає такі механізми взаємодії?

Довідково

Із Закону України «Про статус народного депутата України»

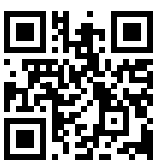

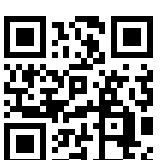
Стаття 24. Народний депутат зобов'язаний: 11) постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, а у разі необхідності повідомляти про них Верховну Раду України та її органи, вносити пропозиції та вживати в межах своїх повноважень заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; 12) інформувати виборців про свою депутатську діяльність через засоби масової інформації, на зборах виборців періодично, але не рідше двох разів на рік; 13) розглядати звернення виборців відповідно до вимог та в порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян». Народний депутат розглядає всі одержані ним пропозиції, заяви та скарги виборців, узагальнює їх, за необхідності вносить відповідні пропозиції до Верховної Ради України та її органів, а також до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У разі необхідності народний депутат надсилає пропозиції, заяви та скарги громадян органам державної влади, органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам, установам та організаціям, до повноважень яких входить розгляд звернень громадян чи вирішення порушених у них питань по суті. Про результати розгляду пропозицій, заяв та скарг громадян органи та посадові особи зобов'язані повідомити громадянина, від якого надійшло звернення, і народного депутата у терміни, встановлені Законом України «Про звернення громадян»; 14) проводити особистий прийом громадян у дні, визначені Верховною Радою України для роботи з виборцями. 15) здійснювати безпосередньо або із залученням своїх помічників-консультантів, представників громадськості контроль за розглядом у органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях пропозицій, заяв та скарг громадян, які надійшли на його ім'я; ...

Стаття 34. Народний депутат може мати до тридцяти одного помічника-консультанта. Помічники-консультанти народного депутата працюють за строковим трудовим договором (на постійній основі чи за сумісництвом) або на громадських засадах.

- Після цього вчитель / вчителька наголошує на тому, що власне, до інструментів взаємодії з народним депутатом / народною депутаткою України окрім звернення, належить ще й безпосередньо прийом народного депутата / народної депутатки України та звітування. У формі мозкового штурму відбувається опрацювання з учнями / ученицями питання:
 - Що можна вважати показником ефективності роботи народного депутата / народної депутатки?
- Варіанти відповідей:
 - виконання передвиборчої програми;
 - відсутність пропусків засідань Верховної Ради;
 - кількість підготовлених законопроектів;
 - кількість проведених зустрічей з виборцями;
 - кількість опрацьованих звернень виборців;
 - заповнена податкова декларація за поточний рік;
 - активні профілі у соцмережах

Довідково

Інститут репутації — норми, які формують репутацію, для взаємодії з об'єктом, а також це офіційні та неофіційні закони, які можуть цю репутацію відновити у разі виникнення проблемної ситуації.

<ul style="list-style-type: none"> • наявність позитивних згадок у ЗМІ; • відсутність негативних згадок у ЗМІ, відкритих судових справ тощо; • доцільне використання пілг (відшкодування вартості оренди житла і т. д.); • репутаційні ризики; • звітування про діяльність. <ul style="list-style-type: none"> ● Далі вчитель / вчителька рандомно об'єднує учнів / учениць у групи та пропонує дослідити за одним чи кількома показниками ефективність роботи народних депутатів. <ul style="list-style-type: none"> ● Презентація напрацювань груп супроводжується обговоренням запитань: <ul style="list-style-type: none"> • Які є можливості для взаємодії громадян / громадян з народним депутатом / народною депутаткою України? • Чому важливо оцінювати ефективність роботи народних депутатів / депутаток? • Якою є роль громадськості у формуванні інституту репутації? ● Навчальна активність може завершитися пропозицією вчителя / вчительки учням / ученицям скласти сенкан на тему «Народний депутат / народна депутатка України». 	
   	<p>Джерело для натхнення Роз'яснення та реєстри Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/uk/</p> <p>Рух «ЧЕСНО». URL: https://www.chesno.org/</p> <p>Проекти Bihus.Info. URL: https://bihus.info/projects/deklaracii/</p> <p>Атестація депутатів місцевих рад. URL: https://attestation.in.ua/</p>

Тема 4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»

Тема	4.3. Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»
Зміст теми	Орієнтовний тематичний зміст базується на інформації про представницьку демократію та парламентаризм в Україні, опрацьовану здобувачами освіти під час розгляду попередніх тем

Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розробляють і проводять для учнів та учениць свого закладу освіти навчальний квест з теми представницької демократії та парламентаризму в Україні; ● практикують командну роботу, співпрацю та взаємодію з іншими у різних навчальних ситуаціях, ефективну роботу з різними джерелами інформації, креативний підхід у розв'язанні завдань; ● пояснюють фактори, які допомогли досягти успіху під час проведення навчального квесту або призвели до виникнення проблеми; ● налаштовані продовжувати досліджувати парламентаризм в Україні та світі
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> ● навчальний командний квест
<p>Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Банери «Верховна Рада України відкрита для дітей» ● Інформаційні плакати «Як працює Верховна Рада України», «Мій Парламент: розумію і впливаю!» 	
<ul style="list-style-type: none"> ● Роздруковані в необхідній кількості додатки ● Примірники Конституції України, або роздрукований IV розділ Конституції України «Верховна Рада України» ● Помічники вчителя на станціях квесту (опційно) ● Канцтовари ● Мобільні гаджети з доступом до інтернету 	
<p>Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google презентація, онлайн-дошки, гра PlayFactile</p>	
<p style="text-align: center;">Перебір</p> <p>Планується, що на одному із завершальних уроків курсу, учні / учениці продемонструють свої знання та вміння, розробивши й провівши квест з теми представницької демократії та парламентаризму в Україні для здобувачів і здобувачок свого закладу освіти.</p> <p>А спільна, нехай навіть і віртуальна, мандрівка учнів / учениць до загадкової Верховної Ради України збуджуватиме уяву і триматиме стійкий інтерес до тематики курсу навіть у тих, які не вивчали цей курс.</p> <p>За основу навчального квесту рекомендуємо взяти розробки навчальних квестів для учнів 4 та 9 класів у відповідних розділах посібника.</p> <p>Також, звертаємо увагу учнів / учениць на такі засадничі принципи планування і проведення навчального квесту:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Оскільки зазвичай усі планування подібних поїздок чи відкритих заходів роблять дорослі, важливо створити максимум можливості для виховання самостійності і відповідальності учнів / учениць — для учасників квесту обираємо максимально життєві завдання (взяти посвідчення особи, спланувати маршрут за Google картою тощо), для тих, хто його проводитиме — визначити тематики станцій, спланувати фіксації результатів, розподілити обов'язки (SCRUM-технологія — дошка з розділами «Зробити», «В процесі», «Готово»). ● Усі завдання, запропоновані на станціях, повинні мати різне змістовне і результативне наповнення, щоб урізноманітнити діяльність учнів / учениць на кожному етапі. При цьому важливо зберегти загальну тематичну канву і націленість на кінцевий результат. ● Для розвитку креативності та стимулювання тактильних навичок учнів / учениць варто запланувати такі завдання квесту, щоб учасники / учасниці постійно щось створювали, писали, малювали, клеїли, сканували... <div data-bbox="1018 1012 1474 1283" style="border: 2px solid red; padding: 10px; margin-top: 20px;"> <p><i>Довідково</i></p> <p>Квест (з англ. <i>quest</i> — пошук, пригоди) — спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань, об'єднаних спільною сюжетною лінією.</p> </div>	

- Повинен існувати спільний сюжет квесту, а на кожному етапі учасники / учасниці можуть здобути лише якусь частинку. Переходити до виконання наступного завдання вони можуть лише після виконання чергового завдання.
- Завдання повинні бути не занадто складними, але й не занадто простими і перевіряти не механічне засвоєння інформації, а креативність та оригінальність її застосування. Обсяг інформації варто дібрати відповідно до рівня пізнавальних можливостей учнів / учениць певного віку.
- Важливою є спільність дій та неможливість одному учаснику / учасниці самотійно виконати усі завдання. Кількість учасників / учасниць також має відповідати завданням квесту, кожен учень / кожна учениця повинен / повинна брати участь у роботі.
- Варто врахувати розгортання можливої конкуренції між групами і після завершення квесту. Важливо чітко озвучити правила проходження та правила оцінювання квесту на початку гри, самим також потрібно дотримуватися їх. Продумати, як мінімізувати ризики «справедливого / несправедливого» оцінювання і розгортання конфліктних ситуацій.

Щодо варіантів фіксації поточних результатів квесту, можна подумати над такими сценаріями:

- 1) учні / учениці поступово заповнюють великий ватман, додаючи до нього елементи, отримані на кожній із станцій;
- 2) помічник / помічниця на станції фіксує виконання завдання на маршрутному листі команди, а наприкінці квесту команда здає матеріали одним комплектом.

У відповідальних на станції повинен бути чіткий інструктаж та за можливості зразки якісно виконаних завдань.

Чіткий інструктаж з озвученням правил гри необхідний і для усіх учасників / учасниць квесту, важливо добре продумати і окремо роз'яснити критерії оцінювання. Рекомендуємо не пропускати команду на наступну станцію, якщо завдання виконано менш ніж наполовину, а для фінального оцінювання брати за основу: швидкість проходження квесту і повноту виконання завдань. Також можна продумати і штрафні бали за грубе порушення учасниками / учасницями загальних правил.

Щодо об'єднання учнів / учениць у команди для проходження квесту рекомендуємо просте жеребкування, пояснюючи вибір цього методу, зацентруйте увагу учнів / учениць на важливості формувати вміння знаходити спільну мову та працювати в команді з різними людьми.

Цікавою родзинкою підведення підсумків квесту може стати коротка презентація кінцевих результатів командами. Тут гранично важливим є чіткий ліміт часу.

Також рекомендуємо провести загальну рефлексію з учасниками / учасницями квесту — обговорення у загальному колі. Упевнені, учні / учениці захочуть поділитися своїми емоціями.

Таку саму загальну рефлексію, але вже з учнями / ученицями, які планували і проводили квест, також потрібно провести. Окрему увагу варто звернути на проблемні питання, які виникали та поміркувати, як мінімізувати ризики повторення.

Додаток до теми

Зразок SCRUM дошки

Дата	Зробити	В процесі	Готово
30.03	 		
31.03			
01.04			
02.04			
03.04			

Тема 4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»

Тема	4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо»
Зміст теми	Верховна Рада України — місце, де твориться демократія
Цілі / очікувані результати	<p>Учні / учениці:</p> <ul style="list-style-type: none"> • володіють знаннями про мету, процедуру та правила проведення оксфордських дебатів; • практикують навички аргументування своєї позиції, аналізу аргументів інших та формулювання контраргументів; • наводять приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із розвитком парламентаризму, пояснюють їхній вплив на людину, певні соціальні групи та суспільство в цілому; • визнають цінність парламенту як демократичної інституції в контексті створення умов для гідного життя людей та верховенства права; • відстоюють позицію про значимість Верховної Ради України в життєдіяльності нашої держави та співучасті громадян / громадянок в управлінні державними справами через взаємодію з парламентом
Навчальні активності	<ul style="list-style-type: none"> • Оксфордські дебати
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення	
<ul style="list-style-type: none"> • Папір формату А4 • Картки для голосування зеленого, червоного і жовтого кольорів 	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mentimeter, Google форма	

Перебір	
	<ul style="list-style-type: none"> ● Підготовка. ● Для актуалізації знань з теми дебатів перед їх проведенням учням / ученицям можна запропонувати перегляд інформаційних відео, наприклад, освітнього фільму «Як працює парламент». URL: https://www.youtube.com/watch?v=pmKn6XjXbol
	<ul style="list-style-type: none"> ● Під час вибору тез для розгляду вчитель / вчителька має врахувати, наскільки глибоко розглядалося питання ролі Верховної Ради України як демократичної інституції у просуванні цінності прав людини та верховенства права, і підібрати такі тези, які були б посильними для розуміння. ● Для підготовки рекомендовано розглянути поняття, які мають стосунок до теми дебатів. Так, учні / учениці сідають по колу та витягують із заздалегідь підготовленого набору карток із поняттями по одній картці тильним боком догори, кладуть перед собою, не зазираючи в неї. Учень / учениця бере свою картку і читає записане на ній поняття; підводячись зі стільця, він / вона має трохи часу подумати, що можна сказати про це поняття. Далі учень / учениця лаконічно (одним реченням) пояснює своє поняття іншим. Після цього наступний / наступна бере свою картку і повторює процедуру. Учні / ученицям не слід брати свої картки, поки до них не дійде черга. Якщо кількість основних понять є меншою за кількість учнів / учениць, то картки з написами понять можуть повторюватися. Таким чином буде можливість ознайомитися із різними тлумаченнями одного і того самого поняття. За потреби вчитель / вчителька має уточнити / відкоригувати тлумачення того чи іншого поняття. ● Для змістовної підготовки на тему «Верховна Рада України — місце, де твориться демократія» можна використовувати цитати про політику, демократію, парламентаризм, взяті до прикладу з публікацій офіційного інформаційного видання Верховної Ради України «Голос України».
	<p>«Досі часто ототожнюють поняття “парламент” і “парламентаризм”, хоча парламенти існують за різних форм правління, в т. ч. і у монархіях. Парламенти є майже у всіх країнах, однак парламентаризм, як система державного управління, передбачає, що головні функції належать парламенту, чітко розподілено законодавчі та виконавчі функції влади, парламент працює на постійній основі та є вищим законодавчим представницьким органом у державі» (В. Гошовська).</p> <p><i>Джерело:</i> Шевченко А. Парламентаризм не можна підмінювати провокуючими технологіями. Голос України. 25 жовтня 2018. URL: http://www.golos.com.ua/article/309179</p>
	<p>«На жаль, в Україні стало традицією, коли майже весь склад парламенту змінюється після чергової революції. Цю традицію треба змінювати. До парламенту мають заходити люди, які хочуть і можуть щось зробити, і політичні партії, які будуються не лідерами чи фінансовими групами, а створюються знизу догори» (Н. Веселова).</p> <p><i>Джерело:</i> Шевченко А. Парламентаризм не можна підмінювати провокуючими технологіями. Голос України. 25 жовтня 2018. URL: http://www.golos.com.ua/article/309179</p>
	<p>«Головна проблема — у політичній корупції, маніпулюванні ЗМІ свідомістю людей. Пора вносити відповідальність як політиків, так і ЗМІ за маніпулювання свідомістю людей... Політики повинні бути в першу чергу державниками, а не популістами, у т. ч. і вміти приймати непопулярні рішення» (О. Барна).</p> <p><i>Джерело:</i> Шевченко А. Парламентаризм не можна підмінювати провокуючими технологіями. Голос України. 25 жовтня 2018. URL: http://www.golos.com.ua/article/309179</p>

	<p>«У всі часи молодь завжди була і залишається рушійною силою будь-якої держави. Від принципів й ідеалів, які ви несете в серці сьогодні, залежить те, як наша країна буде розвиватися та жити завтра... Попри непростий для країни час єдиний законодавчий орган держави робить усе, щоб гідні представники нашої молоді отримали заслужені нагороди» (Р. Стефанчук).</p> <p><i>Джерело:</i> Нині — час великих людей, і серед них багато відданої нашій державі молоді. Голос України. 27 грудня 2022.</p> <p>URL: http://www.golos.com.ua/article/367163</p>
	<p>«Велике значення у системі парламентського конституціоналізму має конституційна правосвідомість як особливий вид правової свідомості і правової відповідальності перед державою і суспільством за кожний проголосований (підтриманий) без дотримання процедур «другого і третього читання законопроектів з моментальним голосуванням» у деяких випадках, що неприйнятно для кожного парламенту, що мало своє вираження втручанням у правову систему непродуманих за смыслом багатьох законопроектів» (А. Селіванов).</p> <p><i>Джерело:</i> Селіванов А. Верховна Рада України — основа сучасного парламентаризму і правопорядку. Голос України. 10 грудня 2021.</p> <p>URL: http://www.golos.com.ua/article/354245</p>
	<p>«Видатний політичний діяч, ключова фігура у розвитку дипломатичної практики XIX століття Клемент фон Меттерніх говорив, що «представницьке правління — це інструмент, на якому можуть грати лише блискучі музиканти, настільки він складний та примхливий». Ці слова, безумовно, не втратили своєї актуальності і сьогодні. Навіть більше — на фоні численних викликів сучасній демократії саме проблема підвищення рівня професіоналізації та компетентності депутатів представницьких органів влади (перш за все парламенту), набуває особливого значення, стає центральною у сучасному політико-управлінському дискурсі» (В. Гошовська).</p> <p><i>Джерело:</i> Гошовська В. Розвиток парламентаризму в Україні: від теорії до практики. Голос України. 11 травня 2022.</p> <p>URL: http://www.golos.com.ua/article/359922</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● Дебатування. ● Учні / учениці вибирають тему, на яку вони хотіли б дебатовати. Потрібно, щоб на основі цієї теми можна було сформулювати відповідне твердження — так звану тезу. Кількість тем залежить від того, скільки є часу і яка кількість учнів / учениць. Так, дебати можна провести на тему «Верховна Рада України — місце, де твориться демократія». Водночас за бажання та часових можливостей цю тему можна деталізувати: створити декілька пар мінігруп, які паралельно готуватимуть аргументи та контраргументи на різні теми, а надалі дебатоватимуть почергово. ● Варіанти висловлювань / тез на тему «Верховна Рада України — місце, де твориться демократія»: <ul style="list-style-type: none"> • Наявність парламенту гарантує демократичність управління в державі. • Парламент функціонує задля створення умов для гідного життя людей та верховенства права. • Спочатку розвиток парламентаризму, а потім сталий розвиток міст і громад. • Громадяни беруть участь в державному управлінні через взаємодію з парламентом. • Повне оновлення складу парламенту є необхідною умовою для покращення його діяльності. • Думка ключових політичних лідерів має вирішальний вплив на ухвалення тих чи інших законів. • Народні депутати при ухваленні законів першочергово думають про прихильність виборців. • Маніпулювання політичних лідерів свідомістю людей не є чимось злочинним. • Кандидати у народні депутати України мають опанувати основи парламентаризму. • Правосвідомість і правова відповідальність громадян є ознакою сучасної демократії в Україні. ● З-поміж учнів / учениць, охочих взяти активну участь у дебатах, вчитель / вчителька створює дві мінігрупи по 4 особи, інші виконуватимуть роль публіки. 	

- З обраної для дебатування теми одна мінігрупа займає ствердну позицію, а інша — заперечну. Це можна зробити шляхом випадкового вибору.
- У разі вибраної як приклад теми «Верховна Рада України — місце, де твориться демократія» рекомендовано, щоб мінігрупи посилалися, якщо є змога, на протилежні в політичному сенсі ідеології та займали відповідну позицію.
- Протягом 10–15 хв. мінігрупи готують аргументи до тем дебатів і, відповідно, учасники / учасниці кожної мінігрупи спілкуються між собою. В цей час вчитель / вчителька може опитати публіку і таким чином з'ясувати, хто як ставиться до цього твердження.
- Далі вчитель / вчителька оголошує тему дебатів. Учасники / учасниці двох мінігруп із протилежними позиціями починають дебати. Вони сідають, наприклад, навпроти один одного. Інші учні / учениці спостерігають за дебатами як публіка.
- У зазначеній нижче послідовності (див. таблицю) ті, хто виступає від кожної мінігрупи, по черзі викладають свою позицію: ствердну і, відповідно, заперечну.

Послідовність виступів учасників двох мінігруп у дебатах

Учасники мінігруп, які займають	
ствердну позицію	заперечну позицію
Доповідач / доповідачка 1 формулює тезу та свою позицію і наводить відповідні аргументи	Доповідач / доповідачка 2 парафразує сказане доповідачем / доповідачкою 1 і наводить контраргументи
Доповідач / доповідачка 3 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами / доповідачками 1–2	Доповідач / доповідачка 4 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами / доповідачками 1–3
Доповідач / доповідачка 5 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами / доповідачками 1–4	Доповідач / доповідачка 6 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами / доповідачками 1–5
Доповідач / доповідачка 7 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами / доповідачками 1–6	Доповідач / доповідачка 8 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами / доповідачками 1–7, після чого резюмує аргументацію

- Кожен доповідач / кожна доповідачка має 2 хв. для викладу своїх аргументів. Вчитель / вчителька при цьому стежить за дотриманням списку доповідачів / доповідачок та часом, перериває виступ у разі порушення регламенту. При цьому залежно від атмосфери, теми й зацікавленості доповідачів / доповідачок рекомендовано не бути надто суворим, а, наприклад, сигналізувати, коли до кінця виступу залишається півхвилини, або зробити так, щоб усі бачили відлік часу (пісочний годинник тощо). Залежно від досвіду і розміру групи можна варіювати часовий регламент виступів. Проте, як показує досвід, тривалість виступу не має перевищувати 5 хв.
- Спостерігачі / спостерігачки уважно слухають і після завершення дебатів вирішують, чий ланцюжок аргументів був переконливішим. Це легко зробити, наприклад, за допомогою питання вчителя / вчительки до учнів / учениць про те, хто після дебатів згоден із захисниками «ствердної» позиції, а хто — ні. Для відображення загальної думки учні / учениці можна визначити голосуванням. Таке голосування також можна провести з використанням карток зеленого, червоного та жовтого кольорів.

- Рефлексія (Питання для обговорення у колі):
 - Як ви почуваетесь після дебатів і чому?
 - Що ви дізналися про себе? Про інших?
 - Що ви дізналися про політику?
 - Що ви дізналися про демократію?
 - Чи завжди те, що ми говоримо і чуємо, таке однозначне, як іноді здається?
 - Чи змінювали ви свою думку під час дебатів і чому?
 - Про що ви хотіли б поміркувати більше після нашої сьогоднішньої зустрічі?
 - Чому ви навчилися? Де можна застосовувати здобуті навички?
 - Які б поради ви запропонували іншим для поглиблення знань з теми, яку ми сьогодні розглядали?
 - Що ви берете із нашої сьогоднішньої зустрічі в повсякденне життя?

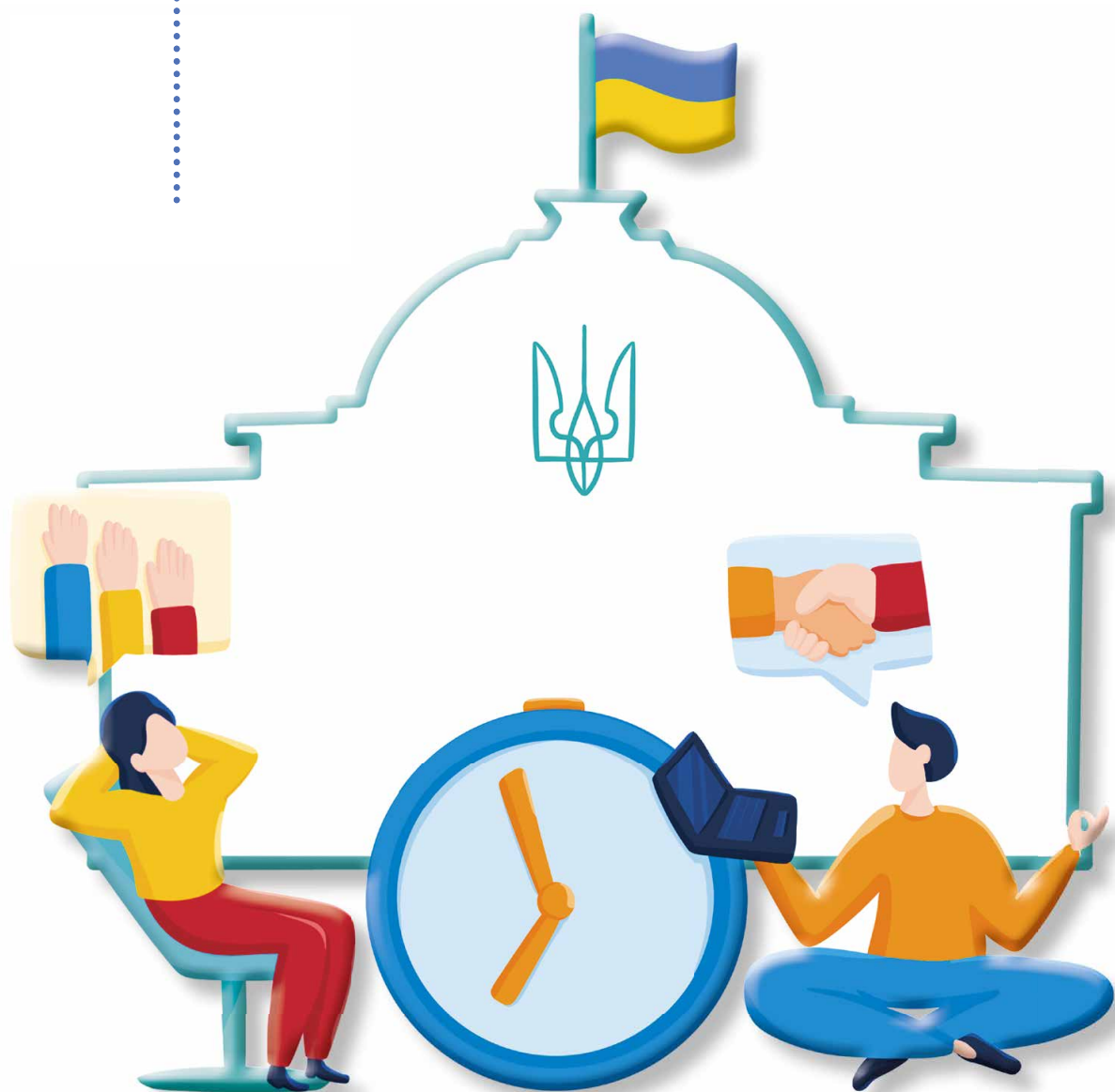
Джерело для натхнення

Заняття 6. Вправа 3. Оксфордські дебати. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с.

URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf

ПАРЛАМЕНТСЬКА ПРОСВІТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС.

Вибори для дітей
і молоді M18

Для здійснення парламентської просвіти в позаурочний час з 2015 в Україні успішно використовується формат моделювання участі дітей і молоді у виборчому процесі.

У рамках Всеукраїнської ініціативи щодо здійснення політичної просвіти дітей і молоді, які молодші за 18 років (називаємо їх М18), проводяться моделювання виборів на всіх рівнях — місцеві, парламентські й президентські.

Вибори М18 започатковано в Україні за ініціативи громадських організацій «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики» (Київ) та німецької «DRA. За європейське громадянство» (Берлін). В основу було покладено німецький досвід виховання відповідальних громадян і роботи з молоддю як з майбутніми виборцями, зокрема освітню програму Under 18¹. Його ідея — паралельно з дорослими виборами організувати можливість голосувати дітям, ніби вони вже мають 18 років і право голосу. Перші дитячі вибори відбулися ще в 1996 на одній з імітованих виборчих дільниць у Берліні, де участь взяли лише 20 дітей. U18 сьогодні — це одна з найпоширеніших програм політичної просвіти для дітей і молодих людей у Німеччині. Вибори U18 відбуваються напередодні всіх виборів, а участь у голосуванні беруть понад 230 000 юних виборців.

Вперше вибори М18 в Україні були проведені 17 жовтня 2015 під час місцевих виборів. Вони відбулися в форматі імітаційної гри «Я голосую за мера!» в Києві, Ірпені та Запоріжжі. Імітаційна гра М18 — це відтворення (імітація) процесу виборів до виборчих органів державної та місцевої влади, навчальним результатом якої є сформованість навички культурної (нормативної) участі у виборах, а також розвиток готовності свідомо робити свій громадянський вибір і відповідально займати активну громадянську позицію в суспільстві.

Процес імітації виборів мерів міст був максимально наближений до процесу проведення реальних виборів. Зокрема, було організовано 20 виборчих дільниць, куди прийшли голосувати 3 626 учнів. До організації і проведення виборів М18 були залучені члени шкільного і студентського самоврядування. Саме вони й забезпечували роботу виборчих дільниць, проводили широке інформування та залучення дітей і молоді до участі у проєкті. Були сформовані виборчі комісії з активістів учнівського самоврядування. Учасники комісій пройшли необхідний інструктаж і тренінги щодо процедури організації виборів, які проводили запрошені дорослі фахівці. Активісти здійснювали підготовку необхідної виборчої документації, пошук інформації про кандидатів у мери, оформлення приміщень для голосування та інформаційних стендів. На багатьох дільницях були також створені групи для екзитполу, підготовлені спостерігачі та юні журналісти, оголошені конкурси на кращий плакат, найоригінальнішу урну для виборчих бюлетенів.

«Ми повинні грати в політику сьогодні, щоб завтра політики не гралися нами» — таким стало гасло учасників проєкту М18. Опрацьована модель виборів М18 була реалізована під час усіх наступних виборчих кампаній, зокрема під час виборів до Верховної Ради України.

Моделювання участі дітей і молоді в парламентських виборах. У жовтні 2018 відбулися вибори М18 до Верховної Ради України в форматі всеукраїнської імітаційної гри «Партія моєї мрії». Вибори відбулися на 52 виборчих дільницях

¹ Under 18/ URL: <https://www.u18.org>

в 32 населених пунктах 12 областей України. Всього в голосуванні взяло участь 8785 виборців М18!

Головна особливість виборів М18 «Партія моєї мрії» полягала в тому, що юні виборці голосували за партії, чиї назви були зашифровані за буквами (партія А, партія Б тощо). Діти здійснювали вибір, орієнтуючись тільки на зміст передвиборчих партійних програм за напрямками — Економіка, Соціальні питання, Молодіжні питання, Освіта і Політика. Зміст партійних програм експерти виклали в спеціальному синопсисі. Для внесення в бюлетень було довільно вибрано 10 партій різної ідеології і рейтингів. Зокрема, «Батьківщина», «Блок Петра Порошенка», «Солідарність», «Громадянська позиція», «Народний фронт», «Опозиційний блок», «Правий Сектор», «Радикальна партія Олега Ляшка», «Самопоміч», «Свобода» та «УДАР Віталія Кличка». Діти також могли створити свої партії, написати передвиборні програми. Для цього було запропоновано ще один бюлетень для голосування.

Для організаційного забезпечення гри розроблено методичні рекомендації, як провести гру-вибори «Партія моєї мрії», інструкції всім охочим створити виборчу дільницю і стати учасником мережі М18. Варто наголосити, що вибори М18 — це освітній проєкт, тому строго політично нейтральний. Саме тому агітація за будь-яку політичну силу заборонена і не пропагується жодна політична ідеологія. Результати гри «Партія моєї мрії» не повинні бути використані політичними партіями як інструмент для маніпуляції з результатами голосування М18.

Вибори для дітей і молоді М18 як новий формат парламентської просвіти спрямовані на розвиток політичної участі та формування критичного мислення у юних громадян, здатності аналізувати програму будь-якої політичної партії, незважаючи на її рейтинги, особистість політиків, прихильність батьків тощо. Таким чином, формується політична обізнаність та поінформованість дітей і молоді для їхнього свідомого вибору.

Завдяки участі в виборах юні громадяни України — учасники моделювання та імітаційної гри — опановують основи демократії і механізми партисипації на практиці, навчаються оцінювати політичні програми та працювати в команді для підготовки виборчих дільниць.

Усі заклади загальної середньої та позашкільної освіти, а також громадські організації можуть приєднатися до Всеукраїнської мережі М18 та стати учасниками моделювання виборів для дітей і молоді, які молодші за 18 років, подавши заявку на сайті <https://m18.org.ua/about-us-m18/registration-2.html>.

Довідково про організацію моделювання виборів для дітей і молоді М18:

Заняття 7. Робота дільничної виборчої комісії на «Виборах «М18»: тренінг. Розділ І. Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін: Спілка DRA e.V., 2018. 148 с. URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf

Заняття 8. Проведення «Виборів М18» для дітей та молоді. Розділ І. Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Парашенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін: Спілка DRA e.V., 2018. 148 с.

URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf

Як підготувати дітей до голосування на виборах?

URL: <https://osvitoria.media/experience/vzayemodiya-gromadyanyna-z-derzhavoyu-yak-pidgotuvaty-ditej-do-golosuvannya-na-vyborah/>

Мережа «М18: Ми можемо більше!» у фейсбуці.

URL: <https://www.facebook.com/m18.ukr>

Проект «М18: Ми можемо більше!».

URL: <https://m18.org.ua>

Імітаційна гра «Обираємо наш парламент» / партисипативна ініціатива «Вибори до органів учнівського самоврядування»

Партисипативна ініціатива «Вибори до органів учнівського самоврядування» (узагальнено називатимемо Вибори М18) — ґрунтується на законному праві здобувачів освіти закладів загальної середньої та позашкільної освіти обирати і бути обраними до виборних органів учнівського самоврядування. Вона полягає в організації і проведенні виборів на рівні класної / шкільної учнівської спільноти представників до виборних органів учнівського самоврядування.

● **Важливо:**

- Лише здобувачі освіти можуть бути обрані до складу виборного органу учнівського самоврядування.
- Лише здобувачі освіти мають право голосувати на виборах.
- Кожен здобувач освіти має один голос.
- Процедура виборів повинна бути погоджена заздалегідь.
- Організовано таємне голосування.
- Підрахунок голосів проводять здобувачі освіти під наглядом координатора.

Етапи проведення партисипативної ініціативи «Вибори М18»

I етап: підготовчий

● Завдання координатора / координаторки: • створення ініціативної групи для погодження процедури; • проведення виборів і за потреби розроблення відповідного положення; • отримання згоди від керівника закладу освіти про проведення виборів; • погодження часу і термінів проведення виборів; • поширення інформації серед здобувачів освіти про проведення виборів; • залучення представників / представниць від кожного класу до роботи виборчої комісії; • визначення необхідних ресурсів для проведення виборів	● Завдання виборчої комісії: • укладання списків виборців; • поширення інформації про необхідні умови для реєстрації та проведення реєстрації кандидатів / кандидаток; • встановлення форми та виготовлення необхідної кількості виборчих бюлетенів; • поширення інформації про день, час, місце виборів, умови, необхідні для участі у голосуванні; • консультування щодо процедури голосування під час виборів; • формування списків і реєстрація офіційних спостерігачів / спостерігачок, шкільних ЗМІ, екзитполу; • обладнання приміщення для проведення виборів (підготовка урн для бюлетенів, кабінок для голосування); • запрошення на день виборів представників / представниць ЗМІ, органів місцевого самоврядування, керівника закладу освіти, педагогічних працівників / працівниць, батьків тощо

I етап: основний

● Передвиборча агітація: • випуск кожним / кожною кандидатом / кандидаткою (разом зі своєю ініціативною групою) агітаційного плаката з власною передвиборчою програмою, фотографією та біографією; • проведення кандидатами / кандидатками агітації серед здобувачів освіти на перервах, після уроків; • організація публічних виступів кандидатів / кандидаток: круглі столи, дебати тощо; • дотримання дня тиші: припинення будь-якої передвиборчої агітації за день до виборів, контроль спостерігачів / спостерігачок за виконанням цієї вимоги	● День виборів: • прийняття членами / членкинями виборчої комісії присяги, пломбування урни для голосування; • проведення процедури голосування з дотриманням попередньо визначених часових меж і правил голосування; • підрахунок членами / членкинями виборчої комісії в присутності офіційних спостерігачів / спостерігачок голосів виборців; • встановлення кількості дійсних і недійсних бюлетенів; • прийняття та розгляд можливих скарг щодо дотримання процедури виборів; • заповнення і підписання протоколу лічильної комісії з результатами виборів; • робота впродовж дня виборів екзитполу та шкільних ЗМІ

I етап: завершальний

● Завдання виборчої комісії: • оголошення даних підрахунку голосів, результатів виборів; • поширення інформації про вибори, кількість виборців, кількість тих, хто взяв участь у голосуванні, кількість бюлетенів, у тому числі дійсних і недійсних; • урочисте вручення мандатів обранцям / обраницям	● Завдання координатора / координаторки: • ознайомлення з результатами роботи екзитполу; • висвітлення шкільними ЗМІ інформації про вибори; • обговорення проведених виборів на учнівських зборах, аналіз, оцінювання отриманого досвіду

Вибори М18: ключові ролі

Виборці	Виборець з таємним завданням* (за бажанням)	Спостерігачі / спостерігачки	Кандидат / кандидатки
Голова виборчої комісії	Заступник / заступниця голови виборчої комісії	Секретар / секретарка виборчої комісії	Члени / членкині виборчої комісії
Журналісти / журналістки	Екзитпол	Представник / представниця поліції	Координатор / координаторка

Інструктажі до рольових моделей

Виборці мають:

- ознайомитися з політичними програмами;
- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- підписатися за отриманий бюлетень у списках виборців;
- здійснити свій вибір у кабінці для голосування;
- опустити бюлетень у виборчу урну;
- за бажанням — відповісти на запитання журналістів чи взяти участь в екзитполі.

Виборець з таємним завданням* (за бажанням) має:

- прийти на дільницю і вчинити одне із правопорушень (на вибір):
 - вимагати видачу бюлетеня без документа, що посвідчує особу;
 - вимагати видачу бюлетеня за друга, який відсутній зараз;
 - проголосувати не в кабінці для голосування;
 - намагатися сфотографувати бюлетень у кабінці для голосування;
 - спробувати винести бюлетень;
- за бажанням — відповісти на запитання журналістів чи взяти участь в екзитполі.

Спостерігачі / спостерігачки:

- приходять на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- реєструються у секретаря, надавши документ, що посвідчує статус спостерігача;
- стежать за дотриманням процедури виборів;
- фіксують порушення;
- голосують після усіх виборців;
- ставлять свій підпис у протоколі.

Кандидат / кандидатки мають:

- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- прийти на дільницю з документом, що підтверджує статус кандидата / кандидатки;
- спостерігати за дотриманням процедури виборів;
- підписатися за отриманий бюлетень у списках виборців;
- здійснити свій вибір у кабінці для голосування;

- опустити бюлетень у виборчу урну.

Голова виборчої комісії повинен / повинна:

- отримати виборчу документацію у координатора / координаторки виборів (імітаційної гри) разом із заступником / заступницею, секретарем / секретаркою та представником / представницею поліції;
- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- мати документ, що підтверджує статус голови;
- скласти присягу члена виборчої комісії (ВК);
- оголосити про початок голосування;
- спостерігати за дотриманням процедури виборів;
- оголосити про завершення голосування;
- підрахувати голоси після завершення голосування;
- поставити свій підпис у протокол;
- передати протокол та виборчу документацію координатору / координаторці виборів (імітаційної гри).

Заступник / заступниця голови виборчої комісії:

- отримує виборчу документацію у координатора / координаторки виборів (імітаційної гри) разом з головою, секретарем / секретаркою і представником / представницею поліції;
- приходить на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- має з собою документ, що посвідчує статус заступника / заступниці,
- складає присягу члена ВК;
- спостерігає за дотриманням процедури виборів;
- рахує голоси після завершення голосування;
- ставить свій підпис у протокол;
- передати протокол та виборчу документацію координатору / координаторці виборів (імітаційної гри).

Секретар / секретарка виборчої комісії повинен / повинна:

- отримати виборчу документацію у координатора / координаторки виборів / імітаційної гри разом із головою, заступником / заступницею та представником / представницею поліції;
- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- мати з собою документ, що посвідчує статус секретаря / секретарки;
- скласти присягу члена ВК;
- зареєструвати спостерігачів / спостерігачок, журналістів / журналісток;
- приймати скарги на порушення виборчого процесу (якщо такі будуть);
- вести протокол під час підрахунку голосів після завершення голосування;
- поставити свій підпис у протокол.

Члени / членкині виборчої комісії зобов'язані:

- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- мати при собі документ, що посвідчує статус члена / членкині;

- скласти присягу члена ВК;
- перевіряти документ, що посвідчує особу;
- видавати виборчі бюлетені під підпис;
- почергово проголосувати на виборах після усіх виборців;
- підрахувати голоси після завершення голосування;
- поставити свій підпис у протокол.

Журналісти / журналістки повинні:

- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- надати документ, що посвідчує його / її статус, зареєструватися у секретаря ВК;
- взяти інтерв'ю у виборців;
- проголосувати після усіх виборців;
- проінтерв'ювати інших учасників виборчого процесу після завершення голосування;
- підготувати відеосюжет, повідомлення для медіа / соцмереж про проведення виборів / імітаційної гри.

Інтерв'ювери екзитполу мають:

- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу;
- надати за вимогою документ, що посвідчує його / її статус;
- коротко спілкуватися з виборцями, які вже проголосували, пропонувати їм взяти участь в опитуванні;
- оприлюднити прогнозований результат голосування за підсумками екзитполу, дати інтерв'ю журналістам / журналісткам;
- звірити прогнозовані та реальні результати голосування.

Представник / представниця поліції повинен / повинна:

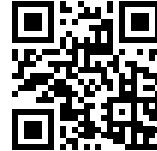
- отримати виборчу документацію у координатора / координаторки виборів (імітаційної гри) разом із головою, заступником / заступницею та секретарем / секретаркою виборчої дільниці;
- прийти на дільницю з документом, що посвідчує особу, посаду, направлення на виконання роботи;
- спостерігати за дотриманням правопорядку;
- за потреби засвідчувати порушення правопорядку на запит секретаря / секретарки чи інших учасників / учасниць виборчого процесу;
- супроводжувати передання протоколу та виборчої документації координаторові / координаторці виборів / імітаційної гри.

Координатор / координаторка:

- погоджує з адміністрацією школи дату та місце проведення виборів / імітаційної гри;
- долучає групу ініціативних учнів / учениць до проведення виборів / імітаційної гри;
- проводить жеребкування рольових моделей;

- видає інструкції учасникам виборів / імітаційної гри;
- проводить навчання / інструктаж членів / членкинь ВК, спостерігачів, інтерв'юверів екзитполу, журналістів / журналісток, представників / представниць поліції;
- організовує та пересвідчується у підготовці виборчої дільниці до початку голосування;
- супроводжує перебіг виборів / імітаційної гри;
- після виборів / імітаційної гри приймає протокол та виборчу документацію.

Методичні матеріали та рекомендації, як організувати та провести моделювання виборів, представлено на сайті <https://m18.org.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Шаблон аркуша не(конспекту) уроку
для вчителя / вчительки

Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо

Розділ: Урок № Дата: Формат: Тема:	Поле для рефлексії <ul style="list-style-type: none"> ● Чи досягнута поставлена мета? Що вдалося, а що ні? Чому? ● Як я знаю, що досяг / досягла того, що планував / планувала? Як це верифікувати (які докази можу надати / навести)? ● Якщо мені довелося б проводити урок ще раз, що я зробив / зробила би так само, а що інакше, що змінив / змінила б, над чим ще експериментував / експериментувала б? ● Що я маю врахувати надалі під час проведення уроків?
Мета:	
Очікувані результати: знання і критичне розуміння уміння та навички ціннісне ставлення	
Перебіг уроку: вступний етап основний етап підсумковий етап	
Необхідні ресурси: інформаційні технічні роздатковий матеріал	
Завдання для учнів / учениць до наступного уроку:	

Шаблон аркуша (не)зошита для здобувачів освіти

Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо

Розділ: Урок № Дата: Формат: Тема:	Поле для нотаток
На початку уроку ¹ — мої цілі:	
<ul style="list-style-type: none"> ● знати ● розуміти ● застосовувати ● аналізувати ● створювати ● оцінювати 	
Ключові слова / поняття теми:	
Корисні джерела:	
Моє завдання до наступного уроку:	
Наприкінці уроку ² — моя рефлексія:	
<ul style="list-style-type: none"> ● мої надбання (набуті знання, нова інформація, нові ідеї) ● близькість до теми (результати діяльності) ● самопочуття (настрій, внутрішні переживання та емоції) ● взаємодія (допомога іншим, робота в команді) ● важливо дізнатися (прогалини в знаннях, труднощі) 	

¹ Що таке таксономія Блума, і як вона працює на уроці. URL: <https://www.criticalthinking.expert/usi-materialy/shho-take-taksonomiya-bluma-i-yak-vona-pratsyuye-na-urots>

² Метод «П'ять пальців». URL: <https://www.pinterest.com/pin/2111131066427597/>

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ І КОРИСНИХ ПОСИЛАНЬ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Загальна декларація прав людини. Неофіційний переклад: Резолюція Ген. Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. № 217 А (III). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Конвенція ООН про права дитини. Офіційний переклад: редакція зі змінами. Резолюція Ген. Асамблеї ООН від 21.12.1995 р. № 50/155. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини: Рекомендація CM/Rec(2010)7, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 11.05.2010. URL: <https://docu.in.ua/wp-content/uploads/2014/01/xartia.pdf>.
4. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верхов. Ради Укр. РСР від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.
5. Конституція України: Документ Верховної Ради України № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про громадянство України: Закон України № 2235-III. Редакція від 5.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.
7. Про Державний реєстр виборців: Закон України № 698-V. Редакція від 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text>.
8. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
9. Про звернення громадян: Закон України № 2939-VI. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
10. Про комітети Верховної Ради України: Закон України № 116/95-ВР. Редакція від 13.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Про освіту: Закон України № 2145-VIII. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
13. Про основні засади молодіжної політики: Закон України № 1414-IX від 27.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.
14. Про повну загальну середню освіту: Закон України № 463-IX. Редакція від 15.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
15. Про політичні партії в Україні: Закон України № 2365-III. Редакція від 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
16. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України № 1861-VI. Редакція від 23.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.
17. Про статус народного депутата України: Закон України № 2790-XII. Редакція від 20.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.
18. Про Центральну виборчу комісію: Закон України № 1932-IV. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text>.
19. Виборчий кодекс України: Документ Верховної Ради України № 396-IX. Редакція від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.

20. Положення про порядок організації та проведення відкритих відвідувальних заходів у Верховній Раді України: Розпорядження Голови Верховної Ради України № 582. Редакція від 28.08.2019. URL: https://www.rada.gov.ua/documents/origin_docum/2592.html.
21. Положення про Апарат Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України № 769/11-РГ. Редакція від 07.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3#Text>.
22. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження КМУ №988-р від 14.12.2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>.
23. Концепції розвитку громадянської освіти в Україні: В редакції розпорядження КМУ № 893-р від 08.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2022-%D1%80#Text>.
24. Про затвердження типових положень про молодіжні ради: Постанова КМУ № 1198-2018-п. Редакція від 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF#Text>.

РЕСУРСИ ВЕБПОРТАЛУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

1. Відділ інформаційних ресурсів та відкритих заходів. Верховна Рада України. URL: <http://lib.rada.gov.ua/index.jsp>.
2. Електронний кабінет громадянина. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv>.
3. Електронний протокол. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_el_h.
4. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
5. Етапи публічної політики. Верховна Рада України. URL: <http://itd.rada.gov.ua/PublicPolicy/uk/stages>.
6. Міжнародна діяльність. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/internactive>.
7. Порядки денні пленарних засідань. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/meeting/awt/71>
8. Результати розгляду питань порядку денного пленарних засідань Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_pd1
9. Статистика голосувань народних депутатів. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_el_h_stat
10. Стенограми пленарних засідань Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr> Стенографічні бюлетені пленарних засідань Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: https://www.rada.gov.ua/documents/Stenbul_pz
11. Термінологія законодавства. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/termin>
12. Управління з питань звернень громадян Апарату Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: <http://vzvernen.rada.gov.ua>
13. Хід пленарних засідань Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/hpz9>

14. Хронологія розгляду питань порядку денного пленарних засідань Верховної Ради України. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_h1
15. 3D тур парламентом. Карти Google. URL: https://www.google.com/maps/@50.447086,30.5373766,3a,84y,317.77h,86.85t/data=!3m7!1e1!3m5!1sAF1QipPOQAVyRBdT_NfS8AJLHxEiIvX6PEizMTqAQbJN!2e10!3e12!7i11000!8i5500

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

1. Абетка політична. Громадянське суспільство і політика : навч. посіб. / [автори-упоряд. А. В. Карташов, О. В. Радченко] ; за наук. ред. О. Радченка. Вид. 11-те, доп. і перероб. Київ : [Міжнародний республіканський інститут], 2016. 48 с. URL: https://iri.org.ua/sites/default/files/resources/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_1.pdf
2. Берроуз Г. Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу. Київ : ТОВ «Гнозіс», 2018. 284 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/IFES-Ukraine-Democracy-from-Theory-to-Practice-Course-Reader-v1-2018-08-29-Ukr.pdf>
3. Голосування поза шаблоном. Практичний посібник щодо підвищення обізнаності молодих виборців. Страсбург : Рада Європи. 2020. 68 с. URL: <https://rm.coe.int/vote-outside-the-box-ukr/16809fc27b>
4. Гриньова М., Іванюк І., Паращенко Л. Громадянська парламентська просвіта в закладах освіти України: Аналіт. звіт за результатами соціол. опитування освітян та учнів. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с. URL: https://edudevelop.org.ua/images/files/Analit_zvit_postorinkovy_2021.pdf
5. Громадянська участь: підготовка аналітики, адвокація та вітлення змін / П. Казмеркевич, О. Коваленко, О. Гвоздік та ін. Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2019. 64 с. URL: <https://rm.coe.int/coe-handbook-on-advocacy-policy-analysis-and-development-ukr/168097ed36>
6. Компас : Посібник з освіти з прав людини за участю молоді. 2-ге вид. / П. Брандер, Л. де Вітте, Н. Гані та ін. Страсбург : [Рада Європи], 2022. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>
7. Культура й практика викладання прав людини: поради, вправи, симуляційні ігри : Метод. зб. для використання в освіт. процесі для 5–11 кл. за результатами проєкту «SIMschool — симуляційні ігри для вивчення прав людини» / Г. Будейчук, О. Войтенко, М. Гриньова та ін. Харків : Вид-во «Дім Реклами», 2021. 220 с. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1YjvHkEV-Df1e-k41nZZL8HH9846N5rZP>
8. Кобець Р. Засади комунікативного супроводу державної політики. Посібник. [Б. м.] : МГО «Інтерньюз-Україна», 2013. 189 с. URL: <https://www.irf.ua/files/ukr/programs/civsoc/kobets.pdf>
9. Лебідь А., Назаров М. Інструменти громадської участі в Україні : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2020. 73 с. URL: https://ppst.sumdu.edu.ua/images/pdf/Posibnik_instrumenty.pdf
10. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе,

- Т. Раше. Берлін : Спілка DRA e.V., 2018. 148 с. URL: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf
11. Мій Парламент: розумію і впливаю : Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ : [Б. в.], 2020. 96 с. URL: https://osvita.rada.gov.ua/documents/metod_doc/73367.html
 12. Партисипація дітей і молоді: міжнародний досвід та практичні рішення : Метод. посіб. для роботи з дітьми і молоддю / В. Штанге, М. Гриньова, Ц. Тавшивадзе, А. Попова та ін. Берлін : [Б. в.], 2020. 202 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1uKta3k5qzLERL3X680kgAKGn3cxGbjY7/view>
 13. Політологія : навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / За наук. ред. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 540 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1854/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_29_10_2018.pdf
 14. Посібник з адвокації прав молоді. 44 с. URL: <https://fundraiser.games/uploads/files/materials/17/d237fe941486c909e5f48f55d8f04c75.pdf>
 15. Серія посібників Ради Європи з Освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини «Живемо в демократії». URL: <https://www.living-democracy.com/uk/teachers/>
 16. Скажи своє слово! Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті. Страсбург — Біла Церква : Видавництво Ради Європи; ТОВ «Час Змін Інформ», 2015. URL: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>
 17. Ткачук А., Ткачук О. Що таке демократія? Знати, розуміти, застосовувати. Посібник для молоді і не тільки. Київ : Видавництво «Юстон», 2020. 96 с. URL: https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/shho-take-demokratiya_sajt.pdf
 18. Тулбокс для вчителів. Програма підтримки освітніх реформ в Україні: «Демократична школа». URL: <https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox/>
 19. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Хартія для кожної людини. 2016. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680699628>
 20. Школа — територія прав людини. Навчально-методичні матеріали з освіти у сфері прав людини для загальноосвітніх навчальних закладів — учасників проекту «Школа — територія прав людини» / О. Козорог, С. Ратушняк, А. Кінаш, С. Буров, О. Войтенко. URL: https://drive.google.com/file/d/10k5vMVKpnsdmgNjTVBEIJLMG_oItoQ9y/view

НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

1. Аліксійчук О. Аналіз тенденцій міжпарламентської взаємодії України та ЄС. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. № 13. С. 26–34. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1067/1214>
2. Батанов О. Парламентаризм як феномен і категорія сучасного конституційного права. Правова держава. 2022. № 33. С. 278–289. URL: http://pravova-derzhava.org.ua/files/pravova-derjava.vipusk-33-_2022_.pdf#page=278

3. Буткалюк Г., Коверко С. Історико-правова генеза парламентаризму в Україні. Подільський науковий вісник. 2019. № 4. С. 107–112. URL: http://pvn.in.ua/images/Magazine/4_2019.pdf#page=107.
4. Гошовська В., Пашко Л., Даниленко Л. Посилення інституційної спроможності Верховної Ради України як умова подолання кризи вітчизняного парламентаризму. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. 2019. № 1. С. 31–42. URL: https://www.researchgate.net/profile/Valentyna-Goshovska-2/publication/338206079_POSILENNA_INSTITUCIYNOI_SPROMOZNOSTI_VERHOVNOI_RADU_UKRAINI_AK_UMOVA_PODOLANNA_KRIZI_VITCIZNANOGO_PARLAMENTARIZMU/links/5f6097b592851c07896793ad/POSILENNA-INSTITUCIYNOI-SPROMOZNOSTI-VERHOVNOI-RADI-UKRAINI-AK-UMOVA-PODOLANNA-KRIZI-VITCIZNANOGO-PARLAMENTARIZMU.pdf
5. Кавилін О. Інституалізація політичної участі молоді в сучасній Україні: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Івано-Франківськ, 2016. 220 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/dis_kavylin.pdf
6. Колюх В. Парламентська республіка в Україні: перспективи й перешкоди. Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 43. С. 176–180. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/198128/198373>
7. Криховецький І. Теоретичні підходи до вивчення історії українського парламентаризму. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького : Журнал. Серія Право. № 13 (25). 2022. С. 69–75. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>
8. Кройтор А. Конституційні засади становлення парламентаризму в Україні. Актуальні проблеми політики. 2017. № 59. С. 223–238. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13761/Кройтор%20А.%20В.%20Конституційні%20засади%20становлення%20парламентаризму.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
9. Павленко В. Вибори та виборча система в Україні: історико-правовий аналіз. Юридична наука. 2020. № 104. С. 485–496. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/117/112>.
10. Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації : монографія / За наук. ред. Л. Кияшко. Київ : Міленіум, 2014. 216 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/9068/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>
11. Сачко Д. Особливості, історія та перспективи сучасного парламентаризму в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 2. С. 74–81. URL: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.10>

ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ

1. А як у них? Світові парламентські практики / Н. Бабинська та ін. 2018. 124 с. URL: <https://rada.opora.ua.org/analityka/a-ia-k-u-nykh/22934-a-yak-u-nikh-svitovi-parlamentski-praktiki-vipusk-2018>
2. Вебінар «Все про електронні петиції до Верховної Ради України». YouTube. URL: https://youtu.be/X2_Ax7p09nA

3. Верховна Рада України відкрита до дітей. Банери. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1XdCeY9loxm-uRkoOCVsvwILZK1GIFWKJ>
4. Взаємодія громадянина з державою: як підготувати дітей до голосування на виборах. YouTube. URL: <https://youtu.be/65Jb4l8Z64o>
5. Вибори «М18». YouTube. URL: <https://youtu.be/IvnqfhGQb3w>
6. Вибори. Цифрові технології. Права людини. Документи Ради Європи. 2020. 280 с. URL: <https://rm.coe.int/elections-digital-human-rights-coe/16809e960a>
7. Відео про депутата. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9vESwst4xrQ>
8. Вірна Н. Місцеві вибори у світі: голосують іноземці та ті, кому 16. Рада. URL: <https://rada.oporaua.org/analitika/a-iak-u-nykh/7447-mistsevi-vibori-u-sviti-golosuyut-inozemtsi-ta-ti-komu-16>
9. Всеукраїнська імітаційна гра-вибори для дітей і молоді М18 2020. YouTube. URL: <https://youtu.be/ashBNOkeNJw>
10. Громадянська парламентська просвіта в умовах війни: зміст, форми, технології. Експертний круглий стіл з нагоди 32-річчя українського парламентаризму. YouTube. URL: <https://youtu.be/Tz74kizcmfA>
11. Гленсі Дж. Де народжується демократія: 10 найдивовижніших парламентів світу. BBC NEWS УКРАЇНА. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/vert_cul/2016/06/160629_vert_cul_worlds_ten_government_buildings_vp
12. Дубле І. Дезінформація та виборчі кампанії. Рада Європи. 2019. 36 с. URL: <https://rm.coe.int/coe-desinformation-and-electoral-campaigns-ukr-final-1-/16809f1593>
13. Екскурсія будинком Верховної Ради України. Верховна Рада України. Бібліотечно-бібліографічні ресурси. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/excursion/arihitecture.html>
14. Електронні петиції — це просто. YouTube. URL: <https://youtu.be/7p-fn65xKTc>
15. Звернення до народного депутата. YouTube. URL: <https://youtu.be/plqmhkQB1vc>
16. Історія українського парламентаризму: від Віча Київської Русі до Верховної Ради України. Верховна Рада України. Бібліотечно-бібліографічні ресурси. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/excursion/parlamentaryzm.html>
17. Кагуй П. 30 років тому. Референдум 1991 року про незалежність України і розпад СРСР (архівні фото). Радіо Свобода. Фотогалереї. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/referendum-pershoho-hrudnia-1991-roku-pro-nezalezhnist-ukrayiny-arkhivni-foto/30287132.html>
18. Константинівська А. А як у них? Взаємодія президента та парламенту. Рада. URL: <https://rada.oporaua.org/analitika/a-iak-u-nykh/19776-a-iak-u-nykh-vzaiemodiia-prezydenta-ta-parlamentu>
19. Константинівська А. А як у них? Електронне голосування. Рада. URL: <https://rada.oporaua.org/analitika/a-iak-u-nykh/23280-a-iak-u-nykh-elektronne-holosuvannia>
20. Маурер А. Цифрові технології у виборах. Питання, висновки та перспективи. Рада Європи. 2020. 70 с. URL: <https://rm.coe.int/ardita-driza-mauer-digital-tech-regul-ukr/16809e7f8e>
21. Мій/Наш парламент. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/100010235857665/videos/1131527310531787/>
22. Мій Парламент: розумію і впливаю. Інформаційний плакат. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1XdCeY9loxm-uRkoOCVsvwILZK1GIFWKJ>
23. Освітній фільм «Як працює парламент». YouTube. URL: <https://youtu.be/pmKn6XjXboI>
24. Парламентський контроль та державні органи, підзвітні ВРУ. YouTube. URL: <https://youtu.be/WUqoPQXdcqA>
25. Повноваження Верховної Ради та народних депутатів України. YouTube. URL: <https://youtu.be/Pm6DGU3LtQM>

26. Портал громадського обговорення законопроектів. YouTube. URL: <https://youtu.be/yL0uJYBEb18>
27. Про законодавчий процес. YouTube. URL: <https://youtu.be/sGvmY6rGar4>
28. Про діяльність народних депутатів України. YouTube. URL: <https://youtu.be/gk2-hYYUnKA>
29. Проект М18. Місцеві вибори 2015. YouTube. URL: https://youtu.be/TOW_SKJf22U
30. Просвітницькі центри при парламентах (досвід країн Європейського Союзу, Австралії, Канади, Сполучених Штатів Америки та Великої Британії). Інформаційна довідка. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29495.pdf>
31. Про установчу функцію Верховної Ради. YouTube. URL: <https://youtu.be/FI69G6HhYRc>
32. Розумійте свій парламент та контролюйте його. YouTube. URL: <https://youtu.be/MkbHGNk4ssk>
33. Функції Верховної Ради України. YouTube. URL: <https://youtu.be/RALACTiBPAc>
34. ЦВК: просвіта № 2 про демократію. Відео. YouTube. URL: <https://youtu.be/fVIIj2p6z40>
35. Хотин Р. «Один із якорів української ідентичності». Чому Конституція Орлика є актуальною і в наш час? Радіо Свобода. Суспільство. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ryur-orlyk-konstytutsiya-aktualna-i-v-nash-chas/31409492.html>
36. ЦВК: просвіта №10 про принципи виборчого права. YouTube. URL: <https://youtu.be/6LSkwwvISK4>
37. Юрчишин Л. Як підготувати дітей до голосування на виборах? Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/vzayemodiya-gromadyany-na-z-derzhavoyu-yak-pidgotuvaty-ditej-do-golosuvannya-na-vyborah/>
38. Як контролювати народних депутатів за допомогою телеграму (Телеграм-бот «Депутат на долоні». YouTube. URL: <https://youtu.be/qK1t-I2Dt4U>
39. Як звернутися до народного депутата? YouTube. URL: <https://youtu.be/k-xJMMANKSM>
40. Як правильно працювати з депутатами. Відеопідказка для активних громадян. YouTube. URL: [https://youtu.be/5mvzuV-Y\]xE](https://youtu.be/5mvzuV-Y]xE)
41. Як працює Верховна Рада України. Інформаційний плакат. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1XdCeY9loxm-uRkoOCVsvwILZK1GIFWKJ>
42. The Power of Youth: ефективні інструменти участі молоді. Короткий виклад. 2019. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/3556/file/Youth%20participation%20Summary%20in%20Ukrainian.pdf>

КОРИСНІ ЛІНКИ

- Атестація депутатів місцевих рад. URL: <https://attestation.in.ua/>
- Голос України. Газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua>
- Демократична школа. URL: <https://www.schools-for-democracy.org/>
- Мережа «М18: Ми можемо більше!» у фейсбуці. URL: <https://www.facebook.com/m18.ukr>
- Міжнародна освітня онлайн-платформа «Живемо в демократії». URL: <https://www.living-democracy.com/uk/>
- Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики». URL: <https://edudevelop.org.ua>
- Онлайн-курс для школярів «Наш парламент: вивчаємо та розуміємо». URL: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:EEF+EEF-009+2021/about>
- Онлайн-курс «ПРОсто про вибори». URL: <https://www.cvkpro.com/>

- Онлайн-курс «Людина та держава. Правила гри». URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra+LAW101+law101/about>
- Освітній центр Верховної Ради України. URL: <https://osvita.rada.gov.ua>
- Освітній центр Верховної Ради України в інстаграмі. URL: https://www.instagram.com/education_center_of_vru/
- Освітній Центр Верховної Ради України у фейсбуці. URL: <https://www.facebook.com/educationcenterofVRU>
- Підтримка демократичних післявоєнних виборів в Україні. Публікації проекту. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/electoral-practice-project-publications>
- Програма USAID «Рада: наступне покоління». URL: <https://internews.ua/rang>.
- Проект «М18: Ми можемо більше!». URL: <https://m18.org.ua>
- Рада Опора. URL: <https://rada.opora.ua.org/>
- Рух Чесно. URL: <https://www.chesno.org/post/410/>
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua>
- ЦВК: Просвіта. URL: https://www.youtube.com/channel/UCEai_E8zETI0o74kcFuib2g/videos
- CITIZEN.IN.UA. URL: <https://www.citizen.in.ua/>
- Inter-Parliamentary Union. URL: <https://www.ipu.org/national-parliaments>
- Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/classroom-materials/>
- National Parliaments. URL: <https://www.ipu.org/national-parliaments>
- UK Parliament. URL: <https://learning.parliament.uk/en/resources/>

Навчальне видання

НАШ ПАРЛАМЕНТ: ДОСЛІДЖУЄМО, РОЗУМІЄМО, ВПЛИВАЄМО

Методичний посібник з парламентської просвіти
для роботи з дітьми і молоддю
в системі загальної середньої та позашкільної освіти

Редактор *Леся Бондаренко*
Обкладинка *Анастасія Кирпенко*
Макет, комп'ютерна обробка ілюстрацій
та верстка *Олександра Дружинського*
Коректор *Ярина Пізнюк*

Наш парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо.

Н 11 Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин ; за наук. ред. проф. Л. Паращенко. Київ : Майстер Книг, 2023. 248 с.

ISBN 978-617-7652-88-4.

УДК 328(072)

Формат 60×90/8.
Ум. друк. арк. 31,0. Обл.-вид. арк. 26,35.
Зам. № 916.

Надруковано:
«Майстер Книг»
м. Київ, вул. Максима Кривоноса, 2Б
E-mail: zamov@masterknyg.com.ua Телефон (044) 390-00-56
Свідоцтво про реєстрацію ДК №3861 від 18.08.2010

Іванюк Ірина, заступник голови правління ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики», старший науковий співробітник Інституту цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, координаторка міжнародних освітніх проєктів, експертка та тренерка з питань громадянської освіти, мультикультурного діалогу, партисипативних проєктів

Гриньова Марія, методист науково-методичної лабораторії управлінської діяльності і забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», експертка та тренерка з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, партисипації дітей і молоді, розвитку громадянських компетентностей

Паращенко Людмила, голова правління ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики», директор Київського ліцею бізнесу, професор кафедри управлінських технологій університету «КРОК», доктор наук з державного управління, професор, керівниця, експертка та тренерка міжнародних проєктів з навчання демократії, розвитку громадянських компетентностей, пратисипації дітей і молоді

Юрчишин Леся, вчителька історії, правознавства, громадянської освіти Новопечерської школи-ліцею I-III ступенів (м.Київ), найкраща вчителька громадянської освіти за версією премії Global Teacher Prize Ukraine 2020, розробниця інтегрованих курсів з історії, методична консультантка, тренерка з громадянської освіти та технологій навчання

